MARIN PREDA

MARELE SINGURATIC

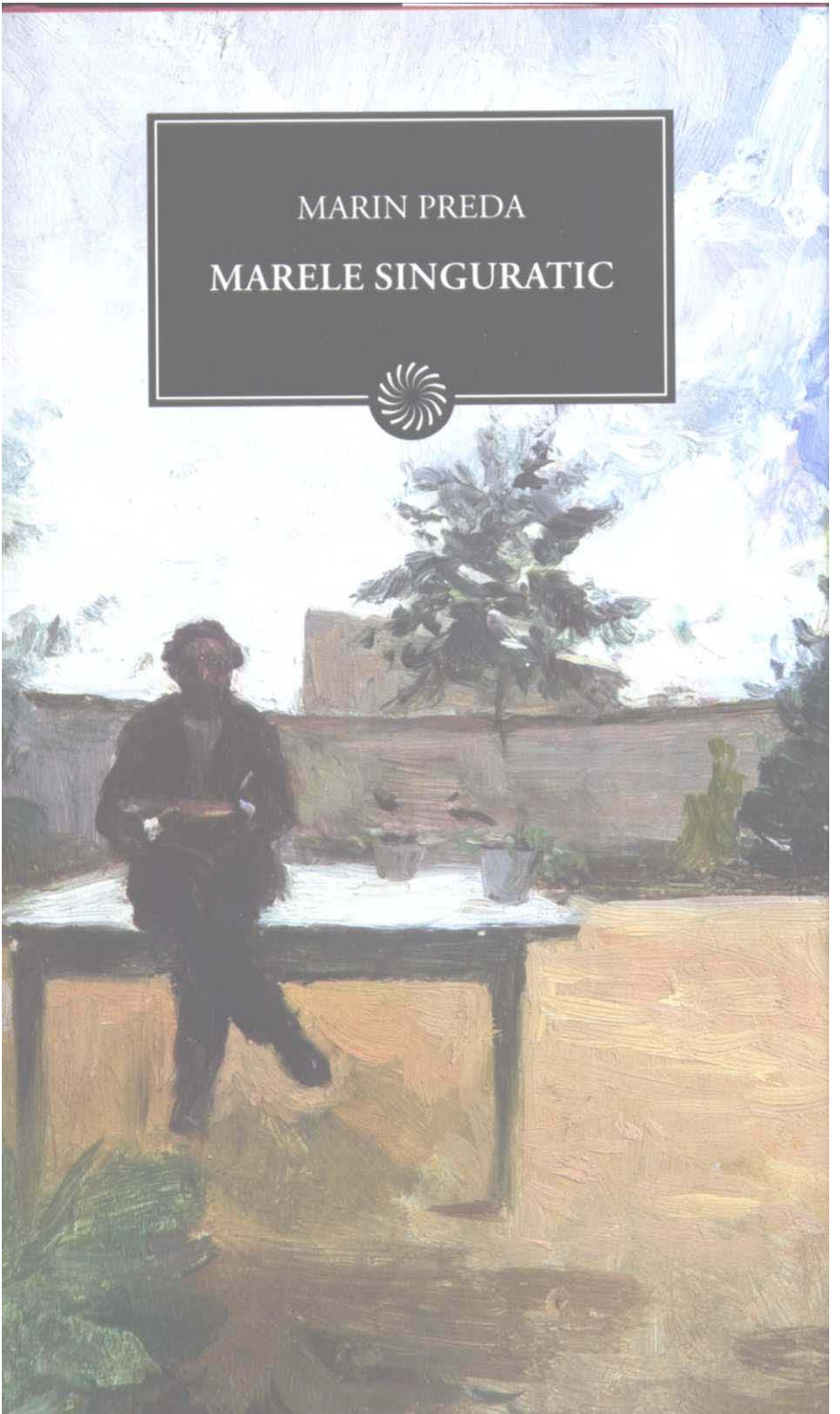

BIBLIOTECA
PENTRU
TOŢI

Campania de Promovare a Culturii este susținută şi realizată în cooperare cu Ministerul Culturii şi Patrimoniului Național.

Colecția „Biblioteca pentru toți" le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române şi universale, iar în 2009 s-a relansat cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom reciti pe autorii ale căror opere ne-au însoțit viața şi le vom lăsa de aici înainte moştenire celor dragi nouă, cărțile devenirii noastre şi ale devenirii lor. Un recurs cu care ***Jurnalul Național*** v-a obişnuit în ultimii ani de existență, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural național prin „Biblioteca pentru toți", recurs ce va statua totodată răspândirea şi păstrarea acestuia.

Marius Tucă Jurnalul Național

MARELE SINGURATIC

MARIN PREDA

MARELE SINGURATIC

Prefață de Eugen Simion

JURNALUL NATIONAL
București, 2010

Carta vecchia

Textul actualei ediţii este reprodus după Marin Preda, *Marele singuratic,* ediţie revăzută, vol. I-II, Editura Minerva, Bucureşti, 1978

Tabel cronologic de Teodora Dumitru

Referinţe critice de Răzvan Năstase

Copyright © 2010 Elena, Niculae şi Alexandru Preda

Fotografii din arhiva familiei

Copyright © 2010 Curtea Veche Publishing, pentru prezenta ediţie

JURNAIUL
NATIONAL

Director general Director executiv Director marketing
Marius Tucă Sorin Stoian Adriana Ioniţă

Piaţa Presei libere nr. 1, Corp D, etaj VIII, Bucureşti, Sector 1, tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35
E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. arh. Ion Mincu 11, Bucureşti tel.: (021)222.57.26,
(021)222.47.65; www.curteaveche.ro; redactie@curteaveche.ro

Editor: Grigore Arsene Redactor: Ioana Chiriţă Tehnoredactor:
Crenguţa Rontea

Date despre colecţia BIBLIOTECA PENTRU TOŢI: www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

Coordonator proiect: Ana-Maria Vulpescu

Design supracopertă: GRIFFON & SWANS

www.griffon.ro Tipărit la G Canale Bucureşti

DESCRIEREA CIP A BIBLIOTECII NAŢIONALE A ROMÂNIEI PREDA, MARIN
MARELE SINGURATIC / Marin Preda; pref. de Eugen Simion. - Bucureşti: Curtea Veche Publishing, 2010

ISBN 978-973-669-925-2

I. Simion, Eugen (pref.)

821.135.1-31

CRONOLOGIE

1922 - La 5 august se naşte, în comuna Siliştea Gumeşti (judeţul Teleorman), Marin Preda, fiul Joiţei Preda şi al lui Tudor Călăraşu (căsătoria nefiind legalizată, băiatul va lua numele de familie al mamei). Părinţii mai aveau, fiecare, copii dintr-o căsătorie anterioară, tatăl - trei băieţi, iar mama - două fete. împreună, mai au doi copii, Marin şi Alexandru (Sae). Modelul familiei moromeţiene de mai târziu.

1930-1934 - Urmează şcoala primară în comuna natală, protejat de figura fastă a învăţătorului Ionel Teodorescu.

1934-1937 - Ciclul secundar la aceeaşi şcoală. Susţine examenul de absolvire a clasei a VII-a în comuna Ciolăneşti (Teleorman).

1937 - Doreşte să se înscrie Ia Şcoala Normală din Câmpulung Muscel, dar este respins din cauza miopiei. Va fi însă primul admis la Şcoala Normală din Abrud.

1938 - Şcoala din Abrud desfiinţându-se, se transferă la Şcoala Normală din Cristur-Odorhei.

1940 - Consecinţă a Dictatului de la Viena, Cristur-Odorhei

devine teritoriu ocupat, iar tânărul Preda se mută la Şcoala Normală din Bucureşti.

1941 - Intră în contact cu membrii grupării literare „Albatros". Interesat de scris, tânărul Marin Preda trimite două texte la revista ***Albatros.*** Din cauza suspendării publicației, proza aleasă de redacție („De capul ei") nu va mai fi tipărită. Scrie poezia „Întoarcerea fiului rătăcit", pentru volumul colectiv ***Sârmă ghimpată,*** al grupului de la „Albatros", volum care nu trece însă de cenzură.

1942 - În aprilie, Marin Preda debutează în ***Timpul*** cu proza „Pârlim"'. Tot aici îi vor fi publicate şi povestirile „Calul", „La câmp", „Salcâmul", „Strigoaica", „Noaptea". Lucrează în calitate de corector la cotidianul ***Timpul*** (recomandat de Geo Dumitrescu) şi la Institutul de Statistică.

1943 - Este întâlnit la cenaclul lui E. Lovinescu, „Sburătorul", unde citeşte ***De capul ei*** şi ***Calul.*** îşi începe stagiul militar (1945). Îi apare, în ***Vremea războiului,*** proza „Colina". Se angajează ca secretar de redacție ***la Evenimentul zilei*** (la recomandarea lui Ion Vinea).

În tinerețe
a participat la un concurs
(fotografie din perioada războiului)

1945-1947 - Corector la ***Timpul*** (1946) şi la ***România liberă.*** Publică prozele ***Plecarea, Măritişul, Nepotul, Casa de-a doua oară, întâia moarte a lui Anton Tudose,*** ale căror nuclee vor fi valorificate în ***Moromeții.*** În 1946, pregăteşte volumul de povestiri ***Întâlnirea din pământuri*** pentru

Scriitorul împreună cu tatăl lui... (Tudor Călăraşu)

de debut organizat de Editura Cultura Națională - câştigat însă de Cella Delavrancea.

1948 - Apare volumul ***Întâlnirea din pământuri*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti), receptat ca nesatisfăcător din punct de vedere ideologic. Antologia cuprinde nuvelele: „În ceată", „Colina", „Întâlnirea din pământuri", „O adunare liniştită", „Calul", „La câmp", „Înainte de moarte", „Dimineață de iarnă".

- Secretar de presă la Ministerul Informațiilor; peste doar patru luni renunță la slujbă.

1949 - Este editată, în colecția „Cartea Poporului", nuvela ***O adunare liniştită.*** Descoperirea vocației de scriitor a avut-o, va mărturisi mai târziu Marin Preda, „în ziua în care am scris ***O adunare liniştită".***

Prozatorul încearcă să corecteze impresia de inadecvare ideologică suportată de primul volum, ***Întâlnirea din pământuri,*** prin nuvela ***Ana Roşculeț*** (Editura pentru Literatură şi Artă, Bucureşti).

- Membru al Uniunii Scriitorilor. Proiectează romanul ***Morometii.***

1952 - Publică în volum nuvela ***Desfăşurarea*** (Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti); povestirea va fi distinsă, în acelaşi an, cu Premiul de Stat.

- Redactor la ***Viața românească.***

1954 - Nuvela ***Desfăşurarea*** este ecranizată. Se căsătoreşte cu poeta Aurora Cornu.

1955 - Apare romanul ***Morometii,*** vol. I (Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti), operă de maximă relevanţă în proza românească postbelică.

1956 - Este publicată nuvela ***Ferestre întunecate*** (Editura Tineretului, Bucureşti).

1957 - Romanul ***Morometii*** primeşte Premiul de Stat pentru Literatură, clasa I. Devine membru în Biroul Uniunii Scriitorilor.

1958 - Divorţează de Aurora Cornu şi se căsătoreşte cu Eta Vexler (de care se va despărţi în 1966).

1959 - Apare nuvela ***îndrăzneala*** (Editura Tineretului, Bucureşti).

1962 - Apare prima versiune a romanului ***Risipitorii*** (Editura pentru Literatură, Bucureşti). O a doua ediţie, „în întregime revăzută", va fi publicată în 1965, iar o a treia ediţie, „revăzută şi definitivă", în 1969).

1963 - Se pronunţă, în cadrul Conferinţei Scriitorilor, pentru respectarea statutului scriitorului şi a misiunii lui, împotriva modelului oferit de autorul Mihai Beniuc.

Este publicată nuvela ***Friguri*** (Editura Tineretului, Bucureşti), inspirată de o călătorie în Vietnam.

Susţine o rubrică la ***Scânteia Tineretului,*** în cadrul căreia răspunde la întrebările cititorilor.

1964 - Apare ediţia a VII-a, revăzută, a romanului ***Morometii,*** vol. I (Editura pentru Literatură, Bucureşti).

1965 - Este ales deputat.

Traduce romanul ***Ciuma*** de Albert Camus (în colaborare cu soţia sa, Eta Preda).

Călătoreşte la Paris, unde îi cunoaşte pe Elvira Popescu şi Eugen Ionescu.

1967 - Apare volumul al doilea al romanului ***Morometii*** (Editura pentru Literatură, Bucureşti). - Vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor.

1968 - Este publicat romanul ***Intrusul*** (Editura pentru Literatură, Bucureşti), distins în acelaşi an cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Se căsătoreşte cu Elena Mitev.

Scrie piesa ***Martin Bormann*** (Editura pentru Literatură, Bucureşti), jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti în stagiunea 1967-1968.

1970 - Se naşte primul fiu, Niculae.

- Director al Editurii Cartea Românească. Publică articolul de referinţă „Obsedantul deceniu", în revista ***Luceafărul*** (seria condusă de Ştefan Bănulescu), unde susţine rubrica „În fiecare săptămână Marin Preda răspunde la o întrebare", răspunzând întrebărilor lui Adrian Păunescu. Traduce romanul ***Demonii*** de F.M. Dostoievski (în colaborare cu Nicolae Gane).

1971 - Se naşte al doilea fiu al scriitorului, Alexandru. Dezavuează „tezele din iulie", decretând în faţa lui Nicolae Ceauşescu: „Dacă introduceţi realismul socialist, eu mă sinucid!"

Apare volumul de eseuri ***Imposibila întoarcere*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti).

1972 - Publică romanul ***Marele singuratic*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti), distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

- Reales vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor. Elaborează şi prefaţează o antologie în două volume din literatura lui IL. Caragiale.

La împlinirea a 50 de ani, este omagiat la Uniunea Scriitorilor.

1973 - Se documentează la Biblioteca Academiei pentru un viitor roman, ***Delirul.***

Apare volumul de ***Convorbiri cu Marin Preda,*** realizat de Florin Mugur (Editura Albatros, Bucureşti). Este publicată ediţia definitivă a volumului ***Întâlnirea din pământuri*** (Editura Eminescu, Bucureşti).

1974 - Membru corespondent al Academiei RSR.

1975 - Apare prima ediţie a romanului ***Delirul*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti); în acelaşi an, va fi publicată o a doua ediţie, revizuită. Romanul are un mare succes la public, dar va fi puternic contestat în presa străină, în special în cea sovietică. Publică şi ediţia definitivă a romanului ***Morometii,*** I-II (Editura Cartea Românească, Bucureşti). Într-un dialog cu Eugen Simion ***(Gazeta literară,*** nr. 3, 18 ianuarie 1968; reprodus în Marin Preda, ***Opere,*** ediţie îngrijită de Victor Crăciun, prefaţă de Eugen Simion, Editura Academiei & Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003, vol. IV, pp. 954-955), chestionat asupra raportului adevăr - ficţiune în ***Morometii,*** Marin Preda răspundea: „Adevărate sunt sentimentele. Ficţiuni sunt împrejurările. [...] În fond, abjecţia sau sublimul nu sunt suficiente prin ele însele ca să pună în mişcare imaginaţia şi inspiraţia unui scriitor. Scriind, totdeauna am admirat ceva, o creaţie preexistentă, care mi-a fermecat nu numai copilăria, ci şi maturitatea: eroul preferat, Moromete, care a existat în realitate, a fost tatăl meu. Acest sentiment a rămas stabil şi profund pentru toată viaţa, şi de aceea cruzimea, cât şi josnicia, omorurile şi spânzurările des întâlnite la Rebreanu şi la Sadoveanu, şi existente, de altfel, în

viaţa ţăranilor, nu şi-au mai găsit loc în universul meu scăldat în lumina admiraţiei. În realitate, în amintire, îmi zac fapte de violenţă fără măsură şi chipuri întunecoase, infernale, dar până acum nu le-am găsit un sens. Poate că nici nu-l au?"

1976 - Este ecranizat romanul ***Marele singuratic.***

1977 - Reales vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor.

Iese de sub tipar romanul memorialistic ***Viaţa ca o pradă*** (Editura Albatros, Bucureşti), distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

1978 - Începe să scrie ***Cel mai iubit dintre pământeni,***

abandonând lucrul la ***Delirul.***

Într-un interviu din acelaşi an (realizat de Geo Şerban şi apărut în volumul ***Timpul n-a mai avut răbdare,*** 1981; reprodus în ***Opere,*** ed. cit., pp. 1177-1178), Marin Preda îşi expunea „fascinaţia" pentru noul proiect:

„Mă apropiu, am impresia, de sfârşitul unui roman pe care l-am început anul trecut: nu ***Delirul*** volumul doi, ci ceva din intenţia de a duce cititorul pe alt drum. Va fi un roman scris cu acel sentiment adesea întâlnit la scriitorii ajunşi la apogeul carierei lor, când îi copleşeşte ambiţia de a dezvălui întreaga lor experienţă. Pesemne, dintr-o nelinişte. Nu putem fi siguri dacă marile noastre proiecte aşezate şi gândite calm, în care ceea ce ai acumulat se exprimă pe spaţii bine organizate, se împlinesc în totalitate. Ar însemna să te crezi mereu ca la treizeci de ani, când ai tot timpul în faţă. Poate că nu mă înşel dacă afirm că este un roman în care vreau să spun totul [...]"

1980 - Candidează pentru un loc în Marea Adunare Naţională. Apare ultimul roman al lui Marin Preda, ***Cel mai iubit dintre pământeni*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti), excepţional primit de public şi de critică.

La 16 mai, Marin Preda se stinge din viață la Mogoşoaia. Este înmormântat la Cimitirul Bellu din Bucureşti.

*

La două decenii de la moartea scriitorului, academicianul Eugen Simion, dedicat şi pasionat exeget al operei lui Marin Preda, mărturisea:

„M-am bucurat de prietenia lui Preda mulți ani, dar mai puternică şi mai complexă a fost, cred, prietenia mea față de el. Am venit relativ târziu în cercul său de prieteni (ştiu precis când: în 1967, după apariția volumului al doilea din ***Moromeții)*** şi, de atunci, nu l-am părăsit până la moartea scriitorului (1980). Am avut şi am încă prieteni buni din viața literară, cu unii dintre ei am copilărit (Nichita Stănescu), cu alții am debutat împreună şi, ca să zic o vorbă mare, ***am militat*** împreună pentru aceleaşi idei (Lucian Raicu, Valeriu Cristea), în fine, pe Marin Sorescu l-am descoperit după debutul lui şi, tot aşa, am avut cu el până la sfârşit o relație puternică de prietenie şi iubire spirituală. Cu Fănuş Neagu vorbesc la telefon în fiecare dimineață, ne supărăm cam de două ori pe an, apoi ne împăcăm şi o luăm, bucuroşi, de la capăt... Pentru Marin Preda am nutrit şi nutresc încă, la peste douăzeci de ani de la moartea lui, un sentiment special în care intră, pe lângă afecțiune, stimă, iubire intelectuală, o puternică pasiune comună. Pe Preda ***l-am înțeles*** mai mult decât pe alții, în Preda am avut cea mai mare încredere, în primul rând ca scriitor: am avut de la început impresia că el îşi asumă, în vremuri grele, nu ***sarcina lumii*** - cum zic filosofii

existenţialişti -, ci sarcina umanului şi, totodată, ***sarcina literaturii române.*** Semnase şi el, ca şi Thomas Mann, un contract cu umanul şi ţin să spun că şi-a achitat nota de plată. Chiar dacă n-a avut parte de o viaţă prea lungă... întâlnirea cu el a fost pentru mine un mare noroc. Pentru mine, ca individ, şi pentru opera mea critică... Am scris la moartea scriitorului că merită să fii critic literar într-o literatură în care există Marin Preda... Cred şi azi acelaşi lucru."

Prefață

Dacă urmărim biografia operei lui Marin Preda, observăm că există câteva momente (cicluri) de creație în funcție de temele prioritare. Este, mai întâi, momentul ***Morometii,*** care începe în 1948 cu apariția volumului ***Întâlnirea din pământuri*** și se încheie, provizoriu, în 1955, când publică primul volum al romanului cu același titlu. Tema lumii rurale într-o istorie care nu mai are răbdare acoperă, aici, întregul spațiu al prozei. Talentul epic al lui Preda se revelează în toată plenitudinea și originalitatea lui. După apariția romanului (pe care criticii buni ai momentului nu ezită să-l considere o capodoperă, cu îndreptățire, de altfel), prozatorul încearcă să evadeze din lumea țărănească, voind să devină ceea ce el numește, cu gândul la Balzac, un ***scriitor profesionist.*** Un scriitor, altfel zis, care să scrie despre orice, nu numai despre lumea din care a ieșit. Scrie cu mari dificultăți ***Risipitorii*** (1962), roman cu temă urbană și, numai în subsidiar și sub forme inesențiale, romanul continuă tema rurală. Urmează, după o lungă pauză, ***Morometii*** II (1967), precedat de ***Figuri*** (1966), unde e vorba tot de țărani - e drept, de pe alt continent -, dar cu aceleași mentalități. Tema lumii urbane revine în ***Intrusul*** (1968), roman superior estetic ***Risipitorilor.***

Aici se încheie al doilea moment de creație din viața acestui prozator care citește cu atenție pe marii ruși (Tolstoi și Dostoievski), pe Balzac și Victor Hugo ***(Mizerabilii),*** pe americani (Faulkner și Hemingway) și, cu o sensibilitate specială, pe Camus. ***Intrusul*** este, până la un punct, un roman camusian sau, mai exact, tema lui se apropie de ceea ce criticii francezi numesc „umanismul social" al autorului ***Ciumei*** și ***Străinului...*** O fază, așadar, ***urbană,*** o încercare de a schimba tipul de conflict în proză și de a sincroniza, astfel, ceea ce Preda numește într-un loc ***tema povestitorului.*** În termenii naratologiei, aceasta se cheamă ***tema naratorului.*** Reușește estetic? Un subiect lung de discuție în critica literară,

dominată de prejudecăţi, ieri ca şi azi. O prejudecată țeapănă, persistentă în lumea literară este că nu se poate face proză modernă cu subiecte țărăneşti (Camil Petrescu şi, în genere, „proustienii"), ceea ce este fals (vezi marii prozatori sud-americani). A doua, proprie culturilor mici, marginalizate, este că între rural şi urban ar fi o graniță de netrecut şi un prozator este în chip fatal ori ***rural,*** ori ***urban,*** niciodată nu poate acoperi ambele spaţii de existență. Ambiția lui Marin Preda este să dovedească faptul că se poate face un realism psihologic modern cu teme rurale şi că un prozator talentat poate să prindă în creația lui subtilităţile lumii intelectuale. Încă o dată, a reuşit? Las răspunsul la final, după ce vom urmări, în continuare, evoluția tematică a epicii sale.

După ***Intrusul*** (roman de succes), autorul ***Moromeţilor*** revine, în chip neaşteptat, la tema lui (tema lumii țărăneşti) cu trei scrieri: a) ***Imposibila întoarcere*** (1971), b) ***Marele singuratic*** (1972) şi, în bună măsură, c) ***Convorbiri cu Florin Mugur*** (1973). Un spaţiu restrâns şi, la ritmurile scriiturii lui Preda, o producţie literară record. De ce se întoarce autorul ***Moromeţilor*** la lumea țărănească pe care n-o abandonase, s-a văzut, de tot, dar toate preocupările lui - epice şi estetice - erau orientate în altă direcţie ?! Dacă citim reflecţiile din ***Imposibila întoarcere*** (apărute, mai întâi, în revista ***Luceafărul,*** sub forma unor dialoguri cu Adrian Păunescu) vedem de ce. Să mergem mai departe şi să remarcăm faptul că, după apariția ***Marelui singuratic*** şi în timp ce se confesa poetului Florin Mugur, Preda pregătea ***Delirul*** (volumul I), o carte pe care voia s-o scrie de mult. Cu el începe alt ciclu al creației prediste: ciclul prozei confesive şi, i-am putea zice, ciclul epic în care prozatorul îşi asumă programatic tragediile generației sale şi, fatal, ale istoriei moderne. Confesiunea se vede, mai bine, în ***Viaţa ca o pradă*** (1976), roman autobiografic şi memorialistic. Tema istoriei delirante şi tragice începe, în chip evident, cu ***Delirul*** I (1975) şi ar fi trebuit să continue cu volumul al II-lea (din care n-au rămas decât câteva însemnări şi un scenariu al evoluției personajelor). Prozatorul a început însă alt roman ***(Cel mai iubit dintre pământeni),*** pe care îl încheie în 1980. Proză urbană, proză rurală, roman obiectiv, roman confesiv, roman istoric, roman intelectual? Când citeşti ***Cel mai iubit dintre pământeni,*** vezi că lucrurile se amestecă. Personajul principal de aici este profesor de filosofie, citeşte pe Nietzsche şi judecă necruțător lumea prin care trece. ***Viaţa ca o pradă*** vorbeşte de apariția vocației epice şi despre lupta unui tânăr ieşit din lumea satului românesc pentru a pătrunde în mediile artistice bucureştene. În final, ***Delirul*** vrea să sugereze că istoria este contagioasă şi, contrar teoriei lui Tolstoi, în spatele ei nu stă o forță misterioasă, divină, ci cruzimea şi demența unor indivizi. Delirul istoriei, pornit în cancelariile marilor imperii, ajunge chiar şi într-un sat prăpădit din Câmpia Dunării. Romanul se deschide cu o splendidă scenă de dragoste în peisaj rural, iar în episoadele următoare ale romanului, satul continuă să-i trimită semne eroului (Paul Ştefan). Temele şi stilurile prozei lui Preda se amestecă, vreau să spun, în această fază de creație, ca un mare concert care, spre finalul lui, antrenează toate instrumentele orchestrei...

*

Recitesc după mai mult de 30 de ani de la apariție ***Marele singuratic*** şi ce constat ? Că lectura merge, întâi, greu şi că, atunci când vine vorba de lumea satului, verva naratorului creşte subit şi stilul epic capătă fluență. Stilul redevine meticulos, puţin împiedicat îndată ce prozatorul face analiza unui sentiment complex: iubirea dintre un însingurat încăpățânat şi bănuitor (horticultorul Niculae

Moromete) şi o pictoriţă inteligentă şi puţin sofisticată (Simina Golea), trecută printr-o căsnicie nefericită (cu brutalul Victor Pătraşcu), obsedată de talentul ei nesigur. În ***Convorbirile cu*** Florin Mugur, purtate chiar în anul în care apare romanul pe care îl prezint aici, Marin Preda se apără vehement de ideea de a face proză de analiză („infirm această caracterizare a prozei mele drept proză de analiză [...]; rareori [...] fac o investigaţie directă în gândirea unui personaj, ca să indic sursa acţiunilor sale; prefer să prezint omul în mişcare, iar mişcarea o văd când din afară, când din perspectiva eroului [...] analiza ucide mişcarea")... Citindu-i cu atenţie romanele cu teme intelectuale şi urbane (***Cel mai iubit dintre pământeni, Delirul, Risipitorii),*** constat că prozatorul are şi, în acelaşi timp, nu are dreptate în privinţa analizei. Este, adevărat, un prozator ***comportamentist,*** dacă acceptăm împărţirea făcută de G. Ibrăileanu în ***Creaţie şi analiză,*** îi place, altfel spus, să prezinte omul în mişcare, alternând perspectiva asupra lui, ca în cinematografie, dar... Dar nu de puţine ori prozatorul prezintă stările intime ale personajului, notează ***vocea lui secretă,*** în toate tonalităţile, ezitările, complicităţile ei, cu priceperea şi bucuria unui analist care 1-a citit atent pe Proust şi, în genere, i-a citit pe prozatorii moderni, inclusiv pe Hortensia Papadat-Bengescu şi Camil Petrescu...

Preda a găsit o formulă proprie pentru a trece, în acelaşi scenariu epic, de la un tip de proză comportamentistă la proza de analiză: dublează discursul epic sau, mai exact, introduce un discurs paralel în pagină. Simina stă de vorbă cu Niculae şi, ca totdeauna, discuţia lor are un caracter, dacă nu de-a dreptul polemic, oricum contrariat, explozibil şi, prin aceasta, imprevizibil. Două orgolii, doi oameni răniţi sufleteşte, două suspiciuni aproape patologice, sceptici şi, în acelaşi timp, dornici de afecţiune... Când Niculae, urmând un gând straniu al său, începe să râdă în timpul conversaţiei amoroase, Simina începe alt discurs (un monolog interior, în fapt, lung şi complicat) în care taie firul în patru, analizează faptele, caută dedesubturile unei idei, ajungând, de regulă, la concluzii catastrofale în privinţa tânărului de care este, în mod vădit, îndrăgostită fără scăpare. La fel procedează Niculae, eroul acesta bănuitor, de o sinceritate uneori brutală, alteori tăcut şi duşmănos, închis într-o singurătate agresivă... În cadrul acestui discurs paralel prozatorul foloseşte eseul românesc şi, în genere, mijloacele analizei, iar la acest proces participă mai mulţi actori: personajul ca atare (care comentează ceea ce i se spune, întoarce vorbele pe dos şi, în acelaşi timp, se autoanalizează) şi naratorul care este în preajmă, pune în scenă totul şi, în plus, urmăreşte mişcarea personajelor şi comentează pe larg reacţiile lor şi chiar gândurile lor... Combină, cu alte cuvinte, mijloacele epice, trece de la stilul comportamentist, direct, obiectiv (cinematografic) la stilul analitic, cu un accent special pe latura morală a individului...

Marele singuratic este, dar, în bună măsură (romanul de dragoste din interior) un roman de analiză cu o tipologie notabilă. Simina face parte din tipologia feminităţii prediste în varianta intelectuală (Luchi, Matilda, Constanţa): femei inteligente şi orgolioase, naturi dilematice, cu reacţii imprevizibile şi vehemente. Rănite în sentimentele şi orgoliul lor, se retrag în singurătate şi se îmbolnăvesc la propriu (ca eroina din ***Risipitorii)*** sau iau decizii la limita compromisului moral, cum face Matilda din ***Cel mai iubit dintre pământeni,*** personaj exponenţial al feminităţii prediste: amestec de pasiuni copleşitoare şi de cruzimi misterioase, devastatoare în momente de criză...

Eroina din ***Marele singuratic*** aduce un element inedit în această tipologie care vrea să evite cele două tipuri tradiţionale de femei din proza românească: a) femeia voluntară şi rea (femeia-bărbat, ambiţioasă,

dominatoare şi crudă - modelul Vidra); b) femeia-păpuşă, sentimentală, slabă, victimă a bărbatului - modelul eroinei lui Duiliu Zamfirescu. Preda era supărat pe Rebreanu pentru faptul că, în ***Ion,*** a creat un personaj neverosimil: femeia umilă, inertă, animal de muncă (Ana) şi, în replică, a creat un alt personaj feminin (Polina), pasională şi mândră, de o mare forţă interioară şi, totodată, gata să se retragă în spatele bărbatului, în rolul ei tradiţional. Simina, cu alte date biografice, face parte din aceeaşi familie morală. Ce-i nou, în destinul acestei femei prediste, este dimensiunea creaţiei. Printr-o dragoste puternică, venită după o decepţie totală (conjugalitatea cu Pătraşcu, pictor talentat, individ cu porniri bestiale, beţiv şi infidel), ea îşi descoperă talentul plastic şi, când talentul se consumă, moare. Nici Niculae nu-i un individ fără complexităţi interioare, este - şi el - un mare orgolios, un om cu destin, mai exact un personaj care vrea să-şi transforme viaţa într-un destin. Citeşte Biblia şi este îngrozit de violenţa acestei cărţi sacre. Vrea, atunci, să creeze o ***nouă religie.*** O religie realizată prin politică şi, când eşuează, se retrage în ogorul său (devine horticultor), ca eroul lui Voltaire, voind să ocolească istoria... Ce urmează nu mai este interesant în romanul politic din ***Marele singuratic*** şi este de mirare că marele prozator acceptă un număr de clişee ideologice şi introduce soluţii epice (cum este aceea din ***epilog)*** fără substanţă.

Romanul redevine în schimb memorabil atunci când prezintă tinereţea lui Ilie Moromete şi iubirea lui târzie pentru sora primei neveste... O temă primejdioasă, ţinând seama de vârsta eroilor şi de mentalitatea lumii ţărăneşti, puţin tolerantă în asemenea situaţii. Tema este tratată admirabil de Preda. În biografia personajului său era secvenţa care lipsea: tinereţea lui Ilie Moromete. ***Morometii*** I îl prezintă în plină maturitate, ironic şi autoritar într-o familie dezbinată, cu mai multe rânduri de copii, în război cu ***fonciirea*** şi cu mentalitatea fiilor săi Paraschiv, Achim şi Nilă care nu mai vor să fie ţărani şi fug în cele din urmă la oraş... În ***Morometii*** II acest senior de câmpie îşi pierde privilegiile şi dispare fără glorie din satul care devenise o groapă fără fund din care ieşeau mereu indivizi necunoscuţi. Este moartea simbolică a vechii lumi ţărăneşti acaparate, acum, de ***religia*** la care aderase fiul lui cel mic, Niculae.

Preda revine în ***Marele singuratic*** la biografia personajului său, înfăţişându-i tinereţea şi, totodată, această iubire târzie şi primejdioasă. Este, până la un punct, un roman recuperativ şi sintetic. În el revin, ca într-o familie numeroasă, personajele din ficţiunile anterioare şi sunt notate alte fapte din existenţa lor. Personajul-narator este, aici, Niculae. El povesteşte Siminei despre nopţile petrecute pe mirişte şi tot el aprinde imaginaţia pictoriţei, descriindu-i un apus de soare în Câmpia Dunării. Moment autentic liric în epica acestui autor care respinge, în principiu, lirismul în proză şi pe făcătorii de cuvinte (stilul înflorat, metaforic). Este chiar de părere că scriitorul român se ocupă prea mult de stil şi ignoră relaţiile individului cu istoria. Sau - cu gândul la Sadoveanu, neîndoios, şi la modul lui ***asiatic*** de a privi lumea - reproşează scriitorului român că este interesat de ***soarta*** omului, şi nu - cum ar trebui - de istoria care-i acaparează soarta şi i-o determină. Iată-l, acum, pe naratorul lui Preda povestind un crepuscul mirific şi evocând o lume care, în fapt, nu mai există decât în imaginarul său. La fel sunt scenele câmpeneşti din copilăria lui Niculae (bătaia de pe mirişte, cruzimea adolescentului care omoară, fără motiv, un câine, alte momente din viaţa satului tradiţional, modul în care se iubesc şi se despart tinerii sau pregătirea de moarte a unui ţăran etc).

Mai trebuie spus ceva în legătură cu acest roman: există dovezi (un fragment din 1961 intitulat ***Horticola*** publicat de Victor Crăciun în ediția de ***Opere fundamentale)*** că Preda voia să prezinte biografia lui Niculae cu mult timp înainte, în faza ***Risipitorilor.*** Eroul din ***Horticola*** se cheamă Mircea Micula, iar episodul cu Moromete există, în totalitate, în această schiță abandonată. Nu lipseşte nici Simina... A reluat aceste însemnări vechi şi le-a introdus peste un deceniu într-un roman care, aşa cum am notat mai sus, uneşte stilul eseistic (analitic) cu stilul povestirii senzaționale. Apar câteva personaje noi. Anghel este un gelos patologic, de o laşitate deplorabilă. Se lasă umilit de adversarul său (Damian Gheorghe), individ brutal, nu lipsit de o anumită complexitate în psihologia lui abisală. Când Damian este asasinat, Anghel îşi asumă în chip fraudulos crima pentru a se răzbuna. Asasinul este însă cumnatul lui Damian Gheorghe, şi justificările lui interioare vin mai degrabă din proza lui Dostoievski. Acest episod polițienesc este menit, în scenariul predist, să sporească interesul cititorului. Este o veche preocupare a prozatorului, de aceea în mai toate romanele sale dăm peste asemenea istorii adiacente de o mare cruzime. Istoria din ***Marele singuratic*** (aventurile extraconjugale ale lui Damian Gheorghe şi misterul uciderii sale fioroase: moare cu un topor înfipt în cap!) este bine construită şi are oarecare efect epic. Apare şi un procuror, Spoială - vechi coleg de şcoală cu Niculae -, care are un discurs cazuistic desprins, parcă, din ***Crimă si pedeapsă.*** Alte istorii din acest scenariu încărcat sunt însă mai puțin reuşite. Mă gândesc, de pildă, la scena petrecerii artiştilor la Castel, prezentată în culori irelevante epic (bârfe groase, vorbe răstite, răgete, beții crâncene, dialoguri primitive, intrigi obscure etc).

Roman autobiografic ? întrebat, prozatorul evită să dea un răspuns. Un roman, oricum, în care eroii din ***Morometii*** îşi dau, parcă, o întâlnire de adio într-un epilog în care au loc iubiri profunde şi nefericite, gelozii şi crime dostoievskiene, comentarii morale acute şi pertinente şi analize bune, verosimile, de ordin existențial. Este domeniul şi stilul în care Preda a excelat totdeauna...

18.02.2010 Eugen SIMION

MARELE SINGURATIC

PARTEA ÎNTÂIA

I

Un țăran dacă vine la Bucureşti, tot țărani caută. Doi inşi mai încercară într-o zi să-l vadă pe Niculae Moromete înainte ca acesta să părăsească definitiv satul de lângă capitală, unde se refugiase de mulți ani şi unde nimeni din Siliştea nu ştia precis ce face.

Cei doi ieşiră din fostul palat regal şi o luară la vale pe Calea Victoriei, când unul dintre ei aduse vorba despre băiatul lui Moromete.

- ...să fie prost, zise celălalt, tu nici la Bucureşti nu eşti altul, Marmoroşblanc. Cum, au trecut chiar atât de mulți ani de atunci? Era un copil! Mă uit la tine, tu, mintea ta o ții în cap doar ca să te strâmbi! Eu nu zic că nu este şi asta o socoteală, dar dă-mi voie, te rog, să-ți spun că ajunge omul de se satură de unul care nu ştie altceva!

- De ce, Dine? Se putea să fi şi murit, chiar dacă era băiat tânăr! Parcă numai bătrânii au dreptul ăsta?

- La asta aşi putea să-ți răspund printr-o simplă negație, zise celălalt. Dar eu consider că e mai bine să intrăm şi noi undeva, spre o pildă la „Carul cu bere", unde am auzit că e plin de silişteni, şi să bem şi noi o bere...

Marmoroşblanc parcă nici nu auzi, se uita înainte, cu şapca lui de vechi ceferist pe cap, şi călca agale, cu o expresie de buimăceală pe chip (asta era strâmbătura la care se referea, pesemne, celălalt), ca şi când oraşului i-ar fi lipsit ceva esențial, care se vădea la fiecare pas, iar Marmoroşblanc se mira că nimeni nu bagă de seamă. Să fi avut douăzeci de ani şapca lui, aceeaşi ca pe vremea când venea cu ea la adunările din poiana fierăriei lui Iocan şi unde era la fel de tăcut ca şi acum. Ceea ce fusese în ea roşu se păstrase în mod ciudat intact, dar cozorocul avea o puzderie de plesnituri, nici nu mai ştiai ce e, iar muşamaua avea culoarea pământului.

Celălalt era şi el acum atent la altceva, căuta cu privirea un anumit om, mai aşa, de-al lor, potrivit să fie întrebat, pe care îl şi găsi şi îl opri. „Carul cu bere", unde e, asta voia să ştie de la el...

Veniseră în Bucureşti între sapă şi secere, cel dintâi, care nu era altul decât Din Vasilescu şi care îi făcuse odinioară lui Moromete un cap de humă arsă, îl luase pe cel de-al doilea, prietenul său Marmoroşblanc, în camioneta trimisă să-i încarce sculpturile lui în lemn, pe care un corespondent regional al unui ziar central le semnalase, iar muzeul republican de artă trimisese în fiecare an pe câte cineva să le vadă şi să le aducă. Şi pe cine lua el să fie martorul isprăvii? Rudele nu sunt martori buni, nu-i crede lumea, şi atunci îl luase pe Marmoroşblanc, om greu de convins. Numai că Marmoroşblanc prea se arăta ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit, de data asta, de pildă, intră în fostul palat regal ca într-o cârciumă, cu căciula în cap, şi nu scoase o vorbă tot timpul, deşi ştia că acolo sunt lucrările prietenului său, care se dovediseră că nu erau chiar nişte prostii să se joace alţii cu ele din moment ce fuseseră aduse într-un palat. Dar aşa se întâmplă să avem încredere în neîncrezători, ca să descoperim pe urmă în ei nişte ranchiunoşi...

„Carul cu bere" era plin de lume şi de fum şi glasurile ceva mai înăbuşite decât într-o gară. Cei doi intrară şi găsiră într-adevăr îndată doi silişteni, unul al lui Lisandru Guliţă şi altul al lui Paţac, alde Gheorghe, lucrau amândoi pe un şantier şi dormeau în barăci.

- Ce faceţi voi, mă, aici, Gheorghe? întrebă Din Vasilescu.

- Noi, mă?! sări Gheorghe. Construim societatea! Jumate am şi construit-o, adăugă el, a mai rămas jumatea ailaltă.

- Mă, să fie al dracu! făcu Din Vasilescu. Şi cât câştigaţi?

- Noi, mă?! făcu Gheorghe iar, cu un entuziasm icnit. O mie două sute de lei pe trei luni!

- Păi staţi bine, zise şi Marmoroşblanc. Da' tu parcă erai la puşcărie, Gheorghe.

Ieşise recent, răspunse Gheorghe. Stătuse pe urmă câtva timp pe-acasă şi intrase în spital, că se îmbolnăvise, băuse spirt dintr-o sticlă... Când băutura asta cădea în cel ce ne hrăneşte, continuă Gheorghe şi-şi puse laba pe cel care de fapt doar mistuieşte, haaa, mugi, şi la amintirea cumplitei satisfacţii se frecă pe burtă ca un

căpcăun. Scria pe sticlă: „numai pentru uz extern", dar el a zis: „Îl consider bun şi pentru uz intern". L-au transportat cu salvarea şi s-a făcut bine... E adevărat că are şi el acuma o fată? Da, zise Gheorghe, are treisprezece ani, o înfiase de pe undeva din Moldova, de la unii care divorţaseră şi o lăsaseră pe drumuri ca pe-o vagaboandă. El nu mai avea speranţa să facă un copil al lui, a ajuns la vârsta când bărbatul începe să semene cu femeia, şi nu mai e nicio deosebire între ei doi acolo unde altădată era una mare... Când se putuse îi arsese de altele, ca mai pe urmă să fie concentrat, şase ani, ce să faci, vreai nu vreai, dar când te cheamă ţara la datorie mai e după cum vrei tu? N-a fost război? Ei, dar cum e, tot copil e, zise Marmoroşblanc. Cum învaţă la şcoală? Prost, cum să înveţe, răspunse Gheorghe, a rămas şi repetentă...

- Şi la puşcărie, zise Marmoroşblanc, spunea alde Ilie Ciupăgeanu că aţi dus-o bine.

- Noi, mă? icni iar Gheorghe. Să tot fii achizitor la cooperativă, păcat că nu m-am ales decât cu cinci sute de lei, m-au şi prins.

- N-ai aşteptat şi tu să te mai învecheşti, zise Costică al lui Lisandru Guliţă.

- Ce să aştepţi! E timp de aşteptat? zise Gheorghe.

Ei, şi cum era acolo? Ce făceau ei, spre o pildă, într-o zi de dimineaţa şi până seara? O zi din viaţa lui Gheorghe Paţac! Ce făceau? Păi, dimineaţa era scularea. Pe urmă, masa. Pâine (şi aici Gheorghe întinse mâna şi şi-o tăie cu cealaltă, ca să arate cât de mare era bucata: era mare!), cafea, pe urmă venea prânzul: pâine (şi iar întinse mâna şi măsură), castroane mari cu fasole, cu varză. Mâncau, şi pe urmă se întindeau pe pat gemând: haaa, bine mai e la puşcărie, paştele mă-sii! Până într-o zi, când la un apel s-a pomenit cu comandantul că întinde aşa degetul chiar spre el şi îl întreabă (şi aici Gheorghe imită deodată un glas subţire ca al unui om de altă condiţie, care nu putea avea o voce normală, groasă ca a lui): „Ce condamnare ai dumneata?" (şi revenind la vocea lui): „Să trăiţi, domnule comandant, trei luni!" (şi iar vocea subţire): „Pentru ce?" „Să trăiţi, domnule comandant, comerţ ambulant!" (aşa numea el ce făcuse). „Treceţi-l la camera numărul 1." Ce era camera asta? Bucătăria. Curăţau cartofi. Sute de kilograme. Se duceau şi îi cărau cu nişte coşuri şi mai făceau ce mai făceau şi mai aruncau doi-trei de-ăia mari în spuză şi îi mâncau... buni erau...

- Va să zică în principiu nu era rău la puşcărie? zise Din Vasilescu.

- Ce principiu? se răsti Gheorghe.

- Ca idee! răspunse Din Vasilescu.

- A, ca idee! Invers, se răsti deodată Gheorghe cu o expresie care arăta că fusese prins subit de inspiraţie, care îi dictase răspunsul, şi nu de gândirea lui, care nu înţelesese despre ce era vorba.

Se lăsă o tăcere în care o lumină de admiraţie se văzu cum schimbă expresia sceptică de pe chipul lui Marmoroşblanc. S-ar fi zis că se simţea răzbunat de ceva. Rânji şi le spuse celorlalţi:

- De când i-au luat lui Din ciopliturile alea la muzeu spune, aşa, nişte cuvinte... vorbeam cu el despre alde Niculae al lui Moromete, că el zicea că să ne ducem pe la el să vedem ce mai face, şi eu îi spun: Păi, am auzit că ar fi murit. El, cum se poate, zice, să spun o vorbă ca asta, că era băiat tânăr... Ei şi? zic. Şi el zice că ar putea să-mi răspundă printr-o simplă, nu ştiu cum a zis, cum ziseşi, Dine, că uitai, ragaţă? Sau cum dracu ziseşi, garagaţă?

- Negaţie, răspunse Din Vasilescu.

- Ei! făcu Marmoroşblanc, cu un gest retezat de triumf arătându-l pe Gheorghe cu degetul pe deasupra halbelor de bere: Răspunde-i şi lui acum la ce-a zis!

- Adică la ce ? La cuvântul ***invers?***

- La ce-a zis. Zi-i şi tu!

- Gheorghe a vrut să spună că puşcăria nu e bună ca idee, dar practic ţi se dă să mănânci...

Marmoroşblanc, la auzul acestui răspuns, redeveni plictisit. Costică al lui Lisandru Guliţă, cel mai tânăr dintre ei, să fi avut patruzeci de ani, şi care din pricina bărbii negre nerase de mai multe zile arăta parcă negru şi la suflet, se însenină şi îşi arătă dinţii privindu-l pe Marmoroşblanc.

- Ţi-a zis-o, nea Ioane!

- Ce mi-a zis-o? Pentru că eşti tu prost şi nu înţelegi? răspunse Marmoroşblanc.

Costică al lui Lisandru Guliţă se lumină şi mai tare la faţă ca şi când ar fi vrut să confirme astfel că avea celălalt dreptate, că e un prost, şi că ăsta e un rang la care nu ajunge oricine.

- Nea Ioane, cum a fost când te-ai dus cu alde Fane şi cu Brigman la Baltă la Turnu şi v-au dat acolo pescarii ciorbă de peşte?

Marmoroşblanc se uită neliniştit la alde Costică. Nu era de-a bună cu întrebarea asta!

- Am auzit că unul din voi a mâncat acolo la ciorbă de peşte până..., reluă Costică cu un rânjet drăcesc. Cică stăteaţi jos, alde Brigman a spus ceva caraghios, şi unul din voi s-a rupt aşa deodată de râs, şi atunci, în clipa aia, i s-au rupt şi maţele în el... Aşa povestea alde Fane!

- Du-te, bă, în... mă-tii, zise atunci Gheorghe, care fiind mai mare decât Costică începuse să arate înţelegere pentru bătrâni, de vârsta cărora nu mai avea mult până să se apropie.

Era limpede că nu Fane acela o păţise acolo, şi nici Brigman care povestise ceva caraghios, ci chiar Marmoroşblanc. Nu trebuia lăsat Costică să precizeze...

- Hai să trăim, zise atunci Costică renunţând, după ce i-o plătise lui Marmoroşblanc fiindcă îl făcuse prost. Şi puse mâna pe halbă.

Şi toţi ciocniră. Băură îndelung, dar parcă totuşi cu economie, fiindcă, lăsându-le jos, lichidul aproape că nu se micşorase deloc în halbele pântecoase.

- Vă duceţi degeaba la al lui Moromete, zise Gheorghe, nu vrea să stea de vorbă cu nimeni.

- Chiar cu nimeni? zise Din Vasilescu.

- Absolut. M-am dus eu, na! făcu Gheorghe şi se arătă pe sine cu degetul, holbându-se, adică, s-a dus el, marele Gheorghe, şi n-a stat ăla de vorbă cu el, darmite dacă s-ar duce altul?!

- Ce, a ajuns şi el director? zise Marmoroşblanc.

- Ia uite la el! făcu Gheorghe nevenindu-i parcă să-şi creadă urechilor. Director, mă! Abia poate să ducă roaba de pământ cu care cară. Mai director ca mine, care car cu braţele!

Şi aici lui Gheorghe i se păru că a spus ceva care ar fi trebuit să stârnească hohotele: izbucni singur, ducându-şi pumnul la nas cu cotul ridicat ca pentru a se feri de eventualii pumni cu care ar fi putut tăbărî pe el ceilalţi, morţi de atâta râs, şi l-ar fi lovit astfel ca să înceteze. Nu tăbărî însă nimeni şi nici nu râse vreunul.

A luat el într-o zi autobuzul, expre, cu Costică, nu e aşa, Costică? zise Gheorghe. Auzise şi el despre băiatul lui Moromete c-o fi, c-o păţi, că l-ar fi dat în gât pe-acolo pe la Turnu unul Bâznae, ajutat de unul mai mare, Beju, care şi el a căzut pe urmă... Şi că era cât pe-aci să-l excludă dacă nu se ducea la fostul notar din '47 din Siliştea. Ajunsese om important, notaru-ăsta, dar de-adevăratelea, ce să mai vorbim prostii, şi-i zice lui Niculae, ca să-l scape, treci încoa, şi 1-a adus aici lângă Bucureşti, într-o grădină, la un castel. Ce mai, sunt sere de flori şi hectare de pomi acolo... Avere, a stat un prinţ în castelul ăla, că n-o fi stat el, alde Gheorghe al lui Paţac sau alde Costică al lui Lisandru Guliţă. Sigur că după ce ai fost activist la un raion, unde eşti şef peste douăzeci de comune, să fii şeful unei cazmale într-o grădină, e greu. Pe cine mai ai în subordinea ta? Niculae, de, una, că era băiat cu carte, cum, liceu! Şi alta, cum să nu fi învăţat el să stea călare pe douăzeci şi cinci de comune cât timp a fost activist? Pui mâna pe telefon, şi, ţârrr, alo, Baldovineştii, vă muma în..., executarea, că vin peste voi şi vă dau cu capul de toţi pereţii! Sau pici peste ei în şedinţă, când nici nu le trece prin cap, şi te aşezi pe scaun în prezidiu. N-ai văzut? Bagi mâna în buzunar, scoţi pachetul de ţigări, îl pui pe masă, scoţi şi chibritul şi îl pui peste pachet şi începi: tovarăşul preşedinte din această comună, a îndeplinit el sarcinile date? Şi te

uiți la preşedinte cum se îndeasă de frică în gâtul lui gros, să se facă mai mic... Vina lui Niculae, în vara aia când veni în Siliştea, care fu, de-o păți? Nu îl înecară alde Mantaroşie şi ai lui pe ginerele lui Trafulică? Şi cine a fost vinovat? Niculae a fost vinovat, că n-o fi fost el, Gheorghe al lui Paţac, trimisul comitetului raional al P.M.R. să conducă activitatea de strângere a recoltei. Cine i-a băgat ăluia frica în oase de s-a aruncat în râu? Nu i-a răscolit Mantaroşie casa să caute recolta ascunsă, şi pe lângă recoltă nu i-a găsit el şi cartuşe în pivniță? Şi din pricina cartuşelor n-a luat-o ginerele lui Trafulică la goană spre pădure, şi ăştia după el, să-l prindă, şi l-au încolţit la marginea râului, care se umflase? Că din punct de vedere că alde

ginerele lui Trafulică nu ştia să înoate, înseamnă că avea omul două frici în el, şi şi-o fi făcut socoteala şi ce-o fi zis: să mă înec, sau să mă bage la beci? Şi din astea două frici mai mare frică a avut de beci, fiindcă nu rabdă toţi, el, spre o pildă, alde Gheorghe al lui Paţac, n-are nici cea mai mică frică, ce poate să-i facă, dar alţii au, ei, na, să-l iai pe om, care e învăţat să fie liber, şi tam-nesam să-l închizi şi să nu-l mai laşi să vadă lumina soarelui când vrea el!... Că în timpul războiului o fi găsit şi ăsta o ladă cu cartuşe lăsate de nemţi care fugeau şi o fi băgat-o în pivniţă, poţi să-l învinuieşti de port ilegal de armă, când arma nu era? Omul e strângător, dacă le-a găsit, ce-ai fi vrut, să le arunce?

Gheorghe parcă era trist relatând toate acestea. Dar repede îşi reveni şi continuă, căutând vina şi în felul de a fi al băiatului lui Moromete, nu numai în istoria cu cel înecat. Povesti altă istorie. Alta ar fi fost situaţia, zise el, dacă la un moment dat când Isosică secretarul de atunci al organizaţiei i-a trimis la el acasă pe unul Geacă şi unul Dănălache să-i spuie cine erea să-l omoare în faţa primăriei în '46 când îl bătură pe Niculae oamenii. Erea Bilă! Niculae trebuia să ia faptele în considerare! Dar Niculae ce le-a făcut? Căraţi-vă, zice, de la poarta mea, dacă vreţi să nu vă dau afară din partid! V-au trebuit atâţia ani ca să spuneţi? Ce v-a venit taman acu'? Lui alde Isosică nu-i mai convenea alde Bilă şi ar fi vrut să-l cureţe în felul ăsta. Dar Niculae a bănuit... Nu că ar fi ţinut la Bilă, cum să ţii dacă a vrut să te omoare, dar s-a ferit să intre în sforile statului, iar ăştia din sat cum să-l ierte? Pe lângă astea, toată lumea în vara aia stătea cu ochii pe Niculae să vadă cum o să rezolve el situaţia! Fiindcă unii credeau că, haiti! acum e care pe care, dacă îi dă el jos de la primărie pe alde Isosică şi Plotoagă, preşedintele care era în funcţie, şi le dă foc la case, gata cu comuniştii, fac ei un guvern nou în Siliştea, în frunte cu alde Trafulică, şi fug ăia de la Bucureşti când or auzi, se duc dracului! Până să fugă ăia, a venit miliţia şi i-a luat... Ori Niculae n-a ştiut să rezolve aceste turburări...

...Şi a vrut şi el, Gheorghe al lui Paţac, cu alde Costică al lui Lisandru Guliţă, să-l vază pe Niculae ce face el acuma acolo în grădina aia după ce nu mai erea ce fusese, chiar aşa erea, cum se

spunea, că dădea cu sapa şi căra cu roaba? Adică cum, băiat cu liceu, altceva mai bun nu-i găsise fostul notar? Vroiau să ştie cum, băiat de la ei din Siliştea, ajunse Ouăbei director, care vindea alviţă în sat cu cobiliţa, pe ouă, şi ăsta cu liceu căzu la pământ şi nu se mai ridică? Până şi Brigman, dacă veni el şi nu mai fu ce erea, când se întoarse în sat şi luă sfârşit colectivizarea generală, tot îl făcură şi pe el ceva...

Aici Gheorghe al lui Paţac se opri singur, izbucni pe neaşteptate într-un râs înghesuit de satisfacţie şi dându-se pe spate pe scaun îşi duse din nou pumnul la gură cu cotul în gardă, ca şi când s-ar fi ferit să nu încaseze iar lovituri de la ceilalţi, pentru râsul excesiv pe care li-l provoca. Dar numai pe chipul negru al lui Costică apăru sticlirea tăcută a unui rânjet. Ceilalţi stăteau ţepeni. Din Vasilescu şi Marmoroşblanc, ameţiţi după cât se pare de berea băută şi de glasurile monotone, dar ridicate, ale berăriei, nu erau prea atenţi la povestirea lui Gheorghe.

- Ei şi ce l-au făcut pe alde Brigman? întrebă Costică, care înţelesese că de păţania lui Brigman se omora aşa cu râsul Gheorghe.

- Cum, se miră acesta, şef de atelaj!

Asta însemna mai mare peste o căruţă. Rânjetul lui Costică se adânci, mişcându-i şi fălcile lui negre de păr, şi privirea i se împuţină, dându-i o înfăţişare bestială.

- Şef mare! făcu el.

- Ei, na! făcu şi Gheorghe redevenind grav. Tragi de hăţuri şi, prrrr! direcţia tarlaua numărul patru, la strângerea recoltei, pui mâna pe furcă, şi aşa şef cum eşti, încarci.

Urmă o lungă tăcere... Costică, cu gândul la soarta lui Niculae, în jurul căreia se învârtise atâta Gheorghe povestind, îşi reaminti pesemne, cu amănunte, ce păţiseră ei atunci când se duseseră să-l vadă pe băiatul lui Moromete şi se gândea, poate, cum să continue el cât mai bine povestirea celuilalt, fiindcă zise:

- ...Păi n-am făcut drumul degeaba?!

Şi apoi nu mai adăugă nimic, iar cuvintele acestea, lipsite de legătură, sunară fără noimă. Numai Gheorghe înţelese.

- Am făcut drumul degeaba! se miră el. Asta am spus eu de la început.

Adică ce-au păţit! Asta era întrebarea.

Dar Costică tăcea, nu avea, după cât se părea, darul vorbirii, plăcerea lui era să asculte... Şi la asta trebuie pricepere, fiindcă altfel nu-ţi povesteşte nimeni nimic.

De fapt nu păţiseră mare lucru, şi dacă Niculae le-ar fi făcut şi el cinste cu un pahar de vin, aşa ca între oameni, cine ştie, poate că Gheorghe al lui Paţac n-ar fi spus că băiatul lui Moromete era muncitor cu roaba, ci horticultor. Fără să mai vorbim că tot el răspândise în sat, nu se ştie de ce, ştirea pe care i-o spusese Marmoroşblanc lui Din Vasilescu... Plecaseră într-o duminică, în loc să se ducă la „Carul cu bere", ca de obicei, se gândiseră să se ducă la suburbana respectivă a Bucureştiului unde se afla castelul şi să-şi astâmpere curiozitatea, care uneori e mai tare ca setea, mai ales când ai bănuiala că nu e vorba de ceva obişnuit. Gheorghe al lui Paţac fu singurul dintre cei care, vizitându-l pe Niculae, povesti cum fuseseră primiţi, spre deosebire de ceilalţi, care doar îl înjurau sau treceau sub tăcere amănuntele,

adăugând de la ei ceva care nu se baza însă pe vreun fapt, că adică de ruşine nu vrea al lui Moromete să mai stea de vorbă cu oamenii din sat. Din uşă le spusese, fără să-i lase să intre înăuntru (avea o cămăruţă într-o casă numită „a grădinii", chiar lângă seră): „N-am timp să stau la taclale cu voi". Şi le închisese uşa în nas. Din Vasilescu şi Marmoroşblanc fuseseră printre cei din urmă care vruseseră să-l vadă, dar auzind de felul cum puteau fi primiţi, renunţară şi ei...

II

Totuşi nu era chiar atât de adevărat că Niculae nu vroia să stea de vorbă cu nimeni. Cu un an în urmă, când încep evenimentele care urmează şi care aduseră apoi în satul natal al băiatului lui Moromete ştirea falsă a morţii lui, un om înalt şi drept ca un stâlp, pe chip cu o expresie parcă de stupoare nu numai pentru ceea ce vedea, dar şi pentru ceea ce făcea el însuşi, se dădu jos dintr-o maşină în faţa intrării castelului şi îi făcu un semn confidenţial portarului să se apropie. Acesta şovăi, dar în cele din urmă, cine ştie ce se gândi, că se hotărî să iasă din adăpostul său. Era aici unul Niculae Moromete? fu întrebat, şi în timp ce asculta răspunsul, vizitatorul se întoarse cu totul spre portar, îşi vârî mâinile în buzunar şi se frânse puţin de spate; va să zică era adevărat. Da, zise portarul şi arătă cu mâna direcţia şi spuse şi unde putea fi găsit cel căutat.

Drept în faţă se întindea o alee asfaltată, ca un tunel din castani bătrâni, până la o nouă intrare, pe sub un turn medieval, cu o poartă uriaşă dincolo de care se bănuia că e curtea castelului. Până la acel turn, de-o parte şi de alta a aleii se vedeau flori, şi mai ales lalele galbene şi roşii, pe întindere mare, iar mai încolo era sera, şi alături, aşa-numita „Casă a grădinii", spre care se îndrepta acum vizitatorul. Deşi ici, colo, un om sau o fată culegeau sau plantau ceva, parcă era puţin pustiu în jur din pricina ţipetelor urâte ale păunilor care se auzeau dinspre castel, la intervale regulate, împiedicând parcă peisajul să se încarce de melancolia obişnuită a pământului, asupra căruia omul stă aplecat şi lucrează.

- Bă Moromete, unde eşti, mă? zise vizitatorul în stil ţărănesc, deşi maşina din care coborâse şi costumul de pe el, din stofă bună, care era purtat fără acele mişcări şoldii pe care le are unul neînvăţat cu haine croite, arătau că el nu mai era, orice s-ar zice, chiar un ţăran. Ieşi, mă, afară, să te văd la faţă, că sunt ani de când... Ai mai crescut şi tu sau ai rămas tot...?

De bucurie, omul nu-şi putea parcă termina cuvintele şi nici nu observă cum un câine brumăriu, o corcitură, făcea tot felul de figuri în jurul său, ca şi când acest musafir ar fi fost chiar stăpânul lui şi nu cel dinăuntru. Un geam de la parterul casei se deschise şi un bărbat cu chipul aproape mic, ai fi zis un adolescent, apăru în cadrul ferestrei. Nici nu se încruntă, nici nu se uită urât, ci rămase drept şi sever, cu privirea neclintită, îndreptată undeva peste capul vizitatorului. Se răsuci apoi, dispăru din cadrul ferestrei şi întru târziu deschise şi îl primi pe musafir într-o odaie nu prea spaţioasă, dar în care lucrurile din ea stăteau la locul lor, neînghesuite. Un pat alb de fier, cu un pled cafeniu, cu o pernă rezimată de perete, o noptieră alături, cu un aparat de radio ieftin la îndemână când te culcai pe pat, podele curate, cu o mochetă verzuie pe ele, un raft cu cărţi şi o masă în apropierea ferestrei, la care se vedea că se lucra,

era plină de alte cărți, însă late și groase, pesemne manuale sau tratate de specialitate, și de caiete, puse în ordine unele peste altele.

- Ai rămas cum te știu eu, zise vizitatorul, în picioare, frângându-se ușor pe spate și dând drumul unui râs ca o pârâitură de gard rupt de o vită, atât că nu mai îmi vine mie să cred, mă Niculae, că o să-mi mai spui tu mie istorii cu fete care te scoteau în tindă să le... și tu (și aici musafirul își însoți aproape fiecare cuvânt cu noi ruperi de spinare, care ilustrau într-un fel atât de ciudat râsul său), ele să le... și tu nu vreai neam, ce ne mai râdeam noi de tine la comitet, și tu nu te supărai câtuși de puțin, sau te supărai rău de tot, și atunci căutai să mă dai în gât cu ăla care i-am luat eu carnetul de partid după ce l-am îmbătat și l-am ars cu chibritul... Parcă ereai un... cu toate că ereai mai deștept decât noi toți, mai ți-aduci aminte cum m-ai spus tu lui Ghimpețeanu că dorm cu ochii deschiși la învățământul politic?

Și aici Iosif se opri, se așeză pe scaunul din fața mesei, și repetă întrebarea: își mai aducea Moromete aminte? Niculae nu răspunse. Se așeză și el pe pat, se întinse, își puse mâinile sub ceafă și își pironi privirea asupra celuilalt.

- Tu tot mai ești supărat pe mine, Niculae, că am acceptat să viu să te prelucrez la tine în comună pentru excluderea din partid? După atâția ani? Te pomenești că ai uitat că eu am călcat secretul misiunii încredințate și ți-am spus să nu te întorci în sat, și în felul ăsta ai și acum carnetul în buzunar? Știi că puteam s-o pățesc și eu dacă Beju afla? O și pățeam dacă nu cădea și Beju, fiindcă am aflat că cineva s-a dus și i-a spus: Iosif 1-a avertizat pe Moromete. Mi-a spus, știi cine?

Niculae schimbă privirea. Clipi: ei, cine?

- Sau nu te interesează? zise Iosif. Ce făceai tu aici? Citeai? Mai lasă cărțile! Nu vreai să ieșim? Nu mă grăbesc, am venit special să stau cu tine până în seară, mi s-a făcut dor de tine, mă Niculae!

Deodată pe chipul lui Niculae se schimbă ceva: declarația avea în ea un sentiment care înfrângea orice rezistență.

- Spune, Iosife, zise Niculae. Nu mă interesează, dar spune. Îmi pare bine că te-ai gândit să vii să mă vezi. Nu înțeleg de ce, dar nu e nimic. Faptul în sine contează.

Și se uita străin într-o parte, însemna că nici persoana lui Iosif nu-l mai interesa? Urmă o tăcere. Iosif se gândea: Existau situații nepotrivite unei apropieri a doi oameni care au fost odată apropiați, și existau situații potrivite, cu efect sigur. Altfel, vorbești în zadar. Și dacă unul nu vrea, înseamnă că e chiar așa cum spune, s-a rupt de toate și nimic nu-l mai poate readuce la ce-a fost. Și îl întrebă pe Niculae ce treabă avea acum la ora asta? Era obligat să stea în grădină? Vedea că stătea în casă, nu era mai bine să iasă undeva împreună, să ia masa într-un restaurant în București și să mai stea și ei de vorbă? De ce nu? răspunse Niculae cu un glas de parcă ar fi zis: De ce da? Și se uită la fostul său prieten cu o privire sfidătoare: îl interesa altceva în prezența lui Iosif. Începu deci să se îmbrace. Când ieșiră, Niculae o luă repede înainte și goni foarte poruncitor câinele, nu fără să insiste.

- Du-te, îi spuse, cară-te de-aici!

- Ce-ai cu el? se miră Iosif. E un câine de treabă, când am venit eu, tot timpul da din coadă.

- Știu eu, zise Niculae. E un secret al nostru, dacă nu-l gonesc, îți rupe pantalonii.

- Mă mir! zise Iosif mirat, uitându-se bănuitor la Niculae, având aerul să descopere că oamenii ăștia singuratici, când vii pe la ei, vezi că le lipsește câte-o doagă de-atâta singurătate în care stau.

În legătură cu ce-i spunea mai înainte, zise Iosif, după ce făcură drumul în tăcere şi intrară apoi într-un restaurant pe care, după felul neşovăielnic cu care acesta îl găsi, se pare că îl cunoştea şi aprecia, el, Iosif, a observat o ciudăţenie. Sunt două feluri de membri de partid, unii care când sunt excluşi se consideră şi ei excluşi, şi pun cruce peste tot ce li s-a întâmplat, şi alţii care când sunt excluşi, degeaba sunt excluşi, fiindcă ei tot cu gândul acolo trăiesc. Din prima categorie fac parte ei doi şi alţii ca ei, dacă or mai fi, din a doua face parte ăsta care i-a spus tot ce-avea de gând Beju cu el, cu Niculae, îşi mai aducea aminte? Îl chema Gâtlan. Mai era încă la regională pe atunci, nu ca acuma, hi, hi! Îl cunoştea Niculae pe Gâtlan şi pe soră-sa? Un ţicnit, răspunse Niculae. Ei, ţicnitu ăsta i-a povestit lui, lui Iosif, cum într-o acţiune de sabotaj a aruncat o grenadă într-un tren nemţesc, în Franţa, şi cum grenada s-a izbit de stâlpul electric şi, explodând, i-a retezat două degete. Ei, taman atunci Gâtlan cică ar mai fi avut timpul să se gândească să nu dea nemţii peste degetele lui de pe jos, să le ia amprentele, şi după amprentele lor să-l caute şi să-l aresteze, hi, hi... Ce vroia să mănânce Niculae?... Bine, şi să le dea şi un chil de fetească de Târnave... Le-a cules, cică, de pe jos, degetele care va să zică, le-a băgat în buzunar, şi abia pe urmă a luat-o la goană. De-aia, cică, avea el laba de la mâna stângă ciumpăvită, pe care ori de câte ori i-o vedea, îl pufnea râsul pe Iosif. îşi amintea de fiecare dată de istoria cu amprentele... „Mă, ţărane, făcea atunci Gâtlan, hodoronc-tronc, iar Iosif înţelegea de ce, ce cauţi tu în partid? Crezi că de-aia am făcut noi revoluţie şi am luptat în ilegalitate, ca să arătăm lumii curul tău păros ?" Îşi mai aducea aminte Niculae? Nu era glumă cu ăsta când apărea el într-o şedinţă. Iosif a asistat la una la regională, unde l-a trecut sudoarea prin cămaşă. În calitatea lui de secretar cu propaganda, Gâtlan adunase toate cadrele didactice din regiune şi se făcuse a treia noapte de când îi ţinea sub tensiune să spună care din ei sufereau de influenţele burgheze şi să se lepede de ele acolo, în faţa tuturor. Unul n-a mai suportat şi a căzut lat pe podele, ştia el de ce, în facultate denunţase o colegă că i-ar fi spus cine ştie ce, în realitate nu-i acorda şi lui atenţie să se culce cu el, şi fata fusese întâi arestată şi pe urmă dată afară de la cursuri. Gâtlan nu ştia de chestia asta, s-a aflat ulterior, dar în momentele alea el s-a ridicat de la prezidiu, smucindu-şi capul pe spate ca un cal nărăvaş, s-a oprit lângă ăla şi, arătându-l cu degetul, a strigat: „Priviţi, tovarăşi, cum duşmanul de clasă zace la picioarele noastre". Ei, cine putea să-şi închipuie că nu multă vreme după aia, chiar în anul când Niculae a fost îndepărtat din activul de partid, atunci toamna, când s-a făcut prelucrarea turburărilor cu campania agricolă la nivelul regiunii, Gâtlan să ajungă el să fie prelucrat ca duşman de clasă? Iosif n-a apucat să ia parte, i-a povestit cineva, dar odată tot l-a văzut, era la el în birou, înainte, şi parcă avea ochii rătăciţi, n-auzea ce i se spunea, a întins mâna şi spre el, spre Iosif, ca să-l arate nu ştiu cui: „Tu, mă, eşti în stare să arăţi samavolniciile din raionul tău? Nu eşti în stare, mă, eşti un laş, şi a urlat: laşule! Să iasă toţi laşii afară din partid!" Nici el, Iosif, nu prea l-a auzit, avea alte griji... Nu şi-a dat seama ce îl apucase... Abia mai târziu a aflat că luarea aceea de cuvânt a lui Gâtlan, care i-a adus căderea, a fost cu cântec. Sosit în regiune, cineva de la CC. cu care Gâtlan se cunoştea de mult, din ilegalitate, l-a invitat la el, la casa de oaspeţi, şi acolo cică l-a ascultat fără să-l contrazică absolut cu nimic şi numai la urmă de tot i-a sugerat oarecum că ar trebui ca toate acestea să

fie ridicate şi în şedinţă. „Şi tu n-ai simţit ameninţarea?" l-a întrebat Iosif mai târziu, când l-a văzut în Bucureşti, unde era responsabilul unei librării. „Eu, mă? a zis el atunci şi l-a fulgerat din ochi pe Iosif, eu nu sunt un laş!" Nu fusese, dar îl excluseseră. Nu i-a răspuns nimic Iosif, nu-i ardea de soarta lui, cu atât mai mult cu cât a observat că nu mai era capabil să scoată o vorbă ca lumea. Din sfert în sfert de oră, folosind alte cuvinte, îl întreba pe Iosif acelaşi lucru: „Tu, mă, crezi că o să mă primească iar într-o zi în partid?" Vezi, el tot cu gândul acolo era! Recent, Iosif a aflat şi motivul comportării lui care îl dusese la prăbuşire. Nu cu mult timp înainte de turburările din vara aceea, dacă nu chiar în timpul lor, sora lui s-a pomenit într-o noapte cu nişte securişti peste ea. „Ai fost în Spania?" au întrebat-o. „Am fost!" „Şi ce-ai făcut acolo?" „Am luptat." „Cu cine? a zis ăla, hă, aşa, rânjind. Cu ce te-ai luptat? Te-ai luptat din greu? Şi aici în baie ce-ai ascuns?" a mai întrebat-o, şi femeia s-a dus acolo să vadă ce e. Atunci ăla a încuiat uşa cu cheia, a pus mâna pe ea şi...

Niculae se uită pe geam cu o expresie atât de acută de singurătate pe chip, încât Iosif tăcu şi el şi începu să mănânce cu o vagă stinghereală în mişcările mari ale fiinţei lui.

- Ei, şi el a spus asta în şedinţă? zise Niculae întru târziu.

- Nu, hi, hi, făcu Iosif. Dar în schimb a demascat toate samavolniciile din regiune. Tu ai fi spus, Moromete?

- înţeleg, răspunse Niculae cu o ironie rece. Dacă ar fi spus, n-ar mai fi fost responsabilul unei librării, ci vârât undeva în altă parte, unde şi el a trimis destui. Dar atunci de ce n-a tăcut de tot?

- Păi fiindcă el nu era un laş! răspunse Iosif, şi se îndreptă de spinare, şi scaunul pârâi sub el odată cu râsul lui hurducat.

- Aha! făcu Niculae.

Terminară masa în tăcere. Iosif turna vin în pahare.

- Ei, află, zise el, că acum i s-a făcut dreptate. A fost reprimit în partid, de-aia mi-a povestit abia după zece ani toată istoria cu securistul. Dar tot la librărie a rămas, bine şi acolo! chicoti Iosif.

- Şi soră-sa? Ce-a făcut cu securistul?

- Nimic, zise Iosif. Individul lucrează acuma în comerţul de stat. A încercat ea atunci peste tot, dar degeaba, şi până la urmă procuratura i-a respins pur şi simplu plângerea, fără niciun răspuns argumentat.

- Bine i-a făcut, zise Niculae liniştit. Să se înveţe minte să mai vrea să schimbe ea lumea, fără să ştie ce e aia!

Dar Iosif tresări şi o umbră de contrariere trecu peste chipul său de cal tânăr, cu pielea brună, frumoasă şi strălucind de putere. Alunecaseră pe un drum pe care el, Iosif, nu se ţinea drept. Dădu îndărăt şi o luă pe altul, vesel şi dornic de apropiere, şi începu să spună ce era cu el, unde era şef, cum se însurase, câţi copii avea, ca să poată pe urmă trece la întrebări despre ce mai era cu Niculae. Ce s-a mai întâmplat cu fata aia cu care a trăit el zilele acelea în Pălămida, până să plece la Bucureşti? Marioara Fântână!? Niculae răspunse că a făcut un copil, atunci, cu această fată de la el din sat, îi plăteşte pensie alimentară... Şi de ce nu se însura cu ea? De-aia! Până ce, într-un târziu, posomorât, Niculae curmă toate acestea şi îl întrebă deodată pe prietenul său:

- Spune-mi, Iosife...

Dar se răzgândi parcă în aceeaşi clipă, şi Iosif, după ce aşteptă câtva timp, dădu şi el din umeri; nu înţelegea.

- Trebuie să plecăm, zise Niculae.

III

Era sâmbătă după-masă, a doua din lună, când, ca de obicei, Niculae trebuia să se ducă tocmai în comuna Săftica, la treizeci de kilometri de Bucureşti, să-şi vadă băiatul şi să-i dea mamei pensia alimentară. Ea lucra acolo la un preventoriu T.B.C. pentru copii, ca asistentă medicală. În aceşti ani urmase şcoala medie, o terminase, şi apoi urmase un curs de doi ani de şcoală tehnică medicală. Băiatul era voinic ca un pui de urs, şi când era mai mic, îndată ce sosea acest bărbat străin şi se aşeza pe pat lângă maică-sa, începea să se răsucească în jurul lui şi al lor ca într-o cuşcă, să le dea târcoale agitat şi să-i întrerupă din vorbă cu o dibăcie care apărea din mica lui fiinţă cu atâta violenţă încât, de fiecare dată, cute de surpriză silnică apăreau pe fruntea mamei. Ca să nu-l bată, încerca adesea să-l dea afară din casă. Zadarnic. Se agăţa de clanţă, apărea la fereastră, scheuna, ba se întâmpla să şi urle, şi mama nu înţelegea ce e cu el, fiindcă după plecarea bărbatului se potolea brusc şi redevenea duios, cum îl ştia ea.

Odată, să fi avut atunci nu mai mult de trei ani, tot urcându-se şi coborându-se din pat prin faţa şi prin spatele lor, căţărându-se neîncetat şi alunecând de-a buşilea, văzând că fiinţa pe care o ştia numai a lui nu-l ia în seamă, a sfârşit prin a se arunca de pe buza patului direct cu capul în jos în lada de lemne. Tânăra femeie l-a prins cu o mişcare fulgerătoare, prea târziu să nu-l vadă totuşi dispărând în ladă, cu fundul în sus. S-a făcut palidă, copilul a căscat gura în braţele ei, vânăt la faţă, într-un răcnet atât de înalt încât nu i s-a auzit câteva clipe lungi decât sfârşitul, care a cutremurat geamurile.

La început Niculae îi aducea bomboane şi jucării. Nu i-a mai adus. Iar cu anii, vizitele lui, deşi regulate, s-au făcut tot mai scurte. Dădea mamei banii, se uita posomorât la copil, tăcea câteva minute, apoi se ridica şi pleca. Nu rămânea niciodată peste noapte şi nici pe această mamă a copilului său n-a văzut-o cineva la el în „Casa grădinii".

Dar chiar dacă n-ar fi trebuit să se ducă în comuna aceea unde era Marioara Fântână, horticultorul de la castel tot n-ar mai fi stat, după ce luase masa, de vorbă cu prietenul său de altădată. Ar fi făcut ceea ce făcea totdeauna fără întârziere, în toate zilele după ce părăsea sera: intra în odaia lui şi stătea acolo ca un viezure, ronţăind nu se ştie ce, nu se aflase precis despre ce era vorba, se pare că citea sau scria, dar în ce scop, nu prea se înţelegea, fiindcă după atâţia ani ar fi trebui să iasă ceva din toate acestea, şi nu ieşise nimic, afară doar de faptul că după primul an când intrase ca simplu grădinar fusese încadrat ca horticultor. Dar el continuase şi după aceea să stea singur în odaia sa, deci trebuie să fi fost totuşi ceva în legătură cu cărţile şi caietele lui, din care începuse să nu-şi mai ridice nasul decât ca să mănânce, să se spele şi să-şi facă orele în seră, împreună cu inginerul şi zilierii, care cărau lăzile, pământul, sau însoţeau transporturile de flori către clienţii din Bucureşti, Horticola 1 Mai, sau alţi contractanţi. Uneori se urca şi el în camion, lângă şofer, dar nu întârzia mult, curând era văzut înapoi, îndreptându-se grăbit spre „Casa grădinii", de unde nu mai ieşea decât a doua zi dimineaţa. Se spunea despre el că ar fi famen, nu se

ştie cine răspândise zvonul ăsta, care se prinsese, fiindcă nu se încurcase cu nicio fată sau femeie, deloc, cu niciun chip... Totuşi, nu cu mult înaintea acestei vizite a lui Iosif, cam cu un an în urmă, părerea aceasta, a celor care lucrau cu el, fu dezmințită categoric.

Într-o zi intră în seră o domnişoară sau doamnă de la castel, care voia flori în camera ei, să le picteze puse într-un vas, şi ceru din alea, şi din alea, şi un fir de dincolo, şi puțină iarbă de dincoace, până atrase asupra ei atenția horticultorului, care o servea fără să-i arunce o privire şi o auzea fără să-i dea siguranța că n-ar fi surd.

Era bine făcută, nici prăjină, nici bondoacă. Dar nici potrivită de statură nu părea, fiindcă picioarele ei frumoase, pline şi alungite o făceau parcă înaltă, deşi umărul ei nu-l întrecea pe al horticultorului. Era îmbrăcată într-o rochie portocalie care se încheia de la ceafă de-a lungul spinării până jos, cu nasturi mari, şi era din familia blondelor, după ten şi după ochi, dar părul avea culoarea mierii de salcâm. Castaniul ochilor însă îi era atât de limpede, încât te făcea să înțelegi că şi secretele de dincolo de ei aveau aceeaşi puritate inocentă.

Fu observată de câteva ori pe lângă „Casa grădinii", şi curând după aceea, şi horticultorul, în castel. Dar nu cu flori, ci seara, când prin geamurile luminate ale sufrageriei puteau fi văzuți pictori sau scriitori, sau cei care făceau filme pentru cinematograf, stând în fotolii sau adunați în grupuri, în hol, unde câteodată se întindea câte o masă lungă de câte douăzeci de inşi de la care nu se ridicau niciodată înaintea zorilor. Castelul nu mai era, ca pe vremea când aparținea prințului, închis pentru localnici. Se transformase în muzeu, unde putea fi admirată o duşumea făcută din aur prins între plăcuțe mici de sticlă, intra deci oricine în curtea interioară, pe care o străjuia marea poartă medievală cu turn cu clopot, apoi direcțiunea, în fapt directorul şi ajutoarele lui, aveau o încăpere a lor vecină cu holul, unde mâncau adesea şi beau, şi în general nu era interzis nimănui să pătrundă şi în clădirea locuibilă, cea de-a doua, unde stăteau şi lucrau aceşti membri ai diferitelor uniuni, zise, în scriptele administrației, de creatori. Horticultorul însă nu se ducea acolo nici din întâmplare, şi nici ca simplu grădinar, să schimbe ghivecele uscate sau să îngrijească marile vase cu enorme flori ornamentale, aşezate la intrare sau la picioarele scărilor, ci la masă cu această pictoriță şi un prieten la ei, un ins în vârstă, cu o barbă mare şi albă, şi pe care îl chema chiar aşa, Paul Barbăalbă. Se află curând că nu horticultorul, ci Barbăalbă era, dintre ei trei, element de decor pentru ca pictorița să poată sta liniştită cu cel dintâi. E drept că stătuseră la început mai lângă o fereastră, în realitate oricine putea să stea cu cine vrea, dacă avea el chef să-şi aducă un invitat din afară, şi cu atât mai mult de la castel.

Era, această pictoriță, pe care o chema Golea Simina, o veche cunoştință a administrației, care o simpatiza din pricina suferințelor ei în căsătorie. Soțul, pictor ca şi ea, îl indignase pe director, care n-avea pentru el niciun respect, din cauză că se purta urât cu personalul, înjura de mamă, murdărea odaia în care stătea, deteriora mobila, îşi punea țigarea pe toate mesele, arzându-le lustrul. Pictorița se despărțise de el cu un an înainte de prima ei expoziție care, după cum se exprimă un coleg al ei, făcuse să crească în conştiința multora ideea că numărul artiştilor nechemați sporise cu încă unul, ca şi numărul de obiecte pe care ea le picta, dar din care arta nu câştiga nimic, după cum spunea o cunoscută formulă a lor, de pictori, privitoare la obiectul picturii.

Într-adevăr, ea picta orice, se putea chiar spune că picta totul, un scaun, un colț de stradă, un șantier cu un steag care nu lipsea... În schimb, dacă se întâmpla ca pe colțul acela de stradă să fie și o biserică, crucea din vârful ei nu se mai vedea, ieșea ca din întâmplare afară din cadru. Trudea ore și zile întregi, și la sfârșit obiectul sau ființele vii din tablourile ei ieșeau asemănătoare cu cele reale, numai că pe pânza ei aveau ceva în plus: erau cam murdare. Încolo, erau bine făcute și chiar te nelinișteau dacă te uitai mai mult la ele: fiindcă obiectele sau ființele vii, dacă nu sunt frumoase, nu mai au niciun sens. Ori, noi, care le privim, suntem și noi niște ființe vii și, chiar așa, n-avem nici un sens?

La expoziția ei criticul de artă se apropie și angajă cu ea o conversație. De când picta? o întrebă. De la cinci ani, îi răspunse pictorița. De la cinci... și câți ani avea? Douăzeci și patru! Și de aproape douăzeci... Era măritată? Nu, divorțase. De cine? De Pătrașcu. Expoziția era plină de vizitatori, iar afară venise primăvara și soarele bătea în plin în geamul uriaș al vitrinei, revărsându-și lumina și asupra pânzelor de pe pereți. Stăteau la o măsuță lângă fereastră, puteau fi văzuți de pe trotuar vorbind. Pictorița ședea cu spatele la geam și răspundea cu însuflețire la întrebări, nu înainte însă de a se poticni la fiecare câteva clipe, din pricina indiscreției lor. Totuși nu se putea să nu răspundă, fiindcă criticul de artă era, în lumea lor, o personalitate foarte cunoscută. Va să zică Pătrașcu fusese însurat cu ea? Nu știa, mărturisi criticul. Și de ce au divorțat? Ea ezită de astă dată câteva clipe lungi, izbită nu atât de indiscreția lui tot mai accentuată, cât de reflecția privitoare la cine cu cine fusese căsătorit. Pătrașcu cu ea, natural, și nu ea cu Pătrașcu, el era vedeta, ea nu era nimic. Din ce pricină s-au despărțit? S-au despărțit, zise ea atunci, pentru că el era un om care avea totul de-acasă și nimic de la el. Adică? Adică venea cu talentul de-acasă, de-acolo de la țară, unde sunt multe talente, și de la el n-avea nimic, afară de beție, care era meritul lui personal. Și cu ce o deranja faptul? Atunci ea dădu acest răspuns plin de curaj: „Eu n-am talent de-acasă". „A vrut să spună că ea are talent prin meritele ei proprii", mărturisi criticul mai târziu. Cu ironie. Tot nu înțelegea, reluase el atunci în expoziție. Cu ce o deranja faptul că Pătrașcu avea un talent de-acasă? Nu, avea și un merit al lui, răspunse ea. În timp ce umbla teleleu săptămâni întregi prin toate localurile și se îmbăta, o mai și înșela în mod premeditat. „Dumneata ai suporta așa ceva?" Și punând această întrebare ea se roși deodată foarte tare și își feri privirile stingherită. Se posomorâse. Se vedea că nu va mai răspunde la întrebări. A vândut vreun tablou? mai zise criticul ridicându-se.

Nu vânduse nimic și gândul că trebuia atunci să le care toate acasă ar fi putut să-i pricinuiască o cât de vagă dezamăgire și să-i strice bucuria debutului. Dar n-o văzuse nimeni tristă, dimpotrivă, avea aerul că expoziția i-a mers din plin și a afirmat-o, și arăta prinsă de o și mai irezistibilă poftă de a se așeza oriunde pe scaunul ei pliant și a vopsi de sus până jos pânzele așezate pe șevalet. Era la fel de cunoscută printre acei colegi care constituie grosul unei profesiuni artistice (și din rândul cărora nu cu ușurință reușește cineva să evadeze și nu fără trudă să se mențină chiar și în acest anonimat), cum erau cunoscuți cei mari printre cei mari. Cei dintâi aveau de luptat nu numai cu secretele acestei îndeletniciri, ci și cu influența celor de anvergură, a căror creație nu e totdeauna fertilă, ci magnetică, atrăgând și ținând sub orbita lor pe cei mai slabi. Astfel fusese ea atrasă de Pătrașcu și admirația pe care i-o purta ar fi ținut-o poate legată de el ani îndelungați, dacă el, întorcându-se noapte de noapte acasă, nu s-ar fi pus tot mai des cu pumnii pe ea și n-ar fi bătut-o foarte tare, cu o îndârjire sumbră și parcă lucidă, ca și când ea, soția lui, ar fi fost cauza unei tragedii sau a unei mari nenorociri care plana asupra nu se știe cui, a lumii

întregi parcă, şi îl ţinea înlănţuit şi pe el, pe Pătraşcu . Era greu de dat totul pe seama beţiei, sau mai bine zis nimic nu putea fi dat pe seama... Violenţa neînfrânată, animalică şi laşă, cu care o lovea tocmai pe ea, care îl adora, era opera lui, nu a vinului, vinul era doar un...

într-o zi se sculă de lângă el din pat şi în timp ce el horcănea îşi luă lucrurile şi le cără la părinţi, pe care îi anunţă că divorţează.

Tatăl, profesor de desen şi autor de gravuri în lemn apreciate totdeauna elogios, dar fugitiv, în presă şi care trăia împărţindu-şi timpul între orele de şcoală şi bucuriile pe care i le aducea mica lui creaţie, nutrea, ca şi fiica lui, o admiraţie constantă faţă de talentele viguroase, şi se întristă şi o sfătui pe faţă să se mai gândească înainte de a face pasul. În clipa aceea tatăl se gândea şi la aspectul material al căsătoriei, Pătraşcu câştiga de pe acum sume mari, nu câştigase el o viaţă întreagă cu toate gravurile lui cât îi plătea o instituţie lui Pătraşcu pe un singur tablou. Fata însă nu luă în seamă sugestiile părinţilor, se duse la Uniune şi ceru o repartiţie la Sinaia în fostul palat de iarnă al regilor, din care o parte fusese de asemeni pusă la dispoziţia uniunilor de creaţie de tot felul, şi îşi luă cu ea şevaletul, pânzele şi culorile, să nu mai dea ochi cu soţul ei până la despărţirea legală.

Pătraşcu veni însă după ea în aceeaşi zi, treaz, şi o rugă să se întoarcă acasă. Ii spuse că a luat hotărârea să nu mai bea şi îi promise că niciodată n-o să se mai întâmple ceea ce se întâmplase în noaptea aceasta ultimă care o îngrozise pe ea aşa de tare şi că îi cerea un răgaz de câteva luni ca s-o convingă că nu era vorba de o simplă promisiune, ci de o cotitură în viaţa lui. Ea îi răspunse că nu e prima oară când el îi propunea astfel de cotituri; s-o lase totuşi să se gândească, să se ducă să se plimbe prin pădure şi să se întoarcă peste două ceasuri.

El plecă, şi ea se întinse pe pat, îşi acoperi ochii cu braţele şi începu să se gândească. Se despărţea de el, dar şi de o taină pe care o avea în preajma ei şi care era pictura însăşi: Pătraşcu reprezenta această taină. Privind un tablou terminat al unui mare maestru, poţi să-l studiezi şi să-i înveţi maniera, dar privind mâna vie a unuia cu care trăieşti este chiar cu neputinţă să nu ţi se dezvăluie cu timpul măcar o parte din ciudatul secret? Oare nu procedase la fel şi Suzanne Valadon, această pictoriţă mare cât un Lautrec şi care începuse prin a poza pentru alţii?

Pătraşcu însă, în loc să-i uşureze înţelegerea, o deruta făcând pe marele iniţiat care nici el nu ştia cum se petrec lucrurile. Se simţea, zicea el, stăpânit doar de un demon. Era un lucru care o înmărmurea când vedea cum acest bărbat voinic, cu un profil ca de efigie, cu privirea vie, elimina din viaţa şi din arta sa gândirea, de care se ferea cu gesturi patetice ca de o cunoscută pacoste. Avea de pe acum „elevi" care se ţineau de el zi şi noapte, şi sumele pe care le încasa le topea cu aceşti inşi. Ca să-l aducă între ei era suficient ca unul să-i dea un telefon şi să-i spună: „Pătraşcule, azi-noapte n-am putut dormi până la ziuă, mă obseda tabloul tău cu pădurea sub secure, nici tu nu ştii ce-ai făcut, e mai bun decât..." Şi se spuneau unul sau două nume consacrate, iar el asculta la telefon cu o înfăţişare stranie, prins parcă de o halucinaţie, parcă nu mai vedea nimic în jurul lui, în timp ce se auzea mai departe vocea sirenei: „Poţi să mori, mă, Pătraşcule, cu tabloul ăsta, Gauguin poate să se bage sub canapea! El n-are tensiunea invizibilă a luminii care la tine fascinează..." Întru târziu, răguşit de tăcere, Pătraşcu răspundea: „Ascultă, Vasile, unde eşti tu acuma?" Celălalt răspundea că se află în cutare restaurant, împreună cu doi sau trei inşi. Pătraşcu închidea telefonul şi începea să se îmbrace. Avea, în clipele acelea, înfăţişarea bigotă şi febrilă a

credinciosului care a auzit sunetul clopotelor bisericii şi se pregăteşte să se ducă să nu scape cumva momentul începerii liturghiei.

Petrecerile erau crunte. Se întorcea acasă cu fălcile atât de încleştate, încât pur şi simplu nu mai putea vorbi, scotea doar un soi de mugete. Rămânea în uşă cu tălpile nemişcate, în timp ce corpul, ca un arbore bătut de vânt, descria în aer mişcări circulare şi eliptice, şi în timp ce privirea năucită îi rătăcea pe pereţi, scârţâia din dinţi cu o turbure ferocitate. Venea uneori şi bătut, şi dimineaţa se apuca să dea telefoane în toate părţile să afle de la prietenii săi dacă ştie vreunul ce i s-a întâmplat.

începuseră să circule pe seama lui istorii care distrau lumea lor, a pictorilor. Cică la sfârşitul unei şedinţe, un coleg mai în vârstă, care îl admira şi era cunoscut prin felul său îndatoritor de a fi, îi aduse şi lui paltonul de la garderobă. Pătraşcu îl îmbrăcase fără să observe, zicând: „Vezi că aveam şi o şapcă". Acela ezitase: „Aveai şi-o şapcă?!... Bine, mă duc să-ţi aduc şi şapca!" „Ad-o, dar mişcă-te mai repede!" i-a zis atunci Pătraşcu cu un glas plictisit şi flegmatic. Curând însă începu să se râdă de el din alte pricini, deloc vesele pentru el. Nu se ştie cine (poate chiar unul din elevi) îi sugerase ideea că marile personalităţi de totdeauna s-au simţit obligate să caute să facă fericite femeile cele mai frumoase şi mai interesante din timpul lor, îndrăgostindu-se sau având cu ele măcar una dintre acele aventuri pe care apoi femeia n-avea s-o mai uite toată viaţa. Era ***datoria*** lui, a lui Pătraşcu, să nu le lipsească de o astfel de experienţă care le-ar fi hirotonisit apoi drept femei alese, indiferent ce-ar mai fi făcut ele în restul vieţii, care nu mai avea mare importanţă.

O graficiană îl primi deci în vizită. Nu ştia ce dorea, şi când află, ea îi declară că se simte măgulită de atenţia lui şi că într-adevăr o clipă de dragoste cu un astfel de bărbat era menită să rămână în amintirea timpului ca un moment de neşters, deasupra bucuriei şi fericirii obişnuite, dar vezi, aici intervine un lucru peste care ea nu poate să treacă, fiindcă asta ar însemna să trişeze, ori, în orice se poate trişa, dar nu în dragoste. Ce putea fi? o întrebă Pătraşcu cu îngăduinţă, fiindcă o ascultase numai cu jumătate de atenţie, totul neînsemnând pentru el decât ritual, care la ele a ajuns să fie un fel de haină care nu mai putea fi dezbrăcată decât după un anumit timp... Despre ce trişerie era vorba? mai zise el prefăcându-se interesat să afle, şi după îndelungi ezitări, frumoasa graficiană îi declară că pentru împlinirea unei astfel de iubiri era necesar ca şi femeia să se simtă demnă, ori, vezi, iată, ea nu se simţea deloc la înălţimea necesară... „Asta e o prostie, zise Pătraşcu, lucrul ăsta nu-l judeci tu, îl judec eu." „îl judeci tu, declară femeia, dar eu îl simt. Ori, eu, ***nu simt nimic"*** Pătraşcu nu înţelese sensul ultimelor ei cuvinte, şi reveni în zilele următoare insistent. Graficiană, care păstrase până atunci tăcere asupra scenei, povesti totul, şi istoria se răspândi. „Dacă aventura ar fi avut loc, gândi pictoriţa, graficiană n-ar fi divulgat nimic şi eu n-aş fi aflat că sunt măritată cu un bărbat ridicul. Iar el ştie că eu ştiu totul şi o să mă snopească în bătăi toată viaţa, dacă o să rămân cu el. Fiindcă istoriile acestea se vor uita şi le pot uita şi eu, dar el va fi eroul altora noi, nimeni nu-mi garantează că nu va reuşi, dacă nu cumva a şi reuşit să hirotonisească pe vreuna care n-a zis că nu se simte demnă! Şi asta se va întâmpla cât o trăi, dacă o trăi mult, şi eu voi fi silită să le aflu pe toate şi apoi bătută că le-am aflat. Ce-ar fi de făcut ca să rămân totuşi cu el? Poate că viaţa noastră împreună n-ar deveni infernală şi cu timpul poate că m-aşi obişnui, aşi face copii şi m-aşi preface că nu-i cunosc isprăvile, sunt alte căsătorii mult mai rele, dar el bea, şi atât timp cât nu se va lăsa de beţie (şi cum o să se lase când la el reuşita în pictură trebuie sărbătorită cu vin, iar

nereuşita tot prin vin), eu voi fi pentru el ceea ce se numeşte reproşul întruchipat, neputând să mă împiedic să văd cum se degradează. Nu se va lăsa până când nu mă va distruge şi pe mine. Mi-ar mai rămâne soluţia ca eu să mă străduiesc să-i creez impresia că nu ştiu nimic şi nici nu mă interesează, dar pentru asta ar trebui realmente să nu mă intereseze, adică, într-un cuvânt, să nu fiu pictoriţă... Ori, asta nu pot..."

Îşi luă braţele de la ochi, se ridică în capul oaselor şi se uită la ceas: trebuia să vină să-i dea răspunsul. „M-am gândit, zise ea liniştită şi hotărâtă, când el se întoarse, nu mai putem trăi împreună amândoi, trebuie să ne despărţim. O să-ţi spun şi de ce, ca să nu crezi tu că e numai din pricină că mă băteai. O femeie rabdă şi asta, unele merg până acolo că zic că de-aia le bate bărbatul, fiindcă le iubeşte, şi poţi să rabzi dacă vine de la unul care luptă din toate puterile lui cu destinul şi are doar momente de slăbiciune şi disperare. Dar tu nu eşti dintre aceştia, şi mi-a apărut bănuiala în inimă că ţie îţi trebuie o femeie de care să-ţi fie frică, căreia puţin să-i pese de pictura ta, şi să nu dea pe tine nici o ceapă degerată... Una ca asta meriţi, şi tu s-o iubeşti şi s-o respecţi. Şi numai aşa vei reuşi să rămâi un pictor bun, cu o astfel de scorpie în pat, la masă şi în societate..."

Urmase divorţul, la care Pătraşcu nu se împotrivi, nici măcar nu se prezentă. Un an mai târziu pictoriţa izbuti să facă să i se aprobe o parte din mulţimea ei de pânze şi să expună.

IV

Era adevărat, ştia şi ea că pentru un pictor ajunge ce e în jurul lui, copiii, nevasta, şi după moartea acesteia, servanta... N-a fost una transformată de Rembrandt într-o Danae cu o burtă mare cât o... şi spre care Zeus pătrundea sub formă de ploaie de aur? Înseamnă că îndemnul care ţi se adresează, de a cunoaşte cât mai multe figuri umane, e fără sens? Iată acest băiat... Nimic visător nu se putea citi pe chipul lui. Nicio reverie şi nicio fantezie nu păreau să-l stăpânească în timp ce îi făcea, aplecându-se şi trecând liniştit de la un soi la altul, după cum îi indica ea, buchetul. Cum putuse atunci să aibă loc ceea ce urmase, dacă nimic din sensibilitatea lui nu s-ar fi manifestat? De unde ştia? Era o mare bucurie să-i priveşti chipul lui aproape mic şi puţin împietrit şi ochii care puteau rămâne nemişcaţi ceasuri întregi fără să clipească. Mai târziu, după ce se împrietenise cu el, îl întrebă la un moment dat la ce se gândea. El îi spuse atunci că odată, într-o curte, păsările şi animalele celelalte au devenit foarte intrigate de înfăţişarea măgarului: stătea ţintă în mijlocul ogrăzii, cu capul în jos, ore întregi, cu un aer foarte gânditor şi toată lumea era curioasă, la ce s-o fi gândind măgarul? S-au adunat câteva, s-au apropiat de el şi i-au spus: „Nu te supăra, vrem să ştim şi noi, la ce te gândeşti?" „Eu?! s-a mirat măgarul. Nu mă gândesc la nimic." Această autoironie i-a plăcut mai mult decât studiile despre pictură ale criticului de artă, pe care între timp prinsese pică, deşi cronica sa fusese destul de încurajatoare. Era însă adevărat că de când se despărţise de Pătraşcu începuse să prindă pică pe unul şi pe altul, care, e drept, n-o ţinea mult, dar era un fapt: nu se simţea îndeajuns de respectată, şi nu înţelegea de ce, când, dimpotrivă, debutul ei ar fi trebuit să facă să crească consideraţia pentru ea în ochii colegilor. La Sinaia, la câteva

luni după divorţ, îi plăcuse un scriitor, un băiat care pur şi simplu o încânta şi care, din fericire pentru el, era la fel şi în povestirile pe care le scria, i le citise cu aceeaşi plăcere într-un volum care tocmai îi apăruse. E atât de rar să întâlneşti un bărbat cu adevărat vesel, nu gălăgios sau petrecăreţ (când nu se exprimă, prin răcnete şi râsete cu gura până la urechi, decât dorinţa de a fi vesel, şi nu veselia însăşi), ci cu adevărat stăpânit de acea tensiune a sufletului care iradiază şi farmecă şi are un semn care o distinge: e molipsitoare, îţi smulge măcar un surâs; în acele clipe gândeşti că dacă reuşeşti să devii şi tu vesel ai descoperit în tine însuţi secretul de a plăcea, pe care unii mari virtuoşi nu-l pot descoperi, în ciuda superiorităţii spiritului lor. În preajma lui se simţise şi ea veselă şi avusese şi sentimentul că place la rândul ei, dar lucrurile nu se terminaseră bine din pricina unui altul, care se ţinuse pur şi simplu scai de amândoi, fără nicio ruşine şi fără pic de reţinere, exasperând-o pe ea şi iritându-l pe el în aşa măsură, încât în locul unui sentiment care trebuia să se consolideze apăruse obsesia prezenţei aceluia, care nu-i cruţa nici noaptea, venea şi-i bătea ei la uşă, să-i bâlbâie declaraţiile lui umile şi în acelaşi timp agresive, iar lui nu se ştie ce implorări şi ameninţări, pesemne referitoare la situaţia de om căsătorit a scriitorului, care de altfel îşi şi făcuseră efectul: soţia acestuia, alarmată, venise la Sinaia şi totul se terminase prin revenirea soţului din aventură în sânul familiei. Observă după aceea că directorul n-o mai salută ca altă dată, iar unele priviri ale altor colegi nu se fereau de ale ei îndată ce i le întâlneau, cum de asemenea era obişnuită până atunci, semn elementar de respect când e vorba de o femeie; rămâneau secunde în plus stăruind asupra ei... Îi trebuiau zile şi uneori săptămâni ca să uite că îi purta pică unuia sau altuia şi se întreba dacă era din pricina acestei aventuri eşuate sau pentru că prestigiul lui Pătraşcu o ferise până atunci de adevărata părere pe care o avea lumea despre ea, şi ea nu ştiuse.

Niculae nu era vesel, dar tensiunea sufletului lui era prezentă în timp ce chipul lui exprima tăcerea care o atrăsese de la început. Nu ştia ce e, şi asta o turbura la fel de mult ca şi comunicativitatea plină de fantezie a băiatului acela de la Sinaia, deşi aparent Niculae nu era un om enigmatic. Nici nu se purta ca atare; din primele ore îi spusese aproape totul: că era student la Institutul de Agronomie, că în iunie anul viitor avea să-şi ia examenul de inginer horticol şi că îşi câştiga existenţa ca simplu grădinar... Dar într-o zi el i se uită drept în ochi cu o intensitate stranie şi îi spuse: „Te iubesc în clipa asta!" Ea se zăpăci. O iubea numai în clipa aceea! Dar o iubea, iată ceva neaşteptat... Fiindcă sentimentul care o şocase de aici venea, că în clipa aceea fiinţa lui era a ei... Declaraţia se mai repetă, în aceeaşi formă, deşi nu atât de curând, dar de fiecare dată o lua prin surprindere şi simţea cum îi creşte bătaia inimii. Va veni vreodată şi o declaraţie totală? se întreba ea.

„Seamănă cu Ileana, singura mea iubită, gândise Niculae seara, când, fără să vrea, înainte de a adormi, imagini colorate îi ţâşneau sub pleoape ca nişte explozii de lumină, în care înotau câteodată aievea oameni şi întâmplări la care niciodată nu participase şi nici nu le văzuse şi care îi plăceau atât de mult încât aştepta totdeauna cu bucurie secretă acest moment obişnuit al vieţii oricărui om, când se dezbrăca şi se culca: somnul. Şi fără nicio trudă pictoriţa se aşeză, sub pleoapele sale, jos pe o brazdă de garoafe, în seră, şi se întinse pe spate turtind florile la pământ cu trupul ei, care părea molatic. Asta se şi întâmplase în ziua aceea în realitate. „Vezi, zise Niculae chicotind, dacă aşa ai vrut tu, aşa a fost. Mie nu-mi plac florile ca atare, dacă nu-mi spunea notarul că aici n-o să mă caute nimeni, aş fi trăit toată viaţa fără să ştiu că există pe lume plante din astea care se numesc ***Dianthus caryophyllus,*** erbacee

perenă din familia cariofilaceelor... cu frunze liniare lanceolate... p... mă-sii, cu denumirile astea, că mi s-a scrântit limba până le-am învățat... Va să zică tu ai preferat aici, nu ți-a fost frică să nu dea cineva peste noi... Lasă, că am avut eu grijă, ai dreptate, e mai bine așa, decât să te vadă cineva că intri în «Casa grădinii»... sau pe mine în odaia ta la castel... așa, aici, ieși pe urmă afară cu florile respective, pe care le-ai turtit, în brațe, ceea ce pentru voi trebuie să fie ceva, așa, special... altă viață... artistică!... Ca să-ți spun drept, n-ai numai ochi frumoși, ci și glasul... Nu te-ai încurcat tu cum să-mi zici... Asta e ceva, numai când eram copil mi se spunea: Cum te cheamă? Niculae! Niculae, ia du-te și spune-i mă-tii să vină încoace, că am ceva de vorbit cu ea. Așa și tu! Și ai râs când te-am întrebat de unde ești, ai înțeles ce vreau să spun. Îmi pare rău, dar sunt bucureșteancă. De ce îți pare rău!? Mă cheamă Moromete! Nu, ălălalt nume. A, ălălalt? Niculae! Niculae, uite, dă-mi niște flori, dar nu vreau decât câte un fir din fiecare, le alegem, îți spun eu... Mă pune acuma să umblu prin toată sera, pentru un buchet de flori..."

Se dusese însă în cele din urmă și în odaia ei de la castel, dar asta mai târziu. Până atunci începuse să vină la ei în hol invitat la început de Barbăalbă, cu care stătu multe seri, numai ei doi, pentru ca lumea să creadă pe urmă, când pictorița avea să se așeze și ea la masa lor, că abia atunci făcea și ea cunoștință cu horticultorul. Niculae o lăsase în voia ei, să procedeze așa cum știa ea că e mai bine, și nu-i era deloc greu să arate că între ei doi nu era nimic, intrigat cum se simțea de acești inși ai castelului, care duceau o viață atât de ciudată și erau atât de... Hm! I se părea, de pildă, că acel domn distins și cu chipul umbrit de melancolie e desigur un mare poet. I se răspundea prin hohote de râs că e el poet, dar, ha, ha, ha... Și dimpotrivă, de câte-un strâmb, năsos și cu privirea vicleană, i se spunea deodată că acesta e într-adevăr foarte mare... Fără motiv, Barbăalbă se certă cu ei doi și se duse la alte mese, dar pictorița avea și alți prieteni, și îl schimbă. Veni unul care, după ce dădu mâna cu Niculae și se așeză, îi spuse cu un glas smerit: „Sunteți mai trist ca flautul zădărniciei". Privirea horticultorului își mări vizibil focarul: „Ce e asta, zise el, care flaut?" Dar subțirelul și delicatul personaj nu părea obișnuit să audă ce i se spune și nici nu înțelegea pesemne obiceiul acesta al oamenilor de a da și a cere explicații logice. „O nălucă îmi cântă în piept!" zise drept răspuns. Nălucă părea el însuși, și horticultorul se înveseli până la urmă și ciocni cu el paharul.

Într-o seară își făcură apariția doi a căror prezență atrase spre ei tot ce era acolo, iar cei care nu-i cunoșteau și rămaseră la locurile lor se uitau cu invidie la masa aceea mare, făcută prin unirea a altora trei în mijlocul holului-sufragerie și care luă de îndată aspectul sărbătoririi unui mare succes. Se aduseră fripturi, pește și vinuri și curând Niculae înțelese din spusele celui care părea centrul atenției și care nu ieșea dintr-o veselie gâlgâitoare pe care i-o stârnea lui însuși fiecare cuvânt spus tot de el, dar care făcea aluzie la ceva în care persoana lui nu era implicată, că sărbătoreau într-adevăr ceva și anume un film pe care îl făcuseră ei doi și care ieșise de-o tâmpenie nemărginită. Să te fi străduit să iasă așa de nerod și tot n-ai fi reușit. Era atât de cretin, încât numai doi inși talentați cum erau ei l-ar fi putut imagina și numai un regizor genial cum era cel pe care ei îl avuseseră i-ar fi putut surprinde viziunea propusă. „Nu e așa, mă, idiotule?" se adresă cel vesel celuilalt cu care reușise isprava și îi dădu și două palme după ceafă. Ăsta nu avu nicio reacție, fuma ca un scăpat dintr-o pușcărie unde dusese vreme îndelungată dorul tutunului și nu-i ardea de mâncare. El, în ceea ce îl privea, nu părea că are motive să exulte de bizara reușită, parcă purta pe față o mască holbată, compusă din îngrijorări și temeri care nu-l slăbiseră, după

câte ştia, niciodată, fiindcă numele lui nu era cunoscut de marele public, cum era al celuilalt, ceea ce scrisese el trecuse neobservat, şi lui nu-i ardea să râdă de propriile sale insuccese, şi dacă scrisese acel film cu prietenul său, crezuse că în mod sigur va reuşi în sfârşit să se afirme şi el, dacă nu ca scriitor, măcar ca scenarist, şi pe deasupra să câştige şi ceva bani, după care umblase totdeauna cu gura căscată.

Veselul, care ştia pesemne că prietenul său nu reacţionează la palmele pe care i le dădea după ceafă, îi mai dădu una, care prin durata de timp care îi fu necesară avea poate o semnificaţie; îl considera cumva răspunzător de interesanta lor izbândă cinematografică?... „Să nu credeţi, zise, că el a scris vreun rând, eu l-am scris în întregime, numai ideea a fost a lui. Eram la Braşov şi ne plimbam pe străzi după ce cumpărasem o pungă întreagă de loz în plic, ne dureau degetele de câte rupsesem, ca să găsim bilete câştigătoare, în total şaizeci de lei, şi punga ne costase trei sute... Şi zice: «Hai să jucăm pe numărul maşinilor care trec, cu soţ ale mele şi fără soţ ale tale.» «Bine, zic, pe cât?» «Pe zece lei», zice. «Bine», zic. După vreun ceas îmi şi umflase o sută de lei. Mai jucăm noi un ceas, mai îmi umflă o sută. «Bă idiotule, zic, aici e o şmecherie, stai să mă gândesc. Dă banii înapoi, că te-am prins, tu ai numere fără soţ cinci cifre şi eu numai patru, fiindcă la numerele mele cu soţ, zero nu se joacă. Eu am patru şanse şi tu cinci.» «Nu m-am gândit», zice. «Ba te-ai gândit, dă banii înapoi, că te bușesc...» «Nu ti-i dau, zice, îţi vând o idee de film...» «S-aud ideea.» îmi spune el ideea, şi când l-am auzit: «Te iert, zic, escrocule, pentru alea două sute de lei, hai să facem amândoi filmul ăsta, găsesc ideea la nivelul sumei...» A, don Bazil! Noroc, don Bazil, vino şi tu aici, ia un scaun."

Intrase unul, care văzând atâţia inşi împreună ezitase să se aşeze singur şi nu aşteptă să fie invitat de două ori ca să ia loc la masa celui vesel. Ultimul lucru care se povestea despre ăsta era că fusese şi el cu o carte la o editură şi se lăudase pe urmă cum îşi bătuse joc de redactorul-şef, cu care avusese discuţia finală. Ei, cum? Ei, uite-aşa, la fiecare obiecţie a aceluia, el se grăbea s-o aprobe, şi iar îi mai făcea editorul o obiecţie, şi el iar da din cap şi îl aproba. Grozav îşi bătuse joc. Bine, i se răspunsese, dar i se primise cartea spre editare? Nu, dar îşi bătuse joc de el cumplit... Alţii pretindeau însă că pe lângă altele, pe care le auziseră ei de la don Bazil, asta era floare la ureche.

„O singură dată, continuă veselul cu o privire care sugera că îşi rezerva dreptul să se ocupe de don Bazil mai la urmă, n-a câştigat el de la mine, că încolo mereu m-a luat la mustaţă. Chestia cu filmul m-a aranjat, dar odată n-a vrut să joace... Mă holbatule, zic, dăm cu douăzeci şi cinci de bani... Nu, zice, eu nu contez pe noroc. Îmi venea să-mi rup cămaşa de pe mine, ah, şi acum când mă gândesc..."

Veselul se uită cu atenţie prin toate părţile, şi după ce se linişti că o anumită persoană nu era prezentă, reveni gata să continue. „Mă ridic de la masă şi plec", zise atunci holbatul, dar nu schiţă nici cel mai mic gest să-şi pună în practică ameninţarea. „Credeai că o să-i spun pe nume?", continuă veselul. Holbatul nu răspunse, dar îşi înteţi şi mai tare fumatul şi se arse chiar la degete, înjurând, când strivi restul de ţigare în scrumieră. „M-a crezut în stare că o să vă spun despre cine era vorba, continuă veselul. Ştiţi că avea o motocicletă; dacă era ceva la care ţinea, şi să nu te fi atins de ea, asta era motocicleta. Ei, în zilele alea, degeaba i-am pus eu pe unul şi pe altul să se ducă acolo în spatele Pelişorului să claxoneze cu ea, să-i dea drumul, chiar să încalice pe ea, şi să facă o cursă până jos... Aiurea, se vârâse în sufletul nostru şi nu ne slăbea un minut, nu-i păsa de motocicletă. Mă înţelegeam eu cu încă doi să ocupe o masă, lua al cincilea scaun, şi unde credeţi că se aşeza? Chiar lângă ea, alături, pe

colțul mesei... Se scula fata, trecea în partea ailaltă, trecea şi el. Plecam cu ea în oraş, se lua după noi, intram la cinema, împingea lumea la o parte să ia bilet lângă scaunele noastre. Se dădea la mine pe faţă! «Nu-l ascultaţi, zicea, profită de faptul că nu sunteţi de la ţară ca să vă spună bazaconii. Nu există câine care să se urce în copac!» El credea că fata de-aia stă cu mine de vorbă şi nu cu el, că era naivă, şi venea el să-i spună că nu putea fi adevărat că într-o zi când m-am urcat eu într-un corcoduş să mănânc corcoduşe, am dat de un câine pe-o cracă, stătea în fund şi mânca şi el corcoduşe, şi din când în când ridica

aba şi, pac, trântea câte una jos... Tu aşa credeai, mă?! Sau că odată, în timpul scurtei mele experienţe în învăţământ, am venit la şcoală, mi-am pus capul pe catedră şi am adormit... Când a sunat clopoţelul de recreaţie mi-am ridicat capul şi «băieţi, zic, cât am eu de plătit aici?...» îmi venea să mă pun cu pumnii pe el, dar mă abţineam, cine ştie, poate că e el capabil să placă mai mult fetei, să nu mai vorbesc eu, zic, să-l las pe el. Şi stam! Şi tăcea! Şi ne plimbam până ce ne intrau picioarele în gât. Aiurea! Ce să vorbească? Fuma, ne afuma pe amândoi, ca un coş! Fata ieşea dintre noi, se dădea într-o margine, el după ea..."

Ajuns aici cu povestirea, veselul începu să dea semne de nerăbdare, de parcă îi lipseau tot mai mult cuvintele ca să spună ce mai urmase. Toţi îl ascultau cu un fel de temere, nu cumva se va opri şi nu li se vor da toate elementele ca să înţeleagă despre cine era vorba. În realitate el sugera bine cum îi lipseau de fapt, atunci, mijloacele ca să scape de el, fiindcă n-avea ce-i face, nu se putea lua cu el la bătaie, nu era destul de voinic... Chipul veselului era lat şi când stătea pe scaun te puteai înşela crezând că statura sa trebuie să fie impunătoare; avea o statură obişnuită...

„Seara, continuă veselul, îi scriu fetei un bilet, îl bag în buzunar, cobor în sufragerie şi mă aşez la masă. El se şi înfiinţase. Când vine fata, îi dau biletul, mă ridic, mă duc în hol şi o aştept. Figura l-a luat fără veste sau şi-a dat şi el seama că aşa nu mai merge? Nu s-a luat după noi. Ne-am dus tocmai la Buşteni, cu un taxi, am mâncat într-un restaurant, şi pe la unu ne-am întors cu un tren... Am urcat în camerele noastre, şi după o jumătate de oră îi deschid fetei şi o primesc la mine. Cât să fi trecut? Nici un minut, şi aud bătăi în uşă. «Cinee?» «Eu sunt!» El era! «Ce vrei, mă?» «Deschide!» «Nu pot!» «Deschide că fac scandal!» «Bine», zic, şi îi dau drumul înăuntru. «Ce vrei, mă?», zic. Se aşează pe un scaun şi fumează. «Mă, zic, ce vrei tu?» Nimic, tăcea şi ne împuţea cu tutunul lui de mărăşeşti. «Tu, zic, nişte ţigări mai bune nu ştii să fumezi? Aşteaptă să deschid fereastra.» Mă duc şi deschid fereastra şi ne aşezăm pe urmă toţi trei în fotolii. «Spune, mă, nenorocitule, zic, de ce-ai venit? Asta e oră de vizite? Spune şi tu ceva, deschide gura şi exprimă-ţi cu glas tare preferinţele.

Am auzit că şi la uşa ei ai bătut de câteva ori, tot cam la ora asta, dar n-ai spus ce doreşti...» «Iţi spun, zice el atunci, dar între patru ochi.» «Bine», zic şi fata se scoală şi ne lasă pe noi doi... «Ei, te ascult.» «Că, zice el, tu eşti om însurat.» «Da, şi?» «Şi că el nu e şi că ar vrea să se însoare cu fata asta... «Nu e fată, zic, abia a divorţat, n-ai nimerit-o bine, n-a lăsat ea un pictor de mare talent ca să te ia tocmai pe tine.»"

Aici veselul se întrerupse ca să dea pe gât un pahar întreg. Se auziră câteva întrebări şoptite la ureche. „Ce şopteşti acolo?" „Nimic, i se răspunse cu indiferenţă, mă întreba pe mine cum îl chema pe pictorul ăsta, de unde să ştiu eu?" „N-am spus că eroul e el cu motocicleta lui şi nu fata sau pictorul? Dar n-aţi fost atenţi, zise veselul. Credea că mă duce el pe mine şi vrea să se însoare! Am vârât mâna în

buzunar şi am scos douăzeci şi cinci de bani. «Mă, zic, uite aici, tragem cu banul. Cui îi cade stema, celălalt se retrage! O fac asta pentru tine că mi-eşti prieten, dar şi dacă pierzi şi nu te ţii de cuvânt...» «A, nu, îl văd că sare ca ars, eu nu mă bizui pe noroc.» «Nu? Dar pe ce te bizui?» S-a gândit, nu mi-a răspuns. Iar s-a mai gândit... În sfârşit, se ridică şi pleacă. A doua zi umbla singur prin pădure, sta de vorbă cu copacii, că fata să nu-l vadă în ochi, aşa de enervată era. Pe seară, aşa, când cădea amurgul, cine apare în faţa Pelişorului, la intrare, călare pe motocicletă şi cu rucsacul în spate, pe care îl purta încovoiat ca pe o povară a destinului? De ce o fi aşteptat el chiar clipele astea între zi şi noapte? Eu nu l-am văzut, mi-a povestit cineva. Stătea aplecat peste ghidon, nu se uita la nimeni, accelera şi lacrimile îi curgeau pe obraji... În acest timp amurgul se lăsa tot mai mult... În cele din urmă şi-a desprins picioarele de pământ, motocicleta a pornit-o la vale şi s-a pierdut în ceaţa înserării. S-a dus... De ce ai aşteptat, mă, chiar clipele alea?"

Dar holbatul nu răspunse, fiindcă nu pentru a i se răspunde i se pusese întrebarea, şi, ca şi atunci, fuma ca un disperat, încât ai fi zis că a luat foc ceva de pe el, atât de mult fum ieşea din locul unde se afla el la masă.

Câteva zile mai târziu pictorița se întoarse la castel, şi cel căruia îi cânta o nălucă în piept îi povesti scena şi cum la un moment dat

horticultorul se ridicase de la masă şi plecase. Scriitorul mai era acolo? Întrebă ea făcându-se palidă. Nu, veniseră doar să sărbătorească un succes şi în aceeaşi seară se căraseră. După obiceiul ei, nu-şi pierdu cumpătul, se duse în odaie, se culcă cu faţa în sus şi începu să se gândească. Dar mai rău decât la despărţirea de Pătraşcu simţea cum îi bate inima de nelinişte, în ciuda gândirii calme care o făcea să vadă cu claritate că bărbatul cu care avusese ea de-a face la Sinaia era un altul decât cel care se arătase acum din scena povestită, iar de cel nou, de Niculae, era abia legată. Era adevărat că acel băiat putuse să se comporte astfel, cum reieşea din povestirea de la masă? De ce? Fusese atât de delicat în seara aceea când îi vârâse biletul în palmă şi apoi tot timpul cât plecaseră împreună la Buşteni, nici nu-şi putuse închipui vreodată că un bărbat poate fi atât de sensibil şi de plin de grijă. Cel puţin ea nu cunoscuse până atunci unul care să-i semene. La drept vorbind el o cucerise şi înţelegea că o lăsase fiindcă fire mai puternice îl legau de soţia lui. Asta nu e o înşelătorie. La ce bun? Un om nu cucereşte ceva ca să lase din mână de dragul unui gest, chiar dacă se află într-o situaţie insuportabilă. Încotro o împingea soarta ei de femeie?

Se sculă şi începu să se îmbrace cu grijă, se pieptănă, şi o luă apoi încet spre „Casa grădinii". „Cine e acolo?" întrebă Niculae când auzi o bătaie în uşă... „Eu sunt", i se răspunse. „A, tu eşti? Intră!" Pictorița pătrunse în odaie şi studentul horticultor o primi în picioare, dar rămânând lângă patul lui. O privea lung şi direct, cu o curiozitate neslăbită. Femeia îi susţinu privirea câteva clipe şi după ce se convinse pesemne că nimic nu-i era întru totul defavorabil, îşi trase singură scaunul şi se aşeză în faţa lui, cu spatele la măsuţă şi la fereastră. „Niculae, îi spuse ea, tu care ai atâta experienţă, sper că eşti gata să înţelegi că nu tot ceea ce ne pare la un moment dat ca ireparabil într-o prietenie sau într-o dragoste se bazează şi pe un adevăr... Lăudăroşenia e mai mare la un bărbat decât la o femeie. Un bărbat tare e un bărbat care în lucruri din astea rămâne nepăsător. Eu nu zic ca tu să rămâi nepăsător fiindcă îmi face mie plăcere, ci fiindcă îţi jur că totul e o minciună. N-aşi vrea să te pierd din pricina asta. Sunt cu tine la

început, şi nu la sfârşit, şi cine ştie dacă nu ne-am întâlnit unul cu altul ca să nu ne mai despărţim? Dacă tu ştii că nu, orice cuvânt e zadarnic, şi într-un sens şi într-altul. Ştii tu?"

Tot timpul Niculae n-o scăpase din priviri şi n-o slăbi nici acum când ea se opri. Se aşternu o lungă tăcere, care sporea vizibil turburarea femeii, neputând, pesemne, suporta confuzia în care o arunca privirea lui lacomă şi tăcută. Şi atunci se hotărî, se uită şi ea la fel, şi rămaseră astfel ochi în ochi clipe nesfârşite. Amintiri le cutreierau parcă pe chipuri, mai vizibile la ea, care se asociau cu întâmplarea care se aşezase între ei, şi la care el întârzia să dea un răspuns (decisiv pentru seria ei de eşecuri), care ar fi făcut poate din el bărbatul ei, atât de rătăcită începea să-i fie privirea. „He, he", făcu el deodată, şi chipul îi înflori ca unui copil care râde, şi privirea i se rupse de-a pictoriţei, strălucind de o lumină bizară, he, he, şi behăi ca un ied în liniştea neturburată a odăii. Se întinse pe pat, îşi dădu capul pe spate şi continuă: „He, he, cu douăzeci şi cinci de bani, he, he... he, he... he, he..."

După care tăcu. Dar nu se mai uită la ea, se uita în tavan. Pictoriţa, auzind acest răspuns, se făcu parcă mai plină la faţă, neliniştile

0 părăsiră în goană, ca înaintea unei bucurii a cărei revelaţie o avea, şi se făcu brusc nespus de frumoasă, cu înfăţişarea ei care deveni cu încetul senină şi tragică. Nu se mai uita nici ea la el, se uita în sinea ei şi se pare că nu-i displăcea ce găsea acolo, surâdea... Abia întru târziu tresări ca şi când şi-ar fi amintit de ceva şi surâsul

i se stinse, privi întristată într-o parte. Apoi surâse din nou şi se ridică. N-avea la ea nimic, nicio poşetă, îşi vârî mâinile în buzunarele taiorului şi se cam zgribuli puţin, ieşi ca dintr-o încăpere unde nu era foc, afară, unde era soare şi era cald. Ieşi ca dintr-o cameră unde nu era nimeni...

V

Niculae îl primise pe Iosif nu numai pentru că fuseseră prieteni, dacă Din Vasilescu şi Marmoroşblanc ar fi venit în ziua aceea să-l vadă ar fi petrecut poate şi cu ei o după-amiază la Bucureşti. Fiindcă

după vizita celui dintâi, horticultorul fu văzut a doua zi prin grădină stând degeaba, de vorbă, ceasuri întregi cu cine se nimerea, apoi pescuind pe lac câteva zile în şir cu unul Ilie, cunoscut pentru dibăcia sa în această îndeletnicire chiar şi la castel, pe urmă fu văzut jucându-se cu câinele său brumăriu până când se plictisi câinele, nu Niculae. Nimeni nu bănuia că în acele zile acest student la limită de vârstă se prezentase la examenele finale şi-şi încheia astfel această lungă perioadă din viaţa lui, devenind inginer horticultor.

Există lucruri care ne îngrozesc că trebuie să le facem. Cu ani în urmă, în ziua când venise aici, Niculae era hotărât să nu stea în această grădină decât câteva luni, până avea să i se piardă urma şi să scape de excludere, dar clipa când intrase în seră îl hotărâse să rămână şi să nu mai umble în căutarea unui loc bun, deşi cu studiile sale secundare l-ar fi găsit cu uşurinţă: un miros dulce de primăvară îl întâmpinase, pe care de atunci nici munca necalificată la pregătitul răsadurilor, nici condiţia lui de simplu muncitor şi nici durata, anii petrecuţi, nu reuşiră să i-l smulgă din suflet. Intrase înăuntru

stăpânit de un sentiment care nu-l mai slăbea, că viața lui e distrusă, și se pomenise cum parcă aici cineva îi picura în inimă un balsam, care-i dădea seninătatea de care avea nevoie ca să uite eșecul său în lume. Era o lume care îi ajungea, această primăvară închisă. Era pământul îmblânzit cu soarele bătând în geamurile care erau de fapt acoperișul, cu lumina lui și ea potolită. Pământul mirosea a flori, și florile a pământ, și totul te primea ca într-un vis adevărat în care ți se șoptea că așa putea fi raiul, paradisul, un loc în care vânturile și ploile nu pătrundeau, gerurile erau ferecate la poartă, iar cenușiul și sumbrul, ceața și negura - totdeauna alungate de coloritul strălucitor al florilor. În fapt, un gest într-o anumită clipă ne leagă de o ființă pentru tot restul vieții, o lumină anumită, de un peisaj anumit. Niculae simțise mirosul de primăvară parcă pentru întâia oară și îl despovărase brusc de experiența vieții sale de până atunci, care nu-i reamintea decât de înfrângerea finală și de o amenințare nedefinită... În clipa aceea simțise că nu-i mai păsa de nimic și de nimeni.

Nu bănuise că astfel de lucruri pot da vieții un înțeles, și în timp ce mergea în urma inginerului bătrân își aducea aminte că tot așa mergea, copil fiind, în urma tatălui său prin grâu, sau prin porumb, unde întâlnea floarea-soarelui, prin cânepă sau prin vie... Nimic nu-i plăcea însă pe atunci, nici mirosul spicului dat în pârg, nici bâzâitul albinelor venite de la mari depărtări să se vâre prin florile galbene de dovleac, nici zburătăcitul pitpalacului, care îl scotea din sărite dimineața când se trezea din somn. Tot mai des se uita în zare, să scape de acea lume, în care oile, în frunte cu una Bisisica, îl chinuiau vară de vară, alergând ca apucate de streche de la marginea satului până la lot, și coada sapei îi înroșea podul palmelor făcându-l să descopere cel mai mare chin din câte se pot închipui, să iai adică fir cu fir și să dai din acel instrument în jurul lui, să sapi adică ore și zile întregi fără speranța că vreodată vei putea să faci și altceva... Cel puțin astea erau gândurile pe care i le trezea în minte lemnul acela lucios și mort, care îi umpluse de bătături și bășici palmele crude. Mai târziu aflase la o școală de învățământ politic că omul, acționând asupra naturii, pe care o schimbă, se schimbă neapărat și el. Ei, să-i fi dat unui teoretician din ăștia o sapă în mână, să acționeze și el cu ea asupra naturii și să se schimbe pe sine...

Dintre părinți, nu tatăl, ci mama era aceea care nu știa carte, și datorită ei, și nu lui, scăpase de viața aceea, nu pentru că mama ținea mai mult la el decât la ceilalți, ci fiindcă simțise că „ăsta moare" dacă nu-l lasă să se ducă... Izbutise, și urmase trei ani școala de învățători. Apoi venise lucrul cel mai rău chibzuit pe care îl făcuse tatăl în viața lui: încercase să se împace cu cei trei ai lui mai mari, Paraschiv, Nilă și Achim, trecând peste fapta acestora, care jefuiseră casa părintească și fugiseră la București ca niște hoți. Ca să-i aducă îndărăt, se dusese peste ei cu bani, curmându-i lui drumul, lui Niculae, ca și când din pricina asta fugiseră cei trei. Era adevărat că și din pricina asta, dar planul lor li se copsese în minte încă înainte, petrecând seri lungi acasă la mătușa lor Guica și cu Parizianu, din ură împotriva întregii familii de-a doua a tatălui lor, și nu numai a lui Niculae... Niciun drum nu i se mai deschisese apoi înainte, afară doar de acela de a ajunge mic funcționar pe la pretură sau pe la gară. Astfel îl găsi sfârșitul războiului, încă departe de vârsta armatei, când îl cunoscuse pe noul notar, un băiat nu mai mare ca el decât cu cinci-șase ani, dar hotărât ca și când ar fi avut patruzeci. Fără șovăială (într-o vreme în care totul era pe atunci turbure în această parte a lumii numită România), el o apucase și îl atrăsese și pe Niculae pe drumul unei „noi religii", cum se exprimaseră ei doi la prima lor întâlnire pe terasa unuia

Valache, unde discutaseră până în zori despre soarta omului pe pământ şi cum avea el nevoie de o nouă religie, cea veche nemai-putând să răspundă la toate întrebările care i se ridicau înainte.

Când ai apucat-o pe un drum, cum să mai dai înapoi? Iosif se mira că cei excluşi nu mai puteau trăi decât cu gândul la asta şi nu se considerau, în sinea lor, excluşi. Un astfel de lucru trebuie să-l trăieşti, nu ţi-l poţi închipui dinainte. Altfel cum să înţelegi frica jalnică a unui vechi ilegalist însoţită de o revoltă nedusă până la capăt, care îl apucase în clipa când sora lui fusese violată? În faţa excluderii care îi apăruse înainte ca o perspectivă şi o consecinţă a unei înfruntări directe cu un organism ale cărui acte nu le văzuse până atunci sau le considerase revoluţionare, frica de excludere îl făcuse să înţeleagă un lucru pe care conştiinţa nu reuşise până atunci, şi anume, cât de tare era el legat de partidul său şi până la ce grad de laşitate putea să coboare, numai să rămână în el.

Şi cu toate acestea Niculae scosese din buzunar acel carnet roşu şi i-l oferise fostului notar în ziua când, încolţit şi ameninţat, intrase în biroul acestuia căutând sprijin. „Asta să n-o mai faci, îi spusese atunci acest prieten care avea o situaţie tare. Suntem prevăzători împotriva acestor gesturi, mândria nu e admisă, n-ai dreptul la ea. Ai uitat că din partid nu poţi să pleci? Eşti dat afară, nu pleci tu! Ai uitat adunarea organizaţiei din care faci parte, prelucrarea şi apoi votul cu mâna ridicată, care consfinţeşte sancţiunea supremă? Asta rămâne în conştiinţa tuturor şi în acte: ***sancţiunea supremă,*** şi nu faptul că tu ai depus carnetul despre care nimeni nu va pomeni nimic." „într-un sat, răspunsese atunci şi Niculae, adventiştii puteau să-l înfrunte pe preot, şi nimeni nu le aplica vreo sancţiune care să fi anulat în conştiinţa altora ispita îndepărtării de biserică. Noi nu, şi iată că i-am dat omului o nouă religie!" „De ce să faci un lucru ca ăsta când eşti slab? se mirase fostul notar ferindu-se să răspundă. Ai dreptul să munceşti şi să înveţi. Cu o sancţiune supremă la dosar îţi va fi, în momentul actual, imposibil. Discutăm mai târziu, dacă dezamăgirea o să-ţi roadă aşa de tare sufletul. Nu eşti bun de politică, du-te şi fă-te horticultor! O să te sprijin!"

Nu era bun de politică! Erau atunci buni Bâznae, Beju şi Ouăbei! Pe mâna lor să ne lăsăm deci soarta... Îşi mai aducea şi acum aminte de strigătul ascuţit al acestuia din urmă, pe ulîţele satului, cu cobiliţa pe umeri: „Ouă bei, care mai vinde ouă?" „Fugi, maică, uite că trece Ouăbei, ia ici un ou şi du-te şi ia-ţi nişte bomboane." Iar ăsta, Bâznae, de mic era de o laşitate isterică. Odată Niculae îi povestise ceva, auzise şi el cum se fac operaţiile la spital când te doare burta, te taie, îţi scoate maţele afară, le pune pe masă şi Niculae făcuse gestul cum scoţi ceva şi pui deoparte, umblă prin ele până găseşte buba, pe urmă ţi le bagă la loc şi te coase cu acul. În clipa aceea Bâznae se schimbase la faţă, îşi scosese pălăria din cap, tăbărâse cu ea asupra lui Niculae, şi cu ţipete de groază o luase la goană cu călcâiele sfârâind... Cât despre Beju, ştia doar cum căzuse, niciodată nu avusese de-a face cu el direct.

Un ţăran în acea toamnă cică nimerise cu plugul într-o cutie de metal şi crezuse că a dat de-o comoară. Când colo era o arhivă cu documente de preţ: o dusese la miliţie. Câteva săptămâni după această întâmplare intrase în biroul secretarului doi al comitetului regional tovarăşul Beju, un prieten. Îi datora, după câte se spunea, multe: „Mă Ilie (ăsta era numele mic al lui Beju), tu ai fost legionar!" „Mă Stane (ăsta era numele mic al prietenului său bun), n-am fost!' „Mă Ilie, ai fost!" „Mă Stane, n-am fost!" „Mă Ilie, uită-te la fotografia asta!" Ilie se uitase. Era chiar el, în uniformă de legionar, în cămaşă verde şi cu pistolul la centură cu diagonală. Beju băgase fotografia în gură şi o mâncase. Dar Stan îl lăsase s-o

înghită şi apoi scosese alta din buzunar: „Mă Ilie, mănânc-o şi pe asta, că mai am mai multe în buzunar, clişeul original e la adăpost!' Astfel le plăcea celor care aflaseră de căderea lui Beju să povestească, şi Niculae ştia că chiar dacă istoria n-o fi fost adevărată în toate detaliile, un fapt era cert, îl aflase chiar atunci de la un prieten al acestui Stan, care lucra la securitate: datorită acelei arhive îngropată de legionari înainte de căderea lor din '41 şi descoperită de acel ţăran, individul fusese demascat ca fost legionar şi curăţat. Şi cu toate acestea Niculae nu fusese reprimit în comitetul raional de unde fusese îndepărtat de acel individ. Căderea n-are importanţă pe ce cale îţi vine, în clipa când s-a petrecut se consfinţeşte ca un fapt ineluctabil, indiferent de motivele care au declanşat-o, chiar dacă aceste motive sunt furnizate de cineva care curând se dovedeşte a fi fost o lepădătură. Niculae avea destulă experienţă ca să-şi dea seama în ce situaţie s-ar pune dacă ar încerca să se folosească de argumentul demascării lui Beju în sprijinul cazului său. Văzuse destui din ăştia care băteau zadarnic la uşile comitetelor de partid şi citise nenumărate memorii care zăceau cu anii prin dosare. Totul se terminase. Şi dacă nu vroia să fie mai rău pentru el, trebuia să-l asculte pe fostul notar, să se ducă la grădina aceea şi să uite nu numai ceea ce i se întâmplase în ultima vreme, ci mai ales să se uite pe sine, cel care atâţia ani nu avusese alt scop în viaţă decât să pună în practică o convingere şi un ţel. Dar cum să te uiţi pe tine însuţi?

VI

Da, se poate! Iată, există pe lume flori, şi nu o femeie se ocupă de ele, ci un om, care a învăţat pentru asta la un institut, un inginer... După vechimea sa în această meserie te-ai fi aşteptat de la el la o anume indiferenţă... Într-o viaţă te obişnuieşti cu toate şi ajungi să crezi că nici raiul de pe acest pământ nu-ţi mai spune mare lucru. Nicidecum, bătrânul horticultor se apleca ici, colo şi îndrepta o cracă, tăia cu foarfeca de la rădăcină o tijă uscată, şi oriunde se uita, apărea în ochii lui o expresie al cărei înţeles îi spunea lui Niculae că mai mult poate decât familia, care pe lângă bucurii i-o fi adus şi multă suferinţă şi dezamăgiri, aceste flori îl ţineau pe bătrânul horticultor legat definitiv de viaţă, pentru că ele nu-i aduseseră nici o deziluzie. Nu putea el creşte atâtea flori câte avea nevoie lumea, îi declară tânărului care venea în urma lui. Nici nu ştii cât de mulţi bani sunt dispuşi oamenii să dea numai să le aibă atunci când doresc, frumoase şi proaspete. Cum te poate decepţiona o floare? Un copil, zise inginerul, îl doreşti într-un fel şi îţi vine altfel... Şi chiar dacă iese cum iese, până creşte dă afară laptele din el şi pe gură şi pe partea ailaltă şi plânge că n-ai cum să-l faci să tacă, în timp ce o floare e aşa cuminte, nu cere decât s-o uzi cu puţină apă, care se găseşte câtă vrei, şi să reglezi căldura la instalaţie, învârtind o manetă... Da, e adevărat, primăvara trebuie să dai pământ prin sită, să-l aduci din altă parte cu camioanele, dacă nu-l ai, să pregăteşti calitatea răsadului, să prepari ghivecele... Sămânţa... Dar ce plăcută e munca asta şi cum nu-ţi mai trebuie nimic în timp ce o faci!

Ba nu, se corectase Niculae după câteva luni, ce plăcut e s-o faci cu gândul să faci pe urmă altceva, să te retragi după orele de muncă în odaia ta şi să citeşti. Mănânci o bucată de pâine cu brânză, te întinzi

pe pat şi abia aşa uiţi într-adevăr de toate şi poţi să te gândeşti fără pripă la viaţa ta, ce este şi ce poţi face cu ea...

La început îi ducea Marioarei rufele, dar pe urmă renunţase, descoperise că doamna Anghel, vecina lui, i le putea spăla pentru câţiva lei. Soţul ei era grădinar, aveau două fetiţe, foarte rele, toată ziua alergau prin coridor şi prin curte, se spurcau una pe alta cu ocări deşănţate pe care le învăţaseră la şcoală şi mai ales prin şanţurile satului de la puii de ţigani, mai numeroşi în această suburbană a capitalei decât în alte părţi. Doamna Anghel le bătea zadarnic, fără o convingere prea întărită că ar fi ceva rău în faptul că fetiţele ei se scuipau una pe alta şi le ieşeau din gură cuvinte atât de deşucheate.

Nici ea nu era mai reţinută când se certa cu bărbatul ei, un om care cât îl vedeai îţi spunea parcă din priviri că aşa e, cum gândeşti tu despre el că este, chiar dacă nu-l cunoşteai. El era omul care era aşa cum credeai tu că e, şi privirea lui căpăta în această sugestie bizară pe care ţi-o făcea o intensitate aproape teribilă, ca şi când ar fi aruncat asupra celui cu care privirea sa se încrucişa întreaga povară şi răspundere pentru actele pe care el, Anghel, avea să le comită în viaţă. Celălalt decidea pentru soarta lui, şi asta nu din pricină că el se supunea, ci pentru că aşa a fost totdeauna, dar nimeni n-a vrut s-o recunoască, din trufie şi minciună, crezând fiecare că e stăpân pe propria soartă. Şi cu toate acestea Anghel nu era credincios şi nici nu citise undeva că omul ar fi din firea lui creaţia celuilalt, deşi toţi cei care lucrau cu el la grădină asta credeau, că trebuie să fie cel puţin adventist, după credinţa fanatică din privirile lui, sau să fi citit nişte cărţi, singurele care îi sucesc omului mintea.

În ziua când intrase la ei cu rufele, Niculae fusese invitat să ia loc, şi doamna Anghel îl tratase cu o cafea. Anghel (lui nu i se spunea domnul, numai ei, era o femeie bine făcută, ştiind să se îmbrace în zilele de sărbătoare atât de bine, încât s-a întâmplat odată să n-o recunoască o vecină) se uita la Niculae cu albul ochilor, cu o privire care părea tot timpul încărcată sau presată din interior de iminenţa unei gândiri care abia aştepta să se manifeste.

„Am ocservat că nu ieşi din casă şi nu te plimbi, începu Anghel, şi Niculae îl lăsase să vorbească în timp ce doamna Anghel număra rufele. Bine faci! Mai săptămâna trecută am ieşit şi eu prin sat, era aşa pe seară şi văd o droaie de băieţi, să fi avut cincisprezece ani, urcau şi se dau jos de pe o combină, săreau de sus drept în claia de snopi netreieraţi... Aşa, în treacăt, o fată le zice că au destul loc de joacă şi că se scutură grâul din snopi sărind mereu pe ei, dar ea a spus, ea a auzit. Şi deodată în urma ei aud pe unul strigând: «Inginerul, mă, vine inginerul!» Şi cât ai clipi s-au dat jos şi au luat-o la goană la vacile şi viţeii care în timp cât au «treierat» ei grâul intraseră în tarlaua cu porumb, unde, după ce s-au mai şi încurcat în funii, au făcut în jur câteva ruperi de ştiuleţi destul de vizibile... Dar în maşina care trecuse nu fusese inginerul locului, ci alţi oameni, cine ştie de pe unde... motiv serios ca tinerii noştri să prindă curaj şi să se ia după fată, pe care au întâmpinat-o cu o spontană amabilitate... Oferindu-se, unul îi tot cânta o bebi-bebi-bala-bala, şi îi spunea că ar vrea nici mai mult, nici mai puţin decât s-o... Şi n-a lipsit mult să-i şi arate ceea ce dorea să-i ofere... Eu am căutat să anihilez cu o dojană, dar ieri, luni, cum la televizor nu era program, mi-am zis să fac o plimbare la şosea, după ploaie se umple drumul de frunze şi flori rupte şi vezi cum aleargă rătuştele după râme şi trag de ele ca să le scoată din pământ şi cad în fund... Abia am pornit, că mă ajunge din urmă un tractor, în care pe lângă şofer mai erau şi doi băieţi, probabil elevi. Şi îl aud pe unul strigând la o fată care venea din partea ailaltă o ofertă ca şi a ălorlalţi, deosebirea constând

numai în faptul că tânărul era mai bătrân, mai mare. Fata a dat în plâns, strigând că nu mai e de trăit cu băieții ăştia, nu mai poți să ieşi la plimbare că trebuie să înduri tot felul de manifestări, şi atunci i-am zis şi eu, cine ştie ce scroafă te-o fi făcut şi pe tine, mă, neomule, şi n-ar fi rău dacă ți-ai frânge gâtul. Dar şoferul i-a tolerat şi a tăcut ca mutul..."

În realitate, după cum avea să afle mai târziu Niculae (şi când o faptă cumplită avea să zguduie această lume obscură a castelului), Anghel era mistuit de gelozie (altfel s-ar fi alarmat în primul rând de obiceiurile urâte ale propriilor lui fetițe) şi manifestările la care se referise el în ziua aceea îi reaminteau, pesemne, pe această cale strâmbă, că şi nevasta lui ar putea fi obiectul unor oferte asemănătoare cu cele auzite de el când ieşea să se plimbe şi gândul la felul cum ar fi reacționat ea în astfel de situații albea într-un fel atât de neliniştitor privirea lui parcă neodihnită.

Niculae se ferea instinctiv să stea la ei în casă mai mult decât timpul necesar predării şi primirii teancului de albituri. Instinctul nu ne poate totuşi salva să cădem victimă aparențelor, când stăm atât de aproape de lumea care le dă naştere. Or, din această lume nu putem fugi, şi Niculae nici nu voia să fugă, chiar dacă ar fi putut. Când stai într-un loc mai mult de câțiva ani plecarea devine o smulgere care, asemeni unei plante, îți poate fi fatală: cine îți garantează că vei putea prinde rădăcini mai adânci în altă parte, şi mai ales cine te poate asigura că nu vei da de aceeaşi lume, poate mai rea?

În afară de doamna Anghel şi de soțul ei, ros de gelozia aceea a lui bizară, pe acelaşi coridor în „Casa grădinii" venise de curând unul Damian Gheorghe, care avusese până atunci o cameră cu chirie în sat. Părea neînsurat, se află însă că era, dar îşi gonise nevasta de acasă pentru o alta, cu care nu se sfia să trăiască în văzul lumii. Un om agresiv, cu toate că atâta vreme cât muncea arăta docil şi mai ales conştiincios, nu trebuia să vină nimeni pe urma lui să-i dreagă treaba pe care o făcuse, cum se întâmpla cu alții... Avea însă nu o dată de-a face cu miliția, dar pe Niculae acest lucru nu-l privea.

„Casa grădinii" era proprietatea ansamblului castelului închiriată doar salariaților care n-aveau locuință în sat. Ansamblul mai avea două clădiri asemănătoare „Casei grădinii", într-una se strângeau toți, duminicile şi sărbătorile sau când țineau şedințe şi unde de asemenea petreceau, aveau acolo un bufet al lor, dansau, făceau revelioanele sau împodobeau de Crăciun pomii respectivi. Niculae lua adesea parte la aceste petreceri, care se terminau nu o dată cu țipete şi bătăi foarte scurte, dar crâncene. Sta de vorbă sau asculta ceea ce se spunea despre cei care locuiau cu el în „Casa grădinii". Iar la şedințele organizației de partid lua parte regulat şi odată primise sarcina să scrie un articol pentru gazeta de perete a castelului. Îl scrisese. Nu se lega nimeni de el, ştiau că se înțelegea bine cu inginerul.

A doua casă se afla undeva în fundul grădinii, departe de castel, ca şi cealaltă, care fusese construită mult lângă lac, ai fi zis că era destinată pescuitului, în realitate prințul o construise odinioară pentru caii săi şi oamenii care îi îngrijeau, administrația actuală transformând-o fără prea mari modificări în casă de festivități şi distracție. Casa din fundul grădinii era însă pe jumătate dormitor pentru angajatele foarte sărace, care din diferite pricini nu aveau încă o situație familială prea sigură, pe jumătate călcătorie, unde erau aduse cu coşurile de la spălătorie, care se afla la subsol, rufele salariaților şi cearşafurile de la castel. Aici spăla şi călca şi doamna Anghel. Nu departe, tot în fundul grădinii, printre buruieni şi bălării pe care nu se mai îngrijea nimeni să le smulgă, se afla mormântul prinților, cu un cavou unde de

asemeni nimeni nu intra, ultimii descendenți ai familiei fiind, cum se exprimase odată administratorul, „decimați" de evenimentele revoluționare, când li se confiscase tot și fuseseră vârâți și prin puşcării.

Anotimpul cel mai frumos ar fi fost aici vara, dacă adesea valuri de gângănii n-ar fi năvălit dinspre câmpie invadând totul şi dacă la celălalt capăt al lacului nu s-ar fi construit la şosea, recent, un restaurant a cărui muzică amplificată de puternice difuzoare n-ar fi chinuit din iunie până în octombrie toate serile care coborau aici tăcute şi adânc liniştitoare asupra pământului. Imensa grădină se încărca de fructe, lacul împrospăta aerul, florile îl umpleau de mirosuri ameţitoare. Singuri păunii, cu strigătele lor de claxoane stricate, mai împrăştiau ziua vraja anotimpului şi aveau grijă să facă acelaşi lucru seara şi megafoanele restaurantului. Dacă te apropiai duminica seara, prin fundul grădinii, şi te uitai printre crăci vedeai în depărtare, sub un copac bătrân, o scenă parcă de coşmar: sub urletele unui megafon aşezat chiar pe-o cracă bărbaţi şi femei se chinuiau într-un dans smucit ca şi când s-ar fi bătut între ei şi unii ar fi vrut să scape, iar alţii îi trăgeau îndărăt...

Niculae se ducea acolo din când în când să mănânce un grătar, într-o seară, la întoarcere, se pomenise că se apropie de el repede o cățea, care îndată se și îndepărtase și se oprise în mijlocul şoselei, unde se vedea ceva. Venise apoi din nou la el şi iar se îndepărtase. O maşină tocmai trecuse şi Niculae auzi din locul acela unde se tot ducea ea scheunatul slab al unui cățeluș. Pesemne că nu fusese omorât de tot şi încerca să-l ia cu gura de ceafa şi să-l ducă de-acolo, dar el schelălăia atunci foarte ascuțit şi cățeaua îi dădea drumul şi iar venea la Niculae. În acest timp alte maşini se apropiau cu viteză, vedeau la lumina farurilor ce e în mijlocul şoselei, încetineau şi ocoleau. Cățeaua sărea speriată în şanț, ca să revină apoi şi să încerce să-l ia... Mişcările ei erau indecise şi delicate, nu ştia ce să facă, deschidea gura, se uita în toate părțile, gemea... Parcă şi-ar fi dat seama că nu toate acele dihănii care o orbeau cu luminile lor îi vor ocoli la nesfârşit puiul. În cele din urmă, văzând că omul care se oprise şi se uita n-o ajută, îl apucă totuşi pe cățel cu gura de ceafă şi îl trase în şanț. Niculae se apropie, îl luă în mână şi porni cu el. Nu era prea mic, dar destul ca să nu-şi dea seama de primejdiile străzii. Îl duse cu el la „Casa grădinii" şi îl lăsă lângă intrare, pe iarbă. Cățeaua îl urmase, alergând acum fără grijă când înainte, când înapoi, pentru ca în cele din urmă să dispară şi să nu mai revină. Niculae ieşi cu o cană de apă şi o turnă peste el. Era într-adevăr cam nerod pentru vârsta lui; trecuse de mult timpul când cățeaua se mai simțea încă obligată să aibă grijă de el, dovadă că acum când văzuse că îl luase un om, îl părăsise. Dimineață îl întâmpină pe Niculae cu maniere de câine adevărat, care are şi el acuma un stăpân, numai că prea dădea fără niciun rost din coada lui care bătea într-o parte; nu-l cunoştea pe acest om şi se putea presupune că mâine, dacă nimerea la altcineva, tot aşa ar fi dat din ea ca un prost.

Dar rămase la Niculae. La prânz îl găsi tot acolo, vesel nevoie mare, ca şi când cine ştie ce s-ar fi întâmplat între timp şi ar fi vrut să-i spună că, iată, vecina i-a dat ceva de mâncare şi s-a purtat bine cu el, nu l-a gonit, dar el îi rămâne totuşi credincios lui, care l-a luat de-acolo din mijlocul şoselei şi l-a adus aici. Semăna cu un viezure cu o dungă albă trasă pe frunte până la nas şi avea părul puțin zbârlit de o culoare parcă albăstrie, amestecată cu cenuşiu: era ceva de rasă în el... Începu să crească şi curând Niculae află că nu era deloc cuminte.

Într-o zi i se auzi glasul jalnic pe uliță şi fu văzut alergând spre „Casa grădinii" vârându-se disperat pe sub poartă, în timp ce o ploaie de bulgări şi pietre îl nimerea din urmă dintr-o curte, împreună cu

drăcuieli şi fluierături. Aşa mic cum era îi plăcea să se ia după orătănii, pe care le fugărea până le prindea, şi atunci le suguşa fără să le mănânce, dar fără să le lase chiar vii, el crezând că asta e, aşa, un fel de joacă. O ţărancă pusese mâna pe un retevei şi îl otânjise, şi Niculae se uita la el cum sărea numai în trei picioare şi schelălăia de parcă ai fi zis că acum o să se învârtească în jurul lui ca un titirez şi o să cadă în nas mort: îl secase rău, câteva săptămâni nu mai puse deloc jos al patrulea picior.

Nu crescu prea mare, se lăsă de suguşatul găinilor, şi cu toate că doamna Anghel era aceea care îi dădea cel mai des să mănânce, nu la uşa ei, ci la a lui Niculae se încolăcea el şi adormea. Absent, horticultorul călca uneori dimineaţa peste el, iar în unele ierni îl găsea pe jumătate viscolit de zăpada pe care vântul o fluiera prin crăpăturile uşii de la intrare. Când venea cineva în „Casa grădinii" făcea pe gazda, arăta exuberant, se gudura, sărea cu labele în sus, pe care le bătea în aer fără să atingă haina omului. Când musafirul ieşea, însă, începea să latre, se dădea la piciorul lui şi îşi înfigea dinţii chiar în pantalonul sau paltonul aceluia şi trăgea smucindu-se înapoi îndârjit. Nimeni nu înţelegea ce îl apuca, nici măcar Niculae, care avea însă grijă, în rarele momente când primea pe cineva, să-l alunge când musafirul pleca, aşa cum făcuse când venise Iosif.

răcnete de bătălie, sunete de goarnă şi nechezături de cai pe care nu le mai putea auzi decât urechea închipuirii?

Niculae se uita şi el la aceşti oameni care încercau să prindă pe pânză, prin ceea ce se vedea, ceea ce nu se vedea. Îi întreba dacă nu-i deranjează, i se răspundea că nu, se apropia şi stătea alături urmărind curios mâna artistului, care lua de pe paletă substanţa colorată mirosind plăcut a ulei fin şi o întindea pe pânză fie cu un cuţit, fie, cel mai adesea, cu ceea ce ei numeau penel, încercând să prindă imaginea de vis a castelului. La unul chiar nimerise când tocmai terminase un tablou. Era un pictor bătrân, cu barbă, parcă era un popă. Niculae rămăsese mut de uimire: nu era castelul în prim plan, erau împrejurimile, culorile străluceau, ai fi zis că parcă strigau, lacul parcă spunea: sunt lac, cerul parcă şoptea: sunt cer, marginile înalte şi aplecate, pline de pomi şi salcâmi, parcă tremurau: noi păzim totul, fără noi lumea ar fi pustie, soarele ar fi ucigător şi cerul negru. „Văd eu că îţi place, zisese pictorul punând cartonul deoparte şi aşezând altul pe şevalet. Ia-l până nu-l tai cu cuţitul, ţi-l fac cadou, să-i pui o ramă cu geam şi să-l păstrezi, dacă zici că te-a emoţionat!' Pe Niculae nu-l emoţionase câtuşi de puţin, fără să-l lase totuşi indiferent, şi îl luase să-l pună pe perete.

Astăzi Niculae avea fruntea uşor încreţită, în acelaşi timp însă el surâdea... „Ce era cu aceste fiinţe care nu-şi vedeau liniştite de viaţa lor şi vroiau neapărat să şi-o încurce cu a altora? Iată, nu era atât de frumos cerul încât să-ţi ajungă nu pentru o viaţă, ci pentru mai multe, să tot trăieşti? Nu erau frumoşi norii? Şi veseli şi inteligenţi câinii? Dar oamenii, ei înşişi, nu-ţi ofereau cel mai mare spectacol din toate spectacolele care se pot închipui în comedia pe care o jucau? Şi nu te făceau ei să înţelegi că în lupta lor pentru existenţă vedeau singuri blestemul şi îl luau în derâdere, neputând face altceva, şi într-adevăr trăind momente de biruinţă asupra soartei, când reuşeau să uite o clipă de ei înşişi? Ce poate fi în acest caz mai vesel şi mai reconfortant decât să vezi un om care, lovit fiind cu brutalitate de către soartă, se strâmbă şi scuipă, rânjind cu dispreţ ca şi când nu l-ar fi surprins câtuşi de puţin şi nu l-ar fi rănit de moarte această vicleană zeiţă necruţătoare? Cum să nu te reconforteze comedia, chiar pe-aici pe jos? Un bărbat exasperat de prietenul său care se decide să se sacrifice pentru el, dar nu înainte de a consulta şi

destinul, al cărui semn trebuia să se arate în clipa când un ban avea să fie aruncat în aer? Pentru că nici aşa nu se cade să laşi din mână o femeie care poate... Hotărât, trebuie consultat hazardul! Că această femeie, în loc să se simtă reconfortată auzind ce vrusese să facă acel bărbat care ei îi plăcuse, vine la tine în odaie şi, cu licăriri de neliniște în priviri, dar şi cu un laţ nevăzut în mână, ţi se adresează: Ştii, nu e adevărat nimic... Şi aşa şi pe dincolo, poate că noi doi ne-am întâlnit unul cu altul ca să nu ne mai despărţim niciodată, asta e altceva. I-am arătat că am ţinut şi eu la ea: i-am oferit ruptura cea mai sigură, care te scuteşte de toate îndoielile: am râs de ea şi de aventura ei, şi atunci ea a plecat din odaia mea cu o expresie senină. Mai mult nu puteam să fac pentru ea, fiindcă m-a supărat, dacă ştia că a fost eroina asupra căreia s-a propus tragerea cu banul, nu trebuia să mă înşele pe mine cu ochii ei inocenţi."

...Iar astăzi?! Ce era cu această profesoară, cu care dăduse ultimul examen? O admirase în decursul anilor pentru cunoştinţele ei, învăţase mereu cu gândul la ea, o şi căuta adesea pentru sfaturi, o oprea pe coridoarele institutului sau se ducea peste ea în cancelarie... Îi îndrumase cu pricepere eforturile lui de student întârziat. Şi acum, deodată, îşi pierde controlul: că n-o să ne mai vedem! Şi numai că n-au început să-i curgă lacrimile pe obraz... A început să se uite la el fără autoritatea care lui îi plăcuse atâţia ani şi făcuse din ea o fiinţă tot atât de apropiată de el ca şi sora lui, Ilinca. De ce? Ţinea la el! Ei, şi? Şi el ţinea la ea, şi unde scrie că lucrul cel mai potrivit care urmau să-l facă ei doi era să-şi răpească unul altuia libertatea? Numai pentru că dintre atâţia bărbaţi ţi-a plăcut la un moment dat unul singur? Acest ***moment dat*** nu e numai un „moment", cum spune şi cuvântul, adică ceva trecător, dar mai e şi „dat", adică impus de împrejurări. Nu e deci clar că valoarea lui dispare îndată ce dispar împrejurările? Măcar dacă aceste împrejurări ar fi revelatoare, cum i s-a întâmplat lui cu Marioara, care a căzut la ţanc la poarta comitetului de partid tocmai când i se pregătea lui excluderea. Îi ardea ei de excluderea lui cum îi ardea şi papei de la Roma. Ea îl vroia pe el, oricum ar fi fost, chiar şi muncitor cu lopata: un bărbat! Ge făcea acest bărbat pe lume, nu-i păsa ei! Avea două braţe şi o minte întreagă? O găsi el ce să facă!... Sau cum a fost cu Ileana... Cine poate să-şi imagineze că poţi să nimereşti în curtea unei fete tocmai de Rusalii şi ea să te cheme, cum e obiceiul, să-ţi spele picioarele cu apă fierbinte, să-ţi ţină adică piciorul în braţe lipit de coasta ei, şi cu mâinile să-ţi spele labele?... Ei, asta e aşa ceva ca şi când ţi-ar da cineva cu o măciucă în cap. Te năuceşte pe toată viaţa. Bine, ar putea să spună cineva, ce e rău faptul că într-un anumit moment omul se decide să-şi sacrifice o parte sau chiar toată libertatea lui de dragul unei femei? Ce să faci, la urma urmei, cu libertatea? Ei! Ce să faci! Cum ce să faci?! Să te plimbi pe suprafaţa pământului printre oameni, pe străzi sau drumuri şi să te bucuri că tot ceea ce vezi îţi aparţine! E singurul sentiment de posesiune nevinovat... În timp ce o femeie îţi cere să te bucuri numai de ea şi să renunţi la restul lumii. Asta e intolerabil... „Darmite să mai vrei şi ce-am vrut eu odată, adică să schimb această lume, noroc că n-am avut de-a face atunci cu nicio muiere, s-ar fi agăţat de picioarele mele... E adevărat că în perspectiva a ceea ce mi s-a întâmplat mie ulterior acea muiere ar fi avut dreptate, dar dacă ne-am lua mereu după perspectivele astea am ajunge să înotăm în noroi ca nişte viermi, nimic n-am mai drege din relele care s-ar aduna cu miile de ani pe capul nostru. Că erau să mă omoare în faţa primăriei fiindcă vrusesem să-i fac să înţeleagă că nu e bine să tragă foloase de pe urma nenorocirii altora. Da... Ei, şi? «Bine ţi-au făcut!», mi-a răspuns tata odată când a venit vorba despre cumplita întâmplare. «De ce, că le luaţi moldovenilor încălţămintea din picioare şi dulama din spinare pentru un

dublu de porumb, fiindcă la voi s-a făcut, şi la ei a fost secetă? Unde vezi tu binele?» «Crezi că dacă erai tu în locul moldovenilor, ei nu ţi-ar fi făcut la fel?», mi-a răspuns el. «Sunt convins, i-am spus eu, şi ce e de făcut? Să ne încrucişăm braţele şi să stăm?» «Nu eşti tu făcut pentru asta», mi-a spus el atunci. «De ce?», l-am întrebat. «Ştii şi tu!» Asta era! Aceeaşi idee ca a notarului, cu deosebirea că tata crede că ştiu de ce, că aş fi, adică, complicele propriei mele autoînşelări. Cum? Nu ştiam şi nu ştiu nici acuma! Şi tata n-a vrut să-mi spună, a rămas mut şi mâhnit că nici fiul său nu se deosebeşte de ceilalţi oameni, nu-şi dă seama ce e cu el şi cine e, şi că trebuie ca şi ceilalţi fii ai săi mai mari, care fugiseră de-acasă, să străbată un întreg drum al greşelii, ca să înţeleagă un lucru pe care de fapt cu mintea îl ştia. Dar nu-l ştiam nici cu mintea, nu-l ştiam deloc, şi nu-l ştiu nici acum, când acel drum al greşelii a fost parcurs. Că, adică, inima mea nu putea şi nu trebuia să se aprindă pentru ceva în care să creadă? De ce nu?"

Îl întrebase iarăşi, câţiva ani mai târziu, senin, când bătrânul venise la el într-o zi, cu Ilinca, să-i cumpere maică-sii ceva. Bătrânul mergea prin oraş fără nicio sfială şi se uita la oameni posomorât şi fără respect. „Ăştia n-au pierdut nimic, spusese el la un moment dat, uitându-se la Niculae pieziş şi fără căldură, în timp ce noi pierdem şi nu mai e mult până o să pierdem totul, nu vă pasă! Aţi ajuns generali şi directori din proşti ce-aţi fost, o să vedeţi voi mai târziu, ce-o să mâncaţi, după ce-o să scăpaţi de noi!" La un moment dat se oprise chiar în faţa unora dinaintea cărora nu se dăduse la o parte şi îi măsurase de sus până jos cu dispreţ, uitându-se apoi în urma lor şi înjurându-i, lucru care îl înfuriase în cele din urmă pe Niculae: ce era asta, de ce se purta aşa? „Cum, se indignase Moromete, ei cred că dacă îşi pun haine bune pe ei şi craveţi la gât nu sunt tot ţigani? Şi adăugase: Pe ăştia i-aţi făcut voi mari şi i-aţi trimis prin raioane să ne ia bucatele."

Niculae tresărise. Cunoştea un cântec cu ideea asta, pe vremea când era activist îl auzise într-o cârciumă în Ardeal, unde fusese trimis cu o misiune. Şi melodia şi textul pe atunci îl înfiorase.

Ce a vrut să spună tatăl? Că nu puteai avea o credinţă din pricină că ţiganii deveniseră purtătorii ei? Hm! O fi vrut să spună că nu e vorba de ţigani la propriu, ci de acei oameni aflaţi, prin lipsa de principii şi credinţă, cei mai de jos pe scara ierarhiei sociale, şi pe care sărăcia nu i-a ridicat moralmente, ci i-a coborât tot mai jos? Ăştia au fost aleşi dintre cei săraci să vie să conducă, iar dintre restul lumii, pe cei care semănau cu cei dintâi? Bătrânul însă, cu anii, îşi uita gândurile, şi le relua, micşorându-le parcă. Altădată gândirea aceasta sunase în gura lui mult mai dur: „Care eşti, bă, prost, cică i s-ar fi spus prostului, vino încoace să te pun mai mare peste ăilalţi, să le arătăm noi... le muma în..."

VIII

Dar nu era adevărat. În politică, în afara oamenilor providenţiali, care vin rar, ai de ales totdeauna între doi inşi, unul ceva mai puţin rău decât celălalt, în timp ce al treilea, care ţi-ar trebui, lipseşte, nu există, nu se naşte. „Tata a vrut să spună că eu aş fi putut fi acel al treilea, dar pe care ceilalţi doi l-au curăţat şi îl vor curăţa totdeauna, că adică să renunţ definitiv, fiindcă tot nu voi reuşi? Şi dacă în loc să fiu cel de-al treilea sunt unul dintre cei doi? Bătrânul, ca orice tată orgolios, nu poate admite asta! Dar eu admit? Iată întrebarea... Profesoara era nemăritată şi nu era mare deosebire de vârstă între noi, ea putea fi chiar mai mică. Şi nu era deloc urâtă. În timp ce îmi vorbea, fără să ştie ce-o să-i răspund, parcă mă făcea, cu privirile, complicele propriei ei viclenii înduioşate: «Gata, Niculae, pleci!» «Da!» «N-o să ne mai

vedem!» Auzi ce chestie! Sigur că n-o să ne mai vedem! Adică, nu, e posibil să ne mai vedem, ei, şi? «Dacă vrei, nu ne mai vedem!» «Nu, n-ar avea niciun rost!» Şi mi-a întors spatele şi s-a dus. Dacă ar fi ţinut cu adevărat la mine, gândi Niculae supărat, ar fi fost liniştită, am fi ieşit împreună în oraş şi aş fi fost încântat, simţind că e sărbătoare. Aşa, am simţit că sunt făcut răspunzător de suferinţa cuiva şi că dacă mi-aş fi plecat inima s-o ascult, scena s-ar fi repetat apoi de-atâtea ori până la supunerea mea totală. Ulterior, această operă încheiată, probabil că aş fi fost după aceea trădat. Ca şi în prietenie! Eu îi spuneam lui Iosif toate gândurile mele, şi el pe urmă, cu toate că ţinea la mine, se pregătea să execute un ordin, să-mi prelucreze excluderea. Şi azi sunt mirat cum de a riscat totuşi, în ultima clipă, să mă avertizeze. Cine ştie ce-o fi văzut cu mintea lui atât de şmecheră, care mie îmi plăcea atât de mult, dar pe care o cunosc atât de puţin. Că există în viaţa mea un prieten, fostul notar? Greu de crezut, l-am văzut purtându-se şi mai rău cu inşi care aveau cu adevărat spate tare, nu ca mine, care a trebuit să mă întorc la sapă şi la lopată. Ce să zic, formidabil spate! N-aş putea însă să-i spun că nu-i mulţumesc în sinea mea. Avantajul apropierii de podea e că o simţi foarte solid pe spate, când eşti întins jos peste ea. De-acolo nu mai poţi da înapoi decât în moarte. De aici, o încordare a puterilor ca să exişti, şi nu cred că dacă notarul mi-ar fi aranjat să intru, de pildă, în învăţământ, cu studiile neterminate, le-aşi fi terminat vreodată! Acum sunt inginer horticol şi nici nu-mi vine să cred că am putut învăţa atâţia ani! A fost oare asta adevărata mea vocaţie? E cazul să mă întreb. Nu, bineînţeles, şi nici cea de învăţător, şi nici oricare alta, afară de una, pentru care însă tata mi-a spus că nu sunt eu bun! Dar cine ştie!? Şi la urma urmei, de ce ambiţia n-ar fi semnul că acolo e şi vocaţia? În fond, convingerea tatei că n-aş fi bun nu vine tot dintr-o ambiţie? Să nu mă vadă el adică de gât cu Ouăbei, ci să intru în tagma celor zişi «cu carte». De unde vine la el această credinţă? Nu din faptul că nu poate să-şi închipuie că un om fără carte vrea el să schimbe lumea? Ca şi când toată morala noastră creştină, care a ţinut lumea în frâu aproape două mii de ani, n-ar fi fost întemeiată de Cristos, cu ajutorul unor pescari. E adevărat că Ouăbei e departe de a fi unul dintre aceia, dar... cine ne garantează că dacă îl punea şi pe el un profet în faţa mării, cu toate instrumentele de pescuit în mână, nu învăţa în cele din urmă să le folosească? Chestiunea însă nu e aici, ci de ce se schimbă pescarul? De ce devine vânător? Veniţi, le-a zis Cristos, şi vă voi face pescari de oameni. Sună nevinovat. Dar vânători?"

Niculae chicoti şi se ridică în picioare. Soarele nu ieşise încă din frunzişul copacului solitar, sub care stătuse cu mâinile sub ceafă, era linişte desăvârşită şi prin apropiere nu se zărea niciun pictor. „Da, într-adevăr, sunt un om foarte liber şi e o îndeletnicire plăcută să-ţi aranjezi amintirile. Dar pe urmă? Bineînţeles, nu mă interesează să ajung ca grădinarul Miciurin, să fac să crească dovleci prin copaci, dar ce voi face în afară de faptul că mă voi strădui să-mi fac grădina frumoasă? Iată o perspectivă pe care e atât de plăcut să ţi-o imaginezi, când eşti liber. Ce voi face? la să vedem, pentru ce ne-am născut? Îmi vine în minte şi acum întâmplarea cu parastasul lui nea Sandu, când am început să strig la preoţi de ce ne mai naştem dacă trebuie să murim, şi răspunsul unuia dintre ei: «Cei ce nu mor, nici nu se nasc, taică! Nu mor decât cei care se nasc, şi întrebarea care se pune e cum e mai bine, să te naşti,

dar să mori, sau să nu te naşti deloc, dar nici să nu mori. Eu zic că e mai bine să te naşti!» Avea dreptate, un preot ştie multe despre asta, e într-adevăr mai bine să te naşti. Iată, eu mă simt bine că sunt născut, fără să am niciun motiv special care să justifice această stare. E adevărat că am, poate fără să ştiu, satisfacţia că am învins ceva greu din viaţa mea, că adică sunt în ordine, şi am o meserie pe măsura înzestrării mele, dar satisfacţia asta e contracarată de amintirea, sau mai bine zis de nostalgia credinţei mele de la douăzeci de ani, că trebuie schimbată lumea, pe care am fost silit să mi-o modific în sensul că, de, oi fi vrut eu, dar vorba tatei, nu sunt eu bun pentru asta. Deci nu am niciun motiv special ca să mă simt aşa de bine. Nu iubesc pe nimeni, nu mă iubeşte nimeni (adică mă iubeşte Marioara, dar eu n-o iubesc deloc şi nici nu mă flatează credinţa ei în mine, mai degrabă mă agasează, fiindcă doresc sincer să-şi găsească un alt bărbat şi să-şi facă rostul ei, ştiind bine că, în ciuda copilului, n-o să mă însor cu ea, n-am de gând să iubesc pe nimeni, nu mă sperie gândul că n-am niciun prieten (mi-ar fi plăcut să-l am pe Iosif, am ţinut la el, dar el a râs de mine şi a făcut din destăinuirile mele prilej de distracţie, printre activişti), n-am de gând să-mi fac o familie şi să visez la bucuriile respective, n-am niciun proiect de viitor care să mă legene în vreo iluzie, nu vreau nici să ajung pe lună şi nici pe altă planetă şi nici nu visez la călătorii prin ţări necunoscute. Şi totuşi în mine nu e niciun gol, mă simt bine, şi nici măcar n-aşi putea să spun, cum mi se pare câteodată, că îmi place soarele, cerul sau norii, mai degrabă aş zice că mă plictisesc, şi când am o oboseală în mine, natura nu mi-o alungă, ci mi-o sporeşte. E adevărat că îmi place să mă uit la oameni, da, recunosc. Asta mă leagă pesemne de tot ce există mult mai mult decât bănuiesc eu. E de presupus că dacă această plăcere m-ar părăsi, totul în mine ar ameninţa să se prăbuşească, şi atunci, pentru a evita acest lucru, cine ştie ce-aşi face: tot ceea ce fac cei care se îneacă, m-aşi zbate, m-aşi agăţa de primul care mi-ar da iluzia că mă salvează, aşi deveni adică jucăria semenilor mei şi mi-aşi pierde definitiv libertatea..."

IX

Când se întoarse din plimbarea sa, Niculae se întâlni pe aleea principală a castelului cu bătrânul horticultor.

- Te-a căutat cineva de la regiune, zise el cu acea tristeţe resemnată în glas pe care o au toţi cei care simt că un om la care, oricum, au ţinut, se duce, te părăseşte.

- Cine de la regiune? Întrebă Niculae.

Ei, uite, asta chiar nu-l interesase câtuşi de puţin pe bătrânul horticultor. În orice caz nu era vorba de ceva obişnuit: un şef trimisese după el. Ce fel de şef? Celălalt nu-i mai răspunse, o luă pe o alee laterală şi pieri în grădină. Niculae îşi continuă drumul. „Da, ştiu că tu eşti, gândi Niculae, ştiu că numai tu nu m-ai uitat. Fiindcă aducerea-aminte a prietenului meu Iosif sau a celor din sat, să-ţi bagi picioarele în apă rece, vorba lui tata, şi tot n-ai să înţelegi în ce constă, ce interes îţi poartă..."

Se văzuseră foarte rar de-atunci, mai ales că în acest timp şi el fusese trimis vreo patru ani în Transilvania, la Arad, apoi de-acolo pe un mare şantier naţional. Revenise aici abia cu un an în urmă, când Niculae îl văzuse o singură dată. „Ce faci, Niculae?" „Mulţumesc bine!' „Când îţi dai examenele finale?" „La anul!" „ Ai vreo problemă?" „N-am." „Eşti supărat pe mine?" „Nu sunt." „După ce îţi iei diploma, dă şi tu un semn de viaţă!" Şi îi întinsese mâna pe după birou.

Ce este o prietenie? Prieteni sunt cei care se simt ameninţaţi şi siliţi să se apere împreună. Prieteni sunt, sau devin, cei ce lucrează împreună, pentru că sunt siliţi să colaboreze, şi pentru ca să colaboreze cu succes trebuie să fie sinceri, şi asta cu mult mai mult decât atunci când sunt liberi unul faţă de altul. Iar cea mai slabă prietenie, dacă a mai rămas ceva din ea, este cea bazată pe amintiri comune. Dar ăştia sunt bătrânii. Or, Niculae abia trecuse de treizeci şi cinci de ani, iar prietenul său, fostul notar, abia împlinise patruzeci.

- Nici nu ştii, zise acesta după ce îl primi pe horticultor în biroul său, şi se bucurară amândoi că se revăd, nici nu ştii ce bine îmi pare că ai reuşit. E un lucru foarte solid, care îţi asigură o independenţă totală în activitatea politică. Pardon, sunt inginer, mă întorc în producţie, alegeţi pe altul dacă aveţi nevoie de simpli executanţi!

- înţeleg ce vrei să spui, zise Niculae, şi fruntea i se încreţi. Un singur lucru însă te rog. Să fii foarte atent la ce-ţi spun şi să nu mă înţelegi tu greşit. Nu-ţi va fi greu de înţeles ce-o să-ţi spun eu, dar poate să-ţi fie foarte lesne să mă înţelegi greşit. Ştiu cam ce vrei de la mine, de ce m-ai chemat. Dar uite: eu, înainte să ne cunoaştem noi doi, m-am îndrăgostit de o fată de la noi din sat, Ileana... Nu era o cosânzeană, dar îmi plăcuse mie de ea... Foarte tare. S-a îndrăgostit şi ea de mine la fel de tare, dar pe moment nu şi-a dat seama şi s-a măritat cu un preot care o ceruse mai înainte în căsătorie. Asta n-ar fi fost nimic. Dar când ne-am iubit noi prima dată, mi s-a întâmplat mie ceva care pesemne nu se întâmplă la toţi, şi ea nu s-a purtat bine cu mine în clipele acelea. M-a lăsat acolo sub coverga de coceni şi a plecat. Cum să-ţi spun, s-a simţit jignită, nu ştiu ce-a apucat-o, că a început pe urmă să spună în sat tot felul de lucruri urâte pe socoteala mea. S-a măritat într-un fel triumfător cu acel preot. De ce? Fiindcă a fost ea neroadă? Nu era neroadă, dar mi s-a întâmplat mie ceva greu de înţeles de o femeie, imposibil de

înțeles, și îmi dau și eu seama când mă gândesc și de-aia cred că nici nu m-am supărat pe ea niciodată. Ba, chiar într-adevăr mi-am dat seama că era imposibil de suportat ce i-am făcut eu. Să ți se facă rău după ce te dai jos după o fată? Înțelegi? Să rămâi mut ceasuri întregi și să-ți picure jos sudoarea de pe frunte? De ce? Fiindcă țineai la ea și era prima oară când iubeai o fată și tot ceea ce te făcuse să te simți zile și nopți întregi ca într-un vârtej să se năruie deodată și să-ți simți inima bătând în piept ca un sloi de gheață? Și să nu scoți un cuvânt, să nu-i răspunzi la întrebările ei îngrijorate, să nu-i arunci măcar o privire ? S-a sculat în cele din urmă de lângă mine și a plecat. Dacă i-aşi fi spus orice, că mă doare capul, burta, ficatul, sau că nu știu ce e cu mine, nu m-ar fi părăsit. Dar eu nu puteam să spun nimic fiindcă nu-mi mai ardea și mi-era scârbă de ea... După câteva zile starea asta mi-a trecut și mi s-a făcut iar un dor nebun s-o văd la față, dar ea fugise din sat, și atunci am aflat și restul, care mi-l ascunsese, că o ceruse în căsătorie acel preot. Ce-a pățit ea pe urmă, a dat de dracu, fiindcă după câțiva ani a început să-l urască pe popa al ei și și-a adus aminte că nimeni pe lume nu i-a sărutat și n-o să-i mai sărute ei vreodată ca mine nici mâinile și nici picioarele! Mi-a spus pe urmă că ar fi fost mai bine dacă atunci când m-a lăsat singur pe câmp, în loc să se ducă la Balaci, s-ar fi aruncat într-o fântână. Umbla ca o năucă după mine prin Pălămida și îmi trimetea vorbă că vrea să mă vadă. În anul când am venit eu în Siliștea, când au avut loc turburările cu treieratul de s-a înecat ăla, l-a lăsat singur pe popa al ei din Balaci și a venit și ea în Siliștea. Ne-am văzut de câteva ori, seara, întâi în casa lui al lui Jugravu, pe urmă în grădina părinților ei. Plângea. C-o fi, c-o păți! Și în sfârșit a înțeles și ea că nu e chiar atât de nefericită, că o iubesc și eu ca și la început și că o s-o iubesc totdeauna, chit că n-o să mai putem niciodată trăi unul cu altul. De ce? Ei, de-aia! Așa. Și nu i-am spus de ce, fiindcă nu știam nici eu și nici nu-mi spărgeam capul să aflu, deși ea ar fi fost gata să-și lase și casă și copii și să vină după mine. Din punctul ei de vedere se putea, deși era mai greu, dintr-al meu, nu, deși era mai ușor. Pur și simplu n-am vrut eu. Îmi plăcea și îmi place și acum ce-am simțit pentru ea, cu tot ce s-a întâmplat în covergă, înțelegi? Totul la un loc! În viața mea n-am trăit o astfel de tristețe ca atunci când m-am dat jos de pe ea, nici chiar la moartea unui cumnat de-al meu la care țineam mult... In cazul acela era moartea care m-a indignat... Aici faptul că... Nu-ți spun... Dar te întreb eu acum: de ce totul trebuie trăit? De ce totul trebuie consumat? N-ajunge că suntem siliți să mâncăm? Trebuie să ne mâncăm și sufletele? Unde scrie asta? Adică cum, nu putem păstra în sufletul nostru și lucruri netrăite? Trebuie neapărat să înghițim tot ce e pe lume? De ce? Ca să avem pe urmă ce vărsa în mormântul în care o să fim băgați? E o veche întrebare a mea la care rămân. Am iubit o fată! Nu-mi ajunge? De ce trebuie alta? Și acum ascultă: Am vrut odată să schimb lumea! Nu-mi ajunge? De ce trebuie s-o iau de la cap și să merg până în pânzele albe? Ai înțeles ce vreau să spun? Înțelegi apropierea dintre ce ți-am povestit și ce-ți spun acum?

- Da, zise fostul notar cu ezitare. Stai puțin. Înțelegea nu mai poate fi vorba de altă fată. Dar de ce nu cu aceeași fată? Ai iubit o fată și îți ajunge, zici tu. Bine! Dar ai iubit-o?

Niculae se uită cu intensitate în ochii prietenului său de odinioară.

- Da, zise el, atât cât am iubit-o îmi ajunge. De ce să vreau să fie ce n-a putut fi, îmi ajunge și cât a fost, chiar dacă ceea ce ar urma, trăind cu ea, m-ar fi făcut foarte fericit. Nu, mie îmi ajunge fericirea aceea, atâta cât a fost. Nu înțelegi? Nu vreau alta.

- Ba, înțeleg! Mă întreb însă doar atât: eşti sau nu un dezamăgit?

- Cum o să fiu, zise Niculae, dacă eu o iubesc pe fată şi acum şi ştiu că ar fi depins de mine ca să fim sau nu împreună? Eu am decis, nu uita.

- Da, tu ai decis, asta e adevărat. Dar vedeai motivele pentru care nu se putea?

- Nu vedeam niciun fel de motive. Se putea. Cum se poate şi acum, şi una şi alta, şi s-o aduc pe ea lângă mine şi să doresc din nou să te urmez.

- Atunci nu mai înțeleg, zise fostul notar. Nu cumva crezi că refuzând să trăieşti, adică în sensul în care mă interesează pe mine, refuzând să activezi, fiindcă istoria ta de dragoste văd că e o parabolă pe care mi-o bagi sub nas...

- Nu e o parabolă, e adevărat, zise Niculae şi izbucni într-un râs scurt.

- O fi adevărată, dar are sens de parabolă... Nu cumva crezi că o să rămâi veşnic tânăr?

- Uite, zise Niculae cu o bruscă însufleţire care îi albi nasul şi îi aduse în ochi parcă scântei de lumină, îmi amintesc perfect cum vedeam lumea la cincisprezece ani; tot aşa o văd şi acum, după ce vârsta mi s-a dublat de mult... Un gard e tot un gard, un drum cu praf, cu un câine sau cu un om pe el şi încălzit de soare, e absolut neschimbat când mă uit peste el, cerul e acelaşi... Şi la fel de fără rost, dar la fel de frumos zboară şi un cârd de vrăbii dintr-un salcâm într-altul... Nicio schimbare! N-ar trebui să am, când mă uit peste lume, o privire de om de peste treizeci şi cinci de ani? N-ar fi normal? N-o am, şi nu numai că nu regret, dar mă bucur de dimineaţa şi până seara şi şi în somn sunt încântat. Mă întrebi cum am reuşit? Să-ți spun secretul?

Se aşternu o tăcere. Fostul notar se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe.

- Îmi pare rău, zise el. Credeam că o să găsesc în tine un om matur. La douăzeci de ani arătai, în orice caz, mult mai matur. Bine. Treaba ta. Nu-ți mai spun nici eu nimic, fiindcă am senzaţia că nu ne mai înțelegem. Credeam că abia aştepţi să începi din nou să activezi. Am să-ți spun de ce. Şi fiindcă întâlnirea asta îmi aminteşte de prima noastră întâlnire, am să-ți explic în termenii de atunci, când vorbeam de o nouă religie care le-ar trebui oamenilor. Da, văd că te-ai înseninat şi ai găsit secretul tinereţii veşnice, eu aşi zice al nepăsării veşnice, dar nu uita că eşti plin de păcate.

- Nu mai spune, zise Niculae. Şi fiindcă celălalt tăcea, continuă: Chiar aşa plin de păcate? Cine stabileşte asta?

- Cei care te cunosc.

- Bine, tu mă cunoşti, care sunt păcatele mele capitale?

- Se pune următoarea întrebare, zise atunci fostul notar. Omul hăituit de o comisie care s-a format sub supravegherea ta şi care s-a aruncat în râu şi s-a înecat, dacă erai tu de faţă s-ar mai fi înecat? Unde erai în clipele acelea? Dar sincer.

- Unde eram? Comisia se împărţise în două echipe. Eram cu cealaltă echipă.

- Îl ai pe conştiinţă? zise fostul notar.

- Bineînțeles că nu, răspunse Niculae cu o astfel de intonaţie încât fostul notar se uită cu atenţie la Niculae şi deodată izbucni în râs.

Se vedea că era un râs al lui, dintre cele cărora degeaba te străduieşti să le afli înțelesul.

- Bine, reluă el, să zicem că pe ăla îl suporți ușor, nu-l cunoști, nu știi ce s-a întâmplat, nu tu ai creat și nici n-ai contribuit cu nimic la atmosfera generală din acei ani când unui om căruia i s-au găsit câteva încărcătoare în casă îi poate trece prin cap că pe baza lor poate fi vârât la beci, de care, să zicem, el avea o groază nebună, care i-a turburat așa de tare mințile încât s-a aruncat în apă, uitând că nu știe să înoate. Dar era unul Valache, pe terasa căruia noi doi am stat la lumina petromaxului pe care ni l-a aprins cu mâna lui ca și când i-am fi fost frați mai mici, și îi eram în calitatea noastră de oameni care puneau la cale soarta omenirii, deci și a lui, și ai să vezi îndată cum i-am pus-o! I-am băut vinul și i-am mâncat pâinea pe care ne-a adus-o muierea, cu o strachină cu pui fripți și mujdei, și ne-a lăsat pe noi doi până la ziuă pe terasă și el s-a dus să se culce fără grijă, zicându-și, cine știe, în sinea lui, că dacă noi simțeam pe umerii noștri povara întregii umanități, și nu despre fete și cum să le regulezi mai bine discutam, se putea și el gândi înainte de a-l lua somnul că poate dormi liniștit, viitorul lui și al familiei lui se află în mâini bune. Bietul Valache! Ce mult ținea el la noi! Adică nu numai la noi, ci la orice primar sau notar civilizat care ieșea de alături de la primărie și se ducea pe urmă pe terasa lui să joace o tablă și să bea o țuică, plătită de obicei de el, care pierdea mereu nu numai toate partidele, ci și toate liniile. Dar astea erau partide pe care el le pierdea deliberat ca să poată în fiecare dimineață să iasă pe terasă și văzând notabilul apropiindu-se de primărie să-i strige jovial cu gura până la urechi de veselie: „Să trăiți, dom' notar! Să trăiți, dom' primar!" Ce s-a întâmplat însă cu Valache când a fost silit să nu mai piardă nicio partidă deliberată, ci să joace într-una în care el nici măcar n-avea voie să dea cu zarurile?! După ce noi am plecat din Siliștea, de pe terasa lui a ridicat iar mâna, zărind în depărtare pe noul primar și a încercat să rostească formula lui: „Să trăiți, dom'...", dar cuvintele i-au rămas în gât, fiindcă noul primar era un ins complet necunoscut de el, un fost văcar... Acest văcar nu găsi și el pe altul să amenințe din sat, adică să zicem pe de-alde Aristide sau Năstase, sau pe chiaburul căruia îi păzise vitele. Individul, grețos, găsi de cuviință că Valache e vinovat; a intrat peste el în casă, l-a înjurat, i-a bătut cu ciomagul în masă. Și pe urmă l-a dat în judecată că nu și-a plătit impozitele. În instanță, Valache a scos chitanțele din buzunar și le-a arătat: „Dom' judecător, poftiți probele că am fost arestat și adus în fața dumneavoastră prin abuz, am plătit impozitele aferente". Dar judecătorul nici nu s-a uitat la el: „Probele n-au legătură cu procesul și ca atare se resping", a zis el și i-a dat un an închisoare.

Pe ce n-aveau probele legătură cu procesul? Valache fusese vârât în categoria chiaburi, vai de chiaburia lui! Despre toate astea un anumit activist de partid care stătea pe treptele primăriei într-o anumită vară și se uita la Valache care tocmai venise din pușcărie a aflat amănunte și i s-au mai spus și următoarele: că întorcându-se acasă, acest om a hotărât că nu mai are ce vorbi cu această lume și a intrat într-o mutenie absolută. Nu mai vorbea cu nimeni, muiere, copii, rude, vecini, nimic. Era singura posibilitate de a acuza pe cei care îl înjosiseră. Ce-a făcut acel activist când a auzit de toate acestea? I-a intrat pe-o ureche și i-a ieșit pe cealaltă, grija lui primordială fiind cum să evite să se încurce în vreunul dintre conflictele care îi țineau încâlciți pe cei din sat și să plece cât mai repede de-acolo. Chiar a râs, punându-se exact la nivelul paznicului care îi povestea această istorie, stând cu mâinile în buzunare și uitându-se în curtea lui Valache ca la un spectacol.

- Nu e adevărat, zise Niculae. N-am râs!

Dar fără să pară câtuşi de puţin impresionat de ceea ce auzise. Privea chiar încântat. Fostul notar se opri din mers şi păru şi el că se molipseşte o clipă de veselia bizară a celuilalt. Aştepta ceva. Dar Niculae se uita pe pereţi, atent, dar şi distrat, nu mai adăugă nimic în apărarea lui.

- Să zicem că n-ai râs, continuă fostul notar, dar nici n-ai făcut nimic. Acest om, după un timp, s-a spânzurat în faţa casei sale, acolo pe terasă unde noi doi am stat şi ne-am înfierbântat minţile angajându-ne pe un drum care să schimbe soarta omului. Mi s-a şi relatat ce-au zis unii despre acest sfârşit al lui Valache: (şi aici omul care povestea şi râdea sigur de sine, fără teama morală de odinioară şi la adăpost pe o mare suprafaţă a pământului care îl scutea de orice fel de răspundere, cum râde tâmpitul care ştie că e prost, dar că nu poartă el răspunderea urmărilor prostiei lui), vezi? Şi aici vin cuvintele, că: „Nemaiputând suporta regimul nostru democrat-popular, domnul Valache şi-a pus singur capăt zilelor..." Ce era cu cuvintele astea? Cine le născocise? Parcă erau scrise undeva!? Nu crezi? Iţi trece o clipă prin cap să te sustragi?

- Ba mă sustrag, răspunse Niculae cu un glas tărăgănat. N-am fost eu judecătorul care l-a condamnat pe Valache.

- Dar ai fost activistul care i-ai dat ordin acestui judecător să condamne categoria în care Valache fusese vârât. Ai sprijinit această idee de împărţire a oamenilor în categorii şi ai dat ordine în consecinţă.

- Ascultă, n-am dat niciodată un astfel de ordin, n-am avut această putere! Iar dacă judecătorii au acceptat să încalce astfel legile, e cazul ca ei şi nu eu să-şi tragă câte-un glonte în sediul conştiinţei care le-a lipsit când l-au condamnat pe Valache. În ceea ce îi priveşte pe chiaburii adevăraţi, vorbesc de categoria lor, îi bag în... mă-sii. Ştii singur la câţi de-ai noştri le-au vârât şi ei câte-un cuţit în spinare, sau i-au pândit prin păduri şi i-au omorât cu măciucile.

Niculae făcu să i se vadă un surâs batjocoritor. Ceva îl înveselea mereu.

- Uite, să fii atent, continuă el apoi, în singurătatea serei mele, am avut timp să meditez la toate acestea mai mult decât tine. Îţi spun un lucru: mai înainte să ne dăm seama ce se întâmplă, s-a şi întâmplat ceea ce s-a întâmplat, şi să nu crezi că voi utiliza argumentul că, fără să le fi făcut nimic, ei au fost primii care au vrut să mă omoare pe mine în faţa primăriei, în '46! Faptele sunt consumate: chiaburi, mijlocaşi, săraci, totul a pierit în negura istoriei!

- Dacă nu mai vroiai să activezi, de ce te-ai străduit aşa de tare să nu fii exclus? zise fostul notar, ca şi când n-ar fi auzit ceea ce spusese Niculae mai înainte.

- Aşa! Nu-mi place să fiu exclus, zise Niculae.

- Dacă ştiam, te lăsam s-o păţeşti.

Horticultorul începu în sfârşit să râdă, dar uitându-se batjocoritor la fostul notar ca un frate mai mic care ştie cât de molâu e frate-său mai mare şi îl ia peste picior fără să-i fie teamă că s-ar putea s-o încaseze.

- Da, adăugă el sarcastic, se vede că ai multe păcate de îmi dezgropi mie istoria cu Valache şi istoria cu ăla înecatul.

- Ba te înşeli amarnic, răspunse supărat fostul notar (era însă o supărare la fel de senină ca şi veselia celuilalt), ştiu, nu eşti vinovat de nimic, dar am vrut să te sperii ca să te fac să activezi din nou. Un om cinstit vrea totdeauna să dreagă ce-a stricat. Dar tu n-ai stricat nimic şi nici eu, din contră, dacă nu eram

noi, cei care s-ar simți astăzi ispitiți să ne acuze n-ar mai fi avut posibilitatea fizică s-o facă. Asta nu înseamnă că n-am comis greșeli. Iubitorii de adevăr au dreptul de a judeca istoria, dar nu alții.

- La cine te gândești? Întrebă Niculae.

- La cei care în locul nostru ar fi făcut și mai rău și pe care numai întâmplarea i-a aruncat printre victime. Pe ăștia îi bag și eu în... mă-sii. De-aia, mărturisi fostul notar, puțin absent acum, după ce se convinsese că nu va mai fi urmat, am nevoie de tine tot atât de mult și cu tot atâta încredere ca și acum cincisprezece ani. Eu nu sunt un comunist de tipul celor care cred că dacă am luat puterea am și convins lumea de adevărurile noastre. Atâta timp cât există un comunist, trebuie să-și dovedească prin definiție, permanent, convingerile, altfel cum o să-și dea seama dacă e urmat sau nu? Nu sunt mare în partid, dar nici mic... Am nevoie de tine. Vii, sau nu vii?

- Nu s-ar zice că ești pătruns de adevărul pe care l-ai spus mai înainte! exclamă Niculae.

- Adică n-am forță de convingere?

- Nu, răspunse Niculae.

- Dar tu ești în partid, pentru tine n-am. Hai sictir, răspunse supărat fostul notar și exclamă: nu ți-e rușine?

Niculae se posomori ca și când întorsătura discuției l-ar fi amenințat.

- Spuneam mai înainte, zise el, că văd lumea ca la cincisprezece ani... Nu e adevărat, ceva totuși s-a schimbat în acest timp... Nu știu încă ce, o să mă gândesc și o să vin să-ți spun!

- Te gândești, răspunse prompt fostul notar. Mai mă iai și la vale! Eu sunt de vină că te-am scăpat din mâini și nu mi-am dat seama că ai să te adaptezi la sera în care lucrezi și n-o să vrei să mai pleci de-acolo. Mi-am închipuit că ai altă stofa.

- N-am, răspunse ironic Niculae și se ridică și se despărțiră astfel, încrucișându-și pentru ultima oară privirile reci.

Afară, Niculae rămase câteva clipe nemișcat. Avea expresia neliniștită a celui care caută în minte ceva, o apropiere. „Nu e glumă, gândi Niculae. Va să zică de-aia a venit Iosif pe la mine!

A aflat că voi fi chemat... Într-adevăr, în curând vor avea loc alegeri de partid şi ***cineva,*** adică el, marele meu notar, s-a gândit să mă sprijine să fiu trimis delegat la conferința regională, iar ***altcineva,*** mai mare ca el, a fost de acord... Cum poți să treci peste ei? El acuma o să mă uite definitiv... Îmi pare rău! Şi îmi pare rău şi de Iosif! Ce simpatic fusese şi ce lucruri interesante îmi povestise el mie despre Gâtlan şi soră-sa! Ei, uite! Să-l cheme pe Gâtlan! Abia aşteaptă Gâtlan să fie chemat, acum după ce i s-a făcut dreptate... S-o ia iar de la capăt cu şedințele în care oamenii să cadă leşinați la picioarele lui, zgâlțâiți de influențele burgheze, de care conştiința lor nu vrea să se lepede..."

PARTEA A DOUA

I

Peste câteva zile începea, după calendar, vara; verdeața îneca peste tot grădinile castelului. Tăcuți, oamenii coseau iarba înaltă și încetineala mișcărilor lor părea lipsită de viață din pricina țipetelor păunilor, care spintecau cu glasul lor artificial, parcă mort, aerul blând al împrejurimilor: oamenii păreau și ei nenaturali.

Care sunt cele mai frumoase zile? Cele care parcă se topesc ca și când n-ar trece nimic peste noi, lăsându-ne doar senzația că această scurgere nu va avea sfârșit, sau cele care, dimpotrivă, ne iau parcă cu ele spre o țintă misterioasă, pe care, înfiorați, ne străduim s-o zărim? Amândouă aceste stări se pare că îi plăceau tânărului horticultor: ceva se întâmplase cu el judecând după expresia destinsă care nu părăsea trăsăturile chipului său de dimineața și până seara. Alături de cel bătrân ai fi zis că îi spunea aceluia lucruri hazlii, însoțite de ironia protectoare pe care încep s-o aibă totdeauna tinerii când agresivitatea celor maturi a început să se tocească. Astfel, cei peste șaptezeci de salariați ai serelor și grădinilor își dădură seama de schimbarea care se petrecuse cu Niculae și aflară cu uimire că a ajuns inginer. Așadar, statul lui, ani de zile, închis în odaie, ascundea această ambiție care se împlinise. Când venea spre ei, un surâs îndepărtat, dar nu absent, apărea pe chipul lui; de când aflaseră că e inginer, îi spuneau ***să trăiți!*** El nu le răspundea, dar zâmbea în felul acesta, nici cu simpatie, nici cu dispreț; le dădea ordinele respective, cu un glas care nu se deosebea cu nimic de cel dinainte. Iar când era singur și trecea agale pe aleea principală, acest surâs dispărea, dar i se măreau în schimb ochii, a căror privire liniștită, dar dilatată, ascundea o lăcomie stranie, neștiută parcă nici de el.

Într-o dimineață apăru pe prima poartă de la intrare o siluetă de femeie, care de la distanța la care se afla horticultorul părea înaltă și îmbrăcată extravagant; culori aprinse îi învăluiau chipul, el însuși, acest chip, încadrat de un păr blond care îi cădea în bucle bogate

pe umerii albaştri. Niculae se opri şi o aşteptă fără sfială. Pe cât de vii erau culorile de pe ea, pe atât de fantomatic chipul. Palidă ca o moartă, cu buzele vinete, cu pleoapele enorme, cu genele arcuite şi cu pupilele dilatate, părea că se ridicase atunci din sicriu şi o pornise pe drum nici ea nu ştia încotro. Castaniul-deschis atât de limpede şi de inocent al ochilor ei îi aminti horticultorului de cineva care îi semăna, şi pe chipul lui apăru o expresie de uluire:

- Tu eşti? zise el în şoaptă când ea ajunse în dreptul lui, şi frumoasa fantomă, fără să arate vreo uimire, se opri şi se uită la el cu o indiferenţă simulată, dar şi cu o rece întrebare în priviri, confirmând că da, ea era, ei, şi?!

Niculae începu deodată să râdă.

- De ce râzi? Întrebă ea fără ca vreo cută a chipului ei să se mişte.

- Ce te-ai boroşcoit aşa?

Ea îl privi parcă de sus, cu pleoapele pe jumătate închise şi păru să nu fi auzit întrebarea. Aştepta.

- Mai eşti supărată pe mine? zise el pe neaşteptate.

Era felul lui de a fi: în momentele cele mai nepotrivite şi mai nepregătite punea întrebarea cea mai nelalocul ei, deşi pentru el îndreptăţită. Asta sparge parcă cu un topor apa timpului care l-ar despărţi de cineva dintr-o pricină gravă. Aşa şi acum: chipul fantomei suferi din plin efectul acestei întrebări.

- Da, se schimonosi ea. Bineînţeles. Mai ai curajul să mă întrebi?

- Când ai ieşit de la mine din odaie, zâmbeai! De ce să n-am? râse Niculae. Nu văd ce curaj mi-ar trebui.

- Nu zâmbeam pentru tine! spuse ea mai îmblânzită şi mai indiferentă. Dar adăugă cu ironie: Tot e bine că după un an de zile nu mi-ai uitat zâmbetul. Pesemne că te iubeam de eram aşa senină!

Va să zică acuma nu-l mai iubea şi-i purta, din pricina asta, pică? Sau nu din pricina asta?

- Nu eu te-am jignit, zise Niculae grav, ci tu şi cu scriitorul tău m-aţi jignit pe mine. Te-ai supărat că am râs? Ce puteam să mai fac?

- Dacă e pe ce mai puteai face, mai puteai face ceva, zise femeia şi se mişcă, şi el o însoţi şi porniră amândoi pe alee.

- Mai puteam face ceva! reflectă Niculae cu mâinile în buzunare şi cu fruntea în pământ şi o tăcere îndelungată se aşternu între ei.

Tinereţea la un bărbat ţine loc de eleganţă în îmbrăcăminte dacă bineînţeles nu umblă rupt. Niculae călca alături de femeie puţin cam stingherit. De obicei se îmbrăca cu grijă, astăzi însă trebuise să ia a treia oară aceeaşi cămaşă: doamna Anghel îl anunţase prea târziu că bărbatul ei n-o mai lasă să-i spele rufele. „De ce, doamnă Anghel?" o întrebase el, şi din explicaţiile ei reieşise că timpul nu stingea, ci dimpotrivă făcea tot mai strâmbă gelozia bărbatului ei. Asta cu rufele era o glumă, spuse ea, faptul că printre albiturile unui bărbat străin pe care le-ar spăla nevasta lui se găsesc şi acelea, foarte intime, care îl puteau duce pe gelos cu gândul departe. Dar la un moment dat i s-a părut domnului Anghel că pe soţia lui o pândeşte seara cineva din dosul liliacului bătrân din apropierea casei şi s-a apucat şi a tăiat liliacul cu toporul. Acuma trebuie să-l plătească. Niculae râsese crezând că doamna Anghel se exprimă în metafore, dar pe urmă, când se uitase, văzuse într-adevăr liliacul din apropierea casei, pe care se învăţase cu anii să-l ştie acolo, ca un copac şi ca un stufiş, tăiat de la rădăcină, cu stufiş cu tot. Formidabil!

- Nu-mi dau seama ce mai puteam face, zise întru târziu Niculae, şi adăugă: Nu vrei s-o luăm pe-aici prin grădină, am treabă un minut în clădirea aceea!... Spune-mi tu ce mai puteam face!

- La ce-ar folosi? zise ea prietenoasă.

- Cum la ce-ar folosi?! se miră el. Pot să fac acum ce n-am făcut atunci... Trebuie să-ţi spun, continuă el apoi, că anul trecut, când ne-am cunoscut noi, eu nici nu eram aşa liber ca astăzi, când am terminat cu toate examenele şi sunt inginer horticol... Te rog să mă crezi că eu am darul ăsta, reluă după altă tăcere, să fac acum ce n-am făcut altădată, cu alte cuvinte să îndrept ireparabilul. Nici nu înţeleg bine sensul acestui cuvânt. De ce? Cum ireparabil? Totul se poate repara... De ce nu?... Scuză-mă un pic, mă întorc îndată!

Niculae intră repede în acea clădire din fundul grădinii, de lângă lac, care avea două odăi cu paturi de dormit pentru zilierii veniţi de prin alte părţi şi o odaie care servea de călcătorie. Doamna Anghel îi luase totuşi rufele, dar le trimisese aici unei femei:

- Dumneata ai primit de la doamna Anghel nişte rufe? Întrebă el o femeie care tocmai stătea în picioare cu spatele la uşă, în faţa unei mese lungi şi călca.

- Sunt gata, zise femeia, întârziind puţin răspunsul, fără să-şi ridice fruntea.

- Dă-mi o cămaşă proaspătă, ceru horticultorul şi o dezbrăcă pe cea de pe el, şi o azvârli rămânând pe jumătate gol în faţa ei.

Crezuse că era o babă? Când se uită la ea, văzu însă înaintea lui o femeie foarte tânără, mai bine zis o muiere, adică aşa cum arată ele curând după ce trăiesc cu primul bărbat, şi nu mai sunt fete, bărbat care le intră repede nu numai în viaţă, ci şi în firea lor de femei, schimbând adesea această fire atât de mult încât nu numai că devin de nerecunoscut faţă de ceea ce fuseseră ca fete, dar parcă ajung acum, după ce bărbatul a fost asimilat, să nu mai aibă nevoie de niciun fel de bărbat, nici bun, nici rău. Era chiar cazul acesteia, care putea arăta atât de liniştită în singurătatea acestei clădiri, deşi bărbatul ei, Damian Gheorghe, o alungase de-acasă şi pesemne că avea s-aducă (încă n-adusese) în locul ei, cum mai făcuse, pe ibovnică. Niculae n-o cunoştea, dar rămase cu privirea pironită asupra ei ca şi când descoperirea că era tânără şi înfloritoare îl năucise într-o clipă. Nu era însă numai atât; ea nu-şi pleca privirea şi îi mărturisea parcă astfel că îl cunoaşte şi e copleşită şi ea atât de tare de prezenţa lui încât nu mai poate să facă altceva decât să se uite la el şi să se supună dorinţei lui, pe care o ghicea cu patimă mută privirea ei mărită brusc. Tânăra muiere însă scoase un geamăt parcă de groază, deşi se lăsase împinsă pe masă, în timp ce horticultorul îi şi ridicase rochia.

- Niculae, nu! se rugă ea.

Va să zică îi spunea în mintea ei pe nume, şi acum în braţele lui îi scăpase şi cu voce tare. Dar rugămintea ei înspăimântată îl hotărî brusc pe horticultor să renunţe: îi dădu drumul din braţe. Începu apoi să se îmbrace cu o cămaşă nouă.

- De ce? zise el.

- Sunt măritată, domnule inginer.

- Am înţeles, zise Niculae. Scuză-mă! N-am ştiut. Şi de ce mi-ai spus pe nume?

Tânăra muiere pusese mâna pe fierul electric. Nu vru să răspundă. Horticultorul repetă întrebarea. Ea surâse cu îngăduinţă vrând parcă să spună că e atât de uşor să ocoleşti o întrebare când nu vrei să răspunzi la ea...

- De ce v-am spus pe nume? zise ea tărăgănat. Şi deodată se miră singură: Am greşit!

El ar fi putut atunci s-o întrebe de ce s-a speriat atât de tare cu întârziere, şi nu s-a speriat din prima clipă. O întrebă însă cum o cheamă, şi ea, în loc să-i spună că o cheamă Florica Damian, minţi fără şovăire, spunând alt nume.

II

Niculae reveni afară cu cămaşa proaspătă pe el şi pictorița (căci ea era, Golea Simina, fosta soție a lui Pătraşcu) se ridică de pe bordura de ciment a mormântului prinților unde îl aşteptase pe Niculae şi porniră înapoi spre curtea castelului.

- Dă-mi tu un exemplu de lucru ireparabil, zise Niculae cu respirația uşor modificată, şi eu am să-ți dovedesc că e perfect reparabil.

- Între noi, zise ea, a fost ceva frumos care s-a destrămat.

- Perfect! exclamă Niculae. Acest ceva frumos de care vorbeşti tu există şi acum în mine, intact. Nu văd ce-ar exista în tine ireparabil, din moment ce tu ai venit atunci la mine să-ți ceri iertare. Te-am iertat!

- Este lucrul pe care îl puteai face atunci şi nu l-ai făcut, zise tânăra femeie. Acum e prea târziu. În loc să fi râs, mai bine m-ai fi crezut; tot ceea ce auzisei de la scriitorul acela era o minciună a unui lăudăros.

- Era foarte convingător, zise Niculae.

- Da, ştiu, povesteşte bine! zise ea cu dispreț. Dar n-aveam de unde să bănuiesc că talentul lui are un revers: e mitoman!

Niculae începu să râdă. Acum era convingătoare ea. Dar pesemne că amintirea istoriei, a ideii ca atare de a da cu un ban o femeie îl înveselea iar atât de tare, încât uita că pe ea, care era chiar acolo lângă el, istoria aceasta n-avea cum s-o înveselească şi că ei doi se despărțiseră tocmai din pricina acestui râs al său care arăta că în sinea lui el nu ținea seama de nimic.

- În felul ăsta crezi tu că poți repara ireparabilul?

- Da, zise el. Neacceptând ideea că din pricina râsului meu o femeie care mă iubeşte mă poate părăsi.

O mare nedumerire se aşternu pe chipul fantomatic al femeii.

- Şi a trebuit să aştepți un an ca să-mi faci această declarație? zise ea.

- Da, zise Niculae, aveam treabă, n-aveam timp să transform simpatia mea pentru tine în gelozie şi să nu dorm din pricina prostiei tale. Fiindcă abia acum pot să-ți spun foarte liniştit că aşa ceva nu trebuia să ți se întâmple! Auzi, femeia pe care o iubeşti a fost trasă cu banul de doi golani, şi ea nu ştia cu cine are de-a face! N-are importanță dacă asta face parte din trecutul şi nu din prezentul ei. Gelozia retrospectivă, după cum vezi, e cea mai groaznică, tocmai fiindcă faptele sunt clasate definitiv şi nu mai pot fi modificate. Gelosul vrea modificare: Să nu fie! Să nu fi fost! Să nu se fi întâmplat! Oribil! Brrr! Dacă aşi fi lăsat să-mi intre bine în cap chestia asta, nu te-aşi mai fi dat afară din odaie cu râsul meu, ci

aşi fi suferit fără folos, măcinându-ne de fiecare dată când ne-am fi văzut, eu cu întrebarea: de ce ai făcut un astfel de lucru, tu cu răspunsul care nu m-ar fi potolit: nu e adevărat, e o minciună. Chiar şi acum te-ai apărat în cel mai rău mod, spunându-mi că scriitorul acela e un mitoman. Uite, dă-mi voie să nu te cred, faptul s-a petrecut, dar acum nu mai are pentru mine nicio importanţă, înţelegi? Şi abia atunci ne-am fi despărţit în cele din urmă pentru totdeauna, după chinuri îndelungate. Şi nu se ştie dacă despărţirea n-ar fi lăsat o rană care nu s-ar mai fi închis poate niciodată. Crezi că nu ştiu? Din dragoste pură suferim cel mai puţin. Ştiu, m-ai rugat chiar atunci să nu-mi pese, spunându-mi că un bărbat tare e un bărbat care în lucruri din astea rămâne nepăsător. Cum să rămâi nepăsător? N-ai bănuit nicio clipă că îmi venea atunci să mă ridic de pe pat şi să mă pun cu pumnii pe tine! Dar m-am stăpânit, fiindcă, să vezi, în lucruri din astea eu am mai multă imaginaţie... Scriitorul tău, am văzut, în chestii cu câinii prin copaci era plin de fantezie, dar ce urmări poate avea un gest în viaţa ta şi poate şi-a lui, n-a bănuit; eu te-am văzut cum ai fi arătat după pumnii mei... prăpădită şi micşorată în sufletul meu, şi eu gâfâind ca un ţigan după ce şi-a târnuit gaşperiţa, fiindcă a prins-o cu altul şi n-are curajul despărţirii. Cum aşa, exclamă Niculae, că n-ai curaj?

Trebuie să te desparţi, n-ai încotro. Pe urmă vezi tu mai târziu dacă ai făcut bine, ai timp să te întorci, şi dacă întoarcerea nu mai e posibilă, înseamnă că ai făcut bine.

- Şi tu ai făcut bine, Niculae?

- Sigur că am făcut bine.

- La ce ţi-a ajutat că am stat despărţiţi un an de zile? Dacă ţi-aşi spune că între timp eu m-am măritat şi cuvintele tale de acum îmi îngheaţă inima?

- De ce să-ţi îngheţe, zise Niculae, stai liniştită. Simpatia mea pentru tine o să se retragă în cele din urmă definitiv şi fiecare va merge pe drumul lui fără să se uite înapoi.

- Vreau să ştiu ceva, zise ea în şoaptă. Era tot atât de greu să înţelegi atunci pe loc ceea ce înţelegi acum?

- Sigur că era greu. Şi dacă vrei să ştii, zise Niculae parcă supărat, de înţeles nu înţeleg nici acum, dar nu mai îmi pasă! Ştii cum zice grecul, râse el deodată: Dă, Doamne, să nu mă însor, dar dacă mă însor, dă, Doamne, să nu mă înşele nevasta, iar dacă mă înşeală, dă, Doamne, să nu_ştiu, iar dacă ştiu, dă, Doamne, să nu-mi pese. Aşa sunt eu acum, m-ai înşelat înainte să mă cunoşti cu scriitorul acela, dar nu mai îmi pasă. Ai să mă întrebi de ce. Îţi răspund: am pus sau s-a pus între întâmplarea aceea şi mine un obstacol de câteva sute de zile, câte au trecut de-atunci, ca un tampon. N-o mai văd clar istoria respectivă de la distanţa asta, nu-i mai disting gravitatea, pur şi simplu a rămas în urmă şi n-o mai găsesc în sentimentele mele. Ai să mă întrebi iar de ce. Îţi răspund: fiindcă atunci, când te-am dat afară din odaie, te-am dat afară cu întâmplarea aceea cu tot şi nu-ţi mai păstram nicio punte de întoarcere.

- Şi cum îţi explici că a rămas în urmă doar întâmplarea şi eu nu? zise ea cu o intonaţie stranie.

Parcă ascundea ceva vocea ei. Se străduia din răsputeri.

- Ai rămas şi tu, zise Niculae fără ocol. Nu mai ţin la tine ca atunci. Am doar simpatie. Crezi că e puţin lucru?

Se opriseră de mult pe marginea lacului şi se aşezaseră jos turceşte. Mirosea a nămol şi a iarbă. În plină zi, broaştele orăcăiau undeva în depărtare, turburând liniştea văzduhului alb, încărcat de un soare care ardea cu putere. Trăsăturile deprimate ale femeii, accentuate de fondul vânăt care îi acoperea

chipul, se lăsaseră în acest timp parcă şi mai în jos. Ea tăcea chinuită vădit de o tristeţe grea, de care căuta să scape prin cuvinte; de câte ori întreba, această expresie de mâhnire fără leac dispărea, ca şi oboseala parcă veche a ochilor: se însufleţea, dogoarea sângelui trecea prin fard, gura redevenea tânără, apropiată de zâmbet, de bucurie.

- Aşadar simpatia, exclamă ea, e tot ce ai putut salva? Şi la început când te-am auzit vorbind că poţi repara ireparabilul, m-ai lăsat să cred că ai salvat totul!

- Am crezut că ai salvat şi tu ceva, răspunse el după o lungă tăcere. Împreună, asta ar fi fost mult! Am vorbit şi în numele tău.

- Oh, Niculae, oftă ea şi rămase tăcută, cu ochii închişi şi cu faţa la soare, cu capul într-o parte, asemeni unei bolnave care a părăsit patul şi aerul tare i-a făcut rău.

- Hai, lasă, zise el, în glas cu acea simpatie pe care i-o declarase, şi surâse. Ce-ai mai făcut în acest timp? Ai mai pictat ceva?

- Da, tresări ea deodată, şi privirea ei inocentă îi străluci intens, vrei să vezi? Şi se ridică în picioare. Îmi pregătesc pentru la toamnă o nouă expoziţie.

Părăsiră marginea lacului şi intrară în curtea castelului.

- De când ai venit? o întrebă el.

- De câteva zile.

- Şi bărbatu-tău unde e?

- E la Bucureşti, răspunse ea cu acel glas sigur al celor căsătoriţi, care şi-au dat seama că la astfel de întrebări se răspunde totdeauna fără şovăire.

Căsătoria e sacră chiar dacă soarta te împinge s-o trădezi.

Urcară scările interioare ale castelului şi pictorita o luă înainte pe coridorul lung. Odaia ei dădea spre grădină. Era plină de pânze şi mirosea foarte tare a uleiuri şi vopsele, chiar cu geamurile deschise.

- Îţi stă bine aşa, cadaverică, nu te mai cunoaşte nimeni, zise Niculae după ce se aşeză într-un fotoliu, dar n-ai vrea să te speli, să te văd şi eu cum mai arăţi cu adevărat?

- Cum să nu, zise ea, aşteaptă puţin.

Şi se duse pe după perdea, unde era o chiuvetă cu oglindă şi o baie mică. De-acolo continuară:

- Şi cine e bărbatu-tău?

- N-o să-l cunoşti niciodată! răspunse ea cu întârziere, dar foarte hotărâtă.

- Nu ţi-am spus că vreau să-l cunosc, ci cine e, cu ce se ocupă, zise Niculae.

- Nu e nevoie să ştii!

- A, nu e nevoie! Ai dreptate, zise el de astă dată chicotind. Râdea de ea, avea o astfel de expresie.

Dar ea, de-acolo din baie,
nu-l vedea, nu zise nimic.

- Şi de ce îmi spui mie, continuă Niculae, că n-o să-l cunosc niciodată? De ce ai bănuit, vreau să spun, că aşi avea curiozitatea asta?

Ea tăcea.

- Nu mă interesează, reluă Niculae, şi îl bag în... mă-sii!

- Nu te gândeşti că s-ar putea să mă simt jignită? răspunse ea după o tăcere.

- Ba da, dar altădată să nu mai vii cu chestii de-astea, să-mi atribui adică sentimente pe care nu le pot avea. Întrucât m-ar fi putut interesa bărbatul tău!? Îl...

Şi repetă, hohotind orgolios, injuria. Ea ieşi însă din baie luptându-se parcă din răsputeri cu un surâs de fericire care parcă îi strâmba chipul acum demachiat.

- Ia uite, zise Niculae, eşti veselă, sau mi se pare mie?

Ea se uită la el direct, fără să se ferească, şi izbucni în plâns. Nu se lăsă însă nicio clipă pradă, se luptă cu plânsul, care nu era mai puternic dar nici mai slab decât voinţa ei, şi din acest amestec pe chip îi apăru o expresie de chin care parcă n-avea nicio legătură cu lacrimile care îi curgeau şiroaie, dimpotrivă, îi spălau succesiv faţa de suferinţă, pe măsură ce trăsăturile i se schimonoseau, după ce o clipă i se înseninaseră. Horticultorul se uita la ea cu o privire lacomă, ca la un spectacol, şi se vedea cât de tare îl bucurau hohotele ei, ca şi când el ar fi pedepsit-o astfel, şi sub efectul pedepsei o ierta, văzându-i durerea sinceră. În acelaşi timp părea mirat: De ce-o fi plângând? Îl iubea? Ei, bine, el era acolo şi îi declarase că şi el ţinea la ea. Atunci? Nu cumva vrea să spună că îl iubeşte şi pe bărbatul ei şi că doi bărbaţi în inima ei n-au loc? Ei, bine, dacă n-au, să dea unul afară. Trebuie să te gândeşti, nu să plângi!

- Ei, spune! zise el întru târziu, protector. Dă-i drumul!

Femeia tresări şi îl învălui cu o privire aproape speriată: ce să spună? Ciudatul îndemn însă o ajutase să învingă în sfârşit plânsul; deodată surâse:

- Iartă-mă, îi şopti, hai să-ţi arăt tablourile mele. Dar nu pe-astea, aici n-am decât câteva. Mergem la Bucureşti să ţi le arăt în atelierul meu!

III

Se afla într-un pod acest atelier, chiar în mijlocul oraşului. Ea deschise cu mai multe chei, de toate mărimile, şi intrară. Şi aici mirosea foarte tare a uleiuri şi vopsele, şi într-adevăr tablourile zăceau prin toate colţurile rezemate de pereţi, sau chiar în stive. Un pat obişnuit de metal, peste care fusese aşternută un fel de saricâ, părea prea mic în această hurdubaie, mai ales că în afară de un şevalet mare alt mobilier încăperea nu avea. Pe jos, pe podeaua de scânduri, de asemenea pictoriţa pusese un covor lăţos de lână.

- Uite, zise ea luând de undeva un scăunel mic, stai pe el la distanţa asta şi eu am să-ţi pun pânzele pe şevalet şi să te uiţi.

Se duse apoi la peretele care da spre stradă şi împinse în zid, care cedă şi începu să alunece spre dreapta, descoperind cerul îndepărtat, şi soarele, şi acoperişurile oraşului. Lumina năvăli în atelier. Niculae se ridică cu o expresie de extremă încântare pe chip şi se apropie de micul grilaj care îl mai despărţea de vid şi începu să se uite.

- Mie mi-e frică, zise ea, să mă apropii aşa tare de grilaj. Am tentaţia abisului. Mi-e frică chiar când mă uit la tine.

- Nu, zise Niculae, eu n-am tentaţia asta în niciun fel.

Şi râse. Pictoriţa se apropie şi ea, dar rămase la un pas distanţă. El o apucă de mână.

- Excepțional! murmură el privind cu aviditate panorama capitalei. Uite, așa aș vrea să am și eu o odaie. „Casa grădinii" îmi place și nu m-aș muta de-acolo, dar mi-ar plăcea să am și eu un punct așa înalt cum ai tu aici și să stau să mă uit singur pe deasupra. Parcă visez! Parcă sunt la capătul lumii, într-o țară absolut străină, dar foarte frumoasă...

- Adevărul e că e splendid, răspunse pictorița, care se lipise de el și a cărei teamă se pare că din pricina asta dispăruse. Și eu mă uit acum cu tine pentru prima oară. Asta e bulevardul Magheru, dar încolo nu mai recunosc nimic.

- Și cine ți-a dat ție toată chestia asta?

- Fondul plastic! Dar nu era așa când am primit eu repartiția, zidul care alunecă l-am făcut cu banii mei.

- De unde ai tu bani? După tablouri?

- Nu, sau prea puțini. Avem alte surse, îi răspunse pictorița. Câștigăm bine, de pildă, când facem grafică.

- Asta ce e? Ea se strâmbă:

- Afișe, reclame, ilustrații...

- Și câtă chirie plăteşti tu aici?

- Mai nimic!

- Și ai tot ce-ți trebuie, zise el revenind în atelier, apă, instalații?... Se așează jos pe acel scaun pliant și își ridică toată privirea spre
ea. Chipurile lor se întâlniră și ea nu mai răspunse: mergând de-a-ndăratelea, dibuia patul cu mâna ca o oarbă și se întinse apoi pe el, trăgându-și o pernă sub ceafă. Uitase să mai clipească. Ochii îi jucau și o adâncă nelinişte licărea în luminile lor. Privirea ei limpede parcă își pierdea astfel inocența, ca sub apăsarea unei gândiri rătăcite și impure. Ea parcă știa că totul i se vedea pe chip și părea disperată. Horticultorul se posomori. Rămase tăcut multă vreme, ca și când ar fi fost singur în încăpere. „Ce-o fi cu ea? se întrebă el. Nu-mi place cum se poartă, își dă și ea seama și își pierde din ce în ce mai mult stăpânirea de sine. Degeaba o întreb de chirie și de instalațiile sanitare. E clipa când ar trebui să mă ridic și să plec și să n-o mai văd. Nu-mi place istoria asta cu tentația abisului. Ce abis e aici? S-a măritat, înseamnă că a uitat totul. Sau dacă n-a uitat, n-a fost în stare să-și aranjeze amintirile și a preferat să aducă în viața ei alt bărbat, să i le aranjeze el. Perfect!"

- Ține-te de chestia asta, zise el fără s-o privească, cu acel glas de invidiat pe care îl simțim totdeauna la cei care trăiesc singuri și liberi și care nu doresc să iasă din această stare nu din pricină că sunt egoiști, ci pentru că e starea lor naturală. Vreau să spun, reluă el dibuind cu degetul în aer și privind-o, pe un singur drum, de obicei pe cel care ne e dat, în tot cazul pe cel de pe care, dacă ar trebui să ne smulgem, nu trebuie s-o facem decât dacă l-am zărit bine pe cel adevărat. E clar, nu?

- Hai să nu vorbim despre asta! zise ea cu o gravitate neașteptată, care îi readuse și siguranța de sine. E foarte clar pentru mine: mi-eşti drag și nimeni nu mă poate împiedica, în inima mea, să simt ceea ce simt. Și asta nu-mi face în gândul meu niciun rău.

El nu păru să acorde importanță cuvintelor „nimeni nu mă poate împiedica", ceea ce putea să însemne că acest nimeni exista și putea încerca s-o facă; el îi zâmbi. Privirea îi licări de încântare, dar și

de ironie. „Nu e deloc rău, gândi. Acuma ea ştie ce spune şi e bine, când ne simpatizăm, să stăm pe picioarele noastre, nu să alunecăm în cine ştie ce abisuri şi să ne agăţăm pe urmă de celălalt..."

Şi se ridică şi se aşeză lângă ea. Îi puse mâna pe obraz şi o mângâie îndelung, pe tâmple şi pe urechi, netezindu-i părul.

- Hai, îi spuse, arată-mi tablourile.

- Nu, şopti ea, nu mai simt nevoia. Cu tine nu mai mă simt pictoriţă.

- Asta e bine, sau e rău?

- E bine, spuse ea apăsat, cu o astfel de intonaţie încât se ghicea că îi trecuse prin cap şi gândul că s-ar putea să fie rău. Asta nu înseamnă că nu m-ar întrista dacă ceea ce pictez eu nu ţi-ar plăcea. Mă simt mai liberă cu tine fiindcă îmi dau seama că dacă îţi plac, mai am şi alt rost pe lume decât acela de a picta. Pictura e o obsesie, te împiedică să trăieşti integral. De pildă, după ce ai revenit adineauri în atelier arătai fericit, ca un om care a visat ceva frumos, sau i s-a spus că va pleca într-o călătorie. Nu te mai gândeai la prezent şi mi-am dat seama că ai dreptate, noi doi ne-am despărţit, şi tu eşti străin de mine, cu toate că tu m-ai oprit... Ei, în timp ce mi se strângea inima că nu mai însemn nimic pentru tine, gândeam: ce expresie frumoasă are, de tinereţe şi singurătate. Nu era un gând al femeii din mine, ci al pictoriţei. Bineînţeles că l-am alungat ca pe-o prostie. Aşa că să lăsăm pictura şi mai ales tablourile mele! Dar vreau să te întreb: m-am înşelat? Te simţi tânăr şi singur. Ţi-e bine? Cum reuşeşti?

- Nu fac niciun efort, zise el. Dar tu parcă ai fi o babă, aşa vorbeşti de tinereţea mea, când de fapt eşti cu cel puţin zece ani mai mică... Prost se simt cei care consideră singurătatea drept un infern, reluă el. Am auzit la cineva din lumea voastră expresia asta: infernul singurătăţii. Nu ştiu ce era, pictor sau scriitor. Poate că voi aveţi dreptate, dar în lumea în care trăiesc eu, hm! Cum să-ţi explic... Ceea ce ne leagă, sau lucrurile de care ne agăţăm când ieşim afară din casă, nu la serviciu, unde trebuie să muncim, dar în vizite sau la petreceri, nu se deosebeşte de ceea ce leagă o oaie de alta. În timp ce femeia, de pildă, pe care trebuie s-o alegem din societate, n-ar trebui s-o facem ca berbecul după miros... După ce trece reproducerea, ne trezim faţă în faţă doi străini. Ei bine, suntem chiar străini şi singura modalitate de a mai îmblânzi această descoperire care ne sperie ar fi să recunoaştem că aşa ne-am născut, şi că asta nu e o vină... Atunci ne-am simţi mai bine, şi abia atunci s-ar naşte între noi iubirea care n-ar lega pe nimeni cu lanţul... Ştii, râse deodată Niculae, devotamentu ăla!

Vrusese să spună că abia aşa ar apărea acel devotament? Şi ce era de râs aici? Părea uluită. Chipul ei se făcuse grav.

- Ceea ce mi-ai spus acum mi-a plăcut foarte tare, murmură căutându-l intens cu licărul privirii. Te ascult, spune mai departe.

- Ce să-ţi spun, protestă el, parcă cu gândurile împrăştiate. Tot ce pot să-ţi spun e că ţin la femei, deşi cuiva i s-ar părea că mă feresc de ele... şi ţin şi la oameni, cu toate că unul sau altul ar putea să spună că fiindcă nu umblu cu niciunul din ei de gât, nu-mi plac. Acuma să nu crezi nici tu că dacă am pomenit de ei, nu-mi dau seama că mulţi dintre ei sunt loviţi de ceilalţi şi că refugiul celor loviţi într-o singurătate ca a mea nu mai e posibil. Cine mai poate sta acasă liniştit cu rana otrăvită, care nu se mai închide? Eu am stat. Rana s-a închis. Dar poate că cineva m-a ajutat, şi chiar aşa e, m-a ajutat întâi gândul la tatăl meu, care era vinovat de întorsătura pe care a luat-o viaţa mea imediat după război, din pricină că mi-a oprit drumul la şcoală ca să-şi aducă trei băieţi, fugiţi, acasă. Nenorocirea asta a lui, care

i-a adus la şaizeci de ani ruptura de mama, care i-a dorit moartea, mi s-a părut mai mare ca a mea şi l-am înţeles, mi s-a făcut milă de el. Găsisem vinovatul şi l-am izbăvit. Ei, ura care ar fi putut cloci în mine, fiindcă la aproape treizeci de ani mă trezeam dat afară din activul de partid şi fără nicio calificare şi cu studii incomplete, împotriva tatei, dar şi împotriva unui fost legionar care a vrut să mă cureţe, şi la urma urmei ura generalizată împotriva tuturor celor care aveau o soartă mai bună ca a mea, s-a stins. Cum? ai să mă întrebi. Aşa, mi-am dat seama că ceea ce mi se întâmplase era un lucru care era al meu şi trebuia să-l trăiesc numai eu, fiindcă mi-era dat, şi nimeni n-avea chef să-l trăiască în locul meu. L-am trăit! M-am întins cu spinarea pe podea, cu braţele în lături, fiindcă altceva nu vedeam ce mai puteam face, şi am aşteptat să văd ce se întâmplă. Nu s-a întâmplat nimic, spre uimirea mea, podeaua sub spate m-am trezit că-mi face bine. Stai, mi-am zis. Sunt un om! Ce mi se poate lua din ce eu nu vreau să dau? Faptul că trebuie să pun pământ în răsadniţe sau să-l arunc cu lopata într-o plasă? Şi pe urmă? Nu sunt liber să fac ce vreau? La mine în odaie nu sunt eu perfect liber? Cine îmi poate turbura acest sentiment?... Şi m-a ajutat apoi inginerul bătrân, care m-a înţeles. Se putea să nu mă fi ajutat, să fi dat peste un înrăit! Mă descurcam eu! La urma urmei, mai mult decât să mă pună să car ghivece toată ziua în camion ce putea să-mi facă?

- Te-ai îndepărtat de la ceea ce mi-a plăcut mie, îl întrerupse ea. Nici nu mai ştiu cum ai zis, dar mi s-a părut extraordinar. Intelectualii, care au orgoliul că gândirea e domeniul lor, în realitate sunt nişte simpli profesionişti, şi numai puţini din ei pot gândi aşa cum ai gândit tu mai înainte: că, adică, nu e rău că suntem singuri... Dar tu ai spus-o parcă altfel, în gura mea n-are niciun haz... Acuma, Niculae, despre pictura mea să-ţi povestesc şi eu ceva. Tu ai un copil şi o experienţă de viaţă care te îndreptăţeşte să spui ceea ce spui despre oameni. Noi, ca artişti, pe lângă viaţa naturală pe care o trăim ca toată lumea, mai ducem şi o viaţă, cum să-ţi spun... foarte sofisticată, ca artişti... În care suferim foarte mult... chiar şi cei mari, nici ei nu sunt scutiţi de... Eu sunt încă mică, şi ca vârstă nici n-am treizeci de ani, dar aşa cum sunt, cu ceea ce ştiu eu despre mine, aşi fi mai fericită dacă n-aşi avea un înger rău care mă urmăreşte şi îmi spune la ureche, când mi-e lumea mai dragă, rânjind: Talent! N-ai talent! Aşi îndura şi suferinţa asta, dar m-a făcut să încep să doresc laudele altora, ca să-i dovedesc lui că nu-i adevărat, am talent şi nu-mi pasă de rânjetele lui. Asta e mai rău! Nu pot să scap de el.

- Va să zică e vorba de cineva real? Că după cum te-ai exprimat tu, mi s-a părut că e vorba, aşa, de un duh...
- Nu, zise ea cu simplitate. E vorba de-un coleg, de-un pictor...
- Aha, făcu Niculae. Va să zică el are talent, probabil, dacă îţi spune ţie că tu n-ai.
- Nu, fiindcă asta poate să ţi-o spună şi unul care n-are, din răutate... Dar ăsta are!
- Şi ce vrea de la tine?
- Nu-mi dau seama, zise ea.
- De ce stai de vorbă cu el? se miră Niculae.
- De ce!? Vezi, m-a scos odată din sărite şi de-atunci nu mă pot stăpâni, şi i le torn şi eu.

Niculae râse:

- Şi tu ce poţi să-i spui, dacă singură recunoşti că are talent?

- Stai să vezi. Dacă eu n-am talent, îi spun (lucru de care nu mă tem câtuşi de puţin, eu cred că am), în cele din urmă nu voi mai picta, dar ce va face el, care e foarte talentat şi în curând va înceta să mai picteze!?

- Aşa i-ai spus!?

- Da!

- De ce?

- Există drumuri pe care apuci, zise ea parcă indignată. Al meu nu ştiu cât e de larg şi de lung, dar ştiu că nu va deveni din drum potecă, în timp ce al lui se va strâmta din ce în ce... Când i-am spus asta, a deschis o gură cât o şură: „Eu am flaaacăra! zice. În mine stă de pază un deeemon!" De! făcu pictoriţa. Demonii ăştia sunt capricioşi. Într-o zi te părăsesc şi caută suflete mai modeste. Nu duc lipsă. „Crezi că talentul aleargă pe drumuri?" zice. „Sunt Convinsă, i-am spus. Uită-te la copii; pune-i să picteze, dă-le pensule şi vopsele în mână: fac minuni. Şi cu toate astea rar ajunge câte unul din ei pictor. La vârsta noastră, continuă pictoriţa în glas cu o tonalitate necruţătoare, semănăm cu ei, cu copiii, puţini dintre noi, chiar dacă reuşim să ne afirmăm la început, reuşim să ne ţinem şi pe picioare." „Vrei să spui, zice, că tu te vei ţine?" „Iţi garantez. Acum ţie ţi se pare că eşti sus, dar cât timp?" „Sus! Îl văd că face. În ceruri!" Se vedea că tocmai de aceea, că era sus, nu auzea bine şi nici nu înţelegea, nu vroia să înţeleagă ce îi spuneam eu; mă considera o simplă cobe! De ce, adică, să fie adevărat ce-i spuneam eu? De unde ştiam eu? Vorbeam şi eu ca să-l zgândăresc, din invidie, daaaa, de ce altceva?

Dezvăluirile nu apropie, cu toate că rezistăm greu să nu le facem. Ni se pare că ne apropie. Niculae tăcea, brusc înstrăinat. Pictoriţa de asemeni, foarte posomorâtă. Părea rătăcită...

- Dacă lucrurile stau aşa cum spui tu, zise Niculae uitându-se afară, atunci nu văd de ce zici că nu poţi să scapi de el. Ce înseamnă asta că vrei să-i dovedeşti lui că ai talent? De ce să-i dovedeşti lui? Bagă-l în... mă-sii, şi gata!

Pictoriţa se uită la el cu o expresie holbată, sorbindu-i parcă cu nesaţ cuvintele.

- N-are nicio ruşine, şopti ea venindu-şi în fire. Mi-e foarte greu! Parcă n-ar fi bărbat. Mă ponegreşte, inventează despre mine lucruri josnice.

- Adică? zise Niculae mai apropiat.

- Eu ştiu? Despre mine ca femeie! răspunse ea muşcându-şi buzele. Lucruri nedemne. N-are măndria să nu spună lucruri care îl mânjesc tot pe el.

- Depinde cum e şi viaţa pe care o duceţi voi, zise Niculae supărat. Dacă ceea ce spune el ceilalţi cred, deşi nu e adevărat, înseamnă că sunt nişte... Nu spune decât despre tine? Sau mai spune şi despre alţii?

- Nu, zise pictoriţa, cu mine are el ce are! Parcă nu mai trăieşte decât să mă distrugă pe mine.

- Înseamnă că a fost ceva între voi şi el nu-ţi iartă ceva, dădu din umeri Niculae. Fiindcă nu-mi vine să cred că vrea să te cucerească prin persecuţie. Dar ia spune-mi, ceilalţi cum sunt?

- Unii sunt mai buni, alţii nu... Alţii sunt şi mai răi, zise pictoriţa. Sunt cei care râd... La noi se râde, şi se râde, şi fiindcă se râde, înţelegi ce vreau să spun: din trei care râd de ceva fiecare râde şi de ceilalţi doi fiindcă râd.

- Asta, zise Niculae, n-ai ce să-i faci. Şi de mine s-a râs, a râs chiar prima fată pe care eu am iubit-o, a răspândit în sat, ca să se răzbune ea de ceva, ideea că n-aşi avea ceea ce are orice bărbat. Râdeau copiii de mine, mă arătau cu degetul! Ţi-nchipui!... Pe urmă, în activul de partid, râdea de mine, făcându-i şi

pe alții să râdă, cel mai bun prieten al meu, unul Iosif... Dar ia spune-mi, zise Niculae nedumerit, bărbatu-tău de ce nu te apără?

- Ce poate să-i facă? zise ea deodată cu voce străină. N-oi fi vrând să-l provoace la duel?!

- În ce mă privește, răspunse atunci Niculae tărăgănat și deodată absent, eu nu vreau nimic. Bărbatului tău, și nu mie trebuie să-i ceri să te pună la adăpost de astfel de lucruri, el trebuie să te spele de păcate, și nu eu. Sau oi fi vrând să te spăl eu și pe urmă să te duci să te bagi în patul lui neprihănită?! Cum ai putut să-mi spui un astfel de lucru? Nici n-ai apucat bine să te asiguri de puterea simpatiei mele și mi-ai și pus în cârcă ceea ce e în viața ta foarte neclar, dacă nu chiar foarte îndoielnic. Îmi retrag simpatia pentru tine.

Și se ridică în picioare, și fără să se uite la ea o luă spre ușă. Puse mâna pe clanță, fără grabă, dar hotărât și fără să se uite înapoi, și ieși. Curând i se auziră din atelier pașii coborând rapid, parcă alunecând pe scările de ciment ale blocului. Înfățișarea pictoriței, ascultând, se schimbă: o lumină bruscă îi descleștă trăsăturile încordate. Avea acum aceeași expresie ca și anul trecut, când el o alungase cu râsul lui batjocoritor, din odaia lui. Era frumoasă și parcă împrumutase ceva din expresia celui care de astă dată pleca el din odaia ei dat afară...

IV

A doua zi era duminică și Niculae se trezi mai târziu. Se întinse, și o veselie intensă îi inundă chipul. „Ce să fac-eu acum cu duminicile mele? Își șopti și rămase vreme îndelungată în capul oaselor, uitându-se fără să clipească spre geamul care datorită căderii ciudate a luminii aducea parcă cerul în fereastră, albăstrind odaia. Ei, ce să fac? Ce făcea grădinarul Miciurin? La ce se gândea el? E clar; de ce să stea salcâmii degeaba? De ce să nu crească, de pildă, în ei, în loc de frunze, ardei grași? Grădinarul Miciurin, mintea lui creatoare adică, n-avea odihnă! Ei, a mea are! Am să ies să mă plimb, dar nu spre copacul bătrân care îl sperie pe Michi, ci prin sat, să văd cu ocazia asta și ce fel de flori vrea tovarășul președinte să pună de-a lungul șoselei, ce fel de pământ este, ține sau nu ține?... Asta ne-a mai rămas, florile de-a lungul șoselelor, încolo le-am aranjat pe toate..."

Se îmbrăcă în clipa când cineva îi bătu în geam. Scoase capul pe fereastră. Omul era unul Pecingine Ion, mic de statură, abia i se vedea capul, deși fereastra nu era înaltă. Era cumnatul lui Damian Gheorghe, angajat să aibă grijă de bărcile complexului.

- Ce e, barcagiule? zise Niculae.

- O doamnă de la castel vă trimite chestia asta.

Și îi întinse un plic în care zornăia ceva. Niculae îl rupse și scoase din el niște chei și o scrisoare.

- Bine, barcagiule, zise Niculae, dacă doamna e de la castel, spune-i că îi mulțumesc, atât! Domnul inginer vă mulțumește.

Apoi începu să citească scrisoarea: „Dragă Niculae, i se spunea, te-am jignit premeditat și nu involuntar sau pentru că gândirea mea ar fi putut naște, din viața mea, ceva urât la adresa ta. Să vezi de ce: prea ușor m-ai aruncat în grija bărbatului meu, ca să nu mă simt eu cea dintâi jignită. Nu înțelegi, Niculae? Te iubesc foarte tare, te-am iubit tot timpul, și nu mai pot iubi, de când te-am cunoscut, pe nimeni. Foarte tare!... Nu-mi scormoni însă trecutul ca să afli căderile de care nu sunt vinovată, așa cum

ai făcut acum un an, rămâi aşa cum te ştiu, cu sentimentul tău de singurătate, şi nu-mi retrage simpatia ta! Aşi fi fericită! Simina." Iar apoi în postscriptum: „Fiindcă ţi-a plăcut aşa de mult atelierul meu, ţi-l dăruiesc, îţi trimit cheile. Poţi să faci ce vrei în el, să vii când vrei, la orice oră (una din yale e de la intrarea în bloc, să poţi descuia noaptea), poţi să dormi în el dacă ai chef. Nu deranjezi absolut pe nimeni. Ai doar grijă să încui cu toate cheile şi când pleci, şi când stai, fiindcă ai văzut, am acolo tablourile, care pot fi furate, lucru care nu m-ar măguli deloc, deşi la prima vedere aşa ar trebui, fiindcă dacă n-ar avea valoare nu le-ar lua nimeni. Dar mi s-a întâmplat! Te sărut! S!'

„Îmi place, e deşteaptă, murmură Niculae. Declaraţia de dragoste explică vorbele ei urâte, dar o rectificare tot e necesară. Nu eu i-am scormonit trecutul acum un an, ci acest trecut a venit spre mine. Această frază a ei e obscură, şi din pricina asta suferă şi restul. N-o să-i cer explicaţii, ea ştie ce-a scris şi vrea să mă facă complice la ceea ce eu nu ştiu, ca să-mi spună mai târziu că am ştiut. Nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu." Se uită însă la pachetul de chei şi expresia i se mai îmblânzi. Le luă şi le vârî în sertarul mesei.

Preşedintele era pe-afară împreună cu o altă notabilitate, când Niculae se apropie de clădirea sfatului popular. Îi găseşti uneori pe afară pe aceşti reprezentanţi ai puterii locale. Preşedintele era un tânăr înalt, subţire şi puţin îndoit de umeri, cu o expresie de puţină comunicativitate pe chipul său lat. S-ar fi zis că aşteptau pe cineva a cărui venire îi îngândura pe amândoi: nu le păsa, dar oricum, ce-o să zică la urmă lumea când o afla? Unii or să-i arate cu degetul, alţii o să se uite la ei chiondorâş, cu o duşmănie abia acum dată la iveală, când nu le mai era frică de ei, alţii, cine ştie (s-au mai întâmplat cazuri!), îndată ce îi vor vedea căzuţi, s-ar putea să le vie cheful să-i tăvălească prin vreun şanţ! Şi în orice caz unii vor râde: ha, ha, ha! ajunseră şi ăştia în fruntea comunei şi nu statură mult şi îi dădură afară!

- O să fie imposibil să facem să crească vreo floare pe acest drum bătătorit, format din pietriş depus de zeci de ani, le spuse Niculae după ce le dădu bună ziua. Dacă vârâm o cazma în el e mai mult ca sigur că dăm de un strat de nisip de cel puţin o jumătate de metru. Aveţi de gând să ne cereţi pământ de flori să-l amestecăm? O să vă coste o groază de bani!

Preşedintele nu răspunse îndată şi nici nu se uită la celălalt să-i ceară părerea. Se uită în zare, în timp ce în ochi i se aşternuse o vagă ceaţă de mâhnire pe lume care parcă îl decepţiona în sinea lui dar îl şi obseda.

- Nu, zise el, n-avem de gând să punem flori pe unde spuneţi dumneavoastră. O să facem un trotuar din plăci de beton.

Şi tăcu.

- Atunci anulaţi comanda? zise Niculae.

- Nu, zise celălalt, mai puţin trist decât preşedintele, totuşi nici el prea vesel, de ce s-o anulăm?

Niculae rămase şi el tăcut. Îi cunoştea pe aceşti oameni cu gândirea mereu frântă, însoţită de un binevoitor dispreţ faţă de cei care nu le-o cunoşteau şi pe care, dacă nu erau şefi, îi suceau şi îi sucăleau cu pauzele lor de gândire până îi scoteau din sărite, pentru ca pe urmă, rămaşi singuri la un pahar de vin, să râdă de ei că sunt proşti. Niculae îi sfredeli cu privirea cum făcea odinioară când era activist.

- În orice caz, zise el ironic, hotărâţi-vă. Eu am plan de livrări mari cu Horticola 1 Mai şi n-am timp de depănat gânduri melancolice de la picior la mână, până când vă decideţi unde să puneţi florile, de-a lungul şoselei sau pe acoperişul caselor.

- Nu trebuie să vă iritaţi, zise preşedintele paşnic. Menţinem comanda. O să punem flori, zise el, cu un gest vag spre porţile oamenilor, doi metri de la trotuar spre interior.

- Adică luați din curțile oamenilor? zise Niculae batjocoritor. Cunoștea de asemeni simplitatea asta cu care se luau pe vremuri,

la comitetul de partid, astfel de hotărâri care duceau la mari turburări prin gospodăriile țărănești.

- Concetățenii dumneavoastră sunt de acord să le luați aceşti doi metri adâncime de-a lungul curților? zise el.

- De ce să nu fie de acord?! se miră preşedintele. Ba chiar o să le placă! Nu e comuna lor?

- Dar şi locul de casă e şi el tot al lor. Poate că unii ar avea chef să facă ce vor cu pământul lor, cât le-a mai rămas...

- Pe dumneavoastră ce vă priveşte? zise atunci preşedintele, sincer nedumerit.

Niculae se posomori şi nu mai zise nimic. Dădu din umeri şi vru să se îndepărteze. În acest timp însă privirea preşedintelui devenise mai intensă. În zare, unde se uita el, fusese ceva, şi acest ceva se apropiase: era o fată.

V

Venea foarte hotărâtă spre preşedinte, iar acesta, aşteptând-o, începu să se prefacă, stingherit, că n-o vede. Era o fată de statură mică, sau părea astfel din pricină că preşedintele era prea înalt. Chipul ei era slab, dar oasele nu erau deloc firave, şi asta îi dădea feței o mare expresivitate: era când de o izbitoare frumusețe, văzută din profil, când neîmplinită, văzută direct din față, asemeni fetelor de treisprezece ani, când la ele urechile sau nasul sau bărbia nu intră încă într-o armonie formată a figurii.

- Ei, ce s-a mai întâmplat? zise preşedintele înainte ca ea să dea bună ziua.

El se decisese, parcă de frică, să i-o ia înainte şi să preîntâmpine ceva. Fata nu arăta deloc agresivă, dar poate el avea o rea conştiință față de un lucru de care ea ştia şi el nu vroia sau nu putea să ia nicio măsură...

- Văd că ştiți, zise fata, şi ochii ei care erau deosebit de frumoşi alunecară repede asupra celor trei bărbați.

- De unde să ştiu?! făcu preşedintele uitându-se în pământ, ce să ştiu?

Dar într-adevăr, de unde ghicesc fetele că un bărbat ştie mai ales când e vinovat? Fata izbucni într-un fel de hohote şi exclamații batjocoritoare, care îi luau pe toți care erau acolo la vale... Ce să mai discutăm, se vede, tovarăşe preşedinte, pe cine vrei dumneata să... Ce-ai de gând... Ce-aveți de gând... Unde credeți că o să ajungă lucrurile în stilul ăsta?... Care stil?... Ei, care stil, nu cumva, tovarăşe preşedinte, o să mă siliți să mă duc în altă parte şi să explic acolo despre ce stil e vorba?

Preşedintele nu mai spuse nimic. Dar şi fata se opri şi se uită acum la Niculae, ca şi când pe el venise acolo să-l întâlnească.

- Vă vedeți sâmbăta împreună, beți împreună, nu puteți să-i spuneți aşa ca între prieteni, continuă fata, cu altă tonalitate, deloc veselă; semăna acum cu o fetiță căreia i s-a dat în mână un coş greu şi a fost bătută să-l ducă undeva: Mă, Vasile, vezi şi tu, ai grijă acolo, te faci de râs, la cincizeci de ani, bărbat în toată puterea cuvântului... Măcar ai grijă de cadrele tale şi nu mai umbla cu hârtii contra lor,

şantajându-i că lucrează aci, într-o gospodărie colectivă, la câţiva kilometri de Bucureşti... Dacă de rest nu ţi-e ruşine!

- Care rest, zise preşedintele şi avu un surâs vag, semn că parcă ştia el ceva, dar ar fi vrut să uite.
- Porniţi de la ideea că o să mă las şi eu şantajată? zise atunci fata decisă şi foarte mirată.
- Aveţi o mătuşă aici? o întrebă preşedintele paşnic şi curios. Se uită drept la ea, dar prietenos: ei, avea sau n-avea o mătuşă

la care stătea? Îi plăcea sau nu-i plăcea şi ei, ca şi altora, Bucureştiul, care era la doi paşi? Fata pufni în râs. Sigur că avea, şi sigur că putea fi şantajată, dar...

- Nu ştiu, exclamă ea, ca şi când le-ar fi lansat o mare promisiune, o să văd eu ce-o să fac!

Şi se desbrobodi cu un gest de ţărancă de baticul care îi acoperea jumătate din părul ei tăiat scurt, de o culoare rară, între castaniu-deschis şi arămiu, şi se îmbrobodi la loc, lăsându-şi descoperite urechile, de o albeaţă mată. Privirea ochilor ei, de un albastru potolit, dar de o mare vioiciune, se opri din nou asupra lui Niculae.

- Vă felicit, spuse ea, am auzit că v-aţi luat examenul de stat. Era foarte familiară, dar nu părea deloc accesibilă. Horticultorul

o întrebă, fără mirare, de unde îl cunoştea. Ea îi răspunse că l-a văzut odată la restaurant, la grădină, avea un câine cu el... Pe medicul veterinar Hâncu îl cunoştea? Nu, zise Niculae. Cu el era la restaurant, e logodnicul ei, medicul veterinar Hâncu. El i-a spus: „Îl vezi pe-ăla de colo cu câinele sub masă?"...

- Şi aşa şi pe dincolo, mi-a spus toată istoria dumitale, nu ştiu de unde o ştia, că nu eram curioasă!

Nu părea să-l admire foarte tare pe logodnicul ei. Dar nici tonul cuvintelor adresate de ea lui Niculae nu era prea respectuos. Totuşi frumoşii ei ochi albaştri îl învăluiau cu simpatie, şi aşa cum fac adesea tinerii când se cunosc, uitară amândoi brusc unde erau şi cu cine, întoarseră spatele preşedintelui şi ajutorului său şi porniră foarte aproape unul de altul, ca şi când ar fi fost de mult vechi prieteni.

- N-am înţeles bine, unde lucrezi? zise Niculae.
- La ***Geace-ul*** de-aici!
- Şi ce faci acolo?
- Sunt şefa fermei zootehnice.
- A! exclamă Niculae. Eşti tehniciană!
- Nu, zise ea, sunt inginer!
- Da' ce, se supără parcă horticultorul, te-au dat la şcoală de la patru ani? Arăţi ca un ţâşti-bâşti!
- Ia te rog, zise şi ea în acelaşi fel, nu cumva te crezi un zdrahon?
- Aşa este, zise el, nu vrem să recunoaştem ceea ce suntem. Ştii, mărturisi el deodată, părinţii mei n-au fotografii. Şi i-am făcut odată mamei una. Când i-am adus-o şi s-a uitat la ea, zice:

„Cine e baba asta?" Nu s-a recunoscut. Ea credea că a rămas ca pe vremea când era fată mare!

- Da' mai rău e când alţii nu vor să vadă în tine ceea ce eşti, mărturisi şi fata. Bunica, fiindcă eu n-am cunoscut-o pe mama, aveam trei ani când a murit, când ne vedea prin bătătură, ce i se părea ei, şi făăă, o auzeam, o să vă mai măritaţi şi voi, fa (adică eu şi soră-mea), o să găsiţi voi bărbaţi, pe de-alde mutul lui Ciucă o să găsiţi! Adică eram urâte sau neroade, nu ştiu ce era în mintea ei! Şi-acuma când mă duc pe la ea, se uită la mine fix, parcă nu i-ar veni să creadă că sunt ceea ce sunt. Mare minune când m-o vedea măritată. O să-mi spună atunci că o să mă lase bărbatul!

- Asta mă înfuria şi pe mine când eram mic, zise horticultorul... Când vine de la un străin n-ai de ce să te miri. Dar când vine de la rude... N-ar trebui să te cunoască? Aiurea! Mă trimeteau fraţii mei mai mari să le aduc nu ştiu ce căpăstru sau şleau... Căutam, nu dam de ele... Stăteau cu mâinile băgate până la cot în buzunare şi mă urmăreau... „Aîooo, făceau, mă, da' prost mai eşti, mă, vai de capul tău!"... Rezulta din căineala lor că o să ajung un biet nenorocit, dacă nici măcar nişte şleauri nu ştiam unde sunt... Cum era să ştiu? Ei umblau cu ele, şi numai ei ştiau unde dracu le puneau, de unde era să ştiu eu, închipuie-ţi!... Cel mai mare (e cam bolnav), i-am făcut într-o duminică o vizită... Da' asta e demult, era prin '47. Se înscrisese în partid, era responsabil de stradă, şi după primul pahar de vin a început să se stropşească la mine: că cât le-a dat el legionarilor în '41? „De unde să ştiu eu cât", i-am răspuns. „Cum nu ştii, zice, trei luni. În trei luni s-au dus draculuiu... Cât le dau comuniştilor tăi?" „Ei, cât?" zic eu, uitând să-i mai spun că comuniştii ăştia erau şi ai lui. „Şase luni, zice, şi mă stropeşte în ochi cu stropi de vin, mai mult nu le dau, aşa că să nu-mi vii tu aicea îmbrăcat în costum, că cu ăla rămâi, cu ce e pe tine, o să te rogi pe urmă să te bag la sudură să câştigi şi tu o pâine, şi n-o să pot, o să fie greu..." Şi mă zgâlţâia de mânecă şi de revere, indignat de calitatea stofei pe care o purtam, când eu trebuia să rămân în ochii lui prostu ăla care nu ştia nici unde e un căpăstru şi pe mine să port tot izmene şi peste ele o cămaşă... Cine ştie ce era în mintea lui! Şi dacă ai şti cât a suferit tata din pricina lor... Mi-erau fraţi vitregi, mai adăugă Niculae.

- Trebuie să fie mare lucru pentru dumneata că ai reuşit să ajungi inginer, zise fata cu simpatie. Dar de ce ai întârziat atât de mult?

- Am avut un drum mai întortocheat, zise Niculae. Am vrut altceva!

- înțeleg, zise fata.

Şi se uită în zare. Ieşiseră din sat. Se vedea câmpul verde şi în depărtare clădirile de la margine ale marelui oraş. Soarele bătea în ele, făcându-le să pară din sticlă strălucitoare.

- Şi ce e cu ferma dumitale, zise el, ți s-a întâmplat ceva?

- Da, răspunse ea cu o ciudată nostalgie, nu ne merge prea bine. Şi avu iarăşi ca mai înainte o înfățişare de copil împovărat, care

a fost bătut să ducă în brațe ceva peste puterile lui. Avea însă în acelaşi timp un surâs care parcă spunea că o apăra de deznădejde o armă a ei, cu care se născuse fără să ştie... Care era această armă?

- Nu s-ar zice că nu te descurci, surâse şi Niculae.

- Ba mi-e foarte greu! se apără ea. Dar ce să fac? Ştii ce, mătuşa mea a tăiat ieri un curcan, te invit la noi, dacă n-ai alt program. Uite, pe ulița aceea stăm.

- Nu, zise Niculae, n-am niciun program. Vin cu plăcere, mulțumesc. Dar cum te cheamă?

- Nicoleta, zise ea. Păceşilă!

- Păceşilă, râse Niculae. De unde mai vine şi numele ăsta?

- Parcă Moromete cum e? râse şi ea. În viața mea n-am auzit un astfel de nume!

- Oricum, e un nume, zise Niculae, dar Păceşilă? Şindrilă, Măceşilă, de la măceş, mai înțeleg, dar Păceşilă? Ce e cu *pă* ăsta?

- Mormăilă, Moroiu, mai înțeleg şi eu, răspunse fata, dar Moromete, Ciuciulete, ce mai e şi asta?

- La urma urmei, de unde ştii că mă cheamă aşa?

- Ți-am spus, logodnicul meu te cunoaşte! Poftim! Lasă-mă pe mine s-o iau înainte, fiindcă iese hărmălaie cu câinii. Ține unchiu-meu vreo patru. Dar sunt nişte corcituri, nu muşcă, să nu-ți fie frică de ei...

VI

Casa era mică şi săracă, dar avea o grădină care îi sporea parcă dimensiunile. În depărtare era câmpul. Mătuşa fetei, trăind în această izolare cu copiii ei mici, primi musafirul cu o agitaţie stăpânită din care nu răzbătea în afară decât sinceritatea privirii, care mărturisea că îi place acest necunoscut... Nu pentru nepoata ei, pe care o ştia logodită, şi nici pentru ea, al cărei bărbat era la fel de tânăr ca şi Niculae şi era bine făcut, ci aşa, fiindcă era femeie, şi fiindcă unei femei trebuie, fără să arate, să-i placă un bărbat când acesta se află prin preajma ei, şi nu era un strâmb...

Fata era foarte încântată că „colegul ei de la castel" era bine primit, şi după ce se aşezară la masă horticultorul află de la ea ceea ce un bărbat nu află decât după o lungă cunoştinţă. Şi totuşi nu s-ar fi putut spune că ea nu avea, în priviri chiar, rezervele ei, ca şi când ar fi vrut să spună: nu sunt vorbăreaţă şi sunt şi logodită. Dar acum îmi place să vorbesc. Anumite lucruri nu pot fi spuse decât în anumite clipe, unui anumit om. După aceea nu se mai ştie ce va fi... Că nu era prea voinică, de, zise ea, aşa o făcuse maică-sa. Dar că era slabă şi că i se vedeau oasele după urechi, nimeni nu ştiuse (nici mătuşa la care locuia acum, fiindcă nu numai că nu avusese mamă, dar şi tatăl o cam părăsise, recăsătorindu-se), că era şi dintr-o pricină anumită: era s-o pătească în ultimul an de institut, unde mesele regulate o cam îngrăşaseră şi îi făcuseră, după părerea ei, picioarele cam groase. Şi atunci o sfătuise cineva să bea oţet. Făcuse rost de-o sticlă, pe care o pitise în dulap, şi până nu slăbise la loc, cum se ştia ea la cincisprezece ani, nu se oprise din băut. Până într-o zi, când făcând baie la un ştrand se pomeni cu o puternică hemoragie... Se întoarse la cămin, se culcă în patul ei şi rămase liniştită, aşteptând ca totul să se aranjeze de la sine. Dacă s-o aranja! Dacă nu... Adormi... Se trezi la spital, cu ace în piele, i se făcea transfuzie. Puţin dacă ar fi întârziat salvarea, dacă o colegă n-ar fi observat-o zăcând ca moartă pe patul ei, şi nu s-ar mai fi trezit din acel somn, care de altfel i se anunţase clar că ar fi putut fi ultimul. Asta i se întâmplase anul trecut, prin mai. Îşi reveni după câteva săptămâni, îşi dădu examenele finale şi fu repartizată imediat la un combinat avicol, unde însă nu stătu mai mult de trei luni: din pricina inginerului, şeful acestui combinat. Era un ins de vreo treizeci şi şapte de ani, cu o înfăţişare de om cumsecade, din Bucureşti, venea cu autobuzul, şi nu-şi găsise şi el, prin toată capitala şi până la vârsta aceea, o fată cu care să se ducă duminicile după-masă la cinematograf. Îi căşunase pe ea! Vii? o întrebase. Ea avea acest prieten care o ceruse în căsătorie, medicul veterinar Hâncu, de la *Iase* Mogoşoaia. Nu-i dăduse acestui om răspunsul, vroia să se gândească înainte de a face pasul... Desigur, nu-l iubea atât de tare pe acest veterinar încât să n-aibă nevoie să se gândească, or, faptul că trebuie să se gândească o deprima... Parcă ar fi vrut ca viitorul ei soţ să aibă altă meserie, nu fiindcă nu i-ar fi plăcut a ei sau a lui, luate separat, dar luate împreună i se părea cam mult. Ce să vorbească amândoi seara? Tot despre vite? Cum şi-a suflecat el mâneca până la umăr şi a vârât-o adânc în născătoarea cutărei vaci, care a mugit... Nu era prea pasionant... E drept, vitele sunt fiinţe vii, nu e neplăcut să ai de-a face cu ele, mult mai plăcut decât, de pildă, să ai de-a face cu dosare, să stai adică toată viaţa cu nasul în hârtii, dar, oricum, soţ şi soţie, ce pot ei să-şi spună, ce nu ştie celălalt, la întoarcerea acasă? Nici ea nu ştia ce vrea, în orice caz invitaţiile inginerului-şef cădeau cum nu se poate mai prost şi o iritau, mai ales că de la un timp făcea ce făcea şi venea la incubatoarele ei şi o lua prin combinat, plimbându-se degeaba de colo până colo, abuzând de faptul că era şef, şi nu-l putea repezi. Îi plăcea acest post, era destul de bine plătită şi

n-ar fi vrut să se certe cu el dacă asta se putea evita, dar într-o zi el insistă să-i dea un răspuns: acceptă, sau nu acceptă să se întâlnească cu el în Bucureşti? „Nu, tovarăşe inginer, îi răspunsese, în combinat n-am încotro şi trebuie să mă las plimbată peste tot ca un cățel, dar în ziua mea liberă am programul meu." El tăcu câteva clipe şi chipul lui de om aşa-zis cumsecade căpătă deodată o expresie urâtă, de suferință şi contrariere, care nu aveau în ele nimic atrăgător. El îi întoarse spatele şi îi spuse: „Mai gândeşte-te!" „Mă amenință", reflectă ea. A doua zi se duse la minister şi ceru să fie transferată, fără să spună de ce, dar cu rugămintea să nu fie departe de Mogoşoaia, unde are o mătuşă bătrână şi bolnavă, de care trebuie să aibă grijă ca de mama ei, fiindcă ea a fost orfană şi această mătuşă a crescut-o de mică etc. Mătuşa era sănătoasă tun şi era în plină putere, purta în pântec al treilea copil, dar ce să spui, să fii crezută? Avea într-adevăr nevoie de mătuşa ei, pe care o iubea ca pe-o mamă. Omul în vârstă, cu părul alb, de după birou, puse mâna pe telefon şi luă la rând toate comunele de prin preajma Bucureştiului. Vroia s-o servească, o văzuse din profil şi îl convinsese chipul ei expresiv şi tras, nu părea că îi merge ei prea bine de arată aşa necăjită, şi se mai şi chinuia să zâmbească, să se facă plăcută.... „Cam greu, îi spuse, după ce şase-şapte ***geace***-uri răspunseră că n-au nevoie de zootehnişti. Dar găsim noi! Trebuie!" Şi după ce găsi, îi atrase atenția: „Vezi, acomodează-te, fiindcă altfel, dacă o să vrei iar să te transferi, va trebui s-o părăseşti pe mătuşa dumitale. În fond, ce s-a întâmplat la combinat? Acum, că pleci de-acolo, te-aşi ruga să-mi spui!' „Am plecat ca să nu se întâmple, tovarăşe director-general. Ştiți, până se căsătoreşte, o fată are tot felul de necazuri!' „Ştiu, zise directorul-general ocrotitor. Ştiu, te înțeleg perfect, cu toate că nu mi-ai spus nimic. Dar acomodează-te, fiindcă ai văzut singură că o să fie imposibil să te mai retragi, dacă o să ai iar necazuri."

- Fără acest avertisment, zise fata, crezi că aşi sta eu să-mi mai sparg capul că marele organizator, cel mai bun dintre toți preşedinții de ***geace*** posibili, tovarăşul Gârboviceanu, s-a rătăcit la bătrânețe? De ce nu? Ce adică, numai boierii să se îndrăgostească la şaizeci de ani, ca şi când ar fi nişte tineri? Ce, el, Gârboviceanu, n-are dreptul? Ce dacă altădată a fost un biet țăran? Acuma e preşedinte şi poate băga groaza în ingineri.

- Dar ce legătură e între îndrăgostirea lui şi ceea ce ai spus acum? zise Niculae.

Ieşiseră afară sub un cireş şi beau cafea, terminaseră cu masa. Mătuşa dădea să mănânce copiilor, iar unchiul fetei venise fratele lui după el şi îl luase undeva.

- Ştii ce, răspunse ea, până la urmă o să te plictisesc cu isprăvile acestui Gârboviceanu, să nu mai vorbim despre asta deloc şi să mergem mai bine la un cinema, dacă, încă o dată, nu eşti invitat în altă parte.

- Nu, zise el, merg cu plăcere, de mult n-am mai văzut un film.

Ea se scuză şi intră în casă, de unde ieşi repede pieptănată altfel şi îmbrăcată cu o altă rochie, cu care însă nu-i stătea deloc mai bine, ba chiar mai rău... Dar probabil că dăduse pe ea mai mulți bani...

Merseră pe jos câțiva kilometri. Într-o tăcere care se prelungi la un moment dat între ei, ea începu să cânte cu o expresie străină, dar plină de viață, cu o totală uitare de sine, un cântec plin de nostalgie, ca o pasăre care s-ar fi oprit din zbor pe umărul lui şi nu i-ar fi fost frică de el, luându-l drept par sau animal mişcător, care nu face niciun rău... Cântecul începea astfel:

Ce fericită-aş fi murit
În fânul de curând cosit...

Iar vocea ei avea un fior adevărat de dor de moarte, ca şi când chiar şi-ar fi dorit să moară într-un moment al vieţii ei, şi totuşi moartea o ocolise. Nu era chiar aşa? Nu se culcase ea în pat fără să-i pese, deşi ştia că viaţa se scurgea din ea, ca să se trezească apoi înconjurată de medici, luptându-se s-o salveze?...

Seara Niculae o văzu sub pleoape înainte de a adormi. „Ce vicleană e, gândi el, îţi smulge simpatia, dar ea nu dă nimic! Dacă Hâncu ăla o ia de nevastă, o să aibă de furcă cu ea. Lucrează pe mai multe fronturi... Nu era azi zi de sărbătoare? Nu era normal să se fi dus cu el la cinema şi să-i fi cântat lui, şi nu mie?"

VII

„Oare grădinarul Miciurin se interesa de pictură în timpul său liber? se întrebă Niculae în ziua următoare, după prânz, vârând în buzunar cheile prietenei lui şi luând-o spre Bucureşti. Cred că nu, altfel când ar mai fi avut timp să viseze cum să înlocuiască ghinda din stejari cu pepeni... Am fost invidios într-o zi când am văzut un oltean la piaţă învârtind de coadă un gogoşar uriaş şi strigând: «Ia miciurinul, ia miciurinul!» Nu e puţin lucru! Adevărul e că mă interesează doar pictura ei. Dacă o să-mi placă, o să-i spun că îmi place foarte mult, dacă nu, o să-i spun, ca şi anul trecut, că nu mă pricep, cu toate că ea mi-a răspuns atunci că e sătulă de cei pricepuţi! Asta nu e bine! Dacă ar veni în grădina mea Trofim Denisovici Lîsenco, demnul continuator al operei lui Miciurin, aşi fi foarte atent la tot ce mi-ar spune!..."

Autobuzul îl duse pe Niculae până la Piaţa Lahovary. Se dădu jos şi ieşi spre marele bulevard, care dădea în Magheru. Lumea se rostogolea pe străzi în valuri, trotuarele dădeau pe de margini, iar prin dreptul celor două cinematografe nu se putea trece. Şi librăria în care intră era înţesată. Se adresă unei vânzătoare, cerând albume de pictură. Cumpără unul despre Tonitza, iar pe celelalte le răsfoi vreme îndelungată. „Nu pricep nimic, gândi. Toate seamănă unele cu altele. De unde să-ţi dai seama care e mai bun? Nu e niciun semn!" De Tonitza ştia de la ea că e mare. Îi mai povestise şi cum pictorul făcuse odată, pe vremuri, un chef cu prefectul judeţului Buzău, care ţinuse două săptămâni, şi se treziseră de la Brăila la Bucureşti... Chiar se „treziseră"! Cică în clipa aceea pictorul s-ar fi uitat la prefect şi i-ar fi spus: „Şi tu cine p... mă-tii eşti?" Nu-l recunoştea, însemna că timp de două săptămâni nu fusese o clipă treaz... De-aia picta el atât de suav?

Ajuns în atelierul prietenei lui, Niculae uită de ce venise şi după ce împinse la dreapta zidul ieşi pe micul balcon, unde rămase nemişcat, contemplând rezemat de grilaj imensa panoramă a oraşului. La un moment dat avu o tresărire bruscă şi reveni în atelier, de unde se întoarse însă cu acel taburet pe care stătuse şi data trecută, şi se aşeză pe el. Expresia sa era la început încordată de atenţie, ca şi când ar fi

luptat cu o vrajă în spatele căreia nu se întrezărea limpede ce se găsește. Ce poate fi fascinant într-o îngrămădire de case, tăiate în linii drepte sau frânte, sau curbate, prin care se scurgeau neîncetat mașini, mici de la înălțimea aceea, și oameni în toate direcțiile, asemeni unor pitici într-o țară a uriașilor? Culorile? Frumusețea unor clădiri sau a unor biserici îndepărtate? Îndepărtarea în sine, sugerând cantitatea uriașă de putere acumulată pe o întindere atât de mare, cât ochiul nu putea zări? Câtă gândire și energie se cheltuiseră pentru ca el, orașul, să capete viață, cu tot ceea ce se vedea, în afară de blocurile lui de ciment, de vitrine, de arbori, de parcuri? Tinerețea lui? Orașul era curat, nimic ros nu se vedea în el, nimic cariat nu se ghicea în dosul zidurilor lui albe. Faptul că aproape a zecea parte din populația țării trăia în el și că în el se întâlneau chemările telefonice, ordinele de înălțare sau cădere, gândirea coordonatoare, calculul decisiv? Dar apoi, treptat, expresia de pe chipul său se destinse, privirea își micșoră focarul și încordarea i se topi cu totul de pe chip. Se vedea că, asemeni unui copil care a descoperit că existau înălțimi pe care se putea cățăra, era mereu fericit, ca și data trecută, de noua înfățișare a lumii, și nu se mai gândea la nimic, răpit de sentimentul amețitor de libertate pe care ți-l dă izolarea în văzduh. Se ridică întru târziu de pe scaunul pliant și reveni în atelier. „Ia să vedem acum, își spuse, ce-a făcut ea de la înălțimea asta? Că dacă a pictat tot sifoane așezate pe o masă cu sticle de vin și un ștergar cam murdar, cum mi-amintesc de unul pe care mi l-a arătat anul trecut la un moment dat (și nu știu nici eu de ce îl țin minte tocmai pe ăsta, că ea mi-a arătat mai multe), o să-i spun că o pictoriță începătoare, cum e ea, să-și aleagă și ea lucruri mai frumoase de pictat decât... Mi-a povestit de unul Bernard Buffet, care picta de pe cărțile poștale ilustrate, vederi cum sunt ele colorate pe gustul oamenilor, dar păstrându-și totuși mâna lui de pictor... A ajuns bogat și celebru... Ce poveste... Cică s-ar fi însurat cu o mare actriță de pe vremuri, pe care o chema Annabella, mai bătrână decât el, dar de o frumusețe... Cică i-ar fi dăruit o insulă... Ea lui, sau el ei, nu mai știu, și că în ultima vreme, săraca, ar fi orbit... Ei bine, exclamă Niculae punând un tablou pe șevalet, și uitându-se dezamăgit la el, de ce nu faci și tu la fel, să pictezi cu mâna ta ilustrate? Ce sunt scălâmbăielile astea? Vrei să imiți și tu pe negrul din Dakar, care, tot tu mi-ai povestit, făcea portretele marinarilor din port pentru un pachet de țigări și nasturii, de pildă, de la haină, în loc să-i pună la locul lor, îi punea undeva pe margine, și tot așa făcea și cu câte-un ochi sau cu câte-o ureche?... Și l-a văzut din întâmplare unul Picasso, care a rămas uluit de admirație! Colosal! A început să picteze și el la fel și a ajuns și ăsta celebru, spre deosebite de negru, despre care nu se mai știe ce-a ajuns..."

Dar numai puține dintre pânzele pictoriței imitau pe imitatorii negrului din Dakar. Dispăruseră însă șantierele cu un steag pe ele și bisericile a căror cruce nu mai avea loc în cadru. Și începuseră să apară lucruri și peisaje și portrete care, semănând izbitor cu cele reale, nu mai erau ca altădată, pictate parcă în cenușă, stârnind în privitor neliniștea prin lipsa frumuseții, care e singurul lor rost... Niculae le schimbă, rămânând din ce în ce mai puțin în fața lor: da, nu mai erau urâte pânzele ei, dar erau ele frumoase? Fiindcă există lucruri care nu sunt nici frumoase, nici urâte. Ce vrea, de pildă, să fie acest portret în peisajul unei grădini? Asta e chiar o parte din grădina castelului și omul cu lopata în mână seamănă cu Damian Gheorghe. Da, era chiar el... Numai că Damian Gheorghe hm!, așa cum e el muncind e una (și așa cum arată aici n-are niciun haz), și când se duce la bufetul casei de festivități e cu totul altceva. „Ar fi trebuit să-l vadă cu gheara în gâtul unuia izbindu-l cu capul de pereți și să-i fi pictat astfel pe

amândoi, pe cel izbit cu ochii cât cepele, şi pe Damian Gheorghe... Da, o s-o duc într-o seară să vadă un astfel de spectacol... Uite unul frumos! Acest portret de bătrân..!" Era bine făcut, cu părul căzându-i pe frunte în două şuviţe groase şi cu privirea vie şi naivă, în ciuda vârstei. Un om curat, nepătat de urâciunea existenţei. Cine o fi?

Niculae puse acest tablou deoparte şi îl puse şi pe cel care îl reprezenta pe Dam ian Gheorghe. Iată acum şi castelul. Se putea?! Şi încă o dată castelul de la mare distanţă... Niculae se uită mai mult la aceste două pânze, fiindcă avea şi el unul acasă, dăruit de unul dintre colegii ei mai bătrâni, şi care, acela, era foarte frumos tocmai fiindcă nu prea semăna cu cel real, aşa cum erau ale ei... Ce ciudat... E o chestie aici... Să semene, sau să nu semene? O anecdotă din lumea lor de pictori, pe care tot ea i-o povestise, se referea la o doamnă care comandase un portret, şi când tabloul fusese gata se arătase nemulţumită că femeia de pe pânză nu semăna cu ea. Atunci pictorul cică i-ar fi spus foarte supărat şi foarte sigur de sine: „Doamnă, străduiţi-vă să-i semănaţi!" Îngâmfarea asta arată că au vanitatea lor imensă... Sau că meseria lor închide un lucru tainic pe care unii îl descoperă, şi alţii nu... Ea l-o fi descoperit? „După tot ce văd eu aici, nu s-ar zice, gândi Niculae, uitându-se spre pat

cu expresia celui obosit, care ar dori să se culce. Formidabil! Picturile ei parcă mă gâdilă pe creierul capului şi îmi dau un somn la care nu mai pot să rezist... Ce rost au aceşti copaci în plus... Şi baba asta cu o carte în mână, o ***Biblie,*** după toate semnele... Şi urâtu-ăsta, cu fruntea îngustă şi nasul mare ca o sabie... Unde dracului l-o fi văzut...? A, da, e tot Damian Gheorghe..."

Niculae se duse într-un colţ şi cu mişcări moleşite luă trei tablouri deodată şi le puse pe rând pe şevalet, fără să se mai îndepărteze. Nu păreau terminate, se vedea ceva neclar, flori pe cea mai mare parte a pânzei, pe al doilea plan, care era o grădină mare, şi pe primul plan, foarte clară, o masă de lemn, iar la masă, o mogâldeaţă. Mai luă câteva şi trebui să se îndepărteze puţin. Era acelaşi lucru, dar din ce în ce mai clar şi mai izbitor. Florile erau foarte vii, cerul albastru şi senin era plin de coloritul lor, iar la masă mogâldeaţă devenea, la un moment dat, în ultimul tablou, un câine. Niculae se uită şi de-aproape, şi de la distanţă. Da, era un câine, stătea foarte trist pe scaun, cu botul lui lung întins pe masă, culcat pe o labă îndoită şi cu şapca alături. Corpul nu i se vedea, doar umerii i se ghiceau în prelungirea frunţii lui căzută parcă pradă unei visări care îl copleşea, în ciuda frumuseţii din jurul său. Ce-am ajuns, părea să spună, sunt singur, nimeni nu e cu mine, şi tristeţea mea e fără leac, într-o lume în care totul străluceşte şi înfloreşte. „Excepţional, gândi Niculae, uite ce lucru năzdrăvan i-a trecut ei prin cap, tot vopsind lucruri fără noimă. Şi nu e o întâmplare. A făcut zece încercări până a ajuns la ăsta. Ei, aşa da! Uite, ăsta îmi place foarte mult, o să te rog să-mi dai şi mie o variantă din tabloul ăsta... Încep şi eu să cred în steaua ta. Am ghicit eu, nu se putea să-mi placă mie o femeie care nu e nimic de capul ei... Dar acum nu mai pot să mai mă uit la ce-ai mai făcut. E prea mult pentru mine..."

Şi Niculae se duse spre patul învelit cu o sarică ţărănească, se întinse peste ea cu faţa în jos şi adormi aproape numaidecât, asemeni câinelui pe care-l văzuse pe pânză, cu capul peste braţele întinse, cu coatele în lături...

VIII

Visă că acel câine se lungise alături de el, îl luase în braţe cu o duioşie pătimaşă şi îi acoperea ceafa şi tâmplele cu sărutări fierbinţi. „Du-te de-aici", mormăi el supărat şi încercă să-l îndepărteze cu cotul. Dogoarea gurii lui îi era nesuferită, îl smulgea dintr-un somn adânc şi dulce, şi ar fi vrut chiar să-i dea una şi să-l sature, dar îşi simţea braţele paralizate. În acelaşi timp se trezea, dar nu de tot, numai atât ca să înţeleagă că venise de mult seara, că atelierul era luminat de afară de luminile cerului sau ale oraşului, că în braţe îl ţinea ea, şi nu câinele, şi că sărutările ei îl chemau parcă într-o grădină a copilăriei, unde se ascundeau, printre copaci şi ierburi, parcă tot ei doi, care trebuiau dibuiţi de pe unde se pitiseră, şi goniţi afară cu chiote înalte de încântare sălbatecă... Îi răspunse la sărutări şi se urcă peste ea, şi în clipele următoare ea chiar scoase acel ţipăt de uimire, când cu adevărat era încolţită fără scăpare, fără putinţă de retragere...

În atelier lumina care venea de afară crescuse în acest timp atât de mult, încât se vedeau clar toate obiectele din el. Din pat, prin zidul dat la o parte, se vedeau stelele pe cer. Şevaletul din mijlocul încăperii părea o prezenţă bizară, ca o fantomă. Cei doi în pat, morţi de mult în nemişcarea strânsă a unei îmbrăţişări fatale...

- Va să zică tu erai, zise Niculae. De unde ai ştiut că sunt aici?

- N-am ştiut, dar am încercat, răspunse ea. Când te-am văzut...

- Ei! se miră el auzindu-i glasul, care retrăia intens acea clipă. Eu am visat că era câinele tău de pe şevalet, căuta şi el un stăpân şi era fericit că nu mai e singur...

- Când te-am văzut, Niculae, continuă ea, mi-am dat seama că sunt pierdută.

- Ia taci tu din gură, zise el, nimeni nu e pierdut şi nici câştigat... Ce bine e aici la tine, adăugă el după o clipă cu un glas încărcat de emoţie. E cazul să-ţi spun că mi-ai făcut o mare bucurie dându-mi cheile! A fost aşa de frumos! Am stat pe balcon şi m-am uitat până spre seară. Nu cred că m-aşi sătura să mă tot uit... tu ai lumină aici?

- Dar de ce? Vrei să aprinzi?

- Mie mi-e foame, zise el, am văzut jos că e un restaurant „Pescarul". Aşi aduce ceva, dacă nu s-o fi închis.

Nu era încă unu, zise ea, şi el se ridică şi aprinse lumina. Surâdeau când se uitară unul la altul, dar chipul ei era răvăşit şi privirea lacomă de patimă. O luă în braţe şi îi puse mâna pe obraji, ca şi când ar fi vrut să i-i dreagă, şi i-o puse şi pe frunte, netezindu-i părul, spre ceafă, să-i întindă parcă pleoapele şi să-i limpezească ochii turburi. Şi într-adevăr ea se mai linişti.

- Te iubesc, Niculae, murmură şi începu din nou să-l sărute ca în clipa când îl trezise din somn.

- Să iubeşti, zise el, nu e mare lucru, să nu-mi mai spui aşa. Toată lumea iubeşte! În sat la noi fetele şi băieţii nici nu folosesc cuvintele astea.

Ea se lăsă pe taburet şi se uita de jos la el, tăcută. Nemişcarea privirii, contemplându-l în timp ce el îşi încheia cămaşa, arăta, fără voia ei, mai multă iubire decât sărutările de mai înainte.

- Ţine la el, aşa se zice, continuă Niculae. Sau la ea. Să iubeşti poate să însemne o dorinţă a ta, pentru tine. Dar să ţii la cineva, ei, asta e cu totul altceva.

- Ţin la tine, Niculae, şopti ea.

- Da, văd, zise el râzând, de bucurie, în hohote. Şi eu ţin la tine! Mai ales după ce ţi-am văzut tabloul ăsta... Vrei cumva în afară de peşte altceva? adăugă el cu mâna pe clanţă.

Ea îi răspunse să ia ce crede el şi după un sfert de oră Niculae se întoarse cu un pachet în care aducea crap prăjit, unt, brânză şi roşii, prăjituri şi două sticle de vin, pe care avusese grijă să le destupe acolo.

- Să te văd dacă ai pahare, zise el, ca şi când ar fi supus-o la un examen, că încolo putem mânca totul cu mâna.

- Da, zise ea, am un pahar!

- Ei, zise el, ia uite ce bine... Adu-l încoace. Un cuţit ai? Ne trebuie pentru roşii.

- Am un cuţit de pictură, zise ea.

- Ăsta ce mai e?

- Noi nu folosim numai pensula, cărbunele sau creionul... Câteodată lucrăm şi cu un cuţit special, cu lama flexibilă, fără muchie.

- Ei, adu-l încoace! Taie? Asta e problema! continuă Niculae în timp ce aranja masa pe pat, pe un fel de planşă mare de carton, probabil tot de pictat.

Nu prea tăia cuţitul, mai mult le spărgea, roşiile.

- Când eram mic, zise Niculae, mă uitam la tata cum le mânca muşcând din ele. Mie nu-mi plăceau, tot ce era gras sau moale nu mi-a plăcut niciodată... Până să deosebesc eu din punctul ăsta de vedere, jumara albă de porc, de roşie, au trecut mulţi ani. Mama zicea că aşa sunt eu, cam scarandiv...

- Asta vrea să zică lingav!? zise pictoriţa.

- Nu, lingavilor nu le place deloc să mănânce, îi chinuiesc pe părinţi. Mie îmi plăcea, dar abia în armată am descoperit că untul pe pâine, cu puţină sare, e foarte bun!

- Asta fiindcă te-ai născut înainte de război, zise pictoriţa, când se găsea unt (şi îşi puse cu pricepere şi vădită plăcere pe pâine

o felie groasă). Eu m-am născut chiar în timpul războiului, adică aveam trei-patru ani în toiul lui, când începuse să nu se mai găsească nimic. Prin '46-'47 nu în fiecare dimineaţă îmi dădea mama o felie de pâine cu puţin unt.

Ea râse. Mânca cu multă însufleţire şi era greu de ghicit dacă mai mesteca şi nu înghiţea direct. Cu toate acestea, nu pofta strălucea în privirea ei, ci emoţia de a mânca împreună cu un bărbat.

- Mi-aduc aminte prima zi de scoală... Fusesem crescută de mama foarte sever, dar ce folos... Toată ziua stam şi mă gândeam ce să mai inventez ca s-o scot din sărite... Abia aşteptam să facă parchetul ca să intru în casă, fără să mă şterg pe picioare... Mă pedepsea, mă punea cu faţa la perete... Şi acolo ce crezi că făceam, nu găseam eu ceva care s-o exaspereze? Luam cu degetul lacrimile de pe obraz şi mozoleam peretele, scriam pe el verbe franţuzeşti... Ţi-nchipui cum a fost prima zi de şcoală când m-am pomenit în fundul clasei, cot la cot cu o ţigancă! Nici eu nu ştiu cum am ajuns acolo, m-o fi pus învăţătoarea, nu mai mi-aduc aminte, dar ştiu că nu eram chiar cea mai înaltă din clasă, şi pe urmă, stai să vezi... M-am ridicat imediat în picioare, vedeam roşu înaintea ochilor, şi am strigat: ***Mais moi, je ne peux pas rester près d'une gitanne!***[1] Ţi-nchipui! În franţuzeşte! M-o fi înţeles, nu m-o fi înţeles învăţătoarea, nu mai mi-aduc aminte, dar ştiu că a ieşit cu scandal, m-a luat de acolo şi m-a dus ceva mai în faţă...

- N-aşi putea să spun că eşti aşa bătăioasă! zise Niculae mirat.

[1] **„Dar eu nu pot să stau cu o ţigancă!"** *(Fr.).*

- Îmi pare rău, zise pictorița cu neașteptată gravitate. M-am făcut mare, am început să gândesc, și gândirea m-a făcut hamletiană. De fapt pictura e de vină! Iubesc arta asta și nu mai sunt atât cât ar trebui de atentă la întâmplările vieții mele. Nu mi se par importante! Pe urmă îmi dau seama prea târziu că au loc în viața mea tot felul de catastrofe!...

- Dar să știi că ai dreptate, zise Niculae. Zece tablouri ca astea dacă faci pe an (și arătă cu mâna spre șevalet), și dacă pentru asta ai nevoie să te gândești numai la ele, n-ai ce să faci, asta ți-e soarta!

- Ți-a plăcut?!

- Da, zise el, cu toate că nu mă pricep. Și mi-a plăcut și un bătrân cu părul dat în lături pe frunte. Cine e?

- E tatăl meu!

- Înțeleg. S-ar zice, continuă Niculae, că de-aia ți-a ieșit bine fiindcă e tatăl tău și îl cunoști... Dar câinele? Ați avut un astfel de câine?

- Nu!

Ea negase foarte energic și fără motiv aparent; uitându-se la horticultor, privirea i se mări și căpătă o ceață misterioasă.

- Tocmai că eram gata să-ți spun și eu ceva neplăcut, continuă Niculae, de ce, de pildă, când de-aici de la tine se vede așa de frumos, tu pictezi lucruri care n-au niciun rost, când am dat peste alegoria asta... Fiindcă e o alegorie, nu e așa? Te-ai gândit la ceva, nu?

- Cred că da, spuse ea ezitând. Mai sigur pot să-ți spun că am simțit ceva... Și că a trebuit să păstrez în mine această simțire până am terminat tabloul... Acuma, adăugă ea cu aceeași ceață în priviri, mie nu mai îmi plac decât culorile...

- Am văzut, zise el zâmbind, ai început și tu să imiți pe imitatorii negrului din Dakar.

- Cum să-ți spun, zise pictorița parcă strivită de o greutate invizibilă și insuportabilă... Cred că trecem printr-un sfârșit de civilizație... Până acum câtva timp credeam că numai cei netalentați fac o astfel de pictură... Ca să-mi dau seama că nu, chiar și cei foarte talentați vin direct stricați spre arta care nu mai spune nimic.

Nu știu cine îi strică... Știi, presiunea este foarte mare... vezi în ochii lor ignoranța limpede și fără întoarcere... Sunt pierduți... Arta noastră a căzut în decorativ...

Ea se opri, stingherită, crezând poate că îl plictisește. Dar el o asculta atât de atent, încât uitase să mai mănânce. Își reveni însă, apucă o sticlă și turnă vin în pahar.

- Ne amânăm, zise el cu paharul greu de cristal în mână, cu tăietură hexagonală, bun să cadă jos să nu se spargă. Uneori, explică el cu mâna întinsă, n-aveam lingură la masă și mama îmi spunea: „Nu e nimic, te amâi și tu cu Ilinca", adică cu soră-mea. Așa și noi acum; avem un singur pahar! Ne amânăm!

Ea surâse cu tot chipul și se făcu brusc de o frumusețe stranie. Să fi fost amintirea sorei lui, faptul că el o comparase cu ea, cauza șocului care îi adunase valul de sânge în obraji? Puse mâna pe pahar și îl bău în timp ce el aștepta cu mâna întinsă: asta înseamnă adică amânare, parcă îi spunea el cu ochii mijind, în timp ce unul folosește obiectul, celălalt stă cu mâna să-l apuce de îndată ce a terminat. Ceea ce Niculae și făcu, turnându-i apoi ei din nou.

- Şi nu poate să-i împiedice nimeni să decadă? zise Niculae naiv. Le cumpără cineva tablourile?

- Parcă pe ei îi interesează dacă îi cumpără cineva?! exclamă Simina. Şi pe urmă nici nu e bine să-i împiedice, fiindcă nici artă cu sila nu se poate face. Îţi spun, am crezut multă vreme că partizanii acestui fel de a face pictură, fiind mulţi, corup talentele viguroase. Ei, nu e aşa, talentele viguroase, cum ţi-am spus, vin gata corupte de-acolo de la ţară sau de pe băncile beleartelor, unde bătrânii maeştri încearcă în zadar să-i înveţe să deseneze. Ştii, măcar de-ar şti să deseneze. Picasso ştie, şi ştie şi Kandinsky în perioada lirismului şi a improvizaţiilor, când e foarte reuşit, pe urmă şi el degenerează pictând microbi şi limbrici colorați, care, vezi tu, e ceva nou, abstract...

- Ce spun ei la o discuţie? zise Niculae curios.

- Ce spun?! exclamă ea deconcertată. Spun că totul s-a pictat... E un sentiment, nu un adevăr, această afirmaţie a lor. Şi nu ştiu de unde le vine, murmură ea mai departe, fiindcă e loc la noi pentru multe generaţii de artişti de-aici înainte, să tot picteze... Oamenii sunt bucuroşi să cumpere mai departe tablouri reuşite, care pe lângă culoare să mai însemne şi ceva...

- Nu te supăra, zise Niculae, că mai rău te necăjeşti!... Tot mama ne spunea, când era ea veselă, acest pleonasm! Aşa şi tu, dacă eşti ferm convinsă că ai dreptate, ce-ţi mai pasă?!

Ea vru să spună ceva negândit şi clipi şi scuturâ din cap buimăcită, dându-şi seama că fusese cât pe-aci să destăinuie ceea ce pesemne era numai secretul ei. Niculae înţelese însă altceva:

- De fapt, îţi pasă, o consolă el, fiindcă jumătate din ce-ai pictat tu trebuie să fie pe placul lor. Sau nu e!?

- Ba da, confirmă ea. El începu să râdă:

- Pictează şi tu atunci, zise el, şi-aşa, şi-aşa... pentru toate gusturile!

Şi dădu din umeri ca în faţa unei evidenţe frapante, făcând-o să râdă.

- Hai să mai bem, încheie el, şi luă de jos o a doua sticlă. Vinul gâlgâi în pahar. De jos de la „Pescarul" urcau cântece,

care până sus ajungeau numai cozile lor, răcnete groase, guturale... Niculae se ridică şi se duse şi se uită în jos. Când se întoarse constată cu un dispreţ binevoitor:

- Mugesc! Uite, adăugă el, la ăştia nu le pasă de sfârşitul de civilizaţie şi de ce se pictează...

Simina nu ştia ce avea el în glas de o făcea să izbucnească în râs. Dar nu numai glasul, ci toată fiinţa lui o acapara. Niculae nu era chiar atât de atent, dar chiar când nu se uita la el ea tot îl vedea, fiindcă, redeschizând pleoapele, ţâşnea din privirea ei gândul prezenţei lui clipă de clipă.

- Ţii mult la părinţii tăi, spuse ea, am observat asta de anul trecut. Îi pomeneşti mereu.

- Da, fiindcă am început să îmbătrânesc. Când aveam optsprezece ani nu-mi păsa de ei.

- Şi eu ţin la mama, de tata nu mai vorbesc, dar mi-e greu să mai trăiesc acuma, când sunt singură, în acelaşi apartament cu ei... simt că mă urmăresc, mai ales mama, cu eterna întrebare: Ce-ai de gând? Când te măriţi din nou? Îmbătrâneşte şi vrea nepoţi...

Niculae ridică privirea şi se uită ţintă la ea. Dându-şi seama, Simina rămase paralizată... El se ridică, dădu la o parte totul de pe pat şi o luă în braţe. O culcă alături de el şi începu s-o mângâie cu palma lui, care nu era labă, dar era grea de munca de grădinar pe care o făcuse atâţia ani.

- De ce mi-ai spus că te-ai remăritat? o întrebă el foarte aproape de gura ei întredeschisă şi pe care răsuflarea fierbinte începuse s-o usuce.

- Aşa, şopti ea, să văd dacă mă mai iubeşti!

- Şi când aveai de gând să-mi spui?

- Mai târziu...

- Deci acuma ţi-a scăpat?... Poţi să te lauzi că te-am crezut. Ea nu răspunse decât târziu: A crezut-o, da, şi-a dat seama şi ea

de acest lucru în clipa când el s-a ridicat alaltăieri şi a plecat... Şi totuşi el, azi, s-a întors...

- Ţi-a scăpat, sau nu? insistă el.

- Ce importanţă are?

Părea tristă sub apăsarea gândului că acum nu mai avea nicio armă cu care să lupte cu el.

- Importanţa ar fi următoarea: s-ar dovedi că tu ai crezut că nu mai ţin la tine, din moment ce ai lăsat să planeze încă asupra noastră umbra unui alt bărbat, zise Niculae amestecându-şi respiraţia cu a ei.

- Ţi-am spus, şopti ea ca într-o beţie, când te-am văzut în pat mi-am dat seama că ţii la mine, cum zici tu, şi te rog să uiţi o frază din scrisoarea mea, cu privire la răscolirea trecutului. Am scris-o special ca să-ţi dau de gândit... Ca şi cuvintele jignitoare despre ce ar fi trebuit să facă bărbatul meu, care nu există, contra pictorului acela care mă persecută... istoria cu duelul... Dar, Niculae, nu sunt bune cuvintele ţărăncilor tale... ţin la tine... ţii la mine... Te iubesc, sunt cuvinte fără pereche... Te iubesc, Niculae...

Şi spunând aceste cuvinte, ea îşi răsuci gâtul şi umerii într-o parte şi se întoarse cu spatele la el cu atâta însingurare, încât ai fi zis că, asemeni celor care mor, a întors spatele acestei vieţi, chemată spre un ţărm îndepărtat, de unde nu există întoarcere. Şi rămase astfel parcă definitiv, ca şi când cu adevărat şi-ar fi dat duhul.

IX

El se uită atunci la ea aşa cum ne uităm să vedem un lucru pe care îl înţelegem bine că există, dar nu ştim de ce. Era pentru el această părăsire de sine? Cu un zâmbet, o întoarse uşor cu faţa şi se urcă pe ea, ca şi când ar fi vrut să verifice, şi într-adevăr pictoriţa părea fără simţire... Dar când pătrunse în fiinţa ei, ea scoase, fără să deschidă ochii, acelaşi strigăt lung de surpriză... Începu să-şi agite capul la dreapta şi la stânga, ca şi cum negând ar fi afirmat ceva... Îi pronunţa mereu numele: Niculae, Niculae... ca o chemare de pe acel ţărm îndepărtat unde se afla şi de unde îl zărise... Unde trebuiau să fie mereu împreună... şi să nu se mai despartă niciodată... Niculae continua să surâdă...

- Trezeşte-te, îi spuse întru târziu.

Şi o înveli dând la o parte sarica şi scoţând de sub ea cearceaful alb. Privirea ei începu să se crape şi curând pleoapele ajunseră la jumătatea deschiderii lor totale, dar nu părea că se vor mai deschide de tot. Rămase aşa multă vreme, în timp ce Niculae îi lua umerii în braţe şi se întindea lângă ea.

- Acuma dormi, zise Niculae. Mai vorbim şi duminică.

- ...De ce duminică, îngăimă ea... acum... e abia luni... adică marţi... până duminică...

Își trase lung sufletul într-un suspin adânc, și deodată se trezi. Niculae se uita afară. Erau nopți scurte de iunie; se făcuse ziuă. Orașul dormea, dar respirația lui nu era lină, ai fi zis că îndepărtate uruituri de tramvaie pe șine, sau de autobuze care își începeau cursele ambalând, la pornire, puternicele lor motoare cu ulei, erau tresăriri ale uriașului corp, horcăituri gigantice, repede înăbușite de tăcerea încă totală a marilor clădiri și bulevarde.

- Vrei să vezi cum răsare soarele? zise ea.

- Nu, răspunse Niculae. Mie îmi plac numai apusurile. Am văzut în copilăria mea atâtea răsărituri, că...

- Presupun, zise ea, că ai văzut tot atâtea apusuri! De ce unele îți plac și celelalte nu?

El râse:

- Așa e. Nici eu nu știu. Poate pentru că, dacă stau să mă gândesc, de mic mi-a plăcut să stau și să mă uit... Ori dimineața ne scula tata pe toți să mergem la muncă.

- înțeleg, zise ea, seara vă lăsa în pace.

- Nu chiar seara, așa cam la un ceas înainte de apusul soarelui, trebuia mers acasă, unde mama și fetele aveau alte griji. Dar ale noastre încetau.

Niculae se întinse mai bine în pat și își puse brațele sub ceafă. Închise ochii și surâse sub puterea amintirii. Să-i povestească sau nu? Desigur, chiar dacă ea ar rămâne străină de vraja dezvăluirilor. Chiar străină nu va rămâne, fiindcă va primi în sufletul ei dorința lui de a o vârî într-o lume senină, copilăria, care se poate contopi cu a ei.

- Oriunde am fi fost, cu sapa sau secerea în mână, la auzul glasului tatei: gata, toată lumea la căruță, lăsam spicele sau firele de porumb acolo unde erau, legam cei câțiva snopi care mai rămăseseră, îi puneam în căi și o luam pe mirişte spre capul locului, continuă el și se ridică brusc în coate și se întoarse spre ea țintuind-o cu privirea, nu destăinuindu-i, ci parcă amenințând-o. Ce mult îmi plăcea mie atunci! Și frații mei numeroși și câinele și căruța care se aurea la lumina asfințitului. Poți să-ți dai seama? Ce inteligenți erau caii! Când ne vedeau, cu toate că ei ar fi stat mereu pe câmp ca să pască, așa împiedicați cum erau, începeau să vină și ei spre căruță, cu boturile întinse, cu urechile înainte, nechezând așa încet, parcă ar fi spus: „Și noi! Și noi mergem acasă!" Bineînțeles! Fără ei nici nu se putea! Cine să fi dus căruța și grapele și tot cu ce veneam pentru o zi întreagă, haine, rogojină, unelte mai mici... He, he, he! râse Niculae. Cu rogojina asta era o chestie... Tata n-a vrut niciodată să facă rost de-un coviltir, și uneori ne prindea ploaia pe câmp. Ne strângeam toți în căruță și ne puneam rogojina în cap. Dar fiecare trăgea de ea, că nu ne acoperea pe toți, și atunci mai bine ne ploua pe toți... Ajungeam acasă dârdâind, bătuți chiar de piatră, fiindcă uneori dădea și piatra peste noi. Și ne și trăsnea! Mama se închina și o apuca o furie mare pe noi, că nu ne închinam niciunul, mai ales cei mari, care erau, zicea ea, negri de păcate, și vezi, căzând fulgerul peste ei, de păcătoși ce erau, o putea omorî și pe mama, care ea, de, nu era nicidecum păcătoasă! Tata stătea pe cutia loitrei cu unul din frații mei mai mari, fără nimic pe ei decât niște flanele și pălării negre albite de alte ploi, și le cădea apa în cap, și lor nu le păsa. Vedeam gâtul roșu și puternic al tatei curgându-i pe el șiroaie de apă și scoteam și eu capul afară sub răpăit. Mă trăgea mama îndărăt sub rogojină și se răstea la mine să mă închin barim eu, că sunt mic și am suflet curat, dacă păgânii ăilalți nu vroiau... Dar asta se întâmpla mai rar. De-aia și tata nu făcea rost de

coviltir: dacă era atât de rar!? Şi iarna făcea la fel... Dacă e o singură iarnă pe an, ce rost are să le mai cumperi copiilor îmbrăcăminte şi încălţăminte?... Vezi, totdeauna era treabă dimineaţa, chiar când seceratul şi săpatul se terminau. Mie mi se părea că tata le inventa special pentru noi treburile, ca să nu stăm. Dar în aceste pauze între sapă şi seceriş, după-mesele pleca şi tata de-acasă şi plecam şi noi care încotro... Îmi bătea inima unde să mă duc: să mă duc la vie, într-un loc unde îmi plăcea mie să stau? Să mă duc la frati-meu cu caii pe la lot, unde aveam pepeni şi puteam coace porumb? Sau să mă duc în grădină cu un teanc de romane-foileton, să urmăresc mai departe aventurile „cavalerilor nopţii"? Oriunde m-aş fi dus, mă întorceam la un moment dat cu faţa să văd asfinţitul. Nori fioroşi, dar fără nimic periculos în ei, năvăleau câteodată asupra soarelui din toate părţile, fără să-l împiedice însă să strălucească la buza câmpiei. Alteori erau îndepărtaţi şi subţiri şi veneau spre el blânzi şi parcă plini de nostalgie, şi atunci soarele îi colora în cele mai ciudate culori, luminându-i în văpăi câteodată chiar mai puternice decât ale lui. Înainte să vin la tine am cumpărat albumu ăsta de Tonitza şi am răsfoit şi altele. La început m-a şocat când am văzut în unele tablouri culori atât de aprinse peste peisajele respective... Pe urmă mi-am amintit că aşa este... Spre seară, aşa, eu ies câteodată din incinta castelului, când norii nu acoperă complet asfinţitul, să văd cum apune soarele...

- Ai dreptate, zise Simina, răsăritul soarelui înseamnă şi pentru mine o zi de muncă, adică faptul că începe... Şi deşi dorm bine, simt, dacă mă uit la el, o uşoară oboseală psihică. Dar nu ţine mult şi dacă mi se întâmplă să am neterminat pe şevalet ceva care îmi place, atunci mi-ajunge chiar o secundă să mă uit la pânza mea, în care se văd culorile încă neîmplinite, şi paleta alături, ca să-mi placă gândul că am multe ore înainte în care pot face ceva... Mai greu e când pe şevalet nu e nimic, sau e ceva care deodată nu-mi mai place! În copilărie însă, vezi, pe mine nu m-au bătut nici aceste ploi şi nici n-am fost trăsnită vreodată într-o căruţă, cu toate că, câţiva ani, verile, am fost şi eu la ţară, la bunicul dinspre mamă. Era undeva în Moldova. Mi-aduc aminte că odată a venit vaca de la câmp şi s-a oprit în drum în dreptul porţii. Eram mică, mititică... Vaca a mugit o dată cu capul peste gard uitându-se în curte. Am luat-o la goană foarte agitată, spre fundul grădinii, unde era bunicul, şi i-am spus, ce era în mintea mea, să vezi, în orice caz îi dădeam o veste importantă: „Tataie, tataie!" „Ei, Siminico, ce e?" „Tataie, sună vaca!" Nu cunoşteam cuvântul „a mugi" sau poate chiar credeam că acolo la poartă era o sonerie, pe care vaca apăsase!?...

- Bine, zise Niculae, zâmbind de această amintire a ei. Şi după ce între ei se lăsă o tăcere, reluă: Acum să-mi spui şi mie, unde te-ai călătorit?

- Cum să ***mă*** călătoresc, zise ea. Când?

- Mai adineauri...

- .. .Pe urmă am luat odată de-acolo o tenie, continuă ea ocolind senină întrebarea. Această tenie era gata să mă omoare. Până am dat-o afară, ce m-am chinuit... S-a înfuriat atunci tata şi nu mai m-a lăsat să mă duc la ţară. M-a luat cu el la munte sau la mare, cu toate că nu-i era uşor cu câtă leafa avea el după război ca profesor de desen, şi mama ca funcţionară la electricitate. Noroc că electricitatea avea peste tot tabere pentru copiii salariaţilor, toate frumoase, şi o parte din vară mi-o petreceam în ele.

Se opri, aşa cum se opreşte cel care s-a îndepărtat suficient de un anumit loc pe care nu vrea să-l vadă şi nu-l mai poate astfel zări. Nu vroia să răspundă sau nici ea nu ştia ce i s-a întâmplat? Peste chipul ei se lăsase o umbră.

- De ce, zise ea, ai spus că mai vorbim şi duminică? Ce-ai vrut să spui?

El izbucni în râs.

- Nu-ţi spun, zise, până nu răspunzi şi tu la întrebarea mea.

- M-am gândit la întrebarea ta şi nu ştiu ce să-ţi răspund, Niculae. În afară de faptul care sare în ochi că am fost şi sunt fericită cu tine, nu mai ştiu ce să spun, cu toate că, vezi şi tu, n-am limba împiedicată. Presupun că la asta ai făcut aluzie când ai spus că m-am călătorit.

- Desigur, confirmă Niculae.

- Nu, zise ea, am fost cu tine, dar când suntem fericiţi suntem mai liberi şi aşa se face că am împrumutat ceva din singurătatea ta. De-aia ţi s-a părut probabil că ***mă*** călătoresc. Nu ştiu, poate de-aceea te iubesc, că eşti singur şi liber, fără să arăţi ca bietul meu câine? Iar tu mă iubeşti fiindcă fiinţa mea nu te acaparează? Gândul la mine, nu e aşa, nu te împovărează, un surâs apare pe buzele tale? E adevărat?...

- E adevărat, exclamă el cu privirea sticlind de uimire. E foarte adevărat! Şi mai îmi place o ceaţă care ţi se lasă ţie peste ochi când vorbeşti despre pictură... Nici nu ştii ce bine îmi pare că ţi-au reuşit câteva tablouri.

- Mai am şi acasă, zise ea. Ştii ce!? Hai să plecăm şi să mergem la mine acasă. Mâncăm ceva, bem câte-o cafea şi nu mai dormim azi...

X

Jos în stradă ea îi spuse:

- Această lume cu cai care vin cu gâturile întinse spre căruţa familiei care se pregăteşte de întoarcere acasă sub un asfinţit scăldat în culori de foc (aş vrea să pictez o astfel de compoziţie, chiar dacă Millet, un mare pictor, a făcut-o demult, înaintea mea), această lume mai există ea oare?

- De foarte curând, zise Niculae, ea nu mai există.

- Mergem pe jos, spuse Simina. Nu e departe. Trecem printr-un parc, sau o luăm prin Dudeşti?

- Printr-un parc, zise Niculae. Ce parc?

- O să-l vezi.

Oraşul era încă adormit. Soarele însă răsărise. În faţa blocului unde avea pictoriţa atelierul dormea de asemeni la ora aceea o cunoscută, pe atunci, colonie de vrăbii, ai fi crezut văzându-le în cei şapte-opt arbori, pe care îi ocupaseră, că sunt fructele acelor arbori, aşezate cum erau ca nişte nuci cenuşii pe toate crăcile, din vârf până în poale, o puzderie în fiecare copac.

- Ce e cu astea aici? o întrebă Niculae.

- Nimeni nu ştie, zise Simina. Să le vezi iarna pe frig, când copacii nu mai au frunze, nici nu mai au glas să ciripească. Te întrebi cum de nu mor! Dar acuma fac o gălăgie... Au vrut unii să le gonească... Aiurea!

Ajunseră în piaţa Sfântul Gheorghe şi o luară la vale spre piaţa mare, care se vedea de departe, încă pustie de lume, dar forfotind de zarzavagii, care îşi pregăteau tarabele.

- Şi îţi pare rău după lumea asta? zise ea din nou. Deşi, după câte am înţeles, nu-ţi plăcea să munceşti în lumea asta a ta...

- Da, îmi pare rău, zise Niculae. Dar nu mai e nimic de făcut. Nu-mi plăcea să muncesc în ea, e adevărat, dar nu m-aşi simţi poate atât de singur astăzi, cum să-ţi spun, mie, care am fost activist şi am contribuit la surparea ei, acum, nu că îmi pare rău de ce-am făcut, dar mă simt străin de ceea ce a ieşit. Nu ca idee, fiindcă ideea asta e aceeaşi şi astăzi, dar m-am pomenit, cum să-ţi spun, că simt altfel... Şi mai ales ce oameni au ieşit la iveală... Ei o duc bine, iar ceilalţi, care nu-şi mai pot oferi forţa de muncă în afara satului, pe şantierele de construcţii, toată generaţia tatălui meu de pildă, n-au de lucru, fiindcă maşinile fac acum ceea ce era altădată munca de bază a ţăranului. Şi totuşi văd porumbul pe câmp năpădit de buruieni... În privinţa asta nu mai e nimic de făcut, întoarcerea e imposibilă, cu toate că mie mi-ar fi plăcut ceva în stil englezesc, să se păstreze şi ce era bun înainte şi să se facă şi revoluţie.

- Ce consideri tu că era bun înainte? zise ea curioasă.

- Eu ştiu? Aicea mă încurc. Dacă ţăranul rămânea proprietar individual şi i se ofereau lui maşini spre vânzare, era poate acelaşi lucru, dar cu randament naţional mai mic... cine ştie?

- Aceste maşini, zise Simina, sunt obligatorii?

- E obligatorie agricultura intensivă... cu eliberarea de braţe de muncă pentru industrie, care şi ea e obligatorie.

- De ce? Cine ne impune cursa asta? zise ea. Nu nouă, românilor, ci aşa, în general?

- Cursa asta, zise Niculae, ni se impune din nevoia de simplificare.

- Nu înţeleg, zise ea.

- O să-ţi dau câteva exemple. Sunt acuma pe piaţă două tipuri de avioane. Unul vechi, cu care faci opt-zece ore până la Moscova sau Paris, şi altul nou, cu care faci doar două sau trei ore. Care e mai bun? Al doilea ne simplifică mai bine viaţa.

- Înţeleg, zise Simina.

- Gândeşte-te, pe urmă, la industria radiofonică, continuă Niculae, sau la calculatoare. Fără calculatoare formidabila eficienţă actuală a planificării producţiei s-ar transforma în contrariul ei, cu prăbuşiri economice de coşmar... Şi nici vorbă să ne mai excităm imaginaţia cu pregătirile care se fac acum să trimitem oameni pe lună...

- Înţeleg perfect, zise ea. Nu e numai nevoia de simplificare, ci şi de expansiune... Fiindcă am început să plecăm peste tot pământul... Orăşelul sau satul nostru nu ne mai ajung... Dar, adăugă ea, ce mi-ai spus tu despre cai mi-a plăcut mai mult... Şi tu, pe-acasă te mai duci?

- Nu, dar o să mă duc de-aici înainte.

- Te înţeleg. Acum eşti inginer. Dar tatăl tău, el vine să te vadă?

- Vine, dar de fiecare dată mă supără, zise Niculae. Mergem amândoi pe la Bucureşti, intrăm într-un restaurant... Îi place la restaurant să bea o ţuică tare şi să mănânce o ciorbă cu carne, cu ardei

iute. E foarte bătrân, dar stai să vezi... Anul trecut, după ce, ca să nu-mi pericliteze mie situația (așa i s-a spus), și-a dat pământul în colectiv, am promis că o să-l ajut eu mai departe cu bani. Nu i-a plăcut. Vine el la mine și zice: „Ion Ilie Albuleasa are un picior de lemn!" „Foarte bine, zic!" „Are un picior de lemn, zice, parcă nu m-ar fi auzit, și stă pe un scaun și nu face nimic." „Ei și? zic. Să stea sănătos, și dacă are chef, să-și pună un picior de lemn și la celălalt picior!' Dar tata nu mă auzea. „Se uită și el, zice, afară, prin geamul gheretei, și gata, asta e toată treaba lui!" „Ce gheretă!?" zic. „O gheretă, are acolo o masă, un scaun, stă pe scaunu ăla și nu face nimic. Și ia leafă!" M-a scos din sărite. Era un reproș! Că adică, fi-său ăla al lui Ion Ilie Albuleasa ăsta, deși tat-său are un picior de lemn, i-a găsit undeva un loc de portar, și eu, care el are picioarele întregi, nu i-am găsit și lui un loc undeva să ia și el o leafă. Formidabil! Uite la ce se gândește, la leafă, în loc să-și vadă liniștit de bătrânețe.

Simina îl apucă de braț și îl strânse, se lipi de el, așa cum facem când avem bănuiala că după ce ni s-a povestit ceva povestitorul simte nevoia să fim alături de el... Niculae însă nu arăta nicio turburare. Doar în glas necazul lui pe taică-său căpăta o tensiune neștiută parcă nici de el...

- Data trecută l-a împins cineva în tramvai, continuă el. Că tata de unde să știe că în tramvai oamenii se pun fiecare la locul lor după distanța pe care o au de parcurs și au căpătat cu anii obiceiul de a elibera mereu locul de trecere spre coborâre. Tata se proțăpise în mijloc și se împiedica lumea de el. „Moșule, zice unul, iritat, dumneata unde cobori?" Tata l-a măsurat fără sfială: „În Bucureștiu ăsta, unde să cobor?" i-a răspuns el. Ai observat? Lumea înțelege fulgerător o întâmplare și râde. Așa și acum. S-a râs în vagon de acest bătrân țăran căruia nu-i păsa de stațiile de coborâre ale altora și nici de a lui, care nu putea fi decât în Bucureștiu ăsta, unde dracu să fie? Când ne-am dat jos a văzut el că sunt supărat, și ce să zică, să mă îmbuneze? Părea, chipurile, și el supărat, și după o vreme îl văd că odată se oprește și spune: „E bine să ai tramvaiul tău, domnule!" Ți-nchipui! M-a înmuiat!...

De astă dată, vădit, povestitorul avea ceva spart în glas... Se lăsă o lungă tăcere, în timp ce femeia, lipită de el, căpăta în mers o expresie din ce în ce mai gânditoare.

- Când mai vine să te vadă, spuse ea într-un târziu, cheamă-mă și pe mine...

Intraseră demult în parc, și Simina se opri la un moment dat într-un loc, și expresia ei gânditoare se limpezi.

- Vezi acest loc gol? zise ea.

Și îl privi intens, ca și când i-ar fi dat un avertisment. Am și eu, parcă îi spunea, în acest oraș melancoliile mele care nu sunt mai prejos de ale tale. Ai putea să le înțelegi?

- Ei, șopti el, ce e cu acest loc gol?

- Acest loc gol, reluă ea atunci cu o dulce indignare, nu mai înseamnă nimic. Nu-ți spune nimic... Dar aici erau pe vremea când aveam eu treisprezece ani doi uriași care vegheau o nimfă adormită, într-o grotă ascunsă a pădurii. Grota și pădurea și tufișul din jur fuseseră alese de sculptor. Între uriași și nimfă susura un izvor limpede... Veneam totdeauna aici și stăteam ore întregi, vrăjită... Nimfa era de-o frumusețe perfectă, iar giganții aveau gâtul și torsul îndoit, sugerând tandrețea lor umilă față de ea și de somnul ei... Aici citeam... visam... Erau două pietre mari pe care te puteai așeza. Din când în când mai venea altcineva, de obicei perechi, se uitau în tăcere, apoi plecau și rămâneam iar singură. Mă gândeam că aici o să mă las prima dată sărutată de iubitul meu... N-am mai apucat. Cineva a scos nimfa de aici, a

despărțit-o de uriașii ei și a distrus grota. Era o lume a visului închipuită în piatră durabilă de un mare artist... Paciurea... Față de el, Brâncuși e un mic sculptor fără imaginație. Un folclorist abstract... M-am interesat dacă nu cumva grupul acesta statuar n-a fost așezat în altă parte, într-o altă grotă la fel de frumoasă... Nu, i-am văzut pe uriași singuri pe o alee, expuși în mod absurd copiilor și îngrijitoarelor lor, lipsiți de dimensiunea lor pe care le-o crease artistul, de forță îmblânzită și tăcută, care veghează un miracol al lumii. Acolo unde stau acum nu mai veghează nimic... Unii își închipuie că noi, artiștii, lucrările noastre adică, pot fi luate, duse unde vor ei, sau pur și simplu aranjate, sau lovite cu ciocanul... Dar nu asta vreau să-ți spun... Vreau să-ți spun că te-am înțeles bine când mi-ai povestit despre ceea ce nu mai este în viața ta, deși experiența mea e mai restrânsă... Și acum, Niculae, sărută-mă! Tu ești iubitul meu.

El avu o ezitare, fiindcă nu înțelesese în prima clipă, iar apoi Simina, deși nu era mai scundă decât el, se dădu într-o parte și se făcu mai mică, în așa fel ca fața ei să se uite la el de jos în sus. Niculae îi puse mâna pe ochi, o mângâie... Brațele lor se încleștară...

Din deal se vedea soarele viu făcând și mai negru un imens monument funerar înălțat pe o construcție funerară și care domina, de sus, întregul parc. Mai încolo încremeniseră, uitându-se la perechea îmbrățișată, două femei și un bărbat care stăteau să se odihnească lângă tumbăraiele lor, pe o bancă chiar în fața uriașului despărțit de nimfa sa. După un timp una din femei se ridică, se apropie de tumbăraie și spuse adresându-se bărbatului:

- Hai, nea Ioane!... Și adăugă după un timp cu o resemnare ironică: Hai la lupta cea mare!

Trezindu-i pe cei doi din lungul lor sărut.

Posomorât, măturătorul chemat nu prea vru să se ridice, dar în cele din urmă, văzând că e lăsat singur, se urni de pe bancă și începu și el să curețe aleea de hârtii și gunoaie...

Niculae chicoti. Strada Lânăriei pe care stătea Simina începea chiar de lângă parc. Mergeau unul lângă altul, ea continuând să-l țină strâns de braț, cu aceeași expresie gânditoare de mai înainte, încât parcă nu auzi râsul lui.

- ...Hai la lupta cea mare, spuse el. Vezi, e bine că nu ne fanatizăm... Întrebarea e însă dacă o idee prinde fără să ne smintim în același timp la cap...

- Asta vroiam să te întreb și eu pe tine, zise ea tresărind.

- E o întrebare, zise el pe gânduri.

- Niciodată, spuse ea fremătând parcă de curiozitate, nu mi-ai povestit cum ai trecut și cum ai ieșit tu din experiența asta. Anul trecut nici eu nu eram prea curioasă. E adevărat că eram uimită de fiecare dată de independența ta... Cum să-ți spun... e vorba de independența ta ca soi de bărbat... Asta mă fascina, n-am avut timp...

- Nu prea înțeleg, zise Niculae.

Simina scoase cheile și descuie la intrare. Ajunseseră. Urcară niște scări din ciment negru, foarte vechi, strălucind de curățenie, și femeia o luă înainte și îl duse pe Niculae trecând printr-un hol, în odaia ei, care avea storurile trase. Ea făcu lumină și deschise geamurile. Încăperea nu era mare, dar lucrurile fixe din ea, un covor scump pe jos, aparatul de radio, model vechi dinainte de război, studioul, un șifonier, erau bine așezate și era loc destul să te miști în ea în voie. Și aici mirosea a pictură proaspătă, dar nu erau atât de multe tablouri pe lângă pereți ca în atelier. Erau însă multe pe pereți...

- Am norocul, zise ea, că această cameră e complet izolată de restul apartamentului. Ca să nu-ți faci vreo idee, e cazul să-ți spun că după ce m-am măritat am plecat de-aici.

- Nu-mi fac nicio idee, zise el. Treaba ta ce-ai făcut cu „mult" înainte să mă cunoşti pe mine...

- Hai să mergem în bucătărie, spuse ea după o clipă.

Bucătăria, de altfel ca şi camera, era aşezată cu spatele la stradă, şi de pe geam se vedeau în depărtare vârfurile copacilor din parc. Simina pregăti ouă la pahar, în care puse mult piper, sandviciuri din brânză albă şi unt şi o salată de roşii cu ceapă, în care de asemeni puse piper şi mult oţet şi untdelemn. Căută în cămară, în frigider vin, şi găsi o sticlă, pe care Niculae o destupă cu oarecare cazmă. Înjură...

- De când eram mic, explică el, m-a enervat să duc sau să trag ceva cu palmele... Când dam cu sapa îmi venea să mor, iar unei fete care mă găsise de cavaler să-i duc geamantanul la gară, i l-am dus eu cam vreun sfert de oră, dar odată m-a apucat şi i l-am trântit în stradă...

- Atunci, zise ea, cum ai îndurat atâţia ani să munceşti la grădină, la castel?

- Am îndurat, ce era să fac! răspunse el cu umor. N-aveam încotro... Mai pe urmă, când inginerul a aflat că învăţ, m-a scutit de datul cu sapa... Spuneai adineauri, pe drum, ceva care n-am înţeles, adăugă el mâncând.

Ea nu răspunse îndată şi continuară multă vreme să mănânce amândoi tăcuţi şi înfometaţi.

- Asta pot să-ţi explic mai bine decât ai putea tu s-o faci dacă te-aş întreba ce ţi-a venit în primele clipe când ne-am cunoscut noi, să mă simpatizezi, zise ea întru târziu. Fiindcă de muieri sper că n-ai dus lipsă. Presupun că şi la Marioara rămâneai din când în când peste noapte.

- Nu, niciodată! zise Niculae. Dar ai dreptate, ceva mi s-a întâmplat când te-am văzut intrând în seră. Erai foarte frumoasă... Niciodată n-am cunoscut o femeie care să fie atât de frumoasă şi în acelaşi timp să nu i se vadă pe chip cât e de neroadă în mândria ei că e frumoasă... Asta e chiar exagerat la tine, adăugă el parcă cu gelozie, ar trebui să fii puţin mai mândră de frumuseţea ta! Chiar şi în clipa asta ai aerul că nu mă crezi...

- Da, aşa este, zise ea cu fruntea încreţită parcă de o suferinţă ascunsă... Aşa este, mi-e gândul mereu la altceva... Tu eşti, în privinţa asta, foarte prezent, asta numeam eu independenţa ta ca soi de bărbat... Eşti inteligent, gândirea ta e surprinzătoare, totuşi, tu nu gândeşti, tu trăieşti... Şi trăieşti în firea ta, deşi îmi dau seama de fiecare dată că problemele ţi se pun ţie, şi nu nouă... Vreau să spun, celor pe care îi cunosc eu... Chiar şi tata e înrobit de pasiunea lui pentru gravură, cu toate că nu e un mare artist... Noi suntem cei obsedaţi... Şi ca soi de bărbaţi, sau de femei, nu prea suntem reuşiţi... Cum să-ţi spun, am sentimentul, când te uiţi la mine, că mă iubeşti cu toată fiinţa ta, deşi poate că tu nu-ţi dai seama.

- Ba îmi dau seama, zise el, şi cred că greşeşti... Nu cunosc oameni care să nu fie obsedaţi de ceva... Un om simplu, ai zice că nu e, he, he... E mai încrezut decât regele Angliei. Nici el nu gândeşte, ci trăieşte... Da, am văzut că i-ai făcut portretul unuia, Damian Gheorghe... Să te duc într-o seară acolo unde petrec ei... Să-l vezi...

- E un om foarte cumsecade, zise pictoriţa contrariată. Niculae se uită la ea ţintă, apoi îşi dădu capul pe spate şi râse

nestăpânit: ha, ha, ha... ha, ha, ha... Şi iar: ha, ha, ha... Şi apoi: he, he, he, he...

- Chiar te rog să mă duci, zise ea acceptând deodată toate sugestiile râsului său. E aşa de tâmpit tabloul meu?

- Ba nu, zise el, şi nu ştiu ce să-i mai spună, rămase tăcut, dar cu chipul încă vesel sub stăpânirea de astă dată a unui râs interior.

Ea arăta stingherită, dar nu intimidată... Redeveni gânditoare, în timp ce turna cafeaua neagră în ceşti... Le puse pe o tavă de argint şi se întoarseră s-o bea în odaie.

XI

- E ceva ciudat în amintirile tale, zise ea aşezându-se în pat. Nu povesteşti nimic senzaţional... Poţi să-ţi imaginezi că am văzut şi eu destule apusuri de soare... dar n-am putut să memorez niciunul! Pe-al tău, însă, am senzaţia că l-am trăit eu...

- Da, zise el, fiindcă, aşa cum ţi-am spus, am început să îmbătrânesc, şi copilăria îndepărtată începe să renască...

- Nu e adevărat, zise Simina, la treizeci şi cinci de ani sau câţi ai tu nu renasc amintirile. Amintirile nu reînvie decât atunci când viitorul ni se îngustează... Ce vrei să spui, că nu te mai gândeşti la viitor?

- Ce mult îmi placi tu când pui degetul pe rană! zise Niculae parcă cu o admiraţie fără voie. Ai dreptate... Intre viitorul şi trecutul meu e un joc... Mă simt liniştit şi împăcat, dar îmi dau seama că viaţa mea înseamnă chiar acest joc între trecut şi viitor, care e anormal la vârsta mea... Nu vreau eu să mă gândesc la viitor, dar atunci apare în mine, pretimpuriu, trecutul, ca un mare semn de întrebare, pe care eu mă prefac că nu-l văd... şi dacă stau să mă gândesc bine, aşa este, nu există în amintirile mele, în afară de apusurile de soare, nimic neobişnuit în afara bucuriei care mă apuca după ce glasul tatei ne anunţa că în ziua respectivă nu mai aveam nimic de făcut...

- Ba nu, zise Simina, văzând că el s-a oprit. Eu am să aflu până la urmă ce se ascunde în viaţa ta. Prea sunt ciudate povestirile tale ca să nu bănuiesc în ele ceva aproape tragic...

- Fugi d-aici, zise el incredul, pentru mine e o simplă bucurie pe care vreau să ţi-o transmit...

Şi se urcă şi el în pat şi se culcă alături de ea. Arăta parcă glumeţ, dar surâsul său ironic şi privirea sa care sticlea n-o convinse pe ea, a cărei expresie gravă nu i se ştergea de pe chip.

- Bine, zise el, hai atunci să privim amândoi acest semn de întrebare... Fiindcă ai venit atât de aproape de mine, de ce să te îndepărtezi? Am încredere în tine... Am să-ţi povestesc într-adevăr amintirea mea cea mai secretă, care s-a petrecut în perioada când am fost silit, după ce am urmat trei clase de şcoală normală, să redevin ţăran... Adică între cincisprezece şi optsprezece ani... Verile mi le petreceam pe câmp cu caii, cu prietenul meu, Marin al lui Matei... Din pricină că dimineţile au fost totdeauna legate în amintirea mea de treburile la care, cum ţi-am spus, ne lua tata să le facem, şi care mă chinuiau chiar dacă erau însoţite de cântecul pitpalacului şi al ciocârliei, am început să aştept ca pe adevărata viaţă care mai îmi rămânea şi mie numai acea parte a timpului care începea cu aceste asfinţituri şi înserări... toate gesturile care precedau asfinţitul soarelui se încărcau cu ceva tainic... Totul se potolea, toţi cădeau care pe unde nimereau, şi atunci totul începea pentru mine să trăiască din nou... Să nu mai faci nimic, ce minune! Când nu veneau singuri, tata se ducea spre cai şi îi aducea la căruţă mergând între ei cum merg nişte prieteni care se înţeleg bine între ei... Într-o mână îl ţinea pe unul de

lanțul de la gât și în alta pe celălalt... Frații și surorile strângeau uneltele, secerile sau sapele, rotilele sau plugul, din bota de apă se spălau de sudoare, fetele se desbrobodeau, își scoteau ciorapii care le fereau pulpele de mirişti și de mărăcini... Nimeni nu vorbea în timp ce soarele cobora strălucind peste câmpia care începea să se coloreze. Auriul și violetul, sau roșul de foc, cu albastru-verzui amestecate la buza asfințitului, te făceau să simți, și asta nu numai pentru o clipă, ca o iluzie, că te afli pe o planetă necunoscută, fantastică în frumusețea ei orbitoare, și că te afli în ea nu de ieri sau de azi, ci de totdeauna și vei rămâne totdeauna... Viața și moartea pe ea sunt apropiate, intră unul din noi în pământ, rămâne altul cu ochii deschişi ca s-o vadă... Moare un cal, rămâne un mânz, se cosesc ierburile acestei veri, grâul și porumbul înalt, la primăvară vor răsări altele... Și veșnic va apune acest soare de aramă, pentru ca dimineața să apară iar... În acest timp tata nu mai termina de deslegat lanțul de la gâtul unui cal. Vita parcă înțelegea și stătea cuminte, în timp ce omul bestecăia din mâini lângă coama ei. Din când în când doar, calul își apleca delicat gâtul, se scărpina cu dinții lui lați la un genunchi, apoi își ridica la loc capul și ofta izbit de melancolia sublimă a clipei... În acest timp lanțul continua să nu se desfacă... Lucrurile au câteodată această încăpățânare în inerția lor fără viață. Era un simplu nod, nu vroia să se mai desnoade, și bineînțeles că nici pe cap nu-l putea scoate de la gâtul calului. Îmi amintesc... Ne trebuia acel lanț pentru opritori sau răscruci, nu puteam pleca numai într-un cal. Mâinile puternice și dibace ale tatei renunțară, nu mai știa ce să facă. Și le duse în șold scos din pepeni, dar și uluit că trebuia să recurgă la o soluție extremă: „Acuma nu ne mai rămâne, a zis el, decât să tăiem gâtul calului și să-i scoatem lanțul"... Nu glumea deloc, cum credeam eu totdeauna... Nu-i ardea de glumă, deși râsul meu nestăpânit, în ciuda acelui „Tu ce râzi, mă, acolo?" cu care mi se adresa supărat, îi dovedeau că gândirea lui nu era atât de obișnuită, cum îl făceau, poate, grijile și necazurile să creadă: unul din băieții lui se bucura, râdea că el există, că e tatăl lui, deși îmi făcuse un rău atât de mare prin rătăcirea care îl îndemnase să se ducă cu toți banii la băieții lui fugiți să-i aducă înapoi, sacrificându-mă pe mine... Venea apoi seara... Pe un întuneric beznă mă pomeneam că mă strigă la poartă Marin al lui Matei... să mergem cu caii la câmp... Puneam o dulamă sau o tunică peste ei și plecam... Pe mirişte îi împiedicam, și în întunericul câmpiei, cu măciucile lângă noi, aprindeam focul și ne apucam să coacem porumb... Ascultam zgomotul trenului care trecea la miezul nopții parcă rostogolindu-se și pe care, din pricina depărtării, nu-l zăream: fluiera prelung, asemeni unui animal apocaliptic al acelei ore, care vine, trece și piere în hăul nopții... Auzeam bătăi de aripi, țipete scurte și ascuțite de animale pe care ziua nu le vedea nimeni și mai ales auzeam viața mare a nopții... Târâitul greierilor ne făcea să ne dăm seama cum urcă și coboară ca într-un somn viu răsuflarea pământului. Stam de vorbă cu glasuri înăbușite, în timp ce din când în când sforăitul cailor care păștea iarba, fără s-o vadă, ne aducea la clipa prezentă și puneam mâna pe măciuci. Era cineva prin apropiere? Vroia cineva să ne fure caii? Ne ridicam, și în timp ce unul din noi ducea măciuca la spate și o ținea cu amândouă mâinile, celălalt se urca pe ea și se uita... Nu era nimeni! Nu se vedea nimic... Ne așezam iar jos, coceam mai departe porumb și continuam să vorbim. „Ce-ar fi să fie o fată cu noi! Ce i-am face! Cutare fată, de pildă." Rămâneam pe gânduri, în timp ce flăcările făceau să joace în grămezi întunericul deasupra capetelor noastre. „Da, cutare fată, dacă ar fi cu noi aici jos pe tunică! Așa e", zicea și Marin al lui Matei, și dinții lui ca de lup tânăr îi râdeau la bătaia focului. Despuia alt cotolan și îl punea lângă jeratic. Mânca flămând, parcă hămesit, din altul copt. Se ridica apoi în picioare și arunca în beznă coceanul gol... Într-o noapte Marin al lui Matei zise: „Se vede cineva!"

„Unde?" l-am întrebat. „La ai lui Bădăuță!" „Câți sunt?" zic. „Nu-mi dau seama!" Marin al lui Matei se dădu jos de pe măciuca mea și se așeză. În depărtare țipătul trenului despica noaptea. Stelele pe cerul înalt abia licăreau. Întunericul apăsa. „Hai să-i batem", zise Marin al lui Matei. „Hai!" răspunsei eu numaidecât și puserăm mâna pe măciuci. Despiedicarăm caii, îi legarăm, încălicarăm pe ei și o luarăm la goană. Marin al Iui Matei, care îi văzuse pe ăia unde sunt, mergea înainte. Trecurăm hotarul care ne despărțea de moșia lui Bădăuță și oprirăm călări lângă două mogâldețe care stăteau sub un tufan și coceau ca și noi porumb. „Ce căutați voi, mă, aici, vă muma în..." zise Marin al lui Matei și se dădu jos și se puse cu măciuca pe ei. Mă dădui și eu jos de pe cai și începui să lovesc. Icnelile, bufniturile scurte, pocnetele de lemne uscate izbite cu violență mă îmbătau. Simții la un moment dat un trăsnet în creierii capului, dar rămăsei în picioare, și nu numai că nu mă speriai, dar parcă aș fi mai vrut încă să primesc. Până una-alta dădeam înainte, până ce, trăgându-și dulămile cu o mână și apărându-se cu alta, necunoscuții o luară la goană spre cai... Îi urmărirăm doar cu fluierăturile și înjurăturile noastre, îi lăsarăm... Pe unul îl lovisem eu groaznic peste fluierele picioarelor (fiindcă se apăra prea bine la cap), și deși întuneric, i-am văzut sticlirea de ură din priviri. Alerga șchiopătând foarte tare, aproape că își târa piciorul lovit... Pesemne că el mă pocnise după aceea în cap, dar în ciuda sângelui care îmi umezise părul, eu nu simțeam nicio durere... Nu mi-a părut rău niciodată de ce-am făcut în noaptea aceea, și dacă aș fi aflat, să zicem, a doua zi că i-am rupt ăluia piciorul și că o să rămână șchiop toată viața, ași fi râs... Într-o zi, însă, mă înțelesei cu Marin al lui Matei, fiindcă aveam treabă, să vadă el de cai dimineața și eu după-masa. Când am venit după-masă, el plecase. Lăsase caii în grija unui al treilea, care ăsta îi lăsase să intre și păștea liniștiți pe mirištea unui al patrulea. Acest al patrulea tocmai intra și el pe mirište. Îl văd că se apropie de mine și îmi spune: „De ce, mă, ăsta al lui Moromete, paști tu caii pe mirištea mea?"... Am crezut că se adresează celui vinovat. Până să-mi dau eu seama că la mine se uită, îl și văd că ridică ciomagul și mă lovește vâjâind în cap. Am mai avut timp să mă apăr cu cotul, dar forța loviturii m-a aruncat cu cracile în sus. Și înjurături fioroase. Nu era cu mult mai mare decât mine, dar chiar dacă n-ar fi fost, eram în clipa aceea dezarmat în fața violenței lui sălbatice... L-am urât mulți ani, multă vreme chiar după ce am devenit matur. Iar el când mă vedea nu-și întorcea privirea și nu-i trecea prin cap să retracteze ceva, deși îmi dădeam seama că el știe, n-a uitat nimic... Dimpotrivă, această privire a lui avea licăriri stranii, cu foc de ură asemănătoare cu cea de atunci... Chestia asta, care m-a buimăcit câteva zile de uimire, și altele pe care nu ți le mai spun acum, mă făcură să înceapă să-mi placă numai singurătatea... Încălicam pe cai singur și o luam încet spre loturile noastre. Îi împiedicam pe mirište, mă duceam la marginea porumburilor, așterneam tunica pe jos și mă întindeam cu fața în sus... Deodată nu-mi mai plăcură ceilalți, cu violențele lor alternate doar cu gânduri la fete sau la muieri, dar nu gânduri de dragoste, ci tot de violență. Exhibarea organelor lor procreative începu să mi se pară animalică, iar a găoazelor lor vinete în momentul când se aruncau în gâldău la scăldat, și li se despicau fesele, respingătoare. O dată pe unul l-am prins violând o mia, iar altă dată pe o mirište alții au copt atâta porumb și au mâncat atâția struguri și pepeni și după aceea au băut atâta apă, încât unuia din ei i-a venit, după ce s-au trezit din somn, o idee. A luat-o încet, legănându-se, spre un păr bătrân de pe mirište, s-a suit în el și ne-a strigat: „Uitați-vă, băăăă!" Nu înțelegeam ce vrea să facă, dar după gemetele pe cate le scotea, bănuiam. Și într-adevăr s-a urcat sus pe o cracă groasă și așezându-se asemeni unui tun anti-aerian și-a dat jos izmenele și a împroșcat cerul luminos, murdărindu-l cu conținutul înfierbântat al

intestinelor sale... Nici câinii, odată lăsaţi să crească, nu erau cruţaţi... Un alt prieten al meu, tot Marin, dar al lui Ţugurlan, nu al lui Matei, avea doi la care ţinea, unul era mai mare, şi altul mai mic. Dar cel mic nu era căţelul celuilalt. Era uimitor să-l vezi cu câtă mândrie îi lua după el, rupea mămăliga în două şi le-o arunca la fiecare direct în gură... Atât i-ar fi trebuit cuiva, să se atingă de ei... Cum stăteam odată întinşi cu burţile pe pământ şi cu câinii alături, culcaţi cu boturile spre noi, îl aud pe Marin şi-l văd punând uşurel mâna pe ciomagul ager de corn: „Îl omor, zice, pe ăsta mai mare!" Eu n-am zis nimic şi nici n-am înţeles de ce. De ce avea doi? De ce l-a mai luat, de unde l-a luat, pe ăl mai mic, dacă acuma vrea să omoare unul din ei? Câinii erau răi când îi asmuţea pe cineva, dar blânzi ca nişte miei cu stăpânul lor. Nu l-am văzut niciodată pe Marin al lui Ţugurlan că dă în vreunul. În clipa când el ridică ciomagul în aer, cel mare nici nu-şi mişcă botul de pe labe. Într-o clipă însă am mai avut timp să-i văd ochii lui umezi de credinţă, apoi l-am văzut sărind în sus şi scoţând un schelălăit prelung, cu botul în sus, spre cer, de groază şi de implorare. A doua şi a treia lovitură se abătu însă năprasnic peste capul lui, şi schelălăitul i se stinse, şi ochii începură să capete o fixitate sticloasă... Muri repede şi mi s-a părut că un lucru invizibil, o prezenţă ca o enigmă şi care mă înfiora aşa ca o bătaie uşoară de vânt îngheţat, se aşezase pe capul lui, care zăcea acum mort pe pământul negru, şi al cărui os alb, sub lovituri, se dezvelise de piele şi se pătase, de pe ciomag, cu sânge care îi picura încet din nas şi se închega pe mirişte scăldată în lumină...

Pe urmă Marin al lui Ţugurlan l-a apucat de picioare şi l-a tras undeva în porumb... Niciun gest, niciun cuvânt din partea lui, care să explice ce-i venise... E drept că era un băiat crescut aşa de tat-său, un om care ura tot satul... Dar parcă câţi din ei nu se urau din lucruri care aveau legătură cu dispariţia a ceva din gospodăria lor? Uneltele, vitele lor, brazda lor de pământ, parcă erau din aur, atât de groaznic li se aprindea furia, de puneau mâna pe sape şi se tăiau, înroşind cu sângele lor, de astă-dată omenesc, brazda neagră... Bănuind parcă ce se petrece cu mine, cu toate că nu-mi spuneam gândurile nimănui (nu mi se păreau nici mie, toate acestea, nefireşti), mama mă întrebă într-o zi, cu un glas pe care n-am să-l uit, fiindcă de-aici începe amintirea mea cea mai secretă, pe care vreau să ţi-o povestesc, un glas în care mirarea se amesteca cu grija, şi tremura când cuvintele îi ieşeau din gură: „Niculae, maică, ce faci tu singur pe câmp?" „Ce să fac, nimic!" „Nu ţi-e urât, maică?" „Nu mi-e urât deloc." „Du-te şi tu cu Marin al lui Matei, sau cu al lui Ţugurlan. De ce nu te mai duci cu ei?" „Aşa, nu mai vreau eu..." Se uita la mine auzindu-mi glasul decis, cu chipul luminat de revelaţia ei veche, care fusese singurul meu sprijin în numeroasa noastră familie, când forţasem nu atât voinţa tatălui să mă dea la şcoala normală, mai uşor de învins, cât mai ales a fetelor, ale căror socoteli de măritiş şi de pământ puteau fi invincibile. Continua să creadă în mine şi nu-şi pierduse speranţa, înţelegea ce mi se întâmplă, dar era temătoare şi neliniştită... Mama silabisea greu o carte, atât cât putuse să prindă de la mine. Într-o zi însă, în curte, înainte să plec, o văd că vine spre mine, lângă cai, cu una cu scoarţele negre şi moi şi cu o cruce galbenă pe ea. Tocmai încălicasem şi mă uitam la mama de sus. „Ce e, mamă?" Mi-a întins-o şi mi-a spus cu o rugăminte în care am simţit că i se adună în gât toată duioşia de care era în stare, amestecată cu presentimentul că dacă n-o resping o să se simtă de mii de ori mai fericită că eram copilul ei: „Ia-o, maică, şi citeşte-o!" Mama nu era o femeie blândă. Se stăpânea cu greu ca credinţa ei târzie în Cristos să nu devină agresivă. Cu mine însă glasul i se înmuia. Se gândea pesemne că dacă de mic voi descoperi adevărul din acea carte, viaţa mea nu va merge pe drumurile întunecate pe care mersese (cum credea ea) a ei, în tinereţe. „Bine,

mamă, i-am răspuns eu. Dă-o-ncoace!" Şi pe mirişte, în timp ce caii împiedicaţi păşteau prin preajma mea, am început să citesc cartea aceea. Am găsit în ea, cu surprindere, aceeaşi violenţă, pe care o cunoşteam din mica mea viaţă. Era însă mult mai sângeroasă, şi extinsă la un popor întreg, în numele lui Dumnezeu. În câteva săptămâni mi-am pierdut credinţa pe care atât familia, cât şi biserica unde mă ducea şcoala mi-o insuflase ca un lucru firesc, aşa cum există soare şi copaci. Stăteam cu faţa în sus şi nu-mi reveneam din puternicul şoc pe care mi-l provocase istoria plină de cruzimi a Poporului ales. Nu-mi luam gândul de la un ofiţer care fusese ucis de ai săi fiindcă salvase de la unul dintre numeroasele lor măceluri o tânără femeie cu copilul ei. Toate simbolurile pe care le ghiceam în spatele acestor crunte istorii, simboluri înalte, de expansiune a unei idei mari, a Dumnezeului unic, se stingeau în vărsările de sânge care trebuiau să le-o impună celor care nu credeau în El... Intru târziu, când a apărut apoi un om simplu şi luminos, cu totul diferit de ei, şi care cerea aruncarea săbiei şi a trufiei şi plecarea cu umilinţă a frunţii în faţa violentei, ca o expresie a credinţei adevărate şi a mântuirii, nu m-am mirat că l-au răstignit repede pe cruce. Dar nu înainte ca el să-şi facă numele şi parabolele sale cunoscute unui număr oarecare de oameni, care au avut grijă să le păstreze şi cu ajutorul lor să întemeieze apoi o nouă religie... Hm! Parabole, aşadar... Că a ieşit într-o zi un semănător să-şi semene sămânţa sa şi una a căzut aşa şi pe dincolo, pe pământ sterp, şi n-a prins rod, şi alta au mâncat-o păsările, şi alta în cele din urmă a căzut pe pământ roditor şi a prins rod!... Că un stăpân de vie a angajat, la diferite ore ale zilei, muncitori şi că la plată le-a dat la toţi o simbrie ca şi când ar fi venit toţi de dimineaţă, asta vrând să însemne că n-are importanţă când vii spre o idee şi spre o credinţă şi că cei dintâi pot fi cei din urmă şi cei din urmă cei dintâi, excepţional gândit... Stăteam zile întregi pe spate, cu ochii spre cerul care din pricina tensiunii simţirii mele îmi părea veşnic albastru sau veşnic acoperit de grămezi de nori, uitând de trecerea clipelor şi de apropierea nopţilor, simţind cum nu puterea pământului urcă în mine şi mă îmbată, ci puterea gândirii mele pluteşte biruitoare pe deasupra pământului... Aşadar parabole? Voi inventa eu altele, care să recucerească din nou lumea, să schimbe această omenire care e sălbatică şi murdară fără să fie măcar călăuzită, asemeni vechiului Israel, de o Idee... Şi am închis, simţind că îmi ajunge, Vechea Carte. Faptele Apostolilor m-au plictisit, scrisorile lor către Efeseni, prea bătrâneşti în înţelepciunea lor de imitaţie, iar Apocalipsul Sfântului Ioan Teologul mi s-a părut o sperietoare pentru babe... Da, voi întemeia o nouă religie, care să ţină seama de forţele oarbe care pun nu o dată stăpânire pe om, şi care să propună altceva decât umilinţa înrobitoare, inacceptabilă pentru mândria firească a unui animal atât de liber şi de viclean cum este omul. Da, mă voi gândi îndelung, ani mulţi, până ce voi începe să-mi spun parabolele mele... Simţeam însă că am nevoie de un semn, de o confirmare că ceea ce gândeam eu nu mai gândea nimeni şi că ceea ce vreau eu să realizez voi realiza. Cine ştie? Câţi ca mine nu vor fi simţit la fel? Cum să aflu că puterea pe care o simţeam copleşindu-mă va deveni Idee? Un semn puteam primi numai din partea destinului, care în acele clipe mă vedea şi mă ştia. Unde să-l caut? În firele ierbii? Nu. Ar însemna să consult un destin mic. Şi cum stăteam cu nasul în iarbă, am văzut foarte aproape de mine o şopârlă care se uita direct la mine, cu gura deschisă şi cu guşa palpitând de căldura zilei de vară. Uite, mi-am zis, ce-ar fi să caut un semn în şopârla asta? De ce-o fi venit ea la mine tocmai acum, şi atât de aproape, şi nu fuge? Când le întâlneam pe mirişte le loveam cu biciul peste cozi, care se rupeau şi se zbăteau pe urmă singure printre paiele miriştii vreme îndelungată. Am întins încet mâna spre ea şi am văzut că nu fuge. „Dacă şopârla asta, am gândit eu atunci, trece de trei ori peste mâna mea, înseamnă că

tot ceea ce simt eu acum este pe deplin adevărat şi că în decursul vieţii mele totul se va realiza..!" Şi mi-am împins cu precauţie răbdătoare mâna spre botul ei mic. Inima îmi bătea. Dacă fuge înapoi? În acele clipe gândeam că trecerea trebuie să se facă fără ca şopârla să fugă şi eu să-i ies înainte de fiecare dată... Asta nu mai era un semn atât de sigur, cu toate că în mod obişnuit şopârla fuge la apropierea omului şi cu atât mai puţin trece peste mâna cuiva. De astă dată însă eram, pe lângă că îmi bătea inima, liniştit, chiar convins că ea va trece peste a mea. Şi într-adevăr, când dunga palmei mele i-a atins uşor picioarele din faţă, în loc s-o ia la fugă înapoi şi să se piardă pe întinsa mirişte, a făcut deodată o săritură peste palma mea întinsă. Şi a repetat apoi această săritură de trei ori... M-am întors cu faţa în sus şi mi-am dus cotul la ochi, să mă apăr de soare. Soarele însă nu mai era acolo unde credeam eu, de mult coborâse spre marea de porumburi. Mult timp pusese destinul ca să-şi arate semnul, nici nu-mi dădeam seama cum se scursese parcă în câteva clipe o după-amiază întreagă... Şi nimeni nu turburase cu nimic această dezvăluire secretă, niciun om nu trecuse pe la capătul loturilor, niciun băiat, nicio muiere, iar caii, ca nişte zeităţi protectoare, nu se îndepărtaseră nici ei de tânărul lor stăpân, care nu se ştie ce făcea acolo jos de stătea atât de îndelung nemişcat... Simţisem doar într-o vreme, ca pe-o amintire îndepărtată, că îmi zboară gândul la o fântână... Mi-era sete. Dar când m-am ridicat, şi după ce am despiedicat caii şi am încălicat pe ei, mi-am dat seama că setea mi se topise... Am luat-o însă la goană mare spre sat... Îmi plăcea totdeauna, la întoarcere, să alerg cu ei... Să le simt trupurile mari zvâcnind unul sub mine şi altul alături, pe care puneam o mână... Să le văd gâturile întinse şi să le aud gâfâitul... Să las trâmbe înalte de praf în urma noastră întunecând asfinţitul...

Niculae tăcu. Se făcuse palid, ca şi când dezvăluirea amintirii lui secrete ar fi făcut să se ardă în el puteri ascunse, iremediabil pierdute... Îşi reveni însă, şi ea îl lăsă fără să-l turbure. Ca şi când un obstacol greu ar fi fost dat brusc la o parte, deodată el zise:

- Anul trecut ţi-am povestit ceva despre un notar. Mai îţi aminteşti?

El evita acum să continue povestirea, care se pare că avea o urmare... Ce făcuse deci cu gândul acela al lui, că era destinat să dea oamenilor o nouă religie? Îl uitase? Nu, fiindcă el singur numise acea întâmplare amintirea sa secretă. Ce se mai petrecuse cu el după aceea? Cât timp mai crezuse în adevărul acelui gând? Şi când nu mai crezuse ce se întâmplase? Sau mai credea şi acum? El tăcea. Atunci ea răspunse ezitând:

- Da, îmi amintesc tot ce mi-ai povestit... cu un notar şi o istorie cu ai tăi din sat... Ai fost, adăugă ea, încolţit de ţărani! Erau să te omoare în faţa primăriei satului... O mulţime întărâtată. După ce acest notar te-a atras şi te-a trimis în mijlocul lor... Îmi dau seama... Până să le aduci o nouă religie ai vrut să dărâmi lumea lor, la care totuşi ţineai. Ce era în mintea ta, Niculae, exclamă ea deodată, singurătatea ta e o enigmă... Nu înţeleg semnul de întrebare pe care ţi-l ridică trecutul...

- Da' nu e, cum spui tu, nimic tragic, zise el cu un glas senin, însingurat şi parcă umil.

Şi un surâs strâmb apăru şi stărui pe chipul lui.

- Ai avut acum în glas, zise Simina, ceva care seamănă cu glasul cu care ai vorbit cu maică-ta, înainte să-ţi dea cartea... Parcă te văd plecând pe urmă cu caii, cu ***Biblia*** pe coama lor... Numai că, Niculae, mă gândesc... nu-mi dau seama... e totuşi ceva tragic aici... Asta nu te împiedică acum să fii fericit, dar...

- Ce puteam să fac?! strigă el deodată. Nu i-am urât nici măcar o singură clipă... Erau nemiloşi, moldovenii erau loviţi de nenorocire, de o secetă totală, care se repeta, şi ei le luau, pentru un sac de porumb, hainele de pe ei, şi hainele aduse cu ei ale copiilor lor, încălţămintea din picioare...

Ea negă foarte hotărâtă din cap:

- Nu despre asta e vorba, zise. Asta e bine. Mă gândesc... Excluderea ta, poate, e tragică...

- Dar n-am fost exclus, protestă el.

- Ba da, zise ea, e ca şi când ai fi fost... În sufletul tău tu ai trăit-o ca şi când ai fi fost... O trăieşti încă, iată, asta mi se pare că e ceva tragic, deşi tu eşti un om liniştit, n-am cunoscut un bărbat mai echilibrat şi mai puternic ca tine...

Niculae izbucni în râs, dar nu spuse de ce, şi ea rămase contrariată. În cele din urmă el îi explică: tocmai se întâlnise acum câteva zile cu un prieten al său, unul Iosif, şi discutaseră tocmai despre subiectul ăsta, în câte categorii se împart cei excluşi din partid - unii care se consideră şi ei excluşi, odată cu evenimentul, şi pun punct la toată istoria, şi alţii care nu se împacă nicidecum cu excluderea, şi numai la ea se gândesc. Ei, el, Niculae, dacă ar fi fost exclus, ar fi făcut parte din prima categorie, nu dintr-a doua, dar cum nici n-a fost, ce să mai vorbim... Avea dreptate, zise ea în cele din urmă, şovăind, începând parcă să-l creadă. El ştia mai bine...

Îşi contempla însă mai departe, gânditoare, ideea ei, ca pe-o bănuială... Se vedea că povestirea lui o impresionase foarte tare şi că avea să revină, chiar în lipsa lui, asupra ei, având sentimentul că îi scapă ceva...

XII

Această expresie a ei ultimă Niculae o văzu seara sub pleoape, printre flori. Se întorsese la castel la ora obişnuită a dimineţii când îl vedeau muncitorii că iese din casă. Horticultorul bătrân îi dăduse o hârtie în care un raion din capitală le comanda să pună flori în faţa a două blocuri mari din centrul Bucureştiului, care tocmai se terminaseră. Niculae se întoarse în oraş să vadă terenul, care se întindea de-a lungul unui trotuar foarte lat, câteva sute de metri, vizavi de cinematograful Patria, şi până seara se gândi cum să execute lucrarea. Avea loc pentru ronduri mijlocii, dar se gândea să facă totuşi ceva dreptunghiular; desenă lucrarea şi i-o arătă şi bătrânului horticultor: erau dreptunghiuri lungi care formau triunghiuri interioare din flori diferite dintre cele mici şi rezistente, care nu trebuiau udate prea des... Bătrânul horticultor dădu din cap că era foarte bine şi îi spuse să întocmească şi hârtiile necesare pentru administraţie; Niculae se duse apoi şi se culcă. Înainte de a adormi, văzu printre florile care trebuiau plantate în faţa acelor blocuri, şi care i se aprindeau şi se stingeau neîncetat sub pleoape, în preajma somnului, care din pricina nopţii nedormite întârzia, chipul ei cu privirea într-o parte, cu expresia concentrată, gândindu-se la el, la soarta lui, pe care vroia s-o descifreze. „De ce eşti tu atât de neliniştită? o întrebă el cu un gând limpede şi îndepărtat, asemănător cu cel care ne vine când înotăm în adâncul unei ape. Te gândeşti la mine?... Sau la tine?... Nu e nicio cifră enigmatică în existenţa mea, afară de aceea pe care ţi-am şi dat-o azi şi care poate fi şi poezie, dar poate fi şi adevăr, acest semn al şopârlei, pe care nu l-am uitat niciodată. Aşa este, cum zici tu. N-am întemeiat o nouă religie, dar am descoperit secretul ca ura să nu aibă putere asupra mea, ceea ce, dă-mi voie să-ţi spun, poate deveni, împreună cu încă ceva, o nouă religie... Numai că tocmai aici, în acest încă ceva, se pare că n-am reuşit

eu... La asta te gândeşti?... Ştiu eu, vrei să afli cum s-a întâmplat de am eşuat şi mai ales de ce acest gând al eşecului mă lasă perfect liniştit... Ei, n-o să afli... Ştiu eu că n-o să-ţi găseşti liniştea până nu-mi dibui toate secretele, dar, deşi am cunoscut puţine femei, vă cunosc eu totuşi bine, şi n-o să mai afli tu nimic de la mine!..."

Şi nu-i mai dădu niciun semn timp de mai bine de o săptămână. Într-o după-amiază însă, spre seară, urcă scările castelului şi bătu la uşa ei. Abia îşi stăpânea un fel de rânjet, care pe figura lui de adolescent avea ceva straniu.

- În „Casa grădinii", zise el, vecinul meu, domnul Anghel, şi-a prins nevasta, pe doamna Anghel, cu Damian Gheorghe. Ştii, gelozia i-a strâmbat ăstuia complet minţile. Când se uită la tine parcă te face răspunzător de ceea ce îi trece lui prin cap, cu toate că... stai să vezi, nu i-a trecut la nimeni prin cap ca să-i spună lui să taie liliacul mare din spatele casei... I s-a părut că doamna Anghel trăgea prea des cu ochii spre el, ca şi când acolo, în spatele lui, ar fi aşteptat-o amantul ei, în fiecare seară... Ei, nu după un liliac a prins-o acuma... stai să vezi... Damian Gheorghe şi-a gonit nevasta şi copilul ca să-şi aducă concubina.... Că ăsta aşa face, le alternează... Trăieşte când cu una, când cu cealaltă. N-am văzut-o pe concubină cum arată, cică ar fi trimis-o acasă la părinţi, într-o comună de pe lângă Piteşti, să-şi aducă certificatul de divorţ ca să-şi schimbe buletinul... Şi până una-alta, a pus mâna pe doamna Anghel şi a vrut s-o tragă la el în odaie... A tras de ea, ce mai încoace şi încolo, şi era cât pe-aci s-o şi încuie cu cheia la el, dacă la ţipetele ei n-ar fi sărit cineva... Domnul Anghel, care era plecat după peşte, tocmai s-a întors, şi i se povesteşte faptul... Damian Gheorghe e la bufet cu cumnatu-său, Pecingine Ion, barcagiul... Piticul! exclamă Niculae, ca şi când ar fi avut o revelaţie. Vrei să-i vezi?

Ea lăsă fără grabă cartea la care citea deoparte. Ce era asta? Se petrecea cumva un lucru care putea fi mai senzaţional decât faptul de a se vedea ei doi?

- Dacă Damian Gheorghe n-ar fi vrut s-o violeze pe doamna Anghel, zise ea cu ironie, aşezându-se mai bine pe pat, n-ai fi dat un semn de viaţă?

Şi se uită la el cu acea privire a ei nemişcată şi intensă, care arăta mai multă dragoste decât orice cuvinte sau gesturi. El râse atunci şi de întrebarea, dar mai ales de bucuria sa de a o regăsi. Se apropie de pat, o luă în braţe şi se aplecă asupra acelei priviri atât de bogate, în care se uită aşa cum ne uităm aşezaţi pe ghizdurile unei fântâni: vedem un strat de întuneric, dar curând zărim cerul răsturnat şi pe noi înşine în adâncuri, într-un ochi de lumină.

- Nu, zise el, te iubesc! Îmi place să nu te văd şi să te iubesc! Ea căscă ochii. Aşa era, ăsta era el, dar de ce o izbea atât de tare

declaraţia lui? Fără să-şi micşoreze privirea, se retrase însă într-o tăcere pe care se vedea că n-o va mai părăsi până nu va înţelege bine acest adevăr al lui, atât de simplu, dar atât de greu de acceptat. Era o tăcere a ei, pe care nici cuvintele şi nici actele n-o puteau turbura.

- Ce-i facem, zise ea, şi eu te iubesc, dar îmi place să te văd... Te înţeleg... Să umbli aşa singur cu iubirea în inimă şi să nu vrei s-o vezi pe fiinţa pe care o iubeşti... De ce oare?

- Nu ştiu, zise Niculae. Dar în clipele acelea te iubesc foarte tare. Mi-eşti foarte dragă.

- Şi care e legea iubirii tale? zise ea. Cum trebuie să se împlinească, prin absenţă?

- Nu, de ce? Tot prin prezenţă, dar însoţită de o cât mai mare absenţă.

- Şi ar mai urma să spui, continuă ea, cu ironie, că cu cât absenţa va fi mai mare, cu atât mă vei iubi mai mult?

- Da, aşa este, zise el parcă strigând.

- Da, zise ea, aşa se întâmplă, dar asta numai când împrejurările îi împiedică pe cei care se iubesc să se vadă. Împrejurări grele ca nişte munţi. Ori tu... Să fii la doi paşi şi să te simţi bine că n-o vezi pe femeia pe care o iubeşti... Nu înţeleg, Niculae...

- S-ar putea să fie vreun reflex uitat? zise el cu falsă mirare. Răstrăbunicii mei, ţărani, lipseau mult de pe-acasă, duşi cu vitele sau cu carele... Se întorceau după zile, sau chiar săptămâni... În acest timp, gândul le era la femeia lor, dar nu sufereau... Dimpotrivă, se bucurau la gândul că o aveau şi o ştiau acolo la rostul ei, aşteptându-i...

- Dar eu nu vreau să trăiesc pe reflexe uitate! zise ea atunci, desprinzându-se încet, dar hotărât, din îmbrăţişarea lui.

Niculae rămase pe marginea patului, tăcut.

- Crezi că eu nu te pot aştepta dacă ai fi plecat şi n-ai putea veni? Dar să fii plecat, nu să fii prin preajma mea şi să mă ocoleşti cu bună-ştiinţă.

El se uită drept în ochii ei; îi spuse întristat:

- Nu mai îmi place de tine!

Şi se ridică fără grabă şi începu să se uite pe fereastră, prin care se întunericea. Prin ea, grădina era de o frumuseţe bogată, poiana din spatele castelului mărginită de copaci înalţi şi cu coroanele pierdute unele în altele îşi sporea înaintea ochiului dimensiunile, în timp ce călcată cu piciorul era mai mică. Era linişte desăvârşită, ca într-un vis...

El nu se uită să vadă nesiguranţa din privirea ei. O luă încet spre uşă şi ieşi. Pictoriţa sări jos din pat şi începu să se plimbe de colo până colo, prin odaie, dar fără agitaţie. Purta un pantalon alb şi o bluză albastră şi era ca în ziua când o întâlnise el pe alee, machiată în vânăt, dar la lumina înserării el nu observase. „Nu-i mai place de mine, gândi ea. Ce simplu! În timp ce eu stau de trei zile şi îl aştept... Ce-ar fi să nu-l mai aştept?... Asta e iubirea pe care i-o propun eu, e cu viaţă scurtă, şi se cere vijelios împlinită, în timp ce a lui nu are sfârşit, ca o floare care nu s-ar mai veşteji... În realitate se veştejeşte şi a lui, fiindcă în acest timp gândul lui nu rămâne cu adevărat numai la mine. Este el eroul? Iată întrebarea!... Dacă aflu că sunt cu adevărat mereu în inima lui, am să mă liniştesc, am să-l iubesc şi eu în felul lui, fără să-l doresc în fiece clipă. Dar cum să aflu? Unde s-o fi dus el acuma şi ce-o fi gândind despre mine?"

Simţea un fel de panică năvălindu-i în inimă, la gândul că totul s-ar fi putut întrerupe între ei din nou pentru multă vreme, din pricină că ea încălcase pactul. Îi spusese ea însăşi: „Te iubesc fiindcă eşti singur şi liber"... Dar iată, astfel de cuvinte le spunem doar când cel căruia îi sunt adresate este lângă noi. „Nu pot trăi fără să-i văd chipul şi fără să-i aud glasul, şi reuşisem să-l uit sau cel puţin să-l iubesc cum mă iubeşte el acuma... Ce mă fac?... Fiindcă nu numai odaia mea de-aici şi cea de-acasă sunt pustii, dar şi sufletul mi se face pustiu la gândul că l-aşi putea pierde... Mai ales acum, după ce ştiu de unde vine, când nenumărate tablouri ale vieţii lui mi se suprapun peste ale mele cele mai dragi, mai ascunse... Cum totdeauna a căutat el timp pentru sine şi o oaie malefică, pe care ai lui o botezaseră Bisisica, nu vroia să ştie de asta şi îl silea să fugă după ea... Îi văd mai pe urmă, după ce se făcu mai mare, chipul ars

de soare în liniştea câmpiei unde stă lângă caii lui citind Vechea Carte. Ce curios, Pătraşcu, care e un mare artist, şi care vine tot de-acolo, e o vită... Amintirile lui sunt moarte, cu tot cultul lui folcloric pentru nea Ilie şi nea Gheorghe! Mă plictisesc de moarte numai la gândul că am putut, cândva, să mă îndrăgostesc de el... Dar nici acum nu e bine de mine! Ce mă fac? O să-mi pierd capul şi abia atunci voi pierde şi orice şansă de a-l mai ţine... El nu ştie de complicaţiile noastre, îţi trânteşte în faţă cu tristeţe că nu-i mai placi şi se duce!... Ei bine, ducă-se! Nu ne potrivim! Îi sunt chiar recunoscătoare că e atât de sincer cu mine. Nu-i mai plac! Ei, şi? De ce ar trebui să-mi placă mie după o astfel de declaraţie? Ei află, băiatule, că eşti foarte departe de mine şi n-ai decât să nu te mai întorci! Sau dacă te întorci, o să ştiu eu cum să te primesc... Caută-ţi alta, să vedem dacă atunci, prin regrete târzii, n-o să înţelegi că numai eu, eu singură şi nicio altă femeie în afară de mine nu te poate iubi aşa cum eşti, adică cu cea mai adevărată dintre iubiri, cea mai rea pentru mine, fiindcă nu mă pot trezi din nicio înşelăciune, ştiu de ce eşti în stare, din nenorocire iubirea mea nu e scăldată în nicio iluzie... Cunosc piatra preţioasă şi o deosebesc de cea falsă... E secretul meu... Nu te cunoşti tu cum te cunosc eu... Simt că trăiesc, cu tine, tu nu ştii asta. Dar mă faci să plătesc prea scump..."

Simina îşi încetă plimbatul şi se uită spre uşă. Se întinse la loc pe pat şi rămase multă vreme cu privirea pironită într-acolo. Între timp întunericul umpluse odaia. Dar uşa rămânea mereu închisă. Se sculă şi îşi vârî picioarele în pantofi. Coborî şi intră într-o mică nişă, pe după o perdea, aşezată lângă intrarea în holul cel mare, unde era un telefon, şi formă un număr.

XIII

Bărbatul pe care îl chema era singurul ei prieten. Anul trecut, după despărţirea de Niculae, nimerise chiar în seara aceea într-un grup şi se ameţise, bând ceea ce beau toţi ceilalţi, şi gata să cedeze unuia dintre ei, tot pictor, pe care îl chema Caţ. Stătuse tot timpul lângă ea şi încercase s-o distreze. Întâmplarea făcea însă că şi el fusese în zilele acelea părăsit de o femeie pe care o iubea şi nu-i ardea să se consoleze cu nimeni... O protejase deci în felul acesta pe ea de o amintire tristă, care i-ar fi agravat înfrângerea cu al treilea bărbat de care se îndrăgostise şi despre care îi povesti în şoaptă, spre enervarea celorlalţi, până spre ziuă.

- Ce e, Simina? zise el cu acel glas care nu ia la rost, al prietenilor adevăraţi.

Se aşezară amândoi la o masă.

- Mă simt singură, zise ea cu o tristeţe parcă vindecată, dar cu atât mai rea, fiindcă era doar stăpânită, ca să nu arate cât era ea de înlănţuită în singurătatea ei.

- Te simţi singură, sau eşti? zise el. Fiindcă e o mare deosebire: când eşti, singurătatea însăşi te vindecă de durerile pe care tot ea ţi le provoacă, cu condiţia s-o priveşti în faţă. Când nu eşti, atunci e foarte rău!

- Ai ghicit, nu sunt! zise ea.

- Ce, nu cumva... exclamă el speriat.

Dar ea îl întrerupse şi îl opri foarte posomorâtă:

- Nu, fii liniştit...
- Atunci?
- Băiatul meu, horticultorul... Între noi fie vorba, adăugă ea, „băiatul" ăsta e mai mare ca mine cu vreo cincisprezece ani...
- V-aţi împăcat! exclamă el.

Părea încântat la auzul acestei veşti, şi singură această bucurie a lui nemotivată (fiindcă totdeauna dorim de la un prieten lucruri nemotivate, cele motivate fiind chiar cele care ne chinuiesc pe noi) o despovără vizibil, de neliniştea ei, pe Simina.

- Ne-am împăcat, dar nu ne merge bine, zise ea. Adică mie nu-mi merge. Mă iubeşte ca un ţăran, în timp ce eu simt că nu e ţăran, altfel cum aş putea să ţin la un ţăran, n-am nimic comun cu ei, în timp ce el are, a făcut cu una un copil, ţi-am spus...
- Nu cumva a început să trăiască şi cu ea şi cu tine?
- Nu, deloc, dar ar fi capabil. Nu cu ea, dar cu alta...
- Am înţeles, eşti geloasă.
- Nu atât, mă simt pierdută... Ştii, de când eram mică, mă gândeam că atunci o să mă îndrăgostesc eu de un bărbat când o să îndeplinească trei condiţii. Prima, să-l iubesc ca pe tata, a doua, să-i fac un copil, şi a treia, să mă las pentru el de pictură. La toate trei răspunde băiatu ăsta al dracului... Tata, ţin foarte mult la el, fiindcă nu e capabil să mă judece niciodată urât, dar fără să fie incapabil să mă protejeze, nu e, adică, un tată mălăieţ. Singura lui slăbiciune e pasiunea pentru artă, i-a părut rău şi îi pare şi acuma că m-am despărţit de Pătraşcu. L-aşi lăsa însă dacă Niculae mi-ar cere acest lucru, înţelegi, dacă ar fi vorba de căsătorie... M-aşi recăsători cu el... Pe urmă, un copil aşi vrea să fac cu Niculae, chiar nelegitim! Iar cât despre pictură, ei bine, când sunt cu el, mă simt ca şi când n-aşi fi pictoriţă, şi totuşi mă simt cu rost, n-am sentimentul că sunt frustrată.

Caţ se uita acum la ea cu zâmbetul celui care a dibuit soluţia.

- I-ai spus şi lui toate astea? zise el. - Nu!
- Păi de ce?
- Atât mi-ar mai trebui. M-aşi descoperi definitiv, aşi ajunge o jucărie în mâna lui.
- Se joacă cu tine?
- Nu, nicio clipă. Dar s-ar putea să-i trezesc cheful.
- Dimpotrivă, zise Caţ, l-ai subjuga.
- Aşa crezi?
- Acuma, depinde. Nu ştiu cât eşti tu cu el de degajată, Între timp în sufragerie se petrecea ceva şi amândoi urmăriră

câtva timp mişcarea chelneriţelor; pregăteau o masă lungă. Apariţia în holul sufrageriei a unor personagii, unirea câtorva mese anunţau o petrecere sau o sărbătorire. Erau inşi care se înţelegeau între ei parcă prin alte mijloace decât cele obişnuite, cuvinte sau chiar semne. Nu vorbeau deloc şi te întrebai ce făceau ei cu limbajul, dacă îl au, şi cum îl vor folosi... Simina se uita la ei ca la nişte cai care ar fi nimerit acolo şi îl întrebă pe Caţ nedumerită:

- Ce e cu ăştia? Tu îi cunoşti?

- Nu pe toți... Pesemne că sunt agitați, nu știi nimic?

- Nu. Şi nu s-ar zice că sunt cum spui tu.

- N-ai fost invitată?! zise Cați mirat.

- Nu, se miră şi pictorița.

Atunci el îi explică: avusese loc chiar azi o adunare importantă, în care era condamnată arta fără conținut. Şi ăştia probabil că erau fierți.

- Regret, zise Simina. Mă simt obligată în acest caz să renunț la punctul meu de vedere, cu toate că nu-i consider pe ăştia adevărați artişti.

- Nu e glumă, zise Cați.

- Cred şi eu, zise Simina. Se vor găsi destui care să mă judece pe urmă şi pe mine că de ce nu pictez oțelari în care vătraiul pe care îl țin ei în mână să apară pe primul plan. Îi ştiu eu pe cei care scot capul după astfel de condamnări... Am mai trăit aşa ceva...

Dar iată că unul din ei puse cuiva o întrebare, nu prin cuvinte, ci printr-o uitătură insistentă pe care celălalt nu păru s-o ia în seamă, dar începu să se plimbe încoace şi încolo, ca şi când ar fi căutat ceva, nu în viața reală, fiindcă nu se uita la nimeni, ci undeva în amintirea sau închipuirea lui. Şi deodată, foarte liniştit, îşi duse brațele înainte, se aplecă şi rămase într-un picior, în care încercă să se țină cu o stângăcie stranie, care simula ceva de neînțeles... Purta barbă şi plete, era însă îngrijit îmbrăcat. Toți se uitau la el cu priviri opace şi imobile, fără curiozitate, străine de el, dar şi de ei înşişi.

- Dane, strigă Simina.

El se uită la ea, dar nu se redresă, ci se apropie în felul acesta, cu barba înainte, ca un călugăr cu privirea albită de o iluminare.

- Dane, zise Simina, ce e cu tine? Ți-ai lăsat barbă!? De ce faci aşa?

- Mă simt ca o pasăre ciungă! rosti atunci bărbosul.

De ce se simțea astfel? Îl întrebă Simina. Bărbosul se redresă, trase un scaun, dar nu răspunse la întrebare. Nu era clar?

- Tu nu faci artă fără conținut, reluă Simina.

Bărbosul nu era însă prea vorbăreț. Când i se lumina mintea că vrea să spună ceva, asta i se vedea şi pe față, care căpăta în clipa aceea o expresie intensă de inteligență, care apoi se stingea.

- Apropo de barbă, acum câteva zile, începu el să povestească, m-a oprit un ins pe stradă. Era un om în vârstă, serios, avea păr alb... „Domnule, îmi zice, nu vă supărați... vă deranjez... aş vrea să vă întreb ceva dacă sunteți amabil..." „Da, vai de mine, zic, poftiți!" Şi atunci el îmi spune: „De ce p... mă-tii nu te razi?" Am rămas cu gura căscată... „De p... mă-tii", i-am răspuns şi eu şi m-am cărat...

Simina râdea. Bărbosul se ridică şi se duse şi se aşeză lângă soția lui, unde rămase după aceea toată seara foarte liniştit.

- Odată, la ziarişti, zise Cați povestind despre el, i-a dat cineva un brânci şi a căzut şi s-a tăiat rău la mână, avea două sticle în brațe. S-a ridicat şi l-a pocnit şi el pe ăla, uite, drept aici, la mir, i-a lăsat un semn pe viață. A venit milițianul şi i-a cerut buletinul, fiindcă scena avusese loc la ieşire, în stradă. Dan şi-a scos buletinul din portofel, l-a pus pe palma care gâlgâia de sânge şi: „Na, mă, zice, buletinul, fire-ai

al dracului!" Şi pe urmă i-a zis iar: „Tu în loc să vezi că pot să mor aici în faţa ta, îmi ceri buletinul. Ia-l, băga-te-aş în mă-ta!"

- Şi? zise pictorița.

Caţ râdea. Pesemne că scena la care luase parte îi lăsase în amintire ceva hazliu, tonul pictorului invitându-l pe miliţian să ia buletinul: adică, ia-l, mă, murdărit de sânge, şi uită-te la el, să vezi cine sunt, că de asta îţi arde ţie acuma!

- Ce era să-i mai facă? zise. A plecat şi ăla! La noi omul ordinii nu e un Javert, să te înhaţe dacă ai călcat legea, în cazul de faţă injuria la adresa lui, mai dă şi el din umeri şi se cară.

- Ce caută el printre ăştia? E un băiat talentat, zise Simina. Dar el nu avu timp să răspundă la

această întrebare. Intraseră

tocmai atunci în sufragerie doi inşi, şi Simina tresări. Pe unul din ei îl cunoştea prea bine, era scriitorul ei de la Sinaia, cu veselia lui care o cucerise. Da, iată-l, arăta neschimbat. Atâta doar că părea puţin cam cătrănit... O fi fost din pricina aceleiaşi adunări despre care era vorba, unde erau, probabil, atinşi şi ei, scriitorii? Dar, dimpotrivă, această cătrăneală îi făcea veselia şi mai contagioasă, ca şi când neputându-l părăsi prin natura ei, această veselie a lui se întărea şi se îmbogăţea cu nuanţe irezistibile: expresia lui era la adresa cuiva, sarcastică, şi ceea ce simţea el în acea clipă dădea parcă pe dinafară sub avalanşa de idei şi imagini care stăteau gata să-i gâlgâie din gâtlej, neduse după obiceiul lui până la cap, ca la un butoi prin care lichidul ar fi ţâşnit pe lângă cep; iar privirea sa era cinică, aşa cum probabil o avusese în lipsa ei, în noaptea aceea, când vrusese s-o dea pe ea cu banul. Alături de el, holbatul! Omul cu motocicleta, care se îndrăgostise de ea cu obsesia însurătorii... Se prefăcu că nu-i vede. Încercare zadarnică, fiindcă scriitorul nu luă în seamă această fereală, se apropie, îi apucă mâna, i-o sărută cu un respect însoţit de un rictus pe care ar fi vrut să i-l explice, dar se abţinea fiindcă se distra mai mult cu el neexprimat şi îi spuse, cu o tandreţe învăluitoare:

- Dacă vreţi să nu vă vadă persoane nedorite, mârlani şi alţi paraziţi ai societăţii... hî (şi se înecă scurt într-un râs sugrumat ridicând capul sus), atunci nu veniţi aici, fiindcă nu-i puteţi împiedica să vă admire. V-am văzut cum aţi întors capul, vă las, şi dacă aveţi nevoie de sprijinul meu, faceţi-mi un semn, şi lăsaţi, că au de-a face cu mine, îmi cunosc eu marfa, nicio grijă...

Şi îi făcu, îndepărtându-se, semne pline de subînţelesuri liniştitoare, în timp ce holbatul, care o salutase scurt, îl urma. Se aşezară chiar la masa care se pregătea. Aşadar masa era pentru ei... Nimeni din ceilalţi nu păru contrariat şi probabil că mai urmau să vină şi alţii. Cel care mimase o pasăre ciungă era invitat.

- Ce sărbătoriţi? zise Simina cu o ironie absentă, dispreţuitoare, adresându-se scriitorului.

Făcea desigur aluzie la sărbătorirea lor de anul trecut, când într-o seară ca şi acuma, la o astfel de masă, el povestise ca un mârlan, cum bine se caracterizase, scene intime dintre ei doi, care nu se povestesc niciodată.

- Nici nu bănuiţi! răspunse el făcându-se că nu înţelege, dar cu un glas atât de curat încât puteai cădea la îndoieli chiar dacă ştiai bine că ceea ce ţi se povestise nu putea fi pus în niciun fel sub semnul întrebării. O să vină acum între noi un geniu, însoţit de o grămadă de admiratori, continuă el. Dar ce fel de admiratori... O să-i vedeţi, nu plecaţi, o să vă descreţească fruntea...

Dar demult ea nu părea să-l fi auzit.

- Sunt foarte degajată, şopti ea adresându-se prietenului. Asta e, sunt degajată, prea degajată. Aşi putea să-i povestesc despre cele trei condiţii, dar am pornit-o greşit, nu sunt sigură că aşi putea urmări, în timp ce i-aşi face această declaraţie, efectul în sufletul lui, aşa cum mă simt eu urmărită de el. Cu toate că nu e iscoditor. Cum să-ţi spun să mă înţelegi, am sentimentul (ce mai încoace şi încolo!) că mă face praf, în timp ce eu nu ştiu nimic încotro merg, în sufletul lui, sentimentele mele. Cu toate că văd că îl atrag.

- Dacă îl atragi, ce nevoie mai ai să ştii şi cum? zise Caţ.

- Nu pot să alerg după el.

- De ce nu?

- Mi-a rămas, de la Pătraşcu, o silă să alerg după un bărbat. Îmi dau seama că Niculae n-are nicio vină şi că poate alergatul meu după el e doar o obsesie, da... e foarte adevărat... Foarte întristat mi-a spus astăzi: „Nu mai îmi place de tine!" Da! adăugă Simina deodată cu un glas febril, ai dreptate, mi-a spus-o ca un copil, atât de spontană era sinceritatea care tremura în glasul lui... Trebuia să sar imediat din pat, să închid uşa şi să-l opresc... Mă duc după el! O să luăm masa aici, noi trei. Nu pleca...

Şi se ridică şi ieşi.

XIV

Un om care moare nu moare într-un teritoriu al morţii, adică să plece dintre noi într-o lume de coşmar şi acolo să se chinuie şi să-şi dea duhul. El moare între noi, pe soare sau într-o încăpere în care mai sunt şi alţii, şi care se uită în acest timp la el cu ochii vii. E adevărat că se strâmbă sau dă ochii peste cap, înainte de a scoate un ţipăt final... Dar poate, ochii, să-i ţină şi imobili, şi îngrozit de simţirea lui să nu facă nicio mişcare, paralizat de suflul cel rece...

Un astfel de om văzu Simina când intră în încăperea bufetului, în care petreceau de obicei oamenii lui Niculae. Fumul de ţigări era gros şi nu putu, din primele clipe, să-şi dea seama unde era şi dacă era acolo prietenul ei. Era o linişte stoarsă, ca printre naufragiaţi... Cei aşezaţi pe scaune la mese se uitau la chipul acelui om care, prin ochii săi holbaţi, suporta cu o spaimă liniştită o povară: ducea în spinare un om care încălicase pe el şi îl călărea de colo până colo prin încăpere. Vedeţi, spunea privirea lui înfricoşată, nimeni nu e stăpân pe propria lui soartă, iar eu sunt omul care sunt aşa cum gândiţi voi despre mine că sunt... Şi fac ceea ce gândiţi că trebuie să fac...

Simina rămase nemişcată la intrare. Niculae stătea la masă singur, cu un pahar mic în faţă, chiar lângă tejghea, jumătate întors cu spatele la uşă şi la ceea ce se petrecea în încăpere. Şi n-o văzu imediat în acele clipe. Dar apoi se întoarse de tot şi se uită şi el, ca şi ceilalţi, mut, la spectacolul care se petrecea sub ochii lui. Cel călărit era domnul Anghel. Venise să-i ceară socoteală lui Damian Gheorghe. Intrase în bufet şi i se adresase cu o blândeţe parcă ireală:

- De ce, bă, mi-ai violat nevasta?

Se vedea, pentru cine îl cunoştea bine, că el nu mai putea de-aici înainte, până la sfârşitul zilelor sale, să creadă că fapta nu avusese loc, când din nimic tăiase liliacul din spatele casei. Dar acum? Cine mai

putea să-l asigure că fapta nu se comisese? Şi mai ales cine ar putea să-i spună în faţă, dacă s-a comis, că s-a comis? Ai fi zis, după expresia teribilă din privirea lui bulbucată, că întrebarea va fi însoţită de o săritură de fiară întărâtată. Dar nu se întâmplă nimic. Catastrofa se pare că îl lăsase pe domnul Anghel incredul, şi el nu venise, după cum se părea, aici, să ceară socoteală, ci mântuire, să-i spună adică Damian Gheorghe el singur cu gura lui că nimic nu s-a întâmplat, că a stat toată după-amiaza aici la bufet, cu martori, uite, să spună şi ei, sunt aici de faţă... Nu e aşa, Stane, nu e aşa, Vasile? Uite, bufetiera, tovarăşa Mimi, care nu minte niciodată şi nu ţine cu nimeni, femeie cu carte, a fost funcţionară la birouri, dar a făcut, târziu, un copil cu electricianul ei şi s-a trecut la bufet, unde câştigă mai bine. Să spună ea, n-a stat el, Damian Gheorghe, tot timpul, cum stă acuma cu cumnatu-său, barcagiul, Pecingine Ion, la masa aceea şi au băut bere?!

Damian Gheorghe însă tăcea şi se uita la el cu o expresie de stupoare pe chipul lui cu nasul lung ca o sabie. „Ce vrea ăsta de la mine?" parcă spunea. Şi apoi îl întrebă:

- Ce vreai, bă, de la mine?
- De ce mi-ai violat nevasta? repetă domnul Anghel.

Întrebări, răspunsuri... Cine i-o fi învăţat pe oameni să le pună, să le dea?... Să nu-l omori pe ăsta? Damian Gheorghe părea totuşi de astă dată îngăduitor. Se ridică de la masă şi deodată îi sări domnului Anghel în spinare. Dar nu-i făcu nimic, începu să hăulească: Hă, hă! Hă, hă! Şi să-i dea domnului Anghel, care era voinic, pinteni. Apoi Damian Gheorghe se linişti. Dar nu se dădu jos de pe şalele gelosului, a cărui privire, între timp, se bulbucase.

Niculae se ridică, îi ocoli pe cei doi cum ai ocoli un copac, şi o scoase pe Simina afară.

- Ce drăguţă eşti tu, îi spuse, nu mă aşteptam să mă cauţi, taman mă pregăteam să viu eu după tine...
- De ce îl lăsaţi? zise ea indignată.
- N-are rost să te amesteci în distracţiile lor, răspunse Niculae patern, ca şi când cei pe care îi lăsase la bufet ar fi fost fiii săi, care se distrau în felul acela cam brutal.
- Asta numeşti tu distracţie?
- Asta da, de obicei Damian Gheorghe apucă omul de fălci, îi deschide gura ca la cai, şi dacă nu e prin preajmă un perete, atunci spre un copac îl împinge şi îi zdrăngăne de el tărtăcuţa...
- S-ar părea că şi pe tine te distrează un astfel de spectacol.
- Da, mă distrează, zise Niculae vesel. De dimineaţă s-a dus peste nevastă-sa, la dormitorul comun... Una Florica, nu ştiam că e nevastă-sa, adăugă Niculae parcă râzând în întuneric, şi se opri din povestit... Din primăvară, continuă el, n-o mai căutase deloc, aşa spun toţi, foarte miraţi, să vezi de ce. Că el o trimisese pe concubină să-şi aducă actul de naştere, ţi-am spus eu... Şi în lipsa ăleia, s-a dus peste asta, nevastă-sa gonită... Dar stai să vezi, că era de fapt sentimental, fetiţa lor împlinea cinci ani, şi o căuta pe nevastă-sa să-i aducă un pachet cu jucării... Şi o vede pe-aia de la distanţă stând de vorbă în grădină cu un bărbat. S-a apropiat de ea şi în loc să-i dea jucăriile a început s-o lovească. Ala s-a cărat. Pe urmă, hai să-i dea muierii pachetul, dar aia a luat-o la goană... Spre seară, aşa când începe soarele să coboare şi începe şi în noi să coboare un fel de final, aşa, cu semnul întrebării: ce facem, de ce să trăim?, Damian Gheorghe, negăsind un răspuns care să-l liniştească, ţi-am povestit, a încercat să-l afle cu forţa între picioarele doamnei Anghel...
- Şi tu de ce eşti grosolan? Şi de ce râzi?

- De ce râd! se supără Niculae râzând. Aşa! Fiindcă ai venit tu după mine.
- Îţi pare bine?
- Nici nu ştii cât de mult.
- Aşi vrea să ştiu.

Se lăsase răcoare, aerul era puţin umed. Cerul înalt, plin de stele. Pietrişul de pe alei le scârţâia sub picioare.

- Mergem înăuntru să mâncăm, zise ea. Eşti invitatul meu.
- Văd lume multă, lumînăţie mare, răspunse el.
- Ce ne pasă nouă?! zise pictoriţa lipindu-se de el. Poate ne şi distrăm.

Înăuntru însă nu se anunţă pentru ea nimic distractiv. Pe chipul ei apăru brusc teama, aproape spaima. Din prostie, din neatenţie, uitase că Niculae nu-l cunoştea pe Caţ: când văzu unde îl duce, el se posomorî, şi în loc să se aşeze la masă rămase imperios în picioare. Cine era acel bărbat cu care, se vedea, ea stătuse mai înainte la masă? Bâlbâindu-se, ea încercă să facă prezentările, dar Caţ înţelese fulgerător ce se întâmplă şi o întrerupse: el pleca, „sărut mâna, bună seara"... Cum să dregi o astfel de gafă?

- Cum poţi fi atât de slabă încât să te consolezi, în lipsa mea, cu altcineva, indiferent cine ar fi?
- Te-am aşteptat, Niculae, în odaie, să te întorci...
- Ei şi? Nu poţi trăi cu mine în gând? Măcar un ceas? Aşi fi venit, cum de nu ţi-ai dat seama?

O bruscă revelaţie apăru pe chipul Siminei: Iată-l! Şi el era ca ea! Da! Gelozia! Şi încă una proaspătă şi necruţătoare, de adolescent... „Trebuie să-l scot repede de-aici, gândi, până nu-l descoperă el la masa aceea pe scriitor... Sunt neroadă, nu ştiu ce fac, unde îmi umblă mintea... Dar el e de vină, nu sunt din firea mea o zăpăcită."

- Niculae, hai mai bine să ieşim! Mergem la Bucureşti, luăm masa într-un restaurant civilizat şi urcăm pe urmă sus în atelier...
- Hm! făcu Niculae, uitându-se mirat la ea cum se ridică de pe scaun, gata să plece. De ce? zise el bănuitor. Ce e necivilizat aici?

Şi privirea îi alunecă rapid în toate părţile.

- Stai jos, îi şopti. Ce-ţi închipui? L-am văzut!... Nu te aşeza cu spatele la el... Nici cu faţa... Trebuie să te dirijez ca pe-un copil?

Ea nu se fâstâcise, dar într-adevăr vrusese în prima clipă să se aşeze în aşa fel încât să nu vadă ce se petrece la masa aceea lungă.

- Te rog să nu mă intimidezi, zise ea.
- Maică-ta, şopti el discret, sărbătoreşte Paştele?
- Cum să nu? tresări Simina. Dar de ce?
- Aşa!
- Ce-ai tu cu paştele mamei mele? zise ea, dându-se mai aproape de el. Apoi deodată înţelese. Dacă o să-i spun că ai vrut s-o blagosloveşti de paşte, o să leşine, cred că nu i-a spus nimeni în viaţa ei aşa ceva... Adică nu, reveni pictoriţa parcă încântată, odată a înjurat-o un vânzător de la pâine... Nu ştiu ce-a vrut mama, pâine mai coaptă, cu coaja mai rumenită... Nu mai era nimeni în chioşc. Şi ăla s-a uitat în ochii ei şi i-a spus: „Du-te în p... mă-tii!" Mama nu înţelegea! A venit acasă şi ne-a spus; era complet aiurită! Tata, care are un umor al lui, cât e el de blând, a stat şi s-a gândit. „Să ştii că te face mare la

raion" i-a spus el. „Cum adică?" a strigat mama. „Aşa! Au vrut să te pună la încercare să vadă cum reacţionezi! Vor să te facă mare!" „Eşti nebun!" a zis mama uluită. Şi i-au trebuit câteva zile până să-şi revină în fire.

„Ce inteligentă e, gândi Niculae, şterge repede prostia pe care a făcut-o stând la masă cu insul ăla, probabil vreun prieten din meseria lor... Unde i-o fi mergând mintea, de nu e atentă la ce face?"

XV

Chelneriţa se opri la masa lor şi comandară ceea ce se servea de obicei seara aici, grătar şi brânzeturi... La masa cea lungă se aduceau însă şi castroane mari pline cu peşte mărunt, prăjit, cumpărat de pe la pescarii care stăteau toată ziua pe lac cu bărcile lor mici cât nişte troace.

- Se aşteaptă sosirea unui geniu, însoţit de admiratorii săi, zise Simina. Sărbătoresc ceva.
- Nu-ţi pare rău că nu eşti cu ei? zise el simulând multă înţelegere.
- Maică-ta se duce la biserică? Îl întrebă ea la rândul ei.
- Ce-ai tu cu biserica mamei?... Hm, făcu Niculae, o să te înveţi să înjuri ca o golancă, ia te rog, asta e o artă care nu e de domeniul tău!
- Ca să fiu sinceră, când ţi-am spus că poate ne distrăm, la ei m-am gândit... Vedem cum ne simţim... Dacă nu, plecăm...
- Fii serioasă! zise el. Crezi că ai des ocazia să vezi un geniu? Sunt curios...

Acesta nu întârzie să sosească. Pe uşă intrară la un moment dat unul după altul şase-şapte inşi, care se îndreptară parcă alene spre masa care îi aştepta. Era uşor de recunoscut, călca cel mai alene din toţi, în timp ce ceilalţi, siliţi să-şi încetinească mişcarea de inerţie a corpurilor lor în preajma lui, îl desemnau involuntar drept astru ai cărui sateliţi erau. Era voinic de statură, dar puţin obosit în mişcări; mai degrabă îmbătrânit. Contrastul dintre robusteţe şi oboseală sugera înţelepciune, stăpânire de sine şi mai ales un anume scepticism, care însă îi ţinea spiritul activ şi nu, dimpotrivă, blazat, oboseala fiind deci a trupului, nu a minţii. Blazarea era doar aparentă, se vedea acest lucru din privirea pătrunzătoare cu care cerceta figurile necunoscute.

Se aşezară la masă şi începură să mănânce. Ceilalţi care veniseră primii şi cărora s-ar fi zis că le lipsea graiul demult ocupaseră alte mese. Numai unul era singur, dar părea să fie tot scriitor, şi nu pictor, fiindcă stătea cu faţa spre masa cea lungă şi se adresa tare, poate prea tare, veselului, care de altfel nu-i acorda nicio atenţie.

Niculae avea un surâs rece în colţul gurii.

- N-o să ne distrăm, spuse el uitându-se cu o privire întunecată la prietena lui.
- Nu înţeleg, zise ea neliniştită, ce-ţi veni... Adineauri spuneai că eşti curios... S-a întâmplat ceva?
- Încă nimic, îi răspunse el posomorât, punând cuţitul şi furculiţa cruciş pe farfurie; nu mai avea chef de mâncare. Bău însă un pahar mare de vin fără apă sau sifon. Dacă m-ai întreba, continuă el cu dispreţ, în câte categorii se împart oamenii când petrec, ţi-aşi răspunde fără şovăire: în beţivi!
- În beţivi şi mai ce? zise ea neînţelegând.

- Atât, în beţivi! Degeaba încerci, adăugă el, să înţelegi despre ce e vorba uitându-te într-acolo. N-ai să descoperi nimic. Dar eu îi cunosc, de orice meserie ar fi, de la muncitori la intelectuali... Sunt prea tăcuţi... Asta înseamnă că în general sunt amorţiţi şi că numai un anumit număr de sticle îi binedispune.

- Bun, zise ea, şi de ce eşti tu aşa de supărat?

- Fiindcă nu ştiu să mă port cu beţivii. Îi iau drept oameni normali, fiindcă prea dau la iveală la beţie ceea ce ar dori atât de tare să facă atunci când sunt treji.

- Nu te distrează? se miră ea. Adineauri, după ce-am ieşit de la bufet, când te-am întrebat cum poţi să suporţi astfel de spectacole, mi-ai răspuns că te distrează.

- Nu sunt dintre cele care au vreo atingere cu viaţa mea, răspunse el.

Ea rămase gânditoare.

- Aha, zise. Înţeleg...

Era deosebit de frumoasă în astfel de clipe, când nu numai cu inima, ci şi cu gândul era, în prezenţa lui chiar, obsedată de el.

- Ştii ce, zise ea, hai să plecăm.

- Nu e aşa de grav, răspunse el, iarăşi îmblânzit. O să plecăm, dar mai stăm... Da, zise deodată, iată-l, se foieşte, o să vină la masa noastră... Simina, şopti el cu ochii într-acolo, să te învăţ cum să te uiţi când eşti în încurcătură...

- Dar nu sunt în încurcătură, răspunse ea dând din umeri mirată.

- S-ar putea să fii, zise el. Eşti uşor de lovit... Ascultă... Când eram activist trebuia să stau de vorbă cu tot soiul de oameni şi cum câteodată n-aveam niciun chef să mă uit în luminile porcine ale ochilor câte unuia, dar nici de felul meu n-aveam obiceiul să mă uit în lături, am învăţat să mă uit pe deasupra individului, uite, pe-aici, zise Niculae arătându-şi creştetul capului. Te uiţi drept aici şi nu-l mai vezi, dar el crede că îl vezi...

Ea zâmbi şi se uită la el în felul acela.

- Ai dreptate, zise.

- Ei, aşa să te uiţi la scriitorul tău dacă vine. Şi să nu faci conversaţie.

Dar ca şi când ar fi ghicit că venirea sa n-avea să fie o surpriză pentru cei doi (şi numai la adăpostul surprizei poţi opera asupra candorii cuiva), scriitorul încetă să se mai foiască şi enervat se decise să-i acorde totuşi atenţie pisălogului care sta singur la o masă şi nu-l slăbea:

- Du-te, mă, în pastele mă-tii, şi lasă-mă să beau şi eu un pahar de vin liniştit... Ce vrei? Oricum ai suci-o tu, tot atâta talent ai, cât ai, adică atât cât să-l găseşti mâine dimineaţă trezit în fundul paharului, chiar dacă am umbla noi amândoi de gât în fiecare zi şi ne-am îmbăta ca nişte porci... Eu a doua zi, hîîî, mă trezesc, dar tu tot nu devii mai talentat...

Revenise la veselia lui abia ţinută în frâu. Pisălogul tăcu câteva clipe, apoi răspunse că îşi rezervă dreptul unei replici la care rămânea să reflecteze... Să continue ei toţi şi să nu se jeneze de el şi în acest timp el se va gândi şi îl va zdrobi pe paranoicul acela...

Ajunseseră la cafele, scoaseră ţigări şi începură să fumeze. Presupunerea lui Niculae nu se adeverea: băuseră un număr de sticle, dar nu deveniseră mai comunicativi. Un fapt deosebit de grav probabil că se produsese şi care îi ţinea pe toţi tăcuţi, fiindcă în afară de cuvinte uzuale, în legătură cu mâncarea şi

schimbul de ţigări sau chibrituri, nu se întrezărea deloc motivul pentru care erau împreună atât de mulţi: nici vorbă de petrecere. Să fi fost vorba de şedinţa aceea care tocmai avusese loc şi care îl făcuse pe pictorul cu barbă neagră dintre ei să se simtă ca o pasăre ciungă?

- În fond, zise la un moment dat unul dintre ei, ca şi când ar fi vrut să-i justifice pe toţi, o descoperire are în ea totdeauna ceva brutal. Gândiţi-vă la titlul pe care l-a dat Spengler descoperirii lui: „Declinul Occidentului". Aşa suntem şi noi acum. Suntem în faţa unei descoperiri; nici n-avem ce mai zice.

Sub efectul vinului, cel care pronunţase aceste cuvinte se făcuse roşu la faţă şi o irepresibilă veselie, până atunci secretă, începu să-i strălucească în priviri, în timp ce strivea ţigare de la ţigare. Starea lui se deosebea de a scriitorului vesel prin ironia intensă a luminilor ochilor, în timp ce pe chipul aceluia veselia era ca o spumă a vitalităţii sale debordante colorată de intense străluciri de cinism turbure în priviri...

- Ba avem, zise veselul, nu trebuia chiar aşa, Virgil, să-i spună pe nume descoperirii: literatură didactică. Nu sună bine, he... s-ar putea să apară nedumeriri. Eu am o asemenea nedumerire, şi te întreb, Virgile, explică-mi şi mie: ce-ai vrut să spui, că ai scris textual, oamenii trebuiesc învăţaţi, cu ajutorul literaturii, cum să trăiască, la propriu, adică cum să stea la masă, cum să ţină furculiţa... În afară de răul tău exemplu personal, că văd că ţii cuţitul cu care cureţi mere în dreptul nasului, deloc didactic, gata să-l bagi în ochii lui Radu, hî, nu pricep cum o să scrii tu de-aici înainte conform teoriei, adică cum, didactic?...

Cel numit Radu începu să dea din cap extrem de nemulţumit de ceea ce auzise şi bătu cu cuţitul în pahar. Se ridică în picioare.

- Tu eşti mai subtil, îi zise veselul, eşti admiratorul lui numărul unu, spre deosebire de Mihai, care e admiratorul numărul doi, ştiu că tu o să explici, aşa, să ridici puţin mai sus sensul, iar Mihai, care e cult, o să vină cu argumente de bun-simţ şi de informaţie... Uite ce e, Virgil a scris exact în studiul lui cuvântul „didactică", s-a terminat. Ce vrei să mai spui tu, stai jos, hî...

Parcă se îngrăşa de plăcere vorbind, dar cel numit Radu nici nu se gândi să renunţe; un surâs bizar îi apăru în colţul gurii.

- Nu trebuie, zise acest Radu, nimic luat *ad litteram*. Ideile lui Virgil sunt de o claritate de cristal şi dau impresia că sunt uşor de înţeles. Literatura didactică nu înseamnă, în mod simplist, ceva în sensul unor istorioare morale care să se predea în manuale, cum ar crede cineva, ci o literatură care să-l silească în sfârşit pe om să vadă realitatea. Cuvântul „silească" în studiul lui Virgil nu apare, dar stă în spatele cuvântului „didactică". Totul trebuie luat în înţelesul superior. Omul, după vechea literatură care s-a făcut până acuma, apărea ca un posedat de idei sau pasiuni. E timpul ca el să vadă şi să înţeleagă ce e un copac, un copil, o femeie sau o picătură de ploaie. Literatura care s-a făcut până acuma n-a fost o literatură falsă, dar aluat drept realitate ceea ce era fals în om... Consecinţele acestei descoperiri sunt importante. Sigur, ceea ce s-a scris până acum e bun, dar e încheiat şi în mod inevitabil se vor auzi strigăte de disperare în urma eliminărilor tragice care vor urma...

Astfel vorbea admiratorul... Geniul asculta, pierdut parcă în acţiunea sa de a curăţa mere, şi numai un observator atent ar fi putut distinge la el un vag surâs batjocoritor în colţul gurii, la adresa

admiratorului său, care, la rândul lui, avea şi el acelaşi surâs în colţul gurii, la adresa nu se ştie cui, poate chiar, şi el, la adresa celui a cărui doctrină încerca s-o explice?

- N-aş fi crezut, strigă veselul, că zace în tine un dictator fanatic... Îţi place, adică ţi-ar plăcea şi ţie să retezi capete!...

- Ce e de mirare aici? zise atunci cel al cărui chip se înroşise sub influenţa vinului, şi despre care veselul spusese că e admiratorul numărul doi, cel cult, cu irepresibila lui veselie ironică din priviri... Cine ar fi bănuit, zise el fără să se ridice însă în picioare, şi cine mai ştie astăzi că pe pergamentele vechilor scrieri păgâne călugări intransigenţi şi fanatici, după ce aveau să şteargă capodopere ale unei întregi civilizaţii, aveau să scrie, peste ele chiar, texte creştine, inaugurând o eră nouă? Nimeni nu mai ştie! Şi nimeni nu mai deplânge azi distrugerea acestor valori cu atât mai preţioase cu cât reprezentau nu o civilizaţie în declin, ci una, pe plan spiritual vorbind, în apogeu, fiindcă năvălirea barbarilor n-a reflectat decât slăbiciunea structurilor sociale, arta fiind pe deasupra acestor convulsii... *Satiricon* e o operă naivă, deşi arată moravuri corupte... Şi naivitatea înseamnă aici tinereţe... Unii îşi închipuie că civilizaţia noastră creştină s-a impus cu blândeţe şi că numai persecuţiile au născut martiri, că n-a existat la apariţia ei nicio reacţie spirituală superioară... Nu mai ştim noi, dar reacţia a existat, minunile lui Cristos au fost ridiculizate, parabolele lui au stârnit pamflete strălucite... De pildă al lui Celse, *Discursul adevărat...* El vedea în creştini nişte ignoranţi care îşi închipuiau că cultul zeilor însemna chiar adoraţia faţă de o bucată de piatră, incapabili să înţeleagă că o statuie reprezintă un simbol spiritual, în timp ce doar aşa-zisele „minuni", grosolane, cu învieri şi vindecări de bâlci îi puteau impresiona şi fanatiza. Un călugăr, Origene, a scris o carte împotriva filosofului, din care însă a citat copios, lăsându-ne în felul acesta fragmente importante, fiindcă opera aceluia a fost pe urmă distrusă... Şi nu numai a lui... Aici am vrut s-ajung. Au fost rase... Aşa că...

Aşa că asta va fi şi soarta vechii literaturi în faţa celei noi, inaugurată de... Dar cultul se opri aici, cu pometii înroşiţi, în timp ce soţia lui, o tânără femeie care abia îşi luase examenul de stat şi mai păstra încă neatinse candorile culturale, se uita într-o parte incredulă, neştiind, pesemne, cum să înţeleagă această neverosimilă comedie pe care soţul ei o juca de fiecare dată... De unde ştia că e comedie? La început, surprinsă de comportarea lui, îi reproşase prietenia nejustificată pe care i-o arăta descoperitorului, când acela nu dădea niciun semn de reciprocitate. Atunci el îi spusese rânjind: „Dragă Rodica, cea mai înaltă formă a disprețului meu e prietenia."

Adică cum?! Prietenia, formă a disprețului? Şi care ar fi fost atunci forma preţuirii? Probabil duşmănia, ostilitatea?

- Te priveşte, zise veselul, numai taci din gură.

- Ştii că ai haz? De ce să tac eu înaintea ta?

- Nu înaintea mea, şi eu nu zic să taci, vorbeşte ce vrei, cretinule, dar nu acoperi tu conversaţia prin răcnete, şi nu ne plictisi cu persoana ta mai mult decât te plictisim noi pe tine. Mai lasă-ne şi pe noi să spunem două vorbe.

Era prea târziu. El îi plictisea? strigă scriitorul fără admiratori şi deodată se roşi, izbi cu pumnul în masă. El îl plictisea pe el, pe cel vesel? Totdeauna l-a iubit şi nu înţelegea de ce se purta astfel cu el, când acasă avea cărţile lui pe noptieră şi totdeauna a vrut ca ei doi să formeze o prietenie care să aducă în

jurul lor toată generația, grupul ***Câmpia eternă...*** la care n-a aderat nimeni, fiindcă el, veselul, a râs de el când a auzit şi totul s-a compromis pentru totdeauna...

Veselul râse şi acum auzind această dezvăluire patetică.

- Ce vrei tu, mă, să te conjur ca pe un sfânt? reluă celălalt. Nici nu mai părea că beția îl împingea să se umilească astfel

dincolo de extrema limită. După expresiile celorlalți această criză nu putuse fi prevăzută... Acum aşteptau liniştiți să se consume. Îl lăsau să şi-o etaleze... Îi acordau acest drept...

- Să-ți ridic un altar? Să-ți scriu câte-un poem, de fiecare carte pe care o publici, ce vrei tu?

- Mă, eu nu vreau nimic de la tine, zise veselul de astă dată excedat, grupul tău ***Câmpia eternă*** formează-l cu altcineva, n-o să fac eu cu tine o afacere proastă în care tu să faci pe nebunul ca acuma şi eu să înghit... Te bag în... mă-tii!

- Ascultă, mă, acest moment al tău de glorie cere victime, eşti avid după victime, şi prima ta mare victimă vrei să fiu eu! Spune, ce vrei? Să-mi scot un ochi în fața ta? Îl scot!! O să zici că mi-a rămas celălalt. Atunci ce vrei, să-mi fac harachirii? Îmi fac! Îmi fac harachirii înaintea ta, să-mi contempli satisfăcut mațele scoase afară. Cu cuțitul ritual mi-l fac, urlă el punând mâna pe-un cuțit obişnuit.

Şi dădu la o parte pe vecini cu coatele, aproape că-i trânti de pe scaune, şi cu mişcări febrile începu să se desfacă la pantaloni. Avea un corp muşchiulos, cu burta păroasă şi suptă şi şoldurile înguste. Te întrebai cum într-un astfel de bărbat, cu toate atributele virilității în corpul său voinic, ascundea o astfel de slăbiciune care îl împingea atât de jos, în gândirea lui chiar, pe treapta servituții umane. Se aruncă pe mocheta verzuie care acoperea sufrageria, şi ridică cuțitul în aer, izbucnind în plâns. Lacrimile îi udară burta dezvelită, care tremura în spasme în fața cuțitului. Asta era intolerabil... Săriră şi îl opriră... Cine putea şti dacă odată ajuns să trăiască o astfel de clipă, n-ar fi încercat s-o ducă în vreun fel la capăt, dacă nu omorându-se, măcar rănindu-se? Sânge... Salvare... Spital... N-aveau nevoie în seara aceea de astfel de complicații.

Veselul îl luă de braț şi îl aduse chiar lângă el în capul mesei, începu să-i şoptească insistent ceva. Celălalt mai încercă să ridice vocea de câteva ori, reluând aceleaşi idei obsesive, mai încercă să se ridice de pe scaun, înjură... O soartă nedesluşită îl chinuia, pe care în general o suporta cu stoicism, dar vederea acelei mese lungi la care el nu fusese chemat îi luase parcă mințile. Ceea ce îl tortura nu era altceva decât un simplu sentiment uman de simpatie, să nu creadă cineva, zise el, că era pederast, dacă ținea prea tare la un om şi simpatia lui era neîmpărtăşită... De ce? De ce, mă?... Întrebările acestea erau însă acum mai potolite.

- Mai vorbim noi, zise veselul cu un glas fratern. Du-te acuma şi te culcă. Ce pastele mă-tii, vrei să lipseşti literatura română de unul din nenumăratele ei genii? Poartă-ți crucea!

- Mi-o port, dar am vrut să-ți arăt cât eşti de ticălos, răspunse el. Şi se ridică în cele din urmă şi părăsi sufrageria, luminată mereu

a giorno.

- Drama omului care nu ştie să tacă, zise, în urma lui, descoperitorul literaturii didactice.

Ca de obicei, el nu-şi exprima până la capăt un gând. În cazul de faţă vrusese să spună că unul din motivele pentru care era el admirat era tăcerea. Plăcerea de a vorbi o lăsa celorlalţi.

- O gândire originală, singura care interesează, traduse cultul cu pometii parcă râzând în locul gurii, se exprimă mai mult prin sugestie. Ăsta, cu intenţiile lui japoneze, a făcut prea mult scandal ca să-l iei în serios. Nici nu cred că şi-ar fi atins burta dacă îl lăsam.

Se răsucise însă degeaba spre astrul pe care îl admira, ca acesta să-i confirme ipoteza. Liniştit, descoperitorul literaturii didactice se uita prin fumul ţigării şi clipea rar, ca un om bătrân, care a văzut multe, şi n-are chef să-şi răcească gura comentând ipoteze atât de simpliste.

- În fond, de ce nu, o întoarse atunci, chicotind, cultul. Multe sinucideri sunt precedate de astfel de crize cu aparenţă hilară. Dar când reuşesc, nimeni nu-şi mai aduce aminte că n-au fost luate în serios.

- Ah, Mihai, exclamă atunci soţia cultului. Poţi s-o întorci, aşa, imediat ce ai exprimat o idee, să adopţi ideea contrarie!?

Arăta necăjită, dar avea de pe acum în glas acea filozofie a soţiilor reuşite, care ştiu că un bărbat nu poate fi schimbat şi că cel mai bun lucru e să trăieşti în pace cu el... Cu condiţia, însă, să nu-şi dea nici el prea tare în petic...

XVII

Veselul puse palmele pe masă şi se ridică, cu acea înfăţişare a cuiva care a luat, după ce s-a gândit bine, o hotărâre. Se apropie de masa lui Niculae şi rămânând liniştit în picioare, cu o expresie cu totul deosebită de cea dinainte (veselia îi căzuse de pe chip ca o mască şi descoperise un domn grav şi politicos), rosti cu un glas care descoperea o dorinţă neacoperită, care se justifica prin ea însăşi suficient ca să mai fie nevoie să inventeze o justificare mai abilă: - Sărut mâna, stimată doamnă, bună seara, domnule inginer. Mă numesc Ion Lucian... După cum v-aţi dat seama, avem aici o petrecere... Nu e nimic intim la mijloc, discuţiile noastre şi încă ceva în plus (aţi văzut, hî, nu se putu stăpâni să nu savureze pe faţă scena la care făcuse aluzie) se consumă în văzul tuturor şi suntem bucuroşi să lărgim cercul. Noi între noi ne cunoaştem, şi în ce mă priveşte, mai curios sunt să ştiu ce părere aveţi dumneavoastră, domnule inginer, a cărui viaţă nu mi-e absolut necunoscută, dar a cărui gândire mă intrigă, decât să-i văd a nu ştiu câta oară pe cei pe care i-aţi văzut cădelniţând sub privirile ironice ale geniului chiar, şi jucând o comedie nu tocmai de cel mai bun gust, cu toate că nu lipsită de haz...

Niculae se uită la Simina şi îi întâlni privirea mare, care se uita la el cu o încredere totală: cum o să vrei tu, aşa o să fie bine, spunea această privire.

- Ca spectatori, zise Niculae (şi se uită în sus peste capul scriitorului), şi dacă acceptăm invitaţia dumneavoastră, această calitate nu se schimbă, vedem mai bine de-aici. Fiindcă problemele dumneavoastră sunt de specialitate, şi nu pot avea păreri despre ele. Ar mai rămâne simpla dumneavoastră dorinţă... Dar luaţi loc, zise Niculae politicos, arătându-i un scaun.

Scriitorul se aşează, şi în aceeaşi clipă ridică mâna şi ceru chelneriţei să-i aducă paharul lui de la masă. I se aduse şi ciocniră şi băură. Simina îşi însuşise perfect felul de a se uita de care îi vorbise Niculae, nu se ferea de musafir, dar privirea îi sărea peste el dând chipului ei un aer pe care altfel nu-l avea, de mândrie independentă, rămânând sinceră în atitudinea ei. Niculae însă se uita direct şi neclintit în ochii scriitorului.

- Mi se pare nejustificată dorinţa dumneavoastră, cu toate că s-ar putea să venim, zise Niculae. M-a impresionat afirmaţia pe care aţi făcut-o că viaţa mea nu vă e absolut necunoscută.

„Ştiu, gândi Niculae, în timp ce scriitorul reflecta parcă la ceea ce i se spusese, o vezi schimbată, e frumoasă, ai vrea să ştii dacă mă iubeşte şi simţi nevoia s-o vezi de-aproape."

- Eu n-am încredere în comportarea dumneavoastră, continuă el văzând că musafirul se uita într-o parte înghesuit parcă de dorinţi şi intenţii contradictorii. Scena la care am asistat m-a surprins, în sensul ăsta n-am încredere, ceea ce pentru dumneavoastră poate să pară normal, pentru mine să fie jignitor, aşa cum se întâmplă de obicei când se adună oameni de profesiuni prea diferite. Mie mi-a plăcut băiatu ăla care vă iubea. N-am văzut mulţi inşi care să ţină la cineva în felul ăsta.

- Domnule inginer, zise scriitorul, credeţi că nu-mi cunosc eu farseurii mei? Ştiu că ţine la mine, dar atât mi-ar trebui, să-l mai şi încurajez! Ştiu eu de ce ţine, lăsaţi... Mi-a dat ultimul lui roman, în manuscris, să i-l citesc... Am citit un capitol, şi era atât de tâmpit încât am scos bricheta şi i-am dat foc... Două ore mi-au trebuit, hîîî, uite, aici sus, pe terasă, până să-l ard tot... Şi de-aia mă iubeşte...

Lăsaţi, dacă mai staţi, o să vedeţi că se întoarce, vă fac cunoştinţă cu el, să staţi împreună numai un ceas! V-ar ajunge, hî, hî...

- Un lucru era clar, zise Niculae: plângea. Lacrimile erau adevărate.

- De acord cu dumneavoastră, vedea şi el unde ar fi putut ajunge şi n-a ajuns, dacă şi-ar fi creat şi el grupul acela al lui...

- ***Câmpia eternă***! exclamă Niculae. Sună foarte frumos...

- Da, dar grupurile nu se fac din mai mulţi oameni talentaţi, zise scriitorul, nu ţin, se fac dintr-unul talentat şi ceilalţi admiratori. El a venit la mine... Cum o să accept eu să fac un grup cu el? Îmi fac grupul meu!

- Bine, dar vă admiră, zise Niculae.

- Da, dar vrea să fie şi el admirat. Ori eu n-am nevoie de asta, cum o să-l admir eu pe el?

- De ce, nu e scriitor bun?

- Ba e foarte bun! exclamă scriitorul fără ironie.

- Scuzaţi-mă, zise Niculae, şi dumneavoastră vă credeţi mare?

- Eu!? Hîîî!... Cel mai mare, răspunse veselul nu chiar cu umor.

- Sunteţi simpatic, zise Niculae, uitându-se de astă dată într-o parte, şi adăugă: poate că venim la masa dumneavoastră...

Scriitorul se ridică, spuse că îi aşteaptă cu plăcere şi se întoarse la locul lui.

- Dacă ar fi încercat să se scuze pentru porcăria pe care ţi-a făcut-o, zise Niculae, ar fi însemnat că e adevărat, că a făcut-o. Aşa, rămâne doar porcăria de a fi inventat-o...

- E acelaşi lucru, zise ea cu o nespusă gravitate liniştită, ceea ce însemna că ea nu-l ierta, cu toate că considera istoria îngropată.

Şi această declaraţie a ei aduse o lumină intensă, şi parcă neştiută de el, pe chipul lui Niculae. Nu era bătaia sângelui, ci iradiaţia sufletului. Se vedea că îi plăcuse foarte tare felul cum se purtase ea, nescoţând niciun cuvânt, nedorind să scoată în forul ei interior şi sugerând, la limita extremei politeţi, că prezenţa şi invitaţia scriitorului nu stârniseră în ea niciun ecou şi nicio reacţie: el nu mai exista, era ca şi când nu l-ar fi cunoscut niciodată. Ori el nu tocmai de aceea venise? Şi invitaţia nu avea acelaşi scop, să-i reamintească acele ore frumoase pe care le trăiseră împreună, atunci, cu doi ani în urmă, la Sinaia?

- I-ai spus foarte bine, zise ea, ca spectatori vedem mai bine de-aici...

Deci ea nu dorea să se ducă, deşi el lăsase o portiţă deschisă. El tăcea.

- Putem merge, dacă vrei, reluă ea.

- Nu, nu, zise el. Mai stăm puţin să vedem ce mai e, şi pe urmă plecăm. Mi-e dor de tine, îi şopti.

Ea îi apucă mâna de pe masă şi i-o strânse. Şi în aceeaşi clipă parcă se pierdu: închise ochii şi respiră greu, ca într-o transă, apoi îi redeschise şi murmură:

- Te iubesc, Niculae.

El îi primi declaraţia în tăcere, atent deodată la ceea ce se petrecea la masa cea lungă.

- Aţi dat de dracu în seara asta, strigase în clipa aceea veselul, cu o stare de spirit hotărât rea, cu toate că expresia de pe chipul său reapăruse după ce se întorsese la locul lui. În seara asta, vă spun eu cine sunteţi... Virgile, geniul e solitar... Nu cunosc geniu înconjurat de cete de admiratori... Cu excepţia lui Radu, care e un critic subtil, aşa cum e şi ca om, cu toate că face şi el câteodată prea multă pilpulistică ca să ajungă să spună despre o carte că e o simplă neghiobie, şi cu excepţia lui Mihai, care, nu-i spun ce, să nu se îngâmfe, restul sunt... La muncă, strigă el deodată, la bătut ţăruşi cu curul, paraziţilor... Îi mâncaţi lui Virgil toate drepturile de autor, hîîî...

Înainte de a-şi continua imprecaţia sa, veselul se opri câteva clipe ca să râdă de acest fapt, pe care îl descoperea chiar atunci, că adică, Virgil, îşi plătea în felul acesta admiratorii, din drepturile lui de autor...

- Admiratori plătiţi, strigă el. Eu am mai puţini, dar nu le dau bani decât când ajung la ananghie, nu e aşa, mă? se adresă el holbatului, care stătea lângă el tăcut şi fuma ca un scăpat din puşcărie.

- Tu îmi dai mie bani?! exclamă acesta stupefiat.

- Jalnic aspect, strigă veselul, unii dintre noi alergăm cu limba scoasă ca să fim traduşi, considerând că suntem universali şi numai o soartă vitregă ne ţine departe de circuitul cel mare... Când colo, prezentăm aspectul tuturor culturilor pierdute la marginea civilizaţiilor: grandomanie, numeroase curente, preocupare pentru limbă... Se ştie, scriitorul român scrie cu limba! exclamă veselul, şi-şi scoase limba afară şi începu să scrie cu ea în aer, cu capul aplecat de la dreapta la stânga, apoi revenind şi scriind iar... Hîîî, se înghesui el într-un râs de nestăpânit, deşi Virgil face excepţie, nu scrie cu limba, scrie în schimb prost, prea prost ca să-l dau exemplu de cum ar trebui să fie un scriitor care are ce spune şi scrie la temperatură mare, care topeşte stilul... Literatura noastră nu e la înălţimea istoriei pe care am înfruntat-o veacuri la rând, ieşind biruitori... Care scriitor român a ieşit biruitor în lume? Niciunul, hî!

Creangă, Eminescu şi Caragiale sunt genii fondatoare, n-am nicio pretenţie de la ei, dar de la ceilalţi am, dacă vreunul izbutea, ne-ar fi tras după el şi pe noi, şi noi pe alţii, şi prin noi civilizaţia noastră handicapată... Aşa, în zece ani îmbătrânim, şi alţii mai tineri ne vor învinui de eşecul nostru... Veleitarilor, să nu vă mai văd în ochi, Virgil singur e un scriitor, dar scrie prost, şi voi nu-i lăsaţi timp să mediteze, să „lucreze asupra cuvântului", hî, fiindcă el are ce spune, nu ce credeţi voi, şi nici ce crede el, fiindcă dacă ar fi aşa, aşi muri de plictiseală citindu-i cărţile... Omul nu trebuie învăţat nimic, în niciun fel, sau dacă trebuie, au grijă de asta instituţiile de educaţie, arta nu trebuie să se îndepărteze de ceea ce are în el omul misterios şi inexplicabil, prostia... Încăpăţânările lui de catâr... şi mai ales geniul lui în eşecuri, care e mai mare, orice s-ar zice, decât în reuşite... În privinţa asta, noi, românii, avem o experienţă suficientă şi pentru alte popoare! Ar avea ce învăţa de la noi, am putea trăi foarte bine în conştiinţa omenirii cu această experienţă... Mai ceva decât italienii... Toarnă-mi, mă, şi tu nişte vin aici, ce fel de admirator eşti tu, care nu eşti atent că am răguşit vorbind?! se adresă el holbatului, care exclamă stupefiat:

- Din ce să-ţi torn? Nu vezi că nu mai e? Mai cere un chil!
- Şi tu n-ai gură?

Şi veselul îi cârpi una după ceafă.

- E furios, şopti Niculae. Simina zâmbea.
- E furios, zise ea, că nu venim. A ghicit că i-am respins eu invitaţia.
- Mai bine, zise Niculae, e foarte interesant ce zice... Altfel n-ar fi spus nimic.

În acest timp, cei admonestaţi, cu expresii de încântare pe chip, ca şi când li s-ar fi adus numai elogii care îi flatau, aşteptau ca veselul să-şi reia imprecaţiile. Unul avea un surâs de Buda, care nu-l părăsea tot timpul. Făcea, de altfel, nestingherit, în redacţia în care lucra, exerciţii yoga, cu picioarele în sus... Alături de el era unul care era atât de fericit că are ce bea, încât făcea cu sticlele şi cu paharele un fel de prestidigitaţie, tot timpul turna şi le turna şi celorlalţi vin, apă, sifon, în pahare, şi din pahare în el, şi pe urmă iar din sticlă celorlalţi şi lui iar între două picături... Fusese trimis profesor la ţară şi se spunea că n-a stat acolo nici trei zile... Din prima seară s-a îmbătat aşa tare că a ieşit pe urmă în grădină, gol, cum avea obiceiul în Bucureşti când se trezea noaptea din somn şi se ducea la toaletă... Şi că pe urmă, în loc să se întoarcă în casă, unde era găzduit, a nimerit-o în altă parte... S-au luat câinii după el... S-au trezit ţăranii... Huo!... A doua zi a plecat... Mai era pe urmă un altul care scria de mulţi ani la o nuvelă... Într-o zi, când Virgil nu era cu el, scosese din buzunar o hârtie şi le citise cum începe! Omul săpa aplecat... Ăsta era începutul! Ei?! exclamase el, vârând hârtia la loc în buzunar. Ce ziceau? ***Omul săpa aplecat.*** Lucian putea să înceapă astfel o nuvelă? Toţi căzuseră de acord că începutul era formidabil şi că nu numai Lucian, dar nici Virgil nu era în stare...

Se uitau la cel vesel ca la o zeitate, îi urmăreau toate mişcările, cum îşi toarnă în pahar, cum bea, cum îşi aprinde ţigarea... Dacă n-ar fi fost nimic de capul lor, li s-ar fi adresat în felul acela acest scriitor, care avea de pe acum un nume consolidat în literatura română? gândeau ei. Erau, desigur, martorii dezvăluirii unei gândiri adânci, care se apăra de dramatism înjurându-i pe ei, bând vin, şi izbucnind des în râsul lui strâns parcă cu menghinea. Insultele lui la adresa lor erau pure abstracţiuni...

- Suferi de complexul de inferioritate de scriitor necunoscut peste hotare, zise descoperitorul literaturii didactice cu un glas flegmatic.

- Cuvântul ***sufăr*** îl resping, răspunse veselul. Am complexul, dar nu sufăr.

- Eu nu-l am, zise descoperitorul.

- Tu îl ai pe cel de scriitor care va fi în curând cunoscut de lumea întreagă. Asta e ridicol! Nu vei fi cunoscut, mă, Virgile! Şi râse de astă dată behăind victorios. Mulţumiţi-vă, găinarilor, că trăiţi într-o ţară frumoasă, cu douăzeci de milioane de locuitori, în care chiar dacă trăiesc mulţi sabotori ai istoriei, în schimb trăiesc destui, şi avem parte şi de oameni providenţiali, care o fac la înălţime, şi pentru care merită să scrii. Fiindcă nu e aşa de uşor cum cred unii, că poţi să fii un scriitor mare pentru douăzeci de milioane de locuitori. Unii chiar şi cred că au aceste douăzeci de milioane în buzunar; iar pe alţii nici nu-i interesează, ca şi când ar scrie pentru pereţi... Jocuri de cuvinte în care străduinţa de a nu spune nimic ar trebui admirată, dacă n-ar fi semnul unei grave confuzii a spiritului... Unii au fugit împinşi de demonul afirmării persoanei lor, ca şi când ai putea afirma persoana ta... Pe mine nu mă interesează persoana mea, sau a oricui... Mă interesează mama, tata, curtea natală, a mea, a celor despre care scriu şi a voastră pe care vă disprețuiesc... Cum vom putea, altfel, trăi o clipă sublimă pe acest pământ pe deasupra scoarţei lui inundată de soare şi de vânt înainte de a dormi cu ţeasta înăuntrul lui, unde nu e nici lumină, nici verdeaţă dacă am oferi lumii doar spectrul singurătăţii noastre? Ah! când fug norii pe cerul albastru în grămezi mari şi albe, şi bate vântul cu soare, şi îndoaie vârfurile plopilor care foşnesc şi spulberă părul iubitei care se întoarce cu spatele şi se fereşte cu un hohot de râs divin!... Cum vom putea, altfel, să ne simţim oameni liberi şi nu nişte sclavi nemernici, chiar ai succesului şi ai gloriei, dacă ne vom gândi numai la persoana noastră...?

Îi trecuse furia. Când evocase norii şi plopii glasul lui se înecase de lirism, ca şi când s-ar fi adeverit spusele colegului său fără admiratori, conducător al acelui ipotetic grup numit ***Câmpia eternă,*** şi care nu mai reapărea, că pe el, cel vesel, îl vor îneca imaginile. Dar se oprise. Descoperitorul literaturii didactice arăta însă liniştit, impenetrabil. Parcă nici n-ar fi auzit ceea ce spusese veselul în general şi lui personal. Subtilul, în colţul gurii căruia reapăruse acel rânjet bizar, care însoţea toate intervenţiile lui, bătu din nou cu cuţitul într-un pahar.

Intre timp, sufrageria se umpluse cu fum de ţigări, fiindcă nu se deschideau geamurile, să nu năvălească ţânţarii şi fluturii de noapte. Scrumierele erau pline de mucuri rău mirositoare. Degeaba le schimba pe toate chelneriţa şi le aducea curate pe masă, repede se umpleau la loc şi se murdăreau, şi se murdărea şi mai rău faţa de masă, care demult era pătată de urmele de vin ale paharelor şi de scrumul ţigărilor... Ora se făcuse parcă târzie, din pricina ceţii groase în care pluteau toţi, deşi nu era încă miezul nopţii.

Subtilul se ridică apoi în picioare, după obiceiul lui, şi începu să spună că toată neînţelegerea pe care Lucian vrea s-o creeze între el şi Virgil provine din viziunea simplistă a lui Lucian asupra condiţiei geniului. Nu mai vorbim că Lucian s-a încurcat în contradicţii, întâi a spus că geniul trăieşte solitar, pentru ca la urmă să afirme că îl interesează tata şi mama...

Aici toată lumea râse în hohote, şi, curios lucru, râse şi cel vesel.

- Există două feluri de genii, continuă subtilul autoritar, aproape poruncitor, vrând parcă să șteargă repede impresia pe care o făcuse veselul. Mai bine zis a existat o viziune clasică asupra condiției geniului și una nouă, dacă nu chiar cu totul nouă. Geniul se caracterizează prin modestie. Nu ca scriitor, fiindcă Balzac n-a fost deloc modest, s-a comparat cu Napoleon, iar Tolstoi când a fost întrebat ce părere are despre propria sa carte de început, ***Copilăria, Adolescența, Tinerețea,*** a răspuns astfel: „Fără falsă modestie, e ca ***Iliadal"*** Fără falsă modestie, strigă subtilul triumfător, ridicând didactic un deget în sus. Virgil e un astfel de geniu, dar și ca om, nu numai ca scriitor. În paranteză vorbind, are și el mamă, tată, curte, prieteni... Nu știu, până acuma nu ne-a mărturisit încă dacă în copilărie a ocolit sau a călcat în balega natală și dacă a pupat drept în bot un viței crud (și aici izbucniră iar toți în hohote, dar veselul începu, vizibil, să dea semne de enervare, nu-i plăcea, se pare, că discursul său fusese redus la neant atât de repede), știu însă că Virgil a devenit universal, ceea ce nu înseamnă că nu mai exprimă pe nimeni. Opoziția e artificială... Cum să vă fac să înțelegeți?

- Ce să ne mai faci, e prea clar, strigă veselul.

Subtilul negă însă cu energie cu același deget, dar și cu capul, țistuind ca și când se crease o situație în care locul comun era pe punctul de a pune stăpânire pe acest dialog, între cei doi scriitori, și nu! El nu voia să-l coboare pe cel vesel...

- Nu e clar, zise el. Nu e clar, repetă (și ajuns aici, rânjetul lui deodată îi spori, câștigând și restul feței, semn că găsise ceva ce căuta, exemplul revelator), Virgil e ca om un geniu atât de lipsit de modestie încât, și aici văd eu deosebirea între el și geniul de tip clasic, dacă eu o să vreau să-i sărut acuma mâna, o să vedeți că el mă lasă...

- Sărută-i-o, strigă veselul. Nu te cred. Adică pe tine te cred, că ești capabil, dar pe el nu-l cred.

Subtilul scrută asistența, care înțelegea greu această ipoteză neașteptată: Ce vroia să spună? Că apelul lui Lucian la modestie era naiv, prea corect și școlăresc pentru un geniu atât de total, cum era descoperitorul literaturii didactice? Desigur, asta vroia să spună! Și vroia să-i arate printr-o demonstrație spectaculoasă cum arată în realitate un geniu puternic. Se uitau la el cu licăriri de speranță: într-adevăr, se va petrece sub ochii lor o asemenea scenă?

- Să vedeți, zise subtilul.

Și se aplecă elocvent spre descoperitorul literaturii didactice, care îl privi de jos cu un surâs accentuat de simpatie secretă și mulțumire pentru intuiția sa extraordinară. Își deplasă ușor, fără s-o ridice, mâna dreaptă de pe masă. Subtilul i-o luă, i-o ridică la buze, și i-o sărută. Veselul se pocni în clipa aceea cu palma peste frunte în timp ce subtilul stătea mai departe în picioare și rânjea batjocoritor. Descoperitorul literaturii didactice, cu un aer firesc, fuma și se uita contemplativ înainte, fără să vadă pe nimeni, liniștit și învăluit în fumul țigării.

Până și cultul, care de obicei vorbea imediat, aducând argumente logice din istoria culturii, ca să sprijine intuițiile subtilului, de astă dată rămase parcă fără grai. Dar rânjea și el, în timp ce sângele își accentua pe chipul lui năvala în ochi și în pomeți.

Veselul se ridică în picioare și declară că el e atât de beat, încât i s-a părut că cineva... nu știe cine... i-a sărutat mâna altcuiva... ețetera, se duce să se culce, nu mai stă... Nu arăta bine, fiindcă nu mai era

nici furios, nici vesel. Trecu pe lângă masa lui Niculae şi dădu foarte ceremonios bună seara... Ieşi fără să se împleticească.

- Ei, Niculae, zise Simina cu privirea strălucind. Recunoaşte că e mai distractiv decât la bufet, adăugă cu un glas de parcă ea ar fi fost autoarea care organizase totul.

- Recunosc, zise el. Cu toate că ***distractiv*** nu e chiar cuvântul potrivit. Mergem?

XVIII

Ieşiră în curtea castelului. Se făcuse, în noaptea fără lună, răcoare. Se vedea limpede cerul brăzdat de fantastica pulbere lactee. Deşi era mai puţin de un kilometru până la şoseaua naţională asfaltată care tăia satul, ceva greu de explicat crea aici alt aer şi alt spaţiu decât cel din sat. Se simţea imediat ce intrai sau ieşeai din incinta castelului. Era întâi liniştea, care nu era spartă decât de ţipătul păunilor. Toţi care locuiau însă în el declarau că se învăţaseră cu aceste păsări reci şi nu le mai auzeau strigătul. Era apoi cerul, înnobilat de gândirea celui care construise aici, pe marginea lacului, cu două sute de ani în urmă, castelul şi zidul care îl înconjura. Se vedeau chiar şi în noapte frumoasele lui ferestre, în stilul zis brâncovenesc, şi turnul de la intrare, cu o platformă cu ferestre oarbe în acelaşi stil. Şi se ghicea dincolo de curte grădina care cobora până departe, până la zidul care oprea cu o perdea înaltă de plopi, undeva în fund, întinderea câmpiei. Paznici cu câini treceau tăcuţi prin faţa castelului, sugerând şi mai mult atmosfera medievală de odinioară de la această veche curte, în care se retrăgea vara domnitorul.

- Să ne plimbăm, zise Simina, abia acum îmi dau seama că dacă mai stăteam mă sufocam de fumul ţigărilor lor împuţite.

Niculae râse. Dar cu perceptibilă întârziere, aşa cum facem când gândul nu ne e cu totul epuizat. O luară pe aleea pietruită spre turn şi ieşiră în aleea cea mare asfaltată, mărginită de castani, care ducea spre poarta exterioară de la intrare. Pe alee era întuneric profund, ca într-o pădure. Merseră în tăcere mai multe minute.

- Spune-mi, zise Niculae, ceea ce am văzut eu acuma e ceva obişnuit la voi sau ceva neobişnuit?

- Da şi nu, zise ea. În mod obişnuit există tot felul de grupuri... Ăsta care l-am văzut noi e unul dintre cele reuşite.

- Ce înţelegi tu prin reuşit?

- Adică cel care e şeful lor e un artist veritabil. Fiindcă alţii nu sunt, vreau să spun că nu numai că nu sunt cunoscuţi de public, dar nici printre ei nu se bucură de vreo recunoaştere. Nu există criterii sigure de recunoaştere, totuşi, în zilele noastre, greu se poate întâmpla ca un scriitor sau artist de valoare să nu fie cunoscut măcar în anumite cercuri... De pildă, cei doi sunt mult mai bine cunoscuţi în lumea literară decât printre cititori. Totuşi sunt cunoscuţi.

- Înţeleg, zise Niculae.

- Nu trebuie să fii dezamăgit, zise ea, spectacolul a fost reuşit, nu contează ce gândeşte un artist despre sine... Asta e aşa ca o haină, şi când se aşează la masa lui de lucru sau înaintea şevaletului, pur şi simplu o dezbracă şi devine cu totul alt om...

- Nu pot să cred! zise Niculae.

- Adică! zise ea. Ce nu ţi-a plăcut?

- Nu e cuvântul potrivit. N-am fost pe poziţia spectatorului când i-am ascultat... De pildă, ce-a spus cel vesel... Sau mai bine zis ce n-a spus... M-a şocat...

- în ce sens?

- Nu-mi dau seama... M-a şocat, atât... Şi să-ţi spun drept, asta nu mi se întâmplă des...

- Nu, am întrebat în ce sens, zise Simina, aşa, în general, dacă în bine sau în rău. Dacă de pildă ţi-a lăsat o rea impresie?

- Nu, fiindcă am bănuit şi eu ce spuseşi tu, cu haina pe care o poţi dezbrăca... Asta mi se întâmplă şi mie... Seara, înainte să adorm, fac şi eu operaţia asta... Altfel nu pot dormi... Ţi-nchipui, cum poţi să adormi în gând cu o porcărie pe care ai făcut-o... De ce m-a şocat, nu-mi dau seama. Înţelesul o să-mi apară poate mai târziu, aşa mi se întâmplă câteodată... Mai ciudat e că mă simt prost...

- Ce ai? zise ea lipindu-se de el.

- Nu ştiu. Sunt neliniştit de ceva.

E vreo legătură, zise ea atunci foarte aproape de el, cu un glas voalat de o tandreţe nesfârşită, între neliniştea ta de acum şi şocul de care vorbeai adineauri?

- Nu, zise el surprins. Nu-mi dau seama. În orice caz, în glasul, mai mult decât în cuvintele scriitorului care a plecat, am surprins, m-a atins ceva. Chiar dacă, să zicem, era şi el în clipele acelea beat... Dar, cum ţi-am spus, la mine beţia nu e o stare anormală...

„Nu, nu era beat, gândi ea. Tot aşa m-a înşelat şi pe mine şi mă bucur că în felul ăsta ţi-ai dat şi tu seama că n-aveam cum să bănuiesc ceea ce avea să facă el în cameră, în lipsa mea. Sau să inventeze că ar fi făcut, ceea ce e acelaşi lucru."

- E o lume mişcătoare, zise ea. Altădată, dacă ai să-l mai vezi o să-ţi facă o cu totul altă impresie. Şi ceilalţi la fel. Numai eu sunt stabilă, şopti ea, fiindcă te iubesc pe tine... Şi, repetă ea cu un glas foarte scăzut, dar foarte limpede: numai eu sunt stabilă, fiindcă am de ce să mă sprijin, şi te rog, despre lumea noastră, să adopţi părerile mele, fiindcă eu o cunosc şi ştiu ce legi o guvernează: legile creaţiei, restul e nimicnicie!

„Şi fiindcă n-ai înţeles că ceea ce te-a şocat a fost faptul că el, Lucian, era şocat că a descoperit că nu m-a uitat şi mă iubea, şi îi părea rău de ceea ce a făcut, şi a încercat să găsească un mijloc să-şi exprime aceste regrete târzii, şi noi l-am respins cu brutalitate, aşa precum merita... Mi-a plăcut de tine cum te-ai purtat, ai prevăzut şi ai luat în serios venirea lui la masa noastră... temător şi cu grijă să mă aperi să nu fac vreo prostie din dorinţa mea de a-ţi arăta că între mine şi acest scriitor nu mai e nimic... Mă iubeşti... Am văzut, în sfârşit, şi eu această floare rară în inima ta ferită, acuma ştiu, eşti al meu..."

Intrară în „Casa grădinii". Clădirea zăcea într-un întuneric total, accentuat de tufele mari de liliac, care aproape că astupau şi scara.

- Spune-mi că mă iubeşti, zise ea triumfătoare, oprindu-l cu mâna să nu aprindă lumina.

El râse în întuneric. Se aşeză apoi pe pat şi începu să se dezbrace. Şi îi spuse aceste cuvinte bizare, care o făcură şi pe ea să râdă nestăpânit.

- Te iubesc, păcătoaso!

Aşadar îi ghicise gândurile? Îşi dăduse şi el seama ce era cu fostul ei curtezan de la Sinaia?... Aşadar, nicio umbră nu mai era între ei?... Păcatele ei erau iertate? Stătea dreaptă în faţa lui, acoperind cu trupul ei fereastra, care între timp începuse să prindă contur. Ea tremura, îi clănţăneau dinţii. Începu s-o sărute...

- Ai gura dulce-amară, îi spuse.

„Ce-o fi cu gustu ăsta al gurii ei, astăzi?" se întrebă apoi, într-un târziu, Niculae, când ea începu să respire regulat lângă coasta lui şi el rămase câtva timp treaz, cum avea obiceiul, curios să vadă ce-o să-i apară sub pleoape, înainte de a adormi, acuma cu ea alături, în patul lui mic? Îi apăru un om care deschise o gură ca de balaur înaintea lui şi se strâmbă deschizând fălcile şi topindu-se într-o lumină de scântei galbene. Deschise ochii. „N-am să uit niciodată gustul gurii ei din noaptea asta... Mi-e milă de ea, dar aşi trezi-o să vedem dacă..."

Niculae se răsuci pe-o coastă şi îi căută gura. Ea nu se trezi sub sărutarea lui, dar îl înlănţui...

De astă dată rămaseră apoi îmbrăţişaţi şi Niculae nu se mai gândi să vadă ce-o să-i apară sub pleoape. O vedea parcă pe ea, mare şi vie, şi somnul care simţea că se apropie de el, parcă venea din ea, nimicindu-i gândurile...

Îl trezi Michi, care se repezise afară în cineva. Cine ieşea la ora asta din „Casa grădinii"? Fiindcă Michi nu lătra niciodată când cineva străin intra, ci numai când ieşea îl lua în primire şi îl apuca de pantaloni. Chiar aşa se întâmplase şi acum, i se auzea glasul înecat în stofa aceluia. Cine dracu putea fi? Se auzi apoi o bufnitură şi schelălăitul jalnic al câinelui: fusese lovit foarte tare. Indignat, Niculae sări jos din pat şi ieşi repede afară. Musafirul, ca să nu fie pesemne recunoscut şi admonestat că a dat în câinele inginerului, se aplecase în jos pe burtă şi pieri fugind astfel prin grădina din spatele castelului. Niculae îl mângâie pe Michi pe cap.

- Vezi dacă eşti prost şi latri aiurea, când pleacă cineva, şi nu când intră, ca toţi câinii?

Şi râzând în sinea lui de păţania lui Michi, se întoarse în odaie şi încuie uşa.

PARTEA A TREIA

Damian Gheorghe, omul atât de violent pe care nimeni nu îndrăznea sau nu vroia să-l înfrunte, se purta cu Niculae fără cusur, oferindu-i acestuia imaginea unui ins ireproşabil şi care inspira o încredere totală şi niciodată desmințită. Şi era chiar aşa, dar numai atât cât avea sapa în mână sau târnăcopul. Muncea cu poftă, ai fi zis chiar cu sete, şi văzându-l înțelegeai de ce nicio muncă nu e, aşa, în general, un blestem. Parcă vorbea cu pământul când, cu lopata în mână, întorcea o brazdă, ca şi cum l-ar fi întrebat cum şi în ce condiții s-ar putea reîntoarce în el. Acest dialog era însă senin şi nu îndârjit, iar expresia chipului său se potolea ca într-o liniştită eliberare. Era parcă singura certitudine rămasă întreagă, după atâtea milioane de ani de când exista ființa umană pe pământ. Restul, ceea ce se adăugase pe deasupra, era pus, prin forța împrejurărilor, sub semnul întrebării, era ceva proaspăt, nesigur, şi ca atare nu merita să fie respectat. La Niculae se uita, în astfel de clipe, cu venerație, deşi horticultorul nu era cu mult mai mare decât el, să zici că i-ar fi respectat vârsta. Era greu de spus ce înțeles avea această venerație, de unde venea, din ce obscură dorință de a se supune, sau a se preda... În restul vieții lui, însă, omul devenea de nerecunoscut. Începea parcă să trăiască un altul, a cărui existență nu putea fi bănuită. Era stăpânit de o agresivitate neodihnită, de la care era cu neputință să-l abată cineva: dacă îi dădeai dreptate, te mușca de mână ca un câine, ținut parcă prea îndelung în lanț, iar dacă nu-i dădeai, te neliniştea cu stranii amenințări pe care nu întârzia să le pună în practică.

Viața omului se poate scurge pe pământ şi ca o apă liniştită, împlinindu-se simplu în moarte, care vine ca o soluție a unei probleme insolubile: ce să facă ființa umană după ce a asistat la un număr de douăzeci sau treizeci de mii de răsărituri şi apusuri de soare şi a lăsat în urma lui înlocuitori? Dar viața lui se poate scurge

şi într-o permanentă dezordine, ca o revoltă împotriva soluțiilor invariabile ale acestei existențe, atacând sălbatic pe toți cei care o acceptă astfel, adică pe majoritatea oamenilor. Ar fi putut fi descoperit în acest caz un înțeles (inacceptabil, dar totuşi un înțeles) în comportarea lui Damian Gheorghe dacă, de pildă, el i-ar fi cruțat, să zicem, pe cei care ar fi avut anumite răfuieli cu această viață şi cu care ar fi putut stabili o punte, cu cei încruntați, cu posomorâții, cu vindicativii, cu cei lipsiți de speranță, cu cei cărora această lume le-a jucat renghiuri cumplite, cu cei trădați, sau cu cei amenințați... Dar el nu se înțelegea cu nimeni şi nici nu căuta să se înțeleagă. Îndată ce scăpa de sub controlul muncii, care avea parcă asupra lui o influență magică atâta timp cât o împlinea, se repezea furibund în mijlocul oamenilor, îi îmbrâncea, încăleca pe ei, îi trântea jos, le trăgea picioare în spate, îi pocnea în cap, le înfigea mâna în gât, le strângea gurile apucându-i de obraji şi izbindu-i de ziduri şi de copaci. Şi asta se întâmpla la propriu, şi nu la figurat, după cum tot la propriu se dădea şi la muierile şi fetele lor, care, până nu erau ele însele bruscate şi lovite, râdeau de ceea ce păţeau bărbații. Nu era prea voinic, dar se arunca înainte cu ochii holbați de o furie căreia nu înțelegea să-i pună frâu chiar dacă în fața lui ar fi întâlnit lama unui cuțit ținut de o mână hotărâtă. Încât omul lovit de el sau umilit, deşi trăia clipe în care se făcea palid ca un mort, gestul la care era provocat şi putea duce la sfârşitul vieții celuilalt nu se producea. Clipele treceau, victima se îmblânzea şi pe trăsăturile ei apărea acea expresie care era puterea, dar şi slăbiciunea mai tuturor oamenilor: gândirea; se vedea că a învins momentul şi a început să se gândească. Nu distrugi numai o viață care să zicem că ar merita să fie nimicită, dar distrugi şi una care nu merită, pe a ta; prețul e prea mare, nu poate fi plătit. De aceea nici nu prea aveau loc bătăi între Damian Gheorghe şi ceilalți: unde te poate duce o lovitură pe care o poți da unui astfel de om, care, el, nu se gândeşte la asta, nu-i pasă? Nu se găsea nimeni suficient de calm să nu se aşeze chiar la aceste extreme, între laşitate şi crimă, şi să-l înfrunte. Se gândeau, poate toți, că acest om n-ar suporta el o lovitură, fără să ucidă? Oricum, se pare că nimeni nu avea motive suficiente şi poate că nici nu era aşa de curios să răspundă la o astfel de întrebare, observându-l în tăcere şi aşteptând ca unul din ei să-şi iasă într-o zi din pepeni şi să termine cu el.

Erau chiar aşa de înțelepți? Cu adevărat? Timpul trecea însă, nu-şi ieşea niciunul din pepeni. E drept că nu se împrietenise nimeni cu el, chiar până acolo nu ajunseseră, dar nu-i păsa lui Damian Gheorghe de prietenia lor.

Umbla veşnic după el cu un cumnat care vara avea în primire debarcaderul cu bărcile, iar iarna ajuta femeile la căratul rufelor şi la descărcatul alimentelor, un ins mic de statură, aproape un pitic, dacă n-ar fi măsurat totuşi peste un metru patruzeci, singurul care se pare că îl admira, fiindcă, deşi sora lui trăia rău cu Damian Gheorghe, ei doi erau văzuți adesea la bufet îmbătându-se împreună. Poate că o asemănare exista între ei care îi apropia dincolo de gradul de rudenie. Acest Pecingine Ion, cum îl chema pe paznicul bărcilor, şi care avea ceva de revendicat de la soartă, şi anume, faptul că era aşa mic de statură, devenea adesea şi el violent, dar nu pentru că vroia să-l imite pe cumnatu-său. Această trăsătură apăruse la el mai ales în ultimii ani, când o tentativă a sa de a se căsători cu o fată de la restaurantul castelului eşuase. El declara că din pricina staturii, fata spusese însă că nici măcar nu i-a trecut prin cap una ca asta, ci l-a lăsat pentru că într-o zi nu se ştie ce i s-a năzărit lui dintr-o vorbă şi i-a tras o bătaie crâncenă. Pe ea acest lucru a pus-o pe gânduri. Pe drept, povestea ea, adică dintr-o greşeală

pe care o poți face, un bărbat poate să te mai și atingă. Dar una, că ea nu făcuse nimic, și alta, că a bătut-o prea rău și a umblat câteva zile învinețită. A căutat totuși să se împace cu el, doar atât l-a rugat: „Ioane, uite, eu trec peste asta, m-ai bătut că ți s-a părut ceva, se întâmplă și asta, dar spune-mi ce-ai avut, ce ți s-a părut, ca să știu altădată să am grijă, că n-am chef de câte ori ți se năzare ție ceva să mănânc bătaie". Dar el nu vrusese să-i spună, și atunci ea, cu toate că ținea la el, s-a hotărât să nu se mărite cu un astfel de bărbat care nu promitea nimic bun.

Deosebirea între el și cumnatu-său era totuși mare: el nu sărea niciodată la om fără un motiv al lui, pe care e drept că nu-l mărturisea, și nimeni nu-l putea ghici (afară de aluziile la statură și la eșecul său, din această pricină, cu fata de la restaurant și deci cu femeile în general), dar motivul exista și lucra asupra gândirii lui cu o forță năprasnică. Numai că de la cumnatul său, de la Damian Gheorghe, suporta orice, ăsta îi și spunea pe șleau, „bă piticule", „bă nenorocitule". Și, de fiecare dată când era lume la bufet, îl întreba cum ajunge el la o muiere când trebuie s-o ia în brațe... Îi pune o cratiță în cap și se ține de toarte? Sau cum face?! Glumă care dacă ar fi venit de la altul s-ar fi terminat rău pentru cel care s-ar fi bizuit pe micimea staturii lui Pecingine Ion și pe mărimea alei sale.

Damian Gheorghe se căsătorise cu cinci ani în urmă cu sora lui Pecingine, și avusese și un copil, și anume o fetiță, dar în primăvara asta o alungase pe muiere de-acasă, aducând alta în loc, fără să divorțeze. Curând însă o goni pe concubină și o rechemă pe soție, pentru ca din nou s-o alunge și s-o recheme pe concubină, trăind astfel alternativ când cu una, când cu cealaltă. S-ar fi părut că toate acestea ar fi trebuit să influențeze și prietenia dintre cei doi cumnați, respectiv în perioada când acela o gonea de-acasă pe nevastă-sa, Pecingine Ion să nu mai fie văzut împreună la bufet cu Damian Gheorghe. Erau văzuți, mai mult chiar, Pecingine Ion îl însoțea pe cumnatu-său până acasă, în sat, unde avea, înainte ca directorul să-i fi aprobat să se mute în „Casa grădinii", o cameră cu chirie. Pecingine Ion intra la el și stăteau împreună ore întregi.

Sora barcagiului, nevasta lui Damian Gheorghe, era o femeie tânără și plină de viață. Era însă cam domoală, se mișca foarte încet prin castel, ca o țărancă înțeleaptă și temătoare, care nu se sperie atât de firea oamenilor, pe care îi cunoștea ea bine, cât de legile lor scrise care îi rămâneau necunoscute. În odaia lor din sat intra nu o dată miliția și i-l lua pe bărbat ducându-l pentru câteva zile nu se știe unde. Ce-aveau cu el? părea să se întrebe. Ce rău făcuse? Ținea la el, și aceste vizite o înspăimântau, cu toate că el nu se purta cu ea mai bine decât cu ceilalți oameni. Își păstra însă înfățișarea ei înțeleaptă, vrând parcă să spună că orice bărbat e o pacoste pe care trebuie s-o suporți oricum a-i lua-o: dacă ai unul blând și bun, nu e bun ca bărbat, ca soi, dacă ai unul frumos, umblă muierile după el, măcar al ei e muncitor, și dacă a gonit-o acum de-acasă o s-o cheme el iar îndărăt, că n-o să-l țină mult cu cealaltă. Îmbătrânește și el, că n-o fi de fier.

Ca să-și întrețină fetița, pe care tatăl o neglija, femeia se duse la directorul complexului și îl rugă să-i dea și ei un serviciu undeva. Fu angajată spălătoreasă și se mută în dormitorul comun al celei de-a treia case a complexului, care se afla cel mai departe de castel, undeva în fundul grădinii din spate, în apropierea lacului.

II

...Dar iată că, în noaptea când la castel avusese loc acea petrecere, şi în orele care urmaseră închiderii bufetului, cineva nu putu să-l mai îndure pe Damian Gheorghe şi îl omorî la el în pat cu un topor, în odaia lui din „Casa grădinii". Dădu de el dimineaţa devreme Niculae.

Cu un semn de întrebare rămas în minte să afle ce era cu omul pe care îl văzuse aseară fugind aplecat să nu fie recunoscut după ce lovise câinele, Niculae se întoarse din drum pe coridor, văzând uşa camerei lui Damian Gheorghe întredeschisă. Pe Simina o lăsase în odaie să mai doarmă. Intră peste el să-l ia la muncă şi să-l întrebe ce se întâmplase...

Simina se pomeni trezită din somn de şoapta lui Niculae.

- Scoal', îi spuse el, îmbracă-te. - De ce?

- Ai să vezi.

Aşa cum se întâmplă totdeauna când clipele vorbesc parcă singure că s-a petrecut ceva neobişnuit, Simina se îmbrăcă repede şi în tăcere şi tot fără să-l întrebe nimic îl urmă pe coridor. Niculae o luă înainte şi în dreptul camerei lui Damian Gheorghe se opri şi împinse uşa cu piciorul.

- Vino, zise el, şi o apucă şi o ţinu strâns de braţ. Uită-te. Damian Gheorghe se culcase fără să tragă storul. Lumina

dimineţii intra în încăpere prin tot geamul, pe care muncitorul îl eliberase singur de plantele agăţătoare care îl astupau, chiar în ziua când se mutase aici. Stătea culcat pe spate cu capul înclinat spre dreapta, îmbrăcat în cămaşă şi chiloţi şi cu ciorapii în picioare. În cap, în tâmpla stângă, avea înfipt adânc un topor. Obiect nefiresc, nelalocul lui, în prima clipă nu părea să fi pătruns în tâmpla omului, ci o mână invizibilă îl ţinea în aer şi omul întorcea doar capul să se ferească dinaintea lui ca într-o joacă de-a lovitul... Timpul se scurgea însă şi toporul nu se ridica din tâmpla lui. Ultima expresie i se pierduse în clipa când murise: nu mai avea expresie. Nu mai era un om şi parcă nu mai avea chip de om. Era un mort cu o expresie de mort, severă şi ameninţătoare, aşa cum o au toţi şi pe care o capătă şi cei blânzi, şi nu fiindcă era a lui, a lui Damian Gheorghe, a cărui viaţă fusese numai ameninţări şi violenţă.

Simina se uita cu o privire neclintită şi nicio tresărire de panică nu apăru în această privire a ei liniştită şi mărită de curiozitate. Se desprinse de Niculae şi vru să se dea mai aproape, dar el o opri.

- Să mergem, spuse el.

Reintrară în odaie. Simina se aşeză pe pat şi se uită la el de jos în sus.

- Îngrozitor, spuse ea. Apoi adăugă după un timp: Niculae, ştii de ce am vrut să mă uit mai de aproape? Trebuie să ştii, memoria mea vizuală e mai bună decât a altora. Aseară când am intrat pe coridor tu ai aprins lumina ca să bagi cheia în broască. În clipa aceea eu am văzut un topor rezemat de zid lângă uşa de alături. Acuma nu mai e acolo. Am vrut să văd dacă e acelaşi topor. Cine mai stă aici?

- Doamna Anghel, răspunse Niculae.

- Nu cumva bărbatul ei, pe care l-am văzut noi aseară...?

- Nu ştiu, răspunse Niculae posomorât, luându-şi capul în mâini. Trebuie să anunţ miliţia... Tu du-te în odaia ta la castel şi vezi-ţi de treabă. S-ar putea să-l fi omorât domnul Anghel, după scena din

bufet. L-o fi pândit să se întoarcă. L-o fi lovit în somn, pe întuneric... Cum de l-a nimerit... Şi de ce a lăsat toporul acolo... toporul lui... Hai să mergem, zise el deodată. O să aflăm...

Avea însă în glas o nedumerire. Se uita la Simina cu o privire întrebătoare, dar care nu se dezvăluia, ca şi când nici el singur nu ştia ce să creadă despre ceea ce văzuse aseară, omul aplecat care fugise după ce îl lovise pe Michi cu piciorul în burtă...

- Ia să vedem, zise el. Să nu le spui nimic.

Domnul Anghel nu era acasă şi la întrebarea lui Niculae, unde era dus, doamna Anghel, care scotea aşternutul afară, răspunse că s-a sculat de pe la şase şi a plecat la Bucureşti pe la piaţă, să aibă timp să se întoarcă la grădină.

- Doamnă Anghel, zise Niculae în treacăt, cineva l-a omorât pe Damian Gheorghe azi-noapte cu toporul dumneavoastră, pe care i l-a lăsat înfipt în cap. Duceţi-vă să vedeţi...

Şi nu se uită să vadă reacţia doamnei Anghel, care în primele clipe nu înţelese, dar se duse totuşi şi se uită şi scoase de-acolo un ţipăt scurt şi pătrunzător. Niculae şi Simina ieşiră şi se despărţiră pe alee, luându-şi, în şoaptă, la revedere.

- Îţi convine, zise ea, să plecăm împreună la Bucureşti pe la prânz şi să fii invitatul meu la masă?

Ochii îi străluceau. Uitase parcă de tot cumplita întâmplare, ca şi când retina ei în câteva minute se spălase, la lumina soarelui care răsărea dinspre sat, într-o baie de aur, de tot ceea ce văzuse. Pe ea o interesa acum cum să facă să-l aibă mai departe cu ea, şi nu cine şi de ce îl omorâse pe acel om. El îi zâmbi:

- Nu te credeam atât de tare, îi spuse el.

Niculae păstra încă pe chip o anumită paloare şi zâmbetul lui era neliniştit. Simţirea ei era însă departe: înţelese că el va accepta invitaţia şi arăta fericită.

- Atunci să-i dau mamei un telefon să pregătească ceva. Te sărut, Niculae. La revedere. Te aştept...

III

Crime, violenţe, oameni care vor să tragă cu sila în odaia lor nevestele altora şi apoi îl călăresc pe soţul indignat, pentru ca după aceea să se trezească cu un topor în cap, întrucât o priveau pe ea toate acestea? Din punctul de vedere al culorilor ei de pe şevalet nu prezentau niciun interes, iar ca oameni, ei îşi urmau legile lor de convieţuire pe care ea nu le cunoştea ca să poată să-şi dea seama cât din viaţa ei proprie avea o anumită legătură cu a lor. De aceea se arătă îngrijorată când, pe la orele unu, se reîntâlni cu Niculae şi plecară amândoi spre Bucureşti: el arăta schimbat, ceva îl obseda.

- Ei, zise ea în autobuz, ce s-a mai întâmplat, s-a aflat cine l-a omorât?

- Da, răspunse el. Domnul Anghel... După ce ne-am despărţit noi doi, m-am dus în birou şi am dat un telefon la miliţie. Au venit numaidecât de la Bucureşti şi au început ancheta lor... L-am văzut pe domnul Anghel, se uita la ei cu privirea albită, mi s-a făcut şi milă... Omul ăsta parcă îţi spune că ceea ce îţi trece ţie în cap că este el, exact aia e, privirea lui e o mărturisire dinainte făcută... Ţi-nchipui, de la

primele întrebări a recunoscut. „Da, e toporul meu, le-a spus el, eu l-am omorât, să se învețe minte altădată să nu mai facă ce-a făcut". Ce să se mai învețe minte, s-a terminat... I-au găsit domnului Anghel pete de sânge pe guler şi sub unghii...

Aceste cuvinte din urmă Niculae le spusese parcă îndârjit de ceva. Apoi tăcu şi începu să se uite pe geam.

- Ce amestec ai tu în toate astea? zise ea încercând să-l înveselească, luându-l de braţ şi căutându-i privirea.

- N-am niciun amestec, se feri el.

- N-ai, dar te gândeşti la ceva.

- Nu, zise el şi dădu din umeri. La ce mă pot gândi?... Mă pot gândi la un lucru... Cum să-ţi spun... la gândeşte-te şi tu...

Şi se uită la ea ca şi când s-ar fi hotărât să-şi dezvăluie gândirea şi începu să vorbească în timp ce ea îl asculta la început uitându-se la el cam dintr-o parte, cu coada ochiului, aşa cum facem când nu acordăm decât pe jumătate crezare la ceea ce ni se spune.

- Un om care zace în pat cu un topor în cap nu e o glumă, zise el, ca şi când cineva s-ar fi înveselit în faţa lui pe un astfel de subiect. E un om! exclamă Niculae cu o indignare înaltă în glas, parcă fără soluţie, acum când acel om încetase să mai existe. Cum să-ţi spun ţie, păcatele noastre nu sunt fără ispăşire, oricând, într-o viaţă, poţi înţelege ce-ai făcut şi poţi să-ţi pleci în jos grumazul tău de nemernic. Şi atunci ceea ce ai făcut rău se poate şterge...

Cu condiţia ca acest grumaz să nu fie ţeapăn pentru totdeauna. Ori, Damian Gheorghe nu omorâse pe nimeni, în schimb cineva l-a omorât pe el, şi nu înţeleg cine şi de ce, fiindcă domnul Anghel nu l-a putut omorî decât dacă a înnebunit. Dar nu părea câtuşi de puţin nebun...

Ea se uită acum la el cu o privire care parcă mărturisea: eu ştiu de ce te iubesc, dar când te aud că mai vorbeşti şi aşa ca acum, încep să te iubesc atât de tare încât simt cum gelozia îmi muşcă din inimă; gândeşti prea independent, gândirea ta nu-mi aparţine...

- E o crimă colectivă, continuă Niculae din ce în ce mai posomorât, şi în această lume eu eram omul care avea puţină putere... Chiar la podea, unde nu mai e retragere, tot mai e o distanţă care e mai mare sau mai mică decât a altora. Ca în infinitul mic. Nu există egalitate. Dacă îl alungam de la castel, şi puteam s-o fac, îi salvam viaţa. Acuma eu sunt sigur că domnul Anghel nu putea să-l omoare, dar nu m-am gândit mai înainte că totuşi cineva îl va omorî dacă stau şi mă uit la ei fără să intervin... Ce m-a şocat în ceea ce spunea scriitorul acela cred că era un fel de nelinişte a lui turbure cu privire la actele sale, te mai iubea şi îi părea rău de ceea ce îţi făcuse... Dar era prea târziu, vedea şi el... Aşa sunt eu acuma, cu toate că Damian Gheorghe nu mi-era nici frate, nici prieten. Dar era muncitorul meu şi muncea bine... Ţinea la mine, niciodată nu i-am surprins vreo privire sau vreun gest care să mă facă să înţeleg că în mintea lui el nu făcea decât o deosebire forţată, fiindcă îi dădeam de lucru, între mine şi ceilalţi. Nu, deşi el nu trăia ca un om cu speranţă, cu unealta în mână se uita la mine ca la o speranţă. Ţi-nchipui, îmi dau seama de toate astea abia acuma, dar n-ar fi trebuit să-mi dau seama mai din timp?

- Şi ce-ai fi putut să faci? zise ea cu o patimă bruscă. Niculae, oriunde s-ar fi dus, tot aşa s-ar fi purtat şi până la urmă ar fi avut aceeaşi soartă, spuse ea.

- Nu e sigur! Şi nu era singura alternativă, cum să-ţi explic... Până nu vezi un om mort nu înţelegi bine ce legături sunt între tine şi el. Eu am încetat să mai cred că am dreptul să-i bag omului pe gât fericirea cu sila, am văzut la ce duce... Da, dar uite că totuşi te împovărează cu moartea lui, de care el, primul, e vinovat. În ambianţa de violenţă pe care el a creat-o, şi din care bineînţeles că a ieşit până la urmă ucigaşul, n-a intervenit nimeni...

Ea se uită la el gândind: „Eu ţi-am spus de-aseară că nu e nimic distractiv într-un spectacol în care un om îl călăreşte pe altul şi ceilalţi stau şi, indiferent din ce motive, privesc ca şi când n-ar avea niciun amestec!"

- Şi tu chiar crezi, zise ea, că nu domnul Anghel l-a omorât? Şi privirea i se feri într-o mişcare circulară, plină de înţeles.

„Mă bucur, parcă îi spunea ea, că gândeşti cu voce tare, îmi aparţii astfel mai mult, şi, ca nu cumva să-ţi dai seama de acest lucru, te abat de la gândurile tale şi mă prefac că mă interesează cine poate fi criminalul, care atât el, cât şi victima mă lasă absolut indiferentă!'

- Simina, zise el în şoaptă, foarte îngrijorat, eu ştiu cine e, dar cum pot să fiu sigur că nu m-am înşelat, când domnul Anghel declară că el este, şi i se descoperă şi sânge pe guler şi sub unghii?

Se dăduseră jos din autobuz şi mergeau la braţ pe trotuarul lat, plin de lume, care începea din Piaţa Mihai Eminescu.

- Ce e asta? zise ea protestând. Eşti sau nu sigur, spune unde trebuie ceea ce ştii şi nu mai e pe urmă treaba ta să afli cine e criminalul... Dar într-adevăr, curios mi se pare şi mie ce căuta toporul acolo! Acolo îl ţineau ei de obicei?

- Nu, zise Niculae. Dar ai dreptate, în cazul în care omul pe care l-am văzut eu fugind din casă e criminalul, e clar că domnul Anghel e complicele, că i-a dat toporul, i l-a pus acolo pe coridor, să-l aibă la îndemână, fiindcă niciodată nu l-am văzut pus acolo...

- Ce om ai văzut tu? zise ea uimită. Când?

- După ce tu ai adormit, răspunse Niculae, m-a trezit Michi şi am ieşit afară să văd cine dă în el...

Şi Niculae îi explică obiceiul ciudat al câinelui, care se arăta atât de prietenos când intra cineva în casă şi atât de îndârjit când ieşea. N-a înţeles niciodată de ce se purta aşa, dar avea totdeauna grijă, când îl vizita cineva, să-l alunge să nu se repeadă...

- Îl ştii pe barcagiu? zise Niculae. Pecingine Ion! Piticul!

- Cum să nu, răspunse ea, doar el ne descuie lacătul la bărci când vrem să mergem pe lac. L-am văzut şi aseară, era şi el la bufet.

- Stătea la masă cu Damian Gheorghe. El era, zise deodată Niculae.

- Cum el era?!

- El era omul pe care l-am văzut eu fugind când am ieşit să văd cine mi-a lovit câinele. L-am văzut înainte să se aplece să fugă. Veneam de la întunericul din odaie la cel de afară şi am văzut perfect.

- Niculae, zise pictorița cu un glas sever, trebuie să spui imediat ceea ce ştii şi eu zic că azi chiar trebuie să îndrepţi greşeala asta. Nu înţeleg ce te-a împiedicat tocmai pe tine, care gândeşti aşa de limpede.

11 împiedicase, povesti Niculae, întâi comportarea domnului Anghel şi apoi sora piticului, soţia lui Damian Gheorghe. Se dusese la ea, nici el nu ştia de ce, şi o găsise plângând şi izbindu-şi genunchii cu palmele. Aflase. Din când în când ea ridica palmele şi spre cer, cum fac ele în astfel de împrejurări. Era parcă un semn de întâmpinare: Ai venit, nenorocire! De ce ai venit? De ce tocmai la mine? „Şi dacă fratele ei nu e vinovat? se întrebase Niculae. De ce să fac eu pe poliţistul pe cont propriu? Declaraţia mea o s-o împovăreze de tot pe femeia asta tânără, care a rămas fără bărbat şi o să rămână şi fără frate, şi de ce să mai sporesc o nenorocire prin alta? Fiindcă e clar că dacă Pecingine Ion e cel care l-a omorât pe Damian Gheorghe cu toporul, n-a făcut-o degeaba, ceva s-a întâmplat între ei trei, soră, frate şi soţ, de s-a ajuns până la ucidere. Ce anume? Cum să aflu eu? Şi de ce am crede că justiţia noastră scrisă ar fi neapărat mai dreaptă şi mai adevărată decât cea nescrisă?"

- Şi am ezitat să declar ceea ce ştiu... Asta nu înseamnă, zise Niculae, că o să păstrez pentru mine secretul unei crime. Mi-a trecut prin cap s-o întreb pe sora lui Pecingine unde a fost fratele ei azi-noapte. M-am oprit. Nu era treaba mea. Pe urmă repede s-a aflat de cursul anchetei de la cei care au fost aseară la bufet. Toată lumea a declarat că după istoria cu domnul Anghel, Damian Gheorghe a plecat acasă singur. Că toţi s-au dus fiecare pe la casele lor. Cutare s-a întors în sat, cutare s-a dus cu cutare pe la cutare, martori sunt cutare, Pecingine s-a dus şi el la dormitorul comun cu alţii, unde dormea şi soră-sa, l-a văzut toată lumea. În

general, toată lumea a văzut pe toată lumea, dar eu am fost atent la ce se va zice despre barcagiu. Da, pe la orele nouă a plecat de la bufet cu cumnatu-său, s-au dus amândoi până în sat să facă rost de nişte bani de la cineva, s-au întors, au cumpărat nişte ţigări, au mai băut o bere şi pe urmă s-au dus. Pe la orele zece Pecingine Ion a venit la dormitor, s-a dezbrăcat şi s-a culcat... Toată lumea l-a văzut, toţi zilierii care mai stăteau de vorbă şi fumau înainte de a stinge lumina şi a adormi. Cât să fi fost când am adormit noi? Miezul nopţii? L-am văzut clar luând-o la fugă din „Casa grădinii". Ori nu e adevărat că s-a dus la dormitorul lor la ora zece şi martorii mint ca să-l acopere, din motivele colective pe care ţi le-am explicat, ori după ce s-a dus a venit peste Damian Gheorghe, pe întuneric, şi l-a omorât...

- Niculae, zise Simina, lasă-i pe cei de la miliţie să dezlege această enigmă.
- Bineînţeles. Ţi-am explicat doar de ce n-am făcut-o imediat, zise Niculae.

IV

Care e timpul când într-o iubire rezistenţa unuia dintre îndrăgostiţi cedează şi ei nu se mai pot apoi despărţi unul de altul nicio clipă? La Niculae s-ar fi zis că a coincis cu moartea crâncenă a lui Damian Gheorghe, acel muncitor al său, cu strania sa viaţă dublă, moarte care îl făcuse parcă deodată să uite cu totul de sine şi privirea sa s-o caute neîncetat pe-a iubitei lui.

Pictorița gândea: „S-a schimbat, ceva i se întâmplă, mă caută, dar nu-mi spune... Mi-ajunge însă că îl văd cum se uită numai la mine, şi cum înţeleg din asta că se gândeşte numai la mine, în timp ce ne despart doar orele muncii lui. Cu toate că îmi dau seama că ameninţarea ca această privire a sa să se întoarcă la un moment dat în sine n-a dispărut şi poate reapărea chiar mâine. Dar îi va fi din ce în ce mai greu s-o facă"...

În acelaşi timp, însă, Pecingine Ion continua să trăiască liber, şi pictorița nu ştia că declaraţia târzie a lui Niculae nu fusese luată în seamă de anchetatori, sau în orice caz nu se vedea că o iau în seamă. Jar domnul Anghel continua să stea închis. Niculae nu-i mai povestea ei nimic, lăsând-o să creadă că această istorie e încheiată şi că într-adevăr vecinului său de pe acelaşi coridor i se dăduse drumul.

Primele săptămâni care urmară crimei, Niculae le petrecu cu Simina, care insistase să rămână la ea, în frumoasa ei cameră părintească din Bucureşti, din care se vedeau nu prea departe siluetele plopilor din parc. Se uitase la el cu înţeles: camera aceea a lui din „Casa grădinii" trebuia oricum părăsită. Cum să mai stai singur în ea noaptea, după ce ştii că dincolo, într-o alta, ai văzut zăcând un om omorât? Nu mă deranjează, răspunsese Niculae.

Dar când reveni spre sfârşitul celei de-a treia săptămâni, şi seara, cu capul pe pernă, încercă să vadă sub pleoape lumea sa luminoasă premergătoare somnului care îl încânta totdeauna, în loc de scene scăldate în culori el văzu pe Damian Gheorghe, mort şi nemişcat în patul său, aşa cum arătase alături în dimineaţa când îl descoperise mort. Şi imaginea lui, cu toporul înfipt în cap, nu se lăsa alungată, revenea neîncetat, chiar după ce Niculae se ridică de câteva ori şi aprinse lumina. Atunci rămase în întuneric cu ochii deschişi. Imaginea, astfel, nu se mai forma, dar nici somnul nu venea. O umbră trecu însă într-o vreme prin faţa ferestrei, care după câteva clipe reveni şi nu mai părăsi geamul, astupându-l. Cine era

acolo? Umbra avea înălțimea unui om, dar nu a unuia dintre cei înalți, sau mijlocii... Era barcagiul! Piticul! El era! Umbra se mișcă și ciocăni ușor în geam. „Ce pot să fac? gândi Niculae. Încotro să mai dau înapoi?" Și se duse și deschise, răsucind cheia la o parte. Umbra însă nu părăsi geamul. Stătea nemișcată și se uita înăuntru cu chipul în întuneric, care nu se lumină decât după câtva timp sub jarul mic al unei țigări. Se apropie repede de pitic și îi șopti:

- Ai venit la mine sau la locul crimei? Intră înăuntru. Barcagiul părăsi fereastra și se apropie de treptele de la intrare.

În odaie, când aprinse lumina, Niculae văzu că avea o toporișcă mică în mână, dintre cele pe care le purtau pe vremuri pădurarii, dar cu coada scurtă, adaptată, se vede, pentru statura lui.

- Ei, stai pe scaun și dă-i drumul, zise Niculae întinzându-se pe pat. Dar n-o lungi, fiindcă mie mi-e somn și dimineața am treabă, nu ca tine, care îți descui bărcile pe la zece, oră boierească. Și de ce umbli cu toporișca aia în mână?... De unde o ai?... la dă-o încoace.

Niculae tăcu și în odaie se așternu liniștea. Barcagiul nu se clintea. Numai țigarea îi ardea între degete.

- Bine, zise Niculae, ți-e frică să nu-ți fac eu ceea ce i-ai făcut tu lui cumnatu-tău... Mă mir de unde ai avut atâta putere să-l izbești să se înțepenească toporul în capul lui... Așa s-a spus, ucigașul a trebuit să lase toporul acolo înfipt fiindcă nu l-a mai putut scoate. După furia cu care a fost lovit s-ar zice că domnul Anghel avea toate motivele să-i dea o astfel de lovitură.

- A și spus singur, se auzi atunci vocea groasă, răgușită de tutun prost, a barcagiului.

- Bine, zise Niculae. Și tu ce căutai aici în noaptea aceea?

- Unde, domnule inginer? M-ați văzut dumneavoastră pe mine!? Vocea era amenințătoare. Avea în ea ceva sumbru și implacabil.

Nu erau în ea îndoieli, ezitări, că după răspunsul lui Niculae nu va folosi, dacă acest răspuns îl va acuza, toporișca al cărei cap îl ținea strâns în palme.

- Bă, te-am văzut! strigă atunci Niculae sărind fulgerător în capul oaselor. Dacă tu l-ai omorât sau nu, n-am de unde să știu, dar te-am văzut ieșind de-aici și luând-o la goană când ai auzit că cineva deschide ușa...

Barcagiul aruncă brusc țigarea și o strivi cu talpa de dușumea.

- Ridică imediat țigarea, strigă Niculae. Și ieși afară dacă pentru asta ai venit, să fumezi ca un nesimțit în odaia mea. Ce dorești?

Barcagiul se aplecă moale și ridică cu mișcări încetinite țigarea, ca și când ar fi pregătit o altă mișcare mai rapidă și neașteptată. Niculae stătea încovoiat pe marginea patului. „Dacă ridică toporișca, gândi el, îl strâng de gât până își dă sufletul." Dar barcagiul se redresă și rămase nemișcat.

- Dacă n-ai fost tu cel pe care l-am văzut eu aseară, atunci ce cauți acuma aici?

- Soră-mea m-a trimis, răspunse barcagiul.

- Cu ce scop?

- Dumneavoastră ați venit atunci dimineața la ea și i-ați spus.

- Ei și?

- V-ați bucurat, zise barcagiul cu un glas ciudat, liniștit și parcă filozofic.

Adică înțelegea: multe se întâmplă pe lume.

- Ce vrei să spui, mă, nenorocitule?

- Dumneavoastră, eu n-am ce să vă spun. O să spun acolo unde m-or întreba: mureați după Florica și, cum ăla nu știa multe, o fi sărit la dumneavoastră, dumneavoastră de frică v-oți fi apărat cu ceva, cine poate să știe?... oți fi sărit la el împreună cu Anghel, v-o fi dat toporul...

- înțeleg, zise Niculae. Să nu te spun eu, că nu mă spui nici tu. Numai că eu nu te-am așteptat pe tine să te întreb dacă îți face sau nu plăcere să te spun și am declarat că te-am văzut...

- Aveți timp să reveniți asupra declarației, zise barcagiul neturburat. Să spuneți că nu mai sunteți sigur că eram eu, dat fiind că era o noapte fără lună. Vi s-a părut...

- S-ar putea să fac această declarație, dar cu o condiție, zise Niculae. Să-mi spui acum, mie, ce-ai căutat aici la ora aceea și de ce ai luat-o la fugă când m-ai văzut pe mine...

- Nu eram eu, răspunse barcagiul. Nu vă mint. Vi s-a părut.

- Atunci de ce ți-e frică? zise Niculae sarcastic. Toți martorii declară că ai venit în dormitorul comun la ora zece și n-ai mai plecat... Vrei ca și declarația mea să coincidă cu a lor? Ei, nu coincide, și o să trebuiască să explici ce căutai la ora aceea pe-aici. Cât despre soră-ta, nenorocitule, n-am murit niciodată după ea, și n-aveți decât să declarați amândoi ce v-o trece prin cap.

- Poate vă mai gândiți, sugeră iar barcagiul și se ridică deodată hotărât în picioare, deschise ușa și ieși.

Și nu i se auziră pașii în noapte, ci doar umbra lui șterse o clipă geamul, ca o nălucă... Și abia plecând, Niculae resimți prezența ei interioară încărcată de primejdie. „Într-adevăr, gândi el în minutele următoare, am la ce mă gândi. Cine a omorât o dată și e în pericol de a fi prins, mai poate omorî și a doua oară: pedeapsa e aceeași!" Numai că gândul acesta, în loc să-l sperie, cum se temea singur, dimpotrivă, îl însenină, și când închise ochii imaginea celui ucis nu mai reapăru. Nechemată, apăru ea, Simina, se uita la el cu privirea ei gravă, totală. „Ei, ce vrei tu? o întrebă. Nu-ți fie frică.

Nu tot ceea ce e logic e și adevărat. Așa ar reieși, că ăsta s-ar putea să mă omoare. Dar de ce să mă omoare? Cum să mă omoare?! S-ar putea ca el să fie chiar nevinovat, și îi e frică să nu spună că a fost văzut ca să nu fie acuzat... S-au mai întâmplat cazuri de erori judiciare... E destul de inteligent, își dă seama că, deși nevinovat, aparențele pot fi contra lui. Cum să nu, e chiar amenințat, în ciuda faptului că Anghel a făcut mărturisiri... Nu m-ar omorî decât dacă el ar fi criminalul? Dar de ce? Erau prieteni, ei doi, și chiar când sora lui era gonită de-acasă de Damian Gheorghe, lumea îi vedea, ca în seara crimei, bând bere împreună..."

V

Știa însă oare acest Pecingine că el, Niculae, trecuse printr-un moment în care depinsese numai de ea, de sora lui, pentru ca astăzi, el, Niculae, să nu mai fi avut ce răspunde la întrebarea dacă murea sau nu

după ea? Niculae o drăcui în gând dimineața și se duse peste ea în dormitorul comun din clădirea din fundul grădinii. O găsi ca și în dimineața aceea, călcând.

- Ia ascultă aici, zise el, ce i-ai spus tu nenorocitului ăla de frati-tu că eu mor după tine? Când am murit eu după tine?

Ca să se poată gândi, mâna tinerei femei opri fierul și îl puse alături pe o cărămidă roșie. Opri orice mișcare, rămase câteva clipe încremenită. Mâinile ridicară apoi liniștite marginea cearșafului pe care îl călca: gândise, putea vorbi.

- Nu dumneavoastră, zise.
- Nu eu, ridică Niculae glasul. Atunci de ce i-ai spus lui frati-tău că eu?
- Nu de dumneavoastră am spus, reluă femeia. De mine!
- Cum de tine?
- Eu muream după dumneavoastră, știți, v-am spus...
- Când mi-ai spus?
- Atunci!
- Ce mi-ai spus? Eşti nebună?
- V-am spus pe nume, șopti muierea... Apoi adăugă precizând: V-am spus: am greșit!
- Bine, conveni Niculae, pesemne amintindu-și, și de ce trebuia să pălăvrăgești despre chestia asta cu piticul de frati-tău?
- N-am pălăvrăgit, și-a dat seama și el, declară deodată muierea, și în clipa aceea îi țâșniră lacrimile pe obraz, care se rostogoliră și udară rufa albă.

Dar ea își reveni și puse mâna pe mașină și călcă fără șovăială aceste lacrimi, care pocniră și arseră sub fierul încins. Horticultorul avu un rânjet:

- E mare filozof frati-tău, îi spuse el sarcastic, de își dă el seama ce gândește soră-sa, fără ca ea să nu-i sufle nimic.

Ea tăcu și mâna îi lucra mai departe cu fierul. Se vedea că în acest timp nu mai gândea deloc, părea cu totul liniștită, cu toate că de înțeles înțelegea ce i se spune.

- Și mai ești și mincinoasă, îi spuse Niculae mai departe, de astă dată exagerându-și furia, fiindcă, după câte se părea, gestul ei absent de a-și călca propriile lacrimi cu fierul îl înveselise și îl făcuse și să înțeleagă că ea era, judecată după sentimentele pe care le mărturisise spontan, nevinovată. Dacă zici că mureai după mine, reluă el, de ce pastele mă-tii te-ai opus atunci? Fiindcă mi-a plăcut când te-ai uitat la mine, dar ce credeai, te vedeam pentru prima oară... Cum vă pricepeți voi să faceți dintr-o simplă pornire o istorie întreagă... Să fugi și îndărăt să nu te mai uiți...

Ea se opri iar ascultându-l. Apoi îi răspunse reluând călcatul. Se vedea că nu-i era ușor să dea la iveală ceea ce gândea, dar auzea cuvinte grele, care îi dărâmau pesemne obstacolele interioare.

- Eu nu sunt mincinoasă, dar dacă nu vă opream, nu afla bărbatu-meu? Și atunci nu vă dădea cu capul de copaci?... Cine știe, poate chiar că vă omora...

Niculae o înjură de mamă, țărănește.

- Cum să fi aflat bărbatu-tău?! zise el mereu furios. Nu era nimeni la ora aia pe-aici. Răspunde, cum să afle, cine să-i fi spus?

Ea tăcea acum, vinovată şi copleşită. Era clar: ea i-ar fi spus. Şi îi fusese milă de el, de Niculae, şi îl oprise... Niculae se uita acum la ea cu o furie parcă neputincioasă. Îi venea să dea în ea...

- Dacă eşti aşa de credincioasă şi nu poţi să-ţi înşeli bărbatul, care el te gonise de-acasă, atunci de ce te-ai uitat în aşa fel la mine că m-ai făcut să-ţi ridic fusta?

„De ce?! De-aia!" îi răspunse ea în gând în timp ce mâna îi umbla ezitând cu maşina pe suprafaţa albă a mesei. Îi plăcuse acest bărbat subţirel, care ajunsese inginer şi trăia singur ca un cuc în patul lui în care se spunea că nu se culcase nicio muiere, din pricină că n-avea... Aşa se spunea despre el, că n-ar avea... Dar ea nu crezuse, însă curiozitatea tot o rosese şi se uitase la el aşa cum ştie o femeie să se uite când îi e dor de cineva... Sigur că i se făcuse pe loc frică, ăla al ei l-ar fi omorât...

- Şi de ce n-a aflat bărbatu-tău şi a aflat frati-tău? reluă Niculae strigând. Spui că nu eşti mincinoasă, dar minţi la fiecare cuvânt, te gândeşti dinainte cum să minţi. Bine, ţi-a fost frică să nu mă omoare... Îţi plăcea şi ţie să crezi că ăla putea omorî pe oricine, grozav bărbat... Acuma e în pământ, uite că s-a găsit cineva care a terminat cu el... Cu toate că e mai bine pentru el în pământ decât la ocnele de sare... Cum se face că n-a aflat ce era să păţească nevastă-sa într-o dimineaţă şi a aflat cumnatu-său? Crezi că ăla nu m-ar fi spus? Sau a aşteptat momentul întâi să-l vadă mort şi pe urmă să vină la mine să mă ameninţe? De ce i-ai spus? N-o să mă faci să cred că a ghicit singur... Ce e între tine şi frati-tău?

- Asta vrem să ştim şi noi! zise în clipa aceea un glas care intră în încăpere parcă înainte să se vadă cel care rostise aceste cuvinte.

Erau doi. Închiseră uşa şi se aşezară de îndată, dar fără grabă, în apropierea mesei, pe un fel de bancă mică tocită şi lustruită. Aveau aerul că au mai fost pe-aici şi s-au mai aşezat în felul acela chiar pe banca aceea. Purtau costume obişnuite, nu prea noi, dar de bună calitate. Cel dintâi, după părul negru fără fire albe, părea să aibă vârsta lui Niculae, trecut de treizeci şi cinci de ani, dar după pungile de sub ochi, părea mai bătrân. Înfăţişarea lui smeadă nu era plăcută, arăta posac şi avea o gură parcă fără buze, cu tăietură subţire ca lama cuţitului şi cu buza de jos pierind vârâtă în cea de sus.

- Şi am vrea să mai ştim şi de ce vă interesează pe dumneavoastră relaţiile între doamna Florica Damian şi fratele ei Pecingine Ion, adăugă el extrem de afectat, dar cu o afectare naturală, cu care bănuiai că vorbeşte şi acasă cu nevasta şi copiii.

Nu era însă nici agresiv, nici amenințător. Ai fi zis că e doar curios şi că funcţia sa îi dădea posibilitatea (şi asta îi făcea o plăcere care nu se tocea) să-şi satisfacă zilnic această curiozitate, trezită în el, cu anii, de meseria pe care o avea, şi nu fiindcă ar fi fost cu mult mai curios decât alţii.

- Mă poate interesa orice, constituţia nu-mi interzice acest lucru, zise Niculae uitându-se foarte atent şi surprins la acest personaj, aşa cum facem când ne întâlnim pe neaşteptate şi într-o situaţie penibilă cu un om pe care îl cunoaştem de mult şi am fost prieteni, dar de care anii şi drumurile diferite pe care am apucat ne-au înstrăinat definitiv.

- Şi pe noi ne poate interesa orice, tot prin constituţie, îi răspunse el lui Niculae.

- Bănuiesc că sunteţi de la miliţie, reluă horticultorul, mă plictiseşte ideea să discut cu dumneavoastră în contradictoriu. Ce doriţi de la mine?

- Nu vă iritaţi, zise personajul rece.

- De ce să nu mă irit? zise Niculae. Nu-mi dai dreptul dumneata?

- N-avem dreptul să vă interzicem dreptul de-a vă irita. Prin forța lucrurilor sunteți un martor al unei crime care s-a săvârşit în casa în care locuiți. Da, suntem de la miliție, sunt colonelul Spoială Gheorghe. Ce puteți face? Nu e nimeni de vină. În acelaşi timp, de corectitudinea sau necorectitudinea poziției dumneavoastră depinde dificultatea în care puteți intra. Nu e o glumă... Vă rugăm să ne dați concursul.

- Mai degrabă poți intra într-o dificultate dumneata, de pildă, faptul că mă cunoşti din şcoala normală şi te prefaci că nu mă cunoşti e o atitudine necorectă, care nu mă îndeamnă câtuşi de puțin să-ți dau dumitale personal concursul.

Se lăsă o tăcere. Colonelul se uita înainte, cu nimic clintit de ceea ce i se spusese, rămânând mai departe rece şi posac.

- O să vă rog, zise el întru târziu, parcă mai puțin afectat decât până atunci, să-mi dați concursul în limitele legii, adică să uitați că ne cunoaştem. Mă bizui pe ideea exprimată de dumneavoastră adineauri că vă plictiseşte să discutați cu noi în contradictoriu.

Niculae tăcea. Înțelesese. Acest om nu putea în acele clipe să folosească față de el alt limbaj. Colonelul scoase dintr-o servietă mică pe care o deschise un imprimat, scrise ceva pe el, semnă şi i-l întinse lui Niculae.

- Ce e asta? zise horticultorul.

- O invitație la noi, zise colonelul. Scrie acolo, data, etajul, ora şi numărul biroului. Dacă nu vreți să-mi dați mie concursul, altcineva vă va asculta depoziția.

- Am depus o dată, zise Niculae posomorât. N-am nimic de adăugat şi n-am timp de pierdut cu depoziții şi paradepoziții.

- Trebuie să vă informez că nu vi se cere să repetați ceea ce ați declarat mai înainte, zise colonelul.

Se putea ghici din aceste cuvinte, în acelaşi timp, şi liniştire, dar şi amenințare la adresa martorului, fără ca totodată să poată fi învinuit colonelul de ceva. Mai degrabă martorul, prin atitudinea sa, se vârâse singur într-o astfel de situație.

- Cum adică, zise el, vreți să spuneți că n-am declarat tot ce ştiu? Mă amenințați?

- Ați declarat tot ce ştiți? zise colonelul fără ironie. Avem două declarații de-ale dumneavoastră, în prima nu se spune ceea ce mărturisiți în a doua. Nu uitați că de dumneavoastră depinde viața altuia. Nu e o invitație să binevoiți să spuneți ce ştiți. E o cerință pe care v-o impune legea.

- Da, amenințați-mă, zise Niculae. Veți obține, ca şi până acum, declarații false, fără niciun fel de riscuri pentru martori.

- Cum să nu existe riscuri pentru martori? Şi încă cum! zise colonelul. Şi pe urmă, adăugă el, de unde ştiți că am obținut declarații false? Le-ați citit dumneavoastră?

În acest punct al dialogului femeia se oprise din călcat şi asculta cu atenție încordată. O spaimă îi apăruse pe chip şi mâna îi tremurase nesigură, lăsând fierul din mână. Se făcuse palidă.

- Nu le-am citit, dar...

- Vedeți că ştiți lucruri care până acuma nu le-ați declarat? zise colonelul întrerupându-l cu vocea ridicată, vădit pentru a-l împiedica să continue, şi vocea sa afectată deveni batjocoritoare. Vă înşelați când ziceți că declarațiile false sunt fără riscuri. Cei vinovați depun şi ei declarații false, şi? Ne

mulţumim cu ele, credeţi? Le confruntăm cu alte declaraţii şi dovezi de care dispunem şi tot aflăm noi adevărul... E drept, spuse colonelul deodată binevoitor, că dacă martorii nu ne-ar minţi, am afla mai repede ceea ce trebuie să aflăm. Sunt de acord cu dumneavoastră...

- Bine că sunteţi de acord, murmură Niculae vârând hârtia în buzunar şi luând-o spre uşă.

„Dacă mai stam, gândi el afară înfuriat, ăsta ar fi sfârşit prin a mă acuza direct de omor? Şi îi trebuiră multe minute până să se liniştească.

VI

Deşi trecuseră de-atunci atâţia ani, aversiunea lui Niculae împotriva acestui fost coleg al său de bancă îi rămăsese aceeaşi în amintire, ca şi când ar fi fost ieri. Dar într-adevăr ceea ce auzise despre el îi alimentase această aversiune, cu toate că lucrurile auzite erau sumare. Erau însă sigure, se întâlniseră odată în Bucureşti şi luaseră masa împreună, la un restaurant, şi el confirmase că da, era procuror militar, şi că da, noaptea la orice oră se ducea împreună cu oamenii închisorilor, scoteau afară condamnatul şi îl împuşcau. De ce acest coleg al său, pe care el, Niculae, îl ştia cât fusese de umil, îşi alesese tocmai această meserie? Din toată clasa, Spoială nu ajunsese să urască decât un singur coleg, cu care însă timp de doi ani fusese prieten: pe Niculae. Din pricina acestei apropieri la care îi silise faptul că stăteau în aceeaşi bancă, Niculae află la un moment dat despre colegul său un lucru de necrezut: Spoială nu ştia absolut nimic din materie, nu înţelegea şi nu reţinea nimic şi era un lucru de neînchipuit cum reuşea el totuşi să ia note de trecere, cum fiecare profesor, după o secundă de ezitare, care ar fi trebuit apoi să devină fatală pentru elev, se crispa şi înscria cu o silă la care nu rezista nota trebuitoare, în timp ce broboane mari de sudoare, parcă de sânge, încoronau fruntea înroşită de chin şi umilinţă disperată a elevului. Fiindcă atunci când era ascultat el desfăşura o strategie uluitoare în a-i sugera profesorului că posedă materia, că e doar intimidat, că bâlbâiala e din pricina emoţiei, că pentru moment, da, a uitat chiar atunci teorema, sau data istorică, sau verbul latinesc, dar a ştiut... Şi se uita de jur împrejur luând clasa martoră, care îl salva confirmând prin voci răzleţe şi binevoitoare, venite de la elevi de încredere, că aşa e, l-au ascultat şi ei, şi ştia, dar e cam zăpăcit, dom' profesor... Iar la teze copia de la Niculae, care nici el nu se gândea să nu-l ajute... Totuşi, ce stârnea în profesor sila care îi forţa voinţa? Fiindcă o clasă nu-l poate determina pe un profesor să treacă un elev care nu e pregătit. Şi nici groaza pe care acest elev o trăia de fiecare dată când era ascultat şi voinţa lui disperată de a persevera. Ceva se adăuga la toate acestea şi anume că Spoială era orfan de tată şi că maică-sa muncea din greu prin tot Câmpu-Lungul ca să-l ţină mai departe, să-i plătească aceste taxe de internat, care nu erau făcute pentru ea. Era de neînţeles cum de putea munci atât de mult fără să cadă într-o zi moartă ca o vită peste care, la o vale, s-ar năpusti căruţa prea încărcată prăvălindu-se peste ea! Directorul, în primul an, îi obţinuse o bursă de orfan total, acordată de minister, dar mama fusese avertizată că în al doilea an nu va mai fi cu putinţă. Muncise ea însă în primul an şi îi plăti o parte din al doilea, cealaltă parte fiind rasă de consiliul de direcţie, cu aceeaşi silă furioasă cu care şi profesorii îi dădeau nota necesară promovării. „De ce nu

înveți, Spoială?" îl întrebase directorul intrând în clasă parcă îndârjit. Dar ca şi la lecții îl întâmpinase murmurul nedumerit al întregii clase: „Cum, dar Spoială învață de dimineață până seara şi ştie, dom' director..." Aşa crezuse în primii doi ani Niculae. Dar el descoperi la un moment dat adevărul şi îi spuse acestuia: „Mă, tu nu ştii nimic, cum iei tu note de trecere?" Era prima oară când un coleg îi spunea un astfel de lucru. Spoială se uitase înnebunit la Niculae, văzuse pesemne infirmându-se credința în care clasa îl încuraja şi cu o expresie sălbatică se repezise în gâtul colegului său, pe care începuse să-l sugrume. Niculae scăpase de ghearele care îl ştrangulau, dar apoi se bătuseră, Spoială lovind literalmente ca un orb, sfâşiindu-şi cămăşile, rupându-şi nasturii de la haine, sub privirile nedumerite ale celorlalți. Îi despărțiseră. Spoială gâfâia şi tremura. Încercaseră să-i împace, dar Niculae strigase că nu mai vroia să aibă de-a face cu el, şi se mutase în altă bancă. Umil, Spoială revenise după câteva zile şi îl întrebase ce să-i dea ca să se mute la loc. Se apropiau tezele... Aici amintirea lui Niculae se rupea, nu mai ştia dacă se împăcase sau nu cu el, ştia doar atât, că nu mai avea încredere în sinceritatea umilinței lui, sub care se ascundea o ranchiună extremă. Aflase apoi de la alții că în anii următori maică-sa nu-l mai putuse ține totuşi la internat, dar că fiul ei trecuse la liceu, îl terminase în particular, urmase dreptul şi ajunsese prin o mie nouă sute cincizeci şi doi procuror militar... Când se revăzuseră în acei ani prin Bucureşti din întâmplare şi luaseră masa împreună, Niculae era încă activist. Era uimit... Cum izbutise, cum reuşise Spoială? Cum putuse să înşele atâția ani profesorii? Şi pe urmă cum de alesese el tocmai magistratura militară? De ce se îndreptase el tocmai într-acolo, unde trebuia să ceară şi apoi să asiste la condamnări?... El, care trăise mii de ceasuri senzațiile celui amenințat cu condamnarea? „Sunt duşmani ai poporului, răspunsese Spoială cu un fanatism rece şi întunecat, să nu vorbim de asta, Niculae, tu, ca activist, mă mir că pui asemenea întrebări." Masa decursese fără alte dezvăluiri, se vedea doar atât că magistratului îi făcea plăcere să-i arate fostului său coleg că umilul şi torturatul Spoială de odinioară e acum un bărbat liniştit şi calm, stăpân pe sine şi îndeplinind o funcție unde sunt necesare curajul şi conştiința... Niculae însă îşi amintea cum se pomenise cu ghearele lui în gât, şi aversiunea profundă care se născuse în clipa aceea împotriva lui nu se ştergea nici azi...

„N-a vrut să mă mai recunoască, gândi el, ieşind din casa din fund a complexului, în timp ce colonelul Spoială rămăsese acolo cu Florica Damian. Înseamnă că înainte de a veni aici l-o fi interogat pe barcagiu şi ăla o fi spus că sunt încurcat cu soră-sa. M-a şi găsit la ea! Şi asta l-a făcut să-mi sugereze că pot face parte dintre cei bănuiți... Formidabil ce putere poate să aibă asupra noastră o idee care ne trece prin cap... Fiindcă nu mai am unde da înapoi, pot încăpea foarte uşor pe mâna lui Spoială, care mă poate foarte bine trimite la ocnă. Asta bineînțeles e o pură idee, fiindcă nu eu sunt criminalul, dar o pură idee se poate transforma în pur fapt, care să continue să n-aibă legătură cu mine, dar care să mă antreneze în mod fatal pe un drum al vinei, care e dat totdeauna oamenilor, pentru crime săvârşite de ei. Ce-o fi vrând la urma urmei colonelul Spoială să mai declar? Nu mai am nimic de declarat. Şi totuşi el mi-a spus: nu vi se va cere să repetați ceea ce ați declarat mai înainte."

încât, a doua zi, dimineața, după o noapte în care dormi puțin, Niculae intră cu o înfățişare îndârjită în biroul colonelului. Acesta însă nu era acolo şi un personaj care îl înlocuia îi spuse că era rugat să revină a doua zi după masă, la ora cinci, când colonelul va fi aici în mod sigur.

Într-adevăr, a doua zi acesta era la postul lui, la ora fixată, şi îi ieşi lui Niculae înainte pe după birou şi îi strânse mâna foarte politicos şi în acelaşi timp familiar, spunându-i pe nume, şi nemaivorbindu-i la plural. Niculae însă nu observă schimbarea, şi se aşeză foarte ostil într-unui din cele două fotolii din faţa biroului în care fusese invitat.

- Acuma, că nu mai e nimeni de faţă, zise Niculae sarcastic, pot să te întreb cum de-ai trecut de la militari la civili? Nu ţi-au dat nişte ochelari? Era mai lesne dacă îţi dădeau nişte ochelari negri!

- Vrei să spui ochelari de cal? zise colonelul cu politeţea sa, din care afectarea nu pierise şi care dădea glasului său ceva în mod involuntar comic, aproape caraghios.

- Nu, zise Niculae, ştiu la ce te referi, asta ar fi ceva blând... E omul mărginit, nu vede decât înainte, ce poţi să-i faci!? Nu, la unii ca tine li s-au dat nişte ochelari negri, puteau să-ţi dea şi ţie o pereche şi să nu fie nevoie să te mute de-acolo!

- Ce rol, zise colonelul, cu acelaşi umor involuntar, ar juca aceşti ochelari speciali?

Niculae se mai lumină.

- Am, faţă de tine, dreptul să-ţi spun, te-am lăsat să copiezi la teze doi ani şi jumătate, fără mine cine ştie ce-ai fi ajuns...

- Sunt chiar curios, afirmă colonelul. Fumezi?

- Nu, mulţumesc... Acum câteva luni m-am întâlnit pe stradă cu un fost coleg de generaţie ca şi tine, eram noi şi prieteni, dar ne vedeam rar, zise Niculae, el era la sfatul popular, specialist, eu la raion, în activul de partid. Într-o zi a fost arestat. A stat el cât a stat, vreo câţiva ani, şi pe urmă i s-a dat drumul. Şi peste un timp, adică acuma recent, i s-a redeschis dosarul şi a fost reabilitat. Şi la proces pe cine crezi că vede? Cine era în completul de judecată pentru reabilitare? Tot acelaşi judecător care îl condamnase. E drept că nu mai era chiar preşedinte, dar era unul din judecători. Singura schimbare la el era că îşi pusese nişte ochelari negri la ochi, să nu fie recunoscut. Ei, ce să-i faci, ai zice tu, a primit şi el un ordin, dosarul venise de la securitate cu condamnarea gata pregătită, judecătorul nu era decât un *manochin,* cum zicea frati-meu, şi nu numai judecătorul, ci şi procurorul, şi avocaţii apărării şi acuzării... O tristă comedie pe care au trăit-o şi alţii, să uităm şi să nu mai vorbim despre asta. Ei, nu e chiar aşa! Judecătorul acela nu s-a mulţumit să-şi joace ruşinosul rol, ci a dovedit o mare ingeniozitate în a-l chinui şi batjocori pe acuzat cu mult peste ceea ce chiar bruma de lege de care se folosea îi permitea să facă. Acolo în puşcărie acuzatului i-a trebuit mult timp să uite înjosirile la care a fost supus până să fie condamnat... În sfârşit, a reuşit să găsească în el puterea şi să depună o pojghiţă peste rana primită. Şi când colo, la reabilitare, pe cine vede în completul de judecată? Tot pe acelaşi! „Mai bine nu m-ar mai fi reabilitat, mi-a spus prietenu ăsta, care a trebuit din pricina şocului primit să se interneze în spital. Vezi, mi-a spus el, în puşcărie rezistasem, în libertate rana mi s-a redeschis..." De-aia te-am întrebat, reluă Niculae, nu era mai bine să-ţi fi dat şi ţie astfel de ochelari? Nu trebuia să te osteneşti să treci la civili!

- Nu, Niculae, zise colonelul care ascultase cu o înfăţişare de nepătruns scurta istorisire. Am avut noroc, ca şi tine! Eu am fost specialist în legionari şi terorişti. Da' nu dintre cei care au comis fărădelegi înainte, sub vechiul regim, ci dintre cei care le comiteau atunci, în prezent, în regimul nostru. În ce priveşte vinovăţia lor, mă convingeam pe concret, mergând la cimitir cu familia şi rudele comuniştilor asasinaţi mişeleşte de aceşti bandiţi! Încât, după câte vezi, n-am avut şi nu am nevoie de ochelari negri,

după cum nici la reabilitări nu iau parte! Rolul meu de-atunci s-a încheiat demult, ca şi al tău, dacă nu mă înşel...

- Da, văd că eşti foarte prevenitor, zise Niculae, spui că ai avut noroc, ca şi mine... Vrei să spui că dacă am fi primit şi noi doi ordin să facem ca acel judecător, am fi făcut...

- Poate că tu n-ai fi făcut, retracta colonelul, dacă tu zici eu te cred... În ce mă priveşte, eu ştiu?! Poate că n-aşi fi făcut nici eu, în orice caz nu i-aşi fi agravat acuzatului soarta... Asta e cert! E cazul însă să te informez că mulţi dintre acei judecători şi securişti care s-au dedat la astfel de ignominii, o parte, datorită mecanismului simplu al represiunilor, când acuzatorul devine repede acuzat, a nimerit repede printre victime, iar altă parte a suferit mai târziu rigorile legii pe care o călcase în picioare. E de mirare că judecătorul tău cu ochelari de cal a scăpat nepedepsit.

- Nu de cal, zise Niculae, ci negri.

- Mă rog, conveni colonelul, de astă dată cu un umor voluntar. Niculae, adăugă el familiar, uite ce e, îţi spun, nu-mi place nici acum subiectul ăsta! Să-l părăsim.

- Bine! zise Niculae. De ce m-ai invitat aici?

- Fii liniştit, răspunse colonelul, nu mai e nevoie de nicio declaraţie... Dosarul e încheiat!

- Adică? Aţi descoperit criminalul? Cine e? Întrebă Niculae abia stăpânindu-şi curiozitatea şi lăsând să-i scape şi un sentiment de uşurare.

- Ai dreptate să te simţi uşurat, zise colonelul. Din pricina prostiei unor lucrători ai miliţiei, puteai s-o păţeşti foarte urât...

Şi se făcu deodată foarte posac. Pe urmă se uită la Niculae.

- Dacă eşti curios să ştii cine e criminalul, n-o să-ţi închipui că o să-ţi spun: e cutare, şi cu asta basta. Avem şi noi orgoliul nostru. Faţă de cine să ne mândrim, în afară de superiorii noştri? Faţă de prieteni, de oameni pe care îi preţuim... foşti colegi faţă de care păstrăm o amintire frumoasă... Aşa că, dacă n-ai alt program azi, sau dacă vrei mâine, te invit la mine la masă, mai stăm de vorbă despre adolescenţa noastră şi pe urmă îţi povestesc şi cum am descoperit noi criminalul. E o istorie întunecată... Ai zice că noi, aici, ştim multe... E adevărat, dar, uite, crima asta am descoperit-o, dar de înţeles, tot n-o înţelegem...

- Cine e? repetă Niculae nerăbdător.

Dar colonelul parcă se supără: adică drept cine era luat? Chiar aşa de uşor i se puteau smulge secretele profesiunii lui?! Cum le-a fost vorba?

- În orice caz nu e cine crezi tu, zise el ridicându-se. Apoi îi reaminti: Nu mi-ai spus, accepţi invitaţia mea?

- Bineînţeles, îţi mulţumesc, zise Niculae tresărind. Eşti foarte gentil. Trebuie doar să dau unei prietene un telefon...

VII

Soţia colonelului era profesoară de franceză şi, fără să fie cu mult mai tânără decât bărbatul ei, deşi născuse de două ori, îşi păstrase pe chip expresia de vioiciune şi intensitate a privirii, pe care soţul ei nu le mai avea. Unul din soţi, însă, dacă e mai tânăr, datorează adesea acest fapt celuilalt. Nu anii, ci grijile îmbătrânesc. În familia colonelului aceste griji le avea el, Spoială, cu toate că soţia lui îşi îngrijea singură copiii şi, ca în toate casele de condiţia lor, doar curăţenia şi spălatul le făcea altcineva, o femeie care venea la ei de două ori pe săptămână. Niculae petrecu la ei o seară care îl încântă, înainte ca fostul său coleg să-i povestească despre crunta istorie din lumea de jos a castelului. În ziua aceea chiar, doamna Spoială avu norocul să-i vină femeia şi lăsă în grija ei să strângă masa, care fusese foarte plăcută, şi ea putu astfel să rămână cu bărbaţii în biroul soţului; aveau trei camere şi un hol, nu erau mari odăile, dar erau bine împărţite. Copiii fuseseră cuminţi, mâncarea gătită, crap cu sos de untdelemn şi lămâie, smulsese musafirului exclamaţii de plăcere, iar după masă, la cafea, soţia colonelului puse mâna pe o chitară, şi cu privirea ei licărind de poftă de viaţă, începu să cânte cu o voce voalată cântece vechi, subliniindu-le prin apăsări pline de un discret umor caracterul lor excesiv sentimental dar nu lipsit de o frumuseţe pe care o au totdeauna cântecele demodate când sunt bine zise.

Colonelul fuma acum din pipă, şi tăcea, tot posac, dar liniştit, în timp ce îşi trimitea câinele din când în când (un ciobănesc german) să-i aducă din hol ba chibriturile, ba ziarul, ba o scrumieră... Şi câinele i le aducea şi se aşeza apoi atent lângă stăpânul său.

- Doamnă, nu vă supăraţi, zise Niculae din fotoliul său, dar mie mi se pare că ăsta e cel mai frumos cântec pe care l-am auzit eu vreodată, care l-aţi cântat acum. Nu vreţi să-l mai cântaţi o dată?

- Şi mie îmi place, zise colonelul, dar ca să nu-şi tocească farmecul n-o las pe nevastă-mea să-l cânte des. Nu l-am mai auzit de vreo şase luni.

Ea zâmbi şi repetă cântecul, însoţindu-l la întreruperi prin reluări de chitară. Era un cântec în care chiar chitara acumulase în amintirea cuiva care se îndrăgostise sub vraja strunelor ei, dar şi a unui glas, fericirea zilelor când iubitul era încă al ei şi n-o părăsise... Tot ce mai ţinea ea acum la piept era instrumentul acesta cu corp rotund care îi plângea în braţe cu o melancolie ucigătoare:

Spune-i, spune-i, chitară, Că îl iubesc si îl voi aştepta...

Cele mai reuşite întâlniri sunt cele în care oamenii vorbesc puţin, dar au găsit totuşi o modalitate de a se exprima, şi care nu se lungesc prea mult. Doamna Spoială, deşi cei doi bărbaţi ar mai fi ascultat-o încă şi o rugară chiar să mai cânte ceva, depuse cu un surâs hotărât chitara la locul ei şi se retrase spunând că e târziu şi a doua zi avea un program greu la liceul unde preda.

- Ce program greu? râse soţul dând din umeri. E abia ora nouă. Mai stai.

- Nu mai stau, răspunse ea.

- Mai am un motiv pentru care vreau să-ţi povestesc ce-am descoperit noi, acolo în lumea de care în mod direct eşti legat, zise colonelul după ce soţia lui închise uşa şi urmă o tăcere între cei doi foşti colegi de bancă. O crimă poate fi şi semnul unei maladii sociale, când nu e expresia unei maladii a criminalului. În crimele descrise de Dostoievski, criminalul nu e nebun, şi e foarte interesant aşa, pentru că nebunii sunt iresponsabili. În acest punct interesul e nul, ce poţi să-i faci şi la ce concluzii poţi ajunge studiind crima unui nebun? La niciuna.

Colonelul se opri şi îi ceru câinelui:

- Rex, du-te şi adu-mi servieta mea de pe birou.

Câinele se duse, se urcă cu picioarele pe scaun, apucă servieta de mâner şi apoi sări cu ea în gură şi i-o aduse colonelului, care o deschise şi scoase un mic dosar pe care îl răsfoi câtva timp. Câinele se uita la el, şi când vorbi Niculae, se uită la Niculae, şi când stăpânul său reluă, se uită la el. Ai fi zis că înţelege ce se spune şi că urmăreşte conversaţia în cunoştinţă de cauză.

- Spune-mi, zise Niculae, criminalul e arestat?

- Da, răspunse colonelul.

- E responsabil?

- Aici e toată problema. Este responsabil. Va fi condamnat. Şi totuşi... După cum ştii, începu colonelul, în ultima vreme, Damian Gheorghe credea că doreşte să-şi lase definitiv nevasta şi s-o ia pe concubină. Asta se zice că ar fi fost pricina pentru care s-a mutat din sat în „Casa grădinii". Cine ştie cât era de hotărât? Fapt e că şi-a trimis concubina în acelaşi timp să-şi aducă certificatul de divorţ şi să-şi schimbe buletinul, fiindcă şi asta fusese căsătorită. Concubina tocmai în acest timp lipsea. Din acei puţini oameni care i-au frecventat casa pe vremea când locuia în sat, se remarcă barcagiul castelului, Pecingine, pe care îl cunoşti. Relaţie strânsă cu drama care s-a consumat are şi muncitorul Anghel Savu, pe care de asemeni îl cunoşti foarte bine. Ceea ce nu ştii tu e că acest ins nu era sigur de niciunul dintre copiii lui, trăia ca într-un infern al lui Dante al geloziei, încât mă mir că nu şi-a omorât până atunci propria nevastă şi pe cele două fetiţe de care nu era sigur... Ce s-a petrecut cu opt-zece ore înainte cu Damian Gheorghe şi cu cei care îl cunoşteau? Când s-a terminat ziua de muncă, adică după prânz, Damian Gheorghe a plecat către dormitorul comun de lângă lacul castelului unde călca rufe soţia sa legitimă, cu toate că din primăvară n-o mai căutase niciodată. Explicaţia faptului consta în aceea că vroia să-i aducă un pachet de jucării pe care îl cumpărase pentru copilul lor, care împlinea cinci ani.

- Da, zise Niculae, mi s-a povestit această scenă.

- După acest incident, continuă colonelul, Damian Gheorghe s-a luat după soţia lui, întârziind după ce l-a fugărit mai întâi pe omul cu care o prinsese lângă acel copac. Care însă, ştiind cu cine are de-a face, n-a stat mult pe gânduri dacă să-l înfrunte sau nu şi a întins-o mâncând pământul... Căutând-o la dormitorul unde ea călca de obicei rufe şi negăsind-o, Damian Gheorghe a rugat pe una din muieri, care tocmai aducea lenjeria de la castel, să-i dea soţiei lui jucăriile şi i-a propus lui Tudor Emil, bărbatul uneia care locuia în acelaşi dormitor, să meargă cu el la bufet. Fiind refuzat de Tudor Emil, care i-a spus că s-ar putea totuşi să meargă mai târziu, l-a invitat atunci pe fratele soţiei, pe Pecingine, care tocmai picase... Împreună cu Pecingine, iar mai târziu în compania lui Tudor Emil, au consumat bere la bufet până în jurul orelor optsprezece. La orele şase a părăsit bufetul, probabil excitat, ca să revină după o tentativă de viol, ştii şi acest lucru, şi nu-ţi mai redau detalii, precum şi restul, ni s-a povestit că ai fost de faţă când domnul Anghel a venit peste el să-i ceară socoteală şi cu ce s-a soldat această pretenţie a lui... În dimineaţa zilei următoare, pe la orele şapte, este găsit de tine mort pe studioul din locuinţa sa. La faţa locului au venit procurorul criminalist de la regiune, medicul judiciar şi alţi criminalişti. Nu-ţi spun care dintre aceştia eram eu şi dacă am fost prezent în prima fază a cercetărilor. Fiindcă au fost două faze, după cum ai să-ţi dai seama... Cercetarea a stabilit că uşa de la intrare în locuinţă a fost

întredeschisă şi nu prezenta urme de forţare. Damian Gheorghe, care era un om căruia nu-i era frică de nimeni, obişnuia să doarmă cu ea descuiată. Îmbrăcămintea lui, cu excepţia pantalonilor, care s-au găsit pe speteaza unui scaun din dormitor, era aşezată în ordine pe patul din mica bucătărie; în buzunarele pantalonilor şi hainei s-au descoperit urme de sânge cu aspect de ştersătură; într-o cutie de pe şifonier s-au găsit o sută douăzeci şi cinci de lei, care îi aparţineau; şi urme digitale peste tot... Pe studio era o baltă mare de sânge; de asemeni s-au găsit numeroase pete roşietice pe pereţii dormitorului; alte pete similare pe ziarele de pe duşumea şi pe lada studioului. Omul a fost găsit mort culcat pe spate, cu capul înclinat spre dreapta, având o mână cu palma şi degetele pline de sânge... Trec peste alte detalii... S-a admis în primele momente ipoteza crimei din gelozie, prin faptul că muncitorul Anghel a recunoscut imediat că el ar fi autorul. Dar nu s-au eliminat concomitent şi alte ipoteze, fiindcă recunoaşterea simplă a unei crime nu înseamnă pentru noi mare lucru, dacă nu ni se administrează şi probele necesare justiţiei. Acest Anghel a fost imediat arestat şi cercetat. I s-a găsit sânge, după cum ai auzit, pe guler, pe ciorap şi sub unghii. În acelaşi timp s-au efectuat cercetări dacă nu cumva autorul ar putea fi unul din nenumăraţii oameni pe care Damian Gheorghe îi lovise sau îi dăduse cu capul de copaci, mobilul fiind răzbunarea. De ce nu ne-am mulţumit cu Anghel Savu? Ai să vezi îndată de ce. Recunoaşterea lui a trezit unele suspiciuni care s-au dovedit întemeiate: comportarea lui s-a modificat curând după arestarea sa, şi ai să vezi în ce sens... Ipoteza unei crime cu eventualul mobil de jaf a fost lăsată în suspensie, cu toate că s-au depistat urme din care rezultă că îmbrăcămintea lui Damian Gheorghe a fost perchezi-ţionată de asasin. De ce? Acest detaliu, datorită faptului că alte indicii eliminau cert mobilul jafului, ni s-a părut straniu şi l-am reţinut ca pe un lucru inexplicabil. Din moment ce nu lipseau lucruri şi bani din locuinţă, iar ucigaşul nu folosise un instrument pregătit dinainte, nu erau argumente pentru susţinerea unei crime cu mobil de jaf. S-a pornit ca de obicei de la premisa că autorul trebuie să facă parte din rândul persoanelor cunoscute de cel ucis. Investigaţiile efectuate au stabilit că toporul aparţinea domnului Anghel. Doamna Anghel a susţinut că l-a avut încuiat în cămară şi nu-şi putea explica modul cum a ajuns în câmpul crimei, până ce a venit bărbatul ei, care ne-a explicat cum l-a luat de-acolo, l-a pus afară rezemat de zid, ca să-l aibă mai târziu, când familia lui avea să adoarmă, la îndemână, în vederea comiterii crimei. Înainte de a o comite, a admonestat-o pe nevastă-sa că a lăsat becul aprins pe coridor, ca să vadă să se ducă la el şi să-l înşele, iar mai târziu, enervat că de ce nu se culcă, i-a spus: „Aşa cum ţi-am stârpit eu din rădăcină, muncind vreo două ore, liliacul în care te piteai cu hăndrălăii din sat, tot aşa o să ţi-l stârpesc şi pe ăsta de pe suprafaţa pământului, mult mai uşor, fără să depun pentru aceasta o muncă apreciabilă". Propriile lui cuvinte. În al doilea rând, dimineaţa devreme domnul Anghel a plecat la Bucureşti, lucru cu totul neobişnuit la el, când putea să facă acelaşi lucru foarte uşor după-masă. Domnul Anghel era un puturos, ce-i venise tocmai în dimineaţa aceea să se scoale cu noaptea în cap şi să plece de-acasă? În al treilea rând, poziţia locuinţei bănuitului, cu uşa pe acelaşi coridor, permitea acestuia să acţioneze foarte uşor fără a fi auzit sau văzut de nimeni, cu excepţia ta, care te încuiai în cameră şi nu mai ieşeai până dimineaţa. În al patrulea rând, doamna Anghel singură a declarat că târziu, după ce a adormit, l-a auzit prin semisomn pe soţul ei cum se ridică din pat şi iese. Cât a lipsit nu mai ştie. În acest punct vroiam să mai aflu de la tine dacă la ora aproximativă când ai sosit acasă cu prietena ta, unsprezece-unsprezece şi jumătate, aţi văzut sau nu toporul pe coridor, pentru a

stabili cât mai exact când anume s-a comis crima, dar evenimentele s-au precipitat şi n-a mai fost nevoie de această precizare... Revenind la indiciile acumulate împotriva lui Anghel, în baza lor, cum ţi-am mai spus, individul a fost arestat. Dar paralel cu verificarea acestei ipoteze, după ce au apărut suspiciuni în comportarea lui Anghel, au fost verificate celelalte. Referitor la a doua versiune, şi anume că omorâtorul s-ar putea să fie unul care s-a răzbunat dintre cei umiliţi sau loviţi de Damian Gheorghe, s-au făcut investigaţii pentru a se stabili ora plecării acestuia din bufet şi a se constata dacă a plecat singur sau însoţit de vreo persoană. Verificările privind justificarea timpului lui Pecingine şi Radu Emil, cu care Damian Gheorghe a stat la masă în bufet, au stabilit că ultimul, adică Radu Emil, a ajuns acasă numai în jurul orelor douăzeci şi trei în stare de beţie totală, frecventând consecutiv mai multe localuri, iar primul, adică Pecingine, după a doua plecare din bufet, a ajuns la dormitorul sorei lui pe la orele douăzeci şi două, împrejurare confirmată de cinci martori. Pecingine s-a dus deci în dormitorul lui şi a dormit până dimineaţa, când a plecat la servici. În funcţie de această situaţie s-a apreciat că relatările martorilor, care confirmau susţinerile lui Pecingine, îl exclud pe acesta definitiv din cercul bănuiţilor, fiindcă el îşi justifica riguros modul cum şi-a petrecut timpul în perioada comiterii crimei. În consecinţă, a fost ignorată declaraţia ta, precum şi indiciul care apăruse împotriva lui, rezultat din expertiza dactiloscopică a fragmentelor de urme digitale depistate pe comutatoarele electrice şi mânerul uşii şifonierului din locuinţa victimei. Este adevărat că expertiza nu putea fi considerată ca o probă absolută, întrucât nu era rezultatul examinării unor urme digitale complete, dar această împrejurare trebuia totuşi reţinută, deoarece îl indica drept bănuit şi pe Pecingine, mai ales că se întărea şi cu declaraţia ta, chiar dacă era contrazisă de cinci martori. Referitor la cea de a treia ipoteză, a crimei din răzbunare, aici ne-am încurcat într-o mare de presupuneri: mulţi ar fi putut să-l omoare, puţini scăpaseră de violenţele lui... Ne-am întors repede la prima ipoteză, prin care bănuitul Anghel ne întărea concluzia că autorul crimei ar putea fi el. Numai că, deodată, în faţa probelor de laborator, Anghel a început să nege orice relaţie cu comiterea omorului. Asta nu m-a mirat... Bănuitul a cunoscut precis locurile în care au fost depistate petele de sânge. Reţinând, din pricina unei greşeli a anchetatorului, că pentru sângele de pe cămaşă nu s-a putut determina grupa sanguină, a afirmat că acesta poate proveni de la el; la fel pentru sângele de sub unghii, a susţinut că a ajutat cu câteva zile înainte pe un coleg de la grădină, care s-a lovit la cap. În ceea ce priveşte sângele de pe ciorap, a cărui grupă coincidea cu a victimei, a arătat că putea să provină de la soţia lui, care avea aceeaşi grupă cu victima... În momentul când cercetările se aflau în acest stadiu, colectivul ofiţerului din D.M.R. a primit şi sprijinul meu. S-a conchis că se ridică semne de îndoială cu privire la situaţia acestui bănuit, care era şi arestat, cu atât mai mult cu cât apăruse depoziţia ta împotriva lui Pecingine. S-a apreciat că verificările referitoare la modul de justificare a timpului privindu-l pe acesta din urmă nu sunt suficient de temeinice. În ciuda dovezilor clare existente în apărarea sa, am elaborat versiunea că martorii care i-au consolidat alibiul ar fi mincinoşi. În momentul respectiv, această teză a mea apărea pentru unii neconvingătoare datorită numărului mare al martorilor şi al concordanţei depline a depoziţiilor. Ea a fost totuşi admisă fiindcă simultan a ieşit la iveală importanţa deosebită ce trebuie atribuită urmelor materiale, respectiv celor digitale, chiar atunci când acestora se opun probe de altă natură, care creează aparenţa unei certitudini. În consecinţă, s-a acordat o mare atenţie interpretării rezultatului celor două expertize dactiloscopice contradictorii privind

fragmentele de urme digitale de pe comutatoare. În baza acestor concluzii ale analizei, prima măsură inițiată a constat în redeplasarea la locul crimei. Aici am constatat că urmele digitale care au rămas pe ușa șifonierului provin de la mâna stângă și că sunt fixate imediat sub butonul ușii din dreapta, în locul unde în mod obișnuit se apasă pentru a se închide ușa. Această poziție a urmelor a determinat concluzia că ele sunt recente, eventual produse odată cu cele de pe comutatoare, deoarece într-o altă ipoteză ar fi trebuit să se șteargă prin suprapunerea peste ele a altor urme ale lui Damian Gheorghe, care zilnic umbla în șifonier. Prin această considerație, ni s-a confirmat concluzia că cele două expertize dactiloscopice efectuate de miliție sunt realiste și ne-am hotărât să ne sprijinim pe ele... După modul de împrăștiere a picăturilor de sânge, în formă de evantai, pe doi pereți și pe dușumea, s-a conchis că era obligatoriu ca autorul să se păteze de sânge. Or, pe îmbrăcămintea bănuitului Pecingine, studiată la aparatul de raze ultraviolete, nu au fost depistate asemenea pete. În schimb s-a găsit sânge pe îmbrăcămintea lui Anghel. Care dintre ei era criminalul? Aceasta era întrebarea-cheie la care trebuia să se răspundă. Nu cumva erau amândoi? Sau cel puțin unul din ei a fost surprins de celălalt și tăinuiește fapta? Această presupunere se baza pe interpretarea probelor existente concomitent în acuzarea celor doi bănuiți și pe solicitudinea insistentă și ciudată a bănuitului Anghel, care spunea mereu: „Trebuie să fi rămas urme acolo în locuință!", făcând parcă trimitere indirectă la urmele ridicate cu ocazia cercetărilor. Menționându-se dubiul semnalat mai înainte cu privire la justificarea timpului de către Pecingine, acțiunea s-a deplasat deci în această direcție. Cei cinci martori ai lui, am gândit noi, chiar dacă nu au fost corupți prin mijloace materiale, l-ar fi putut susține din motive de compasiune, sau complicitate psihologică, încercând să-l apere de o eventuală arestare, din cauza necunoașterii fondului problemei, sau, dimpotrivă, fiindcă știau prea bine despre ce era vorba. Am trecut deci la reaudierea tuturor martorilor ce locuiau împreună cu sora bănuitului. Toți și-au menținut vechile declarații, dar din depoziția lui Radu Emil, care a fost la local cu Damian Gheorghe și cu Pecingine, am reținut un aspect care, deși nu era cert, putea permite o concluzie, anume că victima a plecat din local cu bănuitul, fapt nou, care nu coincidea iarăși cu declarațiile celorlalți. Un alt martor care l-a cunoscut pe Pecingine numai în seara zilei de paisprezece iunie, când acesta a venit spre dormitorul surorii sale, locuind întâmplător în acel pavilion, ne-a relatat o împrejurare iarăși necunoscută până atunci, anume că acesta și-a schimbat la sora sa cămașa și maieul. Cum bănuitul, ca de altfel și sora sa, împreună cu colegele de cameră, negau acest fapt, s-a apreciat că acest aspect reprezintă în continuare un mijloc eficace de verificare a adevărului depozițiilor acestor martori, verosimilitatea celor declarate de acest ultim martor stând în faptul că el susținea cu tărie, în ciuda afirmațiilor tuturor celorlalți, momentul schimbării lingeriei, precizând că s-a dezbrăcat de o cămașă albă și un maieu bleumarin și a îmbrăcat un maieu alb și o cămașă în carouri... Întrebat ca din întâmplare asupra culorii maieurilor sale, Pecingine a confirmat indirect declarația martorului, arătând că are numai două: unul alb și unul bleumarin, cu care de altfel era și îmbrăcat. Am considerat că nu era firesc ca bănuitul să-și schimbe lingeria seara, ci dimineața, și am acordat și mai mare atenție acestui aspect. De altfel, martorul a revelat și un alt lucru deosebit de important, anume că bănuitul ar fi sosit la sora sa numai în jurul orelor douăzeci și patru și nu la orele douăzeci și două, cum susținea el împreună cu sora și colegele de cameră. Aceste două elemente au constituit pârghiile forte ale demascării martorilor.

Colonelul se opri şi turnă coniac în pahare. Apoi continuă: - În timpul cercetării surorii bănuitului, printr-o confruntare abil realizată cu martorul care văzuse maieul, numai cu privire la momentul schimbării lingeriei şi al orei sosirii fratelui la dormitor, s-a obţinut din partea ei recunoaşterea faptului. În acel moment psihologic i s-a spus în treacăt să nu vorbească despre petele de sânge de care era murdară cămaşa, ci să spună doar când a spălat-o, întrebare la care, involuntar, ea a răspuns: „Cămaşa n-a avut decât o pată de sânge pe piept, nu cum spuneţi dumneavoastră, că era murdară de sânge", uitând de fapt să răspundă la întrebarea pusă. Ca şi când reacţia ei n-ar fi fost înţeleasă, s-a discutat cu naturaleţe dacă a avut apă caldă toată ziua şi a spălat sau a călcat lingerie, revenind doar mai târziu la chestiunea petei de sânge, deşi aceasta era problema-cheie... Martora a rămas cu convingerea că ancheta cunoştea dinainte acest aspect şi a dat în continuare relaţii precise, arătând că pata era plasată pe piept, în partea stângă, la zece centimetri sub guler. Aşadar, am ajuns în situaţia când şi împotriva acestui bănuit ne apărea în mod cert elementul sânge... Prin confruntări repetate între martorul ultim şi ceilalţi martori, precum şi între aceştia şi sora bănuitului, s-a izbutit cu foarte mari dificultăţi, datorită atitudinii deosebit de refractare a martorilor, să se obţină depoziţii care confirmau faptul schimbării lingeriei şi ora reală la care bănuitul a sosit la dormitor. Fără a mai indica toate sinuozităţile procesului de cercetare a surorii bănuitului, îţi mai spun doar atât: faptul remarcat mai sus al schimbării cămăşii şi al prezenţei petei de sânge, completat cu explicaţia că faţă de ea bănuitul a susţinut că s-a tăiat cu ocazia bărbieritului şi i-a căzut o picătură de sânge pe cămaşă; stabilirea orei reale a sosirii bănuitului la dormitorul ei, aproximativ orele douăzeci şi patru, cu justificarea ce i-a făcut-o Pecingine şi că după despărţirea de victimă, în faţa bufetului, a mers la dormitorul său, unde a mâncat şi s-a spălat; împrejurarea că după ce a fost chemată la procuratură, împreună cu bănuitul, ocazie cu care a aflat că fratele ei a lăsat urme digitale la locuinţa bărbatului ei, a discutat cu el asupra crimei, insistând să-i spună dacă nu a fost cu soţul ei acasă şi dacă nu cumva a făcut vreo prostie; faptul că personal l-a bănuit... „Mă, ce-ai făcut tu acolo? l-a întrebat ea prinsă parcă de un sentiment de teroare, că adică acum nu mai era nimic de îndreptat, el, fratele ei, i-a omorât bărbatul, şi de ce l-o fi omorât?! De ce mi-ai spus tu mie să spun că ai venit la ora zece şi nu mi-ai spus că ai fost acasă la Gheorghe? Ce era cu sângele acela de pe cămaşă? La mine te-ai gândit tu, Ioane? Din pricină că se purta urât cu mine? O, Doamne, ce-ai făcut?!" Toate acestea mi-au format convingerea că Pecingine e autorul principal al crimei. S-a considerat deci ca absolut necesară reţinerea lui, măsură cu care anchetatorul penal n-a fost de acord, apreciind-o ca prematură şi insuficient motivată. Cu toate că am înţeles justificarea de ordin formal a acestuia, în sensul că nu putea dispune reţinerea bănuitului atâta timp cât avea pe altul arestat, împotriva căruia exista un lanţ de probe indirecte, relativ bine conturat, fiind imperios necesară cercetarea temeinică a noului bănuit, am realizat acest lucru chiar alaltăieri, reţinându-l timp de douăzeci şi patru de ore, în baza dreptului ce-l au în această materie organele de miliţie. Văzând că însăşi sora lui şi, împreună cu ea, ceilalţi martori arată că a ajuns numai la orele douăzeci şi patru, rămânând astfel nejustificat timpul de la plecarea din local, şi cum explicaţia cu trecerea pe la dormitorul propriu n-a rezistat, fiind combătută de cei din dormitorul său, Pecingine s-a văzut dintr-odată în faţa perspectivei de neînlăturat de a arăta: ce a făcut timp de două ore, de la douăzeci şi două la miezul nopţii? N-a mai ştiut ce să răspundă! Prins între zidurile de fier ale faptelor prin care nu

se zărea nicio uşă, îndârjit dar neputincios, a recunoscut crima. Ce se întâmplase? De ce ucisese? Iată acum, povestit de el, filmul exact al deznodământului... La invitaţia lui Damian Gheorghe, de la bufet Pecingine s-a dus cu el la „Casa grădinii". În timp ce Damian Gheorghe se dezbrăca şi-şi aşeza hainele, au fumat amândoi tot timpul ţigări, discutând în bucătărie... Că el, Damian Gheorghe, a ţinut totdeauna la soţia lui şi că dacă a gonit-o de-acasă, e tot din vina ei... Că în cutare zi i-a cerut cutare lucru şi ea n-a vrut să-l asculte... Şi în altă zi tot aşa, ştie toţi vecinii... Şi atunci cum dracu să n-o goneşti de-acasă?... Nemaiavând ce fuma, Damian Gheorghe i-a spus lui Pecingine să ia ţigări din şifonier. Pecingine s-a dus şi a luat de acolo un pachet, ocazie cu care şi-a lăsat urmele digitale pe uşa şifonierului, şi au fumat în continuare, aruncând mucurile pe jos... Acceptând rugămintea cumnatului să rămână la el, Pecingine s-a dezbrăcat şi s-a aşezat pe studio. Au continuat să discute... Că aşa şi pe dincolo, de ce adică să-i facă lui nevastă-sa o astfel de figură... Că el s-a dus ieri în Bucureşti şi i-a cumpărat fetiţei jucării de la „Magazinul copiilor"... Şi le-a păstrat cu el până a doua zi, să i le dea, şi, în loc de asta, ea le aruncă pe jos... iar el, fratele ei, o aprobă... Nu zice nimic... de azi de când îi tot spune, şi el nu scoate o vorbă... Ştie el Gheorghe de ce... Şi-a dat el seama... Chiar azi a înţeles cauza... Şi Damian Gheorghe, care era în stare de ebrietate, i-a dezvăluit-o deodată: el, Pecingine, trăia cu soţia lui, adică cu propria soră...

Şi că pentru acest fapt îi va omorî în noaptea asta pe amândoi... Cât de hotărât era Damian Gheorghe nu se ştie, dar câtă putere mai avea în el, da: a adormit imediat. Afirmând că i-a fost teamă ca Damian Gheorghe să nu se trezească şi să-l omoare, Pecingine, după ce a stat întins în pat vreme îndelungată, s-a dat jos şi s-a îmbrăcat cu grijă, cu intenţia să plece. A stins lumina în dormitor, lăsându-şi pe comutator urmele degetelor, iar când să iasă din bucătărie a observat pe hol, rezemat de perete, lângă o bancă, toporul lui Anghel. N-a mai stins lumina din bucătărie, fiindcă în acel moment i-a încolţit gândul crimei. A luat toporul, s-a întors în dormitor, şi i-a aplicat lui Damian Gheorghe trei lovituri puternice în cap. În timpul consumării faptei, n-a mai aprins lumina în dormitor, fiindcă se vedea destul de bine cu cea din bucătărie. Dându-şi seama că nu mai poate scoate toporul, l-a lăsat acolo înfipt în capul celui ucis şi a început să-i caute prin buzunarele hainelor să găsească cuţitul cu care credea că Damian Gheorghe ar fi vrut să-l omoare. Cert este că cu acest prilej au rămas pe căptuşeala buzunarelor mânjituri de sânge.

- Cum, strigă Niculae, s-a dovedit aşadar că într-adevăr a ucis fiindcă a crezut că celălalt o să-l omoare?

- Da, zise colonelul. I-a căutat în haine lui Damian Gheorghe să găsească cuţitul pe care presupunea că-l are în buzunare. Urmele de sânge de pe căptuşeala lor sunt o probă că omul a acţionat sub imperiul acestei idei cu o forţă năprasnică... De aceea ţi-am vorbit atât de amănunţit despre ele... Recunoaşterea cu lux de amănunte a lui Pecingine, care a indicat şi regiunea capului unde a aplicat cele trei lovituri, arătând că Damian Gheorghe dormea cu capul întors spre perete (astfel cum a fost văzut la cercetare) a lămurit definitiv şi situaţia celui bănuit, care era arestat, Anghel. Pecingine a declarat că a luat toporul de pe coridor, fără cunoştinţa acestuia... În final s-a hotărât punerea în libertate a celui nevinovat reuşind să convingem anchetatorul penal de eroarea făcută... Dar merită să fie subliniat şi aspectul că Anghel, deşi nevinovat, a susţinut cu tărie un fapt neadevărat şi deosebit de grav în acuzarea sa, anume că toporul l-a ţinut încuiat în cămară, neizbutind să explice cum a ajuns să fie instrument al crimei. Mai

mult chiar, încercând ulterior să scape de învinuire, a mers până acolo încât a afirmat că din moment ce toporul l-a ținut mereu încuiat, înseamnă că autoarea crimei ar fi nevastă-sa, altfel neputându-se explica cum a ajuns toporul acolo, în timp ce lacătul cămării nu prezenta urme de violență. Prin conduita sa stranie şi nesinceră, el a încurcat mult ancheta, negând cu încăpățânare fapte cert stabilite... Era clar pentru noi că el pusese toporul acolo, cine altcineva!? Că îl pusese împins de o inspirație sinistră, şi anume, că cineva s-ar putea să aibă nevoie de el în noaptea aceea, e o ipoteză care se poate susține, dar care nu intră sub rigorile legii, din moment ce nu s-a acționat prin complicitate...

- Un lucru nu înțeleg, zise Niculae imediat, de ce, dându-şi seama că eu s-ar putea să depun împotriva lui mărturia cea mai grea, Pecingine nu m-a omorât şi pe mine. Pedeapsa pentru două crime e aceeaşi ca şi pentru una singură.

Şi-i povesti colonelului vizita piticului care era foarte liniştit şi sigur pe sine ştiindu-l pe Anghel înfundat până în gât de propriile lui declarații şi de sângele care i se găsise pe haine...

- N-avea o idee, zise colonelul după câteva clipe de gândire. Îi lipsea o a doua idee a crimei.

- Cum, dar ideea că îl voi spune nu era suficientă?

- Parcă cea pe care i-o dăduse Damian Gheorghe era? se miră colonelul. Aici e misterul! Sunt delicvenți care nu pot săvârşi decât o singură crimă, sunt, adică, un anumit tip de oameni normali, şi nu criminali înnăscuți, cum era Raskolnikov, care ucide imediat a doua ființă umană, pe care nu premeditase s-o ucidă, pe sora bătrânei, şi fără să se mai gândească. Pecingine însă nu mai era capabil de o a doua. Dar de ce a comis-o pe prima? Ce i s-a năzărit?

- Trăia cu soră-sa? mai zise Niculae ridicându-se. Colonelul se ridică şi el odată cu el şi câinele.

- Nu, zise el hotărât. Scena care a avut loc în grădină, cu jucăriile, şi care putea sugera fratelui că soțul sorei lui se va întoarce la ea, ar fi un argument, dacă am admite ipoteza incestului. Dar cercetările mele, duse cu multă discreție (fiindcă uneori e suficient să-i sugerezi martorului o idee plauzibilă ca el să şi-o însuşească), nu admit această ipoteză. Florica Damian e o femeie cu simț moral şi foarte naivă, n-ar fi rezistat mult să nu declare faptul, cum s-a şi petrecut, cu istoria cu maieul, când noi nici măcar n-am încolțit-o cu ceva, deşi fratele ei o rugase să nu spună...

- O ultimă întrebare, zise Niculae, de ce mi-ai precizat la început că ucigaşul nu e cel la care mă gândeam eu? Mă gândeam chiar la Pecingine.

Colonelul avu un fel de surâs, care însă nu-i lumina chipul său posac.

- Ştiam că te gândeşti la el, dar dacă ți-aş fi confirmat că el era, l-ai fi pierdut repede din vedere pe Anghel... Aşa, din povestirea mea, recunoaşte că în timp ce o ascultai te gândeai că Anghel trebuie să fie măcar complice sau coautor... Ori, nu! Nu era! Şi-a asumat la început crima din satisfacția smintită pe care a simțit-o că omul care credea el că i-a violat nevasta şi l-a călărit pe urmă la bufet a fost omorât... Pe urmă, când şi-a dat seama ce-l aşteaptă, adică atunci când s-a trezit din beția războinării, l-a apucat groaza. Dar tot n-a ales calea cea dreaptă ca să ne ajute... Un individ strâmb...

- Şi noi suntem strâmbi, zise Niculae luând-o spre uşă. Cum ai promovat tu primele clase, când eram colegi, şi cum am ieşit eu inginer, n-a fost deloc ceva drept... Dar bine că ai reuşit... Văd că ai acum o memorie excepțională, în timp ce atunci, hm... Mă bucur sincer...

VIII

În acest timp Simina, culcată în pat şi citind, îl aştepta pe Niculae, care îi spusese unde era invitat şi că în noaptea aceea va dormi iarăşi la ea. După cele trei săptămâni, în seara când el se întoarse la „Casa grădinii", Simina nu putuse să închidă ochii decât spre ziuă. „Mă simt ca şi când n-aşi fi fost măritată niciodată, gândise ea în timpul acelei insomnii. Asta e din pricina felului cum doarme el cu mine: mă ia în braţe! Şi gestul acesta e cu atât mai tulburător cu cât vine de la un om care, el, n-a fost niciodată însurat. Atunci de unde ştie? Din instinct? Fiindcă nu văd cine l-o fi învăţat...

Pătraşcu dormea lângă mine ca un buştean, lângă el aveam nu o dată coşmaruri, visuri urâte care prefigurau sfârşitul şi inutilitatea acestei căsnicii, de care nu-mi dădeam încă seama... De mult, de pe la treisprezece ani, n-am mai visat că zbor... Iată, acum visez iar... Puţine schimbări aduce în viaţa noastră exterioară prezenţa unui bărbat pe care îl iubim, totuşi clipele se acoperă parcă de o pulbere de aur... Mesele noastre în doi parcă sunt o sărbătoare... Nu pot să uit cum mi-a luat el cuţitul de pictat, în seara când l-am găsit dormind în atelierul meu, şi a tăiat roşiile cu el... Roşiile acelea... Şi cafeaua pe care i-am făcut-o pe urmă aici, când mi-a povestit istoria sa cu şopârla... Doamne sfinte, dacă aşi trăi într-o iluzie, n-aşi fi atât de fericită! După plecarea lui, când aşi rămâne singură, iluzia s-ar atenua, mi-aşi regăsi viaţa şi gesturile mele dinainte de a-l cunoaşte, şi care sunt reazimul nostru când ne pierdem libertatea, şi dragostea mea mi-ar aduce fericirea comună tuturor femeilor, care nu pot iubi tot timpul, fiindcă mai au şi treabă şi le mai apasă şi necazurile existenţei, suferinţa de a nu avea ceea ce ar dori, sau ceea ce văd că altele au... Dar eu nu trăiesc în nicio iluzie! După plecarea lui mi-e dor de el în chiar clipa despărţirii, şi mi-e dor şi mai tare pe măsură ce orele trec. În acest timp ştiu pe deplin despre ce e vorba. Mi-e dor de ochii lui, care parcă nu mă bagă în seamă, şi de surâsul lui, care îi înmoaie chipul de adolescent... Să fii bărbat matur şi să-ţi fi păstrat şi reacţiile de adolescent, pe care el nici nu le ştie... Mi-e dor de râsul lui spontan şi batjocoritor, prevestitor de reflecţii necruţătoare, când îi fuge şi sângele din obraji şi se face pentru câteva clipe alb la faţă... E foarte rău că ştiu despre ce e vorba şi că în caz de nenorocire n-o să am din ce mă trezi... Ce mă fac eu dacă, de pildă, mă înşeală? Din ce iluzie să-mi revin? Ştiu că asta nu se va întâmpla, sau, mai bine zis, ştiu că dacă se va întâmpla el singur va rupe cu mine înainte sau imediat după, nu-l văd purtându-se cu mine ca un trădător, dar îl văd părăsindu-mă ca să nu devină, iar eu nu mă văd pe mine pregătită cu aruncarea unei iluzii peste bord, ca să-mi uşurez soarta... Nu am câmp de retragere, trebuie abia să mi-l caut... Nu pot, ca în cazul lui Pătraşcu, să-mi pun mâinile la ochi, să văd un număr de fapte reprobabile în comportarea lui şi să mă simt foarte liniştită la gândul despărţirii... Dar de ce mă gândesc eu la astfel de lucruri şi de ce inima îmi bate cuprinsă de panică? Nu e ăsta un lucru reprobabil din firea lui, că nu sunt liniştită când mă gândesc la viitor?... Din nenorocire nu, fiindcă asta îmi vine din faptul că mă simt prea fericită când e cu mine, şi golul pe care mi-l lasă o scurtă despărţire mă sperie... Dimpotrivă, el e cu atât mai puţin vinovat cu cât de la început mi-a spus că trebuie să ţin la el aşa cum ţine el la mine. «Îmi place să nu te văd şi să te iubesc», aşa mi-a spus. Da, iubirea care nu se trece, pentru că se păstrează în inimă, ferită. Aşa crede el! Noroc că în ultima vreme se uită în ochii mei şi parcă mă întreabă: «Ei, nu e aşa că acum te iubesc aşa cum mă iubeşti tu?» Da, dar pentru cât timp? Pentru că în clipa când am vrut să fac cu el un program cum să ne petrecem împreună restul verii,

această întrebare minunată din ochii lui s-a ascuns. «Tata e un om prea bătrân, mi-a răspuns când i-am propus să mergem pe la părinții lui, pe care eram curioasă să-i cunosc. Nu mai e ce-a fost el odată, e foarte bătrân...» N-am înțeles acest refuz, n-a vrut să-mi explice... «Să mergem la mare, i-am spus, eu verile mă duc la mare... Ai văzut marea?» «N-am văzut-o!» «Haidem la mare!» «Nu pot, zice, n-am bani!» Noroc că am tăcut, că nu i-am spus că am eu bani. S-a uitat la mine cu o boare de afecțiune umbrindu-i privirea. Îi plăcea că nu sunt tâmpită, că îl și înțeleg, nu numai îl iubesc. «O să strâng bani, zice, și mergem la anu'!» Și mi-a zâmbit. «Bine, i-am spus eu, atunci hai să mergem undeva la munte, la Sinaia de pildă, unde o cameră e foarte ieftină în comparație cu marea.» «Nu, zice, am fost odată la munte și nu mi-a plăcut deloc. Stațiunile astea, în loc să fie locuri de odihnă, te scârbesc pentru totdeauna cu megafoanele sau tranzistoarele pe care cine le are merge cu ele pe drum date la maximum... Îi bag în... cu tranzistoarele și cu megafoanele lor cu tot. Mai bine stăm la București...» «Nu-ți place să urci pe munte?» «Nu! Îmi plac orașele! Și cel mai frumos tot Bucureștiul mi se pare...» Avea dreptate, dar o schimbare dorește oricine, chiar dacă pleacă din odaia și cărțile lui, unde se simte bine, și se duce într-o cameră de hotel sau vilă, și trebuie să mănânce la o cantină sau restaurant, în mod obligatoriu, niște feluri de mâncare prost gătite și mizerabil servite. «Și ce să facem în București?» l-am mai întrebat. «Cum ce să facem?! s-a mirat el. Mergem la cinema!» Parcă ar fi spus: mergem în lună! Îi place cinematograful, se uită la filme cu o expresie de parcă ar uita complet că istoria aceea de pe pânză e făcută de cineva. Își revine greu din iluzia în care e prins și nu știe să discute despre filme, care e bun, care e idiot. Lui aproape toate îi spun ceva... «Bun, zic, și în afară de cinema, ce mai facem?» «Cum, zice. Ne distrăm! Ne plimbăm pe străzi...» Ce distracție grozavă, noroc că vederea lui, mergând pe străzi cu atâta încântare, mă încântă și pe mine, parcă mă întinerește, deși eu sunt cea care am cincisprezece ani mai puțin, și nu el... «Bun, zic, și după ce mergem și pe străzi, ce mai facem?» «Cum, ce mai facem?! Mergem la restaurant! Ne distrăm!» M-am uitat să văd dacă nu cumva mă lua la vale. Mă cam lua... Dar în același timp îmi dădea de înțeles că acest formidabil program i se părea foarte atrăgător. N-avea grijă, ghiceam eu din surâsul lui ironic, orașul și timpul, așa cum le văd eu, sunt încărcate de mistere. Lasă-le așa, nu încerca să le storci dinainte surprizele... Iată, cu genul acesta de sugestii îmi scapă el mie din mâini... Și mă lasă pe urmă singură să mă gândesc la el, să doresc cu inima bătând să-l văd întorcându-se cât mai repede, prinsă parcă în jocul unei intrigi palpitante..."

Soneria zbârnâi scurt. Așa suna Niculae, fără să mai reia apăsarea. Simina lăsă la o parte cartea pe care o citea si se dădu jos să-i deschidă.

- Ei, zise ea, ai petrecut bine cu fostul tău coleg de școală?

- Excelent, zise Niculae. A cântat nevastă-sa la chitară cântece excepționale. Pe urmă el mi-a povestit cum l-au prins ei pe omul care l-a omorât pe Damian Gheorghe.

- Ei, cine l-a omorât? zise ea nu prea curioasă.

- Barcagiul, cumnatu-său, așa cum am bănuit..., răspunse Niculae așezându-se pe pat. N-am înțeles ce-a avut cu el... Adică am înțeles, dar...

Dădu din umeri, cu un aer puțin absent, cu gândurile fugindu-i în altă parte, dar într-un fel liniștit, contemplându-le detașat, cum ai contempla zborul unui cârd de păsări dintr-un salcâm în altul, fără să se îndepărteze prea mult de un anumit loc.

- Nu mai ştiu, continuă el, are, sau nu, omul mintea puternică?... Pecingine o avea, era inteligent şi calculat şi a ştiut în timpul anchetei să se apere foarte îndârjit şi cu multă abilitate, şi totuşi vizita lui la cumnatu-său n-a avut, până în ultima clipă, nimic anormal. N-a premeditat uciderea...

Şi Niculae îi povesti Siminei tot ceea ce se mai întâmplase şi felul cum Pecingine omorâse...

- Presiunea, zise el la sfârşit, la care Damian Gheorghe supusese conştiinţele celorlalţi fusese respinsă de toţi... Pecingine, mai slab, n-o mai suportase? Şi tocmai el, cel mai slab, îl omorâse! Şi din ce? Se acumulaseră şi la el umiliri mortale? Tratamentul la care îi era supusă sora? Istoria cu cratiţa pe care el, Pecingine, urma s-o pună pe capul unei femei dacă ar vrea să ajungă la ea, cum îşi bătea Damian Gheorghe joc de el?

- Toate la un loc, sau poate nici una, zise Simina. Fiindcă tu mi-ai povestit şi felul cum s-a purtat el cu fata aceea de la restaurant, cu care urma să se însoare. A bătut-o foarte urât şi violent... Ea era gata să-l ierte, dar să-i spună ce i-a venit, ce-a avut cu ea. N-a vrut să spună. În cazul de faţă, văd că a spus, speculaţiile tale sunt după mine străine de subiect: i-a fost, aşa cum a declarat, pur şi simplu frică să nu se trezească ăla şi să-l omoare cu cuţitul. Cuţitul ăsta singur e rodul imaginaţiei lui, restul a pornit de la relaţiile lui reale cu Damian Gheorghe, n-a inventat, adică, nimic...

- Ai dreptate, zise Niculae. Cine ştie ce-o fi văzut... Noi am luat ca o distracţie scena călăririi lui Anghel... Când din această călărire a apărut pe scenă un topor...

- Întâi că eu n-am luat-o deloc ca o distracţie şi al doilea cred că şi aici exagerezi, zise Simina. Există astfel de coincidenţe. Suntem tentaţi să le acordăm o semnificaţie fiindcă prea par rezultatul unei intuiţii sau inspiraţii. Cred că mai degrabă scoaterea toporului afară a fost singurul mod al lui Anghel de a se răzbuna, dar într-un sens stupid... Ce şi-o fi zis el, lasă, că-ţi arăt eu!... Fiind în acelaşi timp foarte departe chiar de a se gândi să pună ceva în practică... Doar atât, ăla să treacă pe-acolo şi văzând toporul să se sperie... Uite că a trecut şi nu s-a speriat... Mai bine s-ar fi speriat...

- Îmi place cum vezi tu lucrurile, zise Niculae deodată vesel. Le vezi într-un fel liniştitor... Ai dreptate! Într-o zi a ieşit de-acolo, de la biserica de lângă castel, un mort... Nu prea mi-a căzut bine vederea lui, mai ales cortegiul, cu patru ţigani care ţipau din goarne atât de tare în urma lui încât voiau parcă să alunge în felul ăsta moartea care luase unul dintre noi şi îl ducea la groapă. M-am apropiat de o muiere de pe uliţă, simţind nevoia să aflu cine era mortul. „Câţi ani avea?" am întrebat. „Şaizeci de ani!" zice. „Şi de ce a murit?" „Păi, zice ea fără nicio şovăire că alta ar fi cauza morţii, era gras şi a murit sufocat de grăsime!" Foarte clar, nu moare nimeni degeaba. Eşti gras, mori, s-a terminat. „Şi, zic, cât de gras era?" „Păi, zice ea, uite aşa avea o burtă!" Şi mi-a arătat cu mâinile întinse în faţa propriei ei burţi: nu mai era îndoială, cu o astfel de burtă cum să trăieşti? Fatalităţile mici te împing spre cele mari... Au dat peste tine, te-ai aranjat... Aşa şi tu... Mai bine s-ar fi speriat ăla şi ar fi scăpat...

- Păi nu?! zise Simina. Mie totdeauna mi-e frică să nu trec chiar eu pe sub acea streaşină de pe care urmează să se desprindă şi să-mi cadă în cap o cărămidă. Se zice că suntem vinovaţi. Nu trebuia să fim în acel moment în acel loc...

IX

Dar anumite cuvinte de ce le spunem, contrar voinţei noastre, când nu au, ca în cazul unei astfel de cărămizi, un caracter imprevizibil? Vin de la noi, şi am putea să le controlăm... - Eşti tu chiar atât de liniştit, Niculae, pe cât pari? zise Simina a doua zi la masă, când Niculae se arăta parcă prea nepăsător, nu numai cu ea, dar parcă şi cu sine.

În realitate, Niculae intrase în concediu de câteva zile şi se gândea, dar fără să-i spună ei, dacă într-adevăr n-ar fi mai bine să se ducă câteva zile pe-acasă, pe la ţară. Tatăl său, după cum îi scria Ilinca, începuse să se mişte mai greu, deşi nu suferea de nimic. Acest gând îl durea. „Am să mă duc în septembrie să-l văd, hotărî el. Dar n-o iau şi pe Simina, m-ar întreba cine e, când ei ştiu că cu Marioara am eu un copil... O consideră nevasta mea..."

- Ce spui tu? se adresă el Siminei.

- La ce te gândeşti? zise ea. Şi să nu-mi spui istoria cu măgarul şi cu orătăniile din curte, asta m-a amuzat anul trecut...

- Văd eu că mă iubeşti mai puţin ca anul trecut, răspunse Niculae.

- Te gândeşti tu chiar la mine? reluă ea parcă prinsă de o surzenie ciudată. În zilele noastre oamenii nu mai găsesc în dragoste o soluţie a ambiţiilor lor, fiindcă ei nu mai aleargă acum după fericire, ci după altceva...

- Ei, după ce?! zise Niculae.

- De pildă tu, care zici că mă iubeşti, şi eu ştiu că mă iubeşti, te împaci tu cu gândul că te-ai născut să cultivi o grădină? Chiar?!

- Hm! făcu Niculae. De ce nu? Crezi că e puţin lucru? Nu spunea Voltaire că fiecare să-şi îngrijească grădina?

- Unde spune Voltaire chestia asta?

- Nu mai ştiu, că nu ţin minte romanele pe care le citesc. Într-un roman, la sfârşit, după ce eroul trece prin tot felul de peripeţii, ajunge la concluzia asta.

- Eşti foarte şmecher, zise ea. Nu mai ştiu ce să-ţi spun. Ar trebui să mă bucur... Aşa este, mi-aduc şi eu aminte că Voltaire îl împinge pe un erou de-al său la concluzia asta. Şi Faust, în partea a doua, seacă o mlaştină şi te pomeneşti cu el că spune aceeaşi prostie: Clipă, opreşte-te! Sunt fericit! De ce, mă rog, era fericit?

- De ce să nu fie?! zise Niculae.

- De ce să nu fie? Câţi inşi nu seacă mlaştini şi nu-şi îngrijesc grădinile? Ei bine, sunt fericiţi? În realitate, conştiinţa le e mâncată de gărgăriţe...

- Ce e cu tine? zise Niculae râzând. Cum poţi să pui problema atât de simplist?

- De ce? se miră Simina. Te simţi strivit de autorităţi?

- Eu mai puţin decât tine, fiindcă le cunosc mai puţin. Dar nu văd de ce n-ar avea dreptate Voltaire şi Goethe! Ce dracu caută în conştiinţa mea gărgăriţele? Fiindcă faci aluzie şi la mine, şi eu lucrez într-o grădină... Ce gărgăriţe? Care gărgăriţe? Ai vrut să spui gărgăuni?

- Nu, am vrut să mă refer la ceva care roade... Îi roade ceva!

- Ce să-i roadă! protestă Niculae total nedumerit. O grădină la care lucrezi e un lucru cert şi frumos, iar un lac secat e o ispravă care nu se poate compara cu nimic. E vorba, probabil, de o mlaştină dăunătoare, fiindcă secarea unui lac în zilele noastre, prin preajma Dunării, s-a dovedit o catastrofă...

Erau bălți care dădeau pește și cineva s-a gândit că e mai rentabil să fie redate agriculturii. Le-au redat, dar apa continuă să mustească pe dedesubt și nu mai sunt bune acum nici de agricultură, nici de pește...

- De pildă, zise Simina, chiar exemplul ăsta arată că un astfel de lucru nu e deloc atât de cert și de frumos pe cât pare. Nu mai trăim în idilismul agricol din secolele trecute, în care au gândit Voltaire și Goethe, acuma te dă afară din grădină cu două picioare în spate, mi-a scris tataie că le-a luat grădina, că depășise suprafața permisă și că nu mai au dreptul la ea... Se vaită, ca și când noi am putea face ceva... Nici măcar nu mai ai timp, ca în ***Livada cu vișini,*** să te lamentezi și să-ți pui speranța în viitor...

- Chiar gândești asta? Ești tu așa de pesimistă? zise el parcă indiferent, totuși curios.

- Eu știu?... răspunse ea reflectând. Poate că da... Nu uita că m-am născut și am copilărit sub bombe. Mama spune că presimțeam cu cel puțin o oră apropierea avioanelor și când sunau sirenele noi eram demult în adăpost. Se mirau toți de unde știam... Aveam patru ani... Dar să nu ne îndepărtăm de la subiect... Nu, Niculae, de când oamenii au descoperit că puterea nu e de origine divină, de-atunci nu mai au stare... Nu le mai arde nici de grădini, nici de secarea mlaștinilor. Vroiam să spun că activitatea asta, care altfel vorbind e mai eficace decât în secolele trecute, o fac cu gândul aiurea, demult nu le mai ajunge să simtă, cum zici tu, că ceea ce fac ei e mare ispravă... Părerea mea e că nu se explică altfel miturile primitive și barbare din secolul nostru, pe care ei le-au sprijinit și care au dus pe urmă, împotriva voinței lor, bineînțeles, când era prea târziu, la ucideri pe scară uriașă, decât prin faptul că oamenii în general s-au săturat să culeagă omizile de prin pomi și au adulmecat vânturile aspre ale istoriei care le-a trezit apetituri amețitoare... Mi-a povestit cineva ieri la telefon despre unul care a fost ținut ani de zile prin închisori și torturat să spună ce nu știa... A rezistat, adică n-a murit, și în cele din urmă a fost scos de-acolo și reabilitat. A fost chemat de un șef mare... C-o fi, c-o păți, că n-au vrut, a încercat acest șef să-i explice, dar ăsta îi pune așa mâna pe picior, și râzând zice: „Lasă, mă Ghiță, nu e nimic, așa e politica, ce-a fost a trecut"... „Ei și, zice acel șef bucuros că omul nu-și pierduse firea după atâția ani de închisoare, să-ți dăm acuma și ție o slujbă... Ce vrei să te facem?"... „Mă Ghiță, zice, mie mi-au plăcut totdeauna sporturile. Faceți-mă președinte al Federației sportive..." L-au făcut. Ăsta era rapidist și n-a trecut mult și a avut loc un meci de competiție între această echipă și alta; din primele minute echipa lui favorită a și încasat un gol. Înfuriat la culme, președintele Federației, care asista bineînțeles la meci, a sărit jos din tribună, s-a repezit la arbitru cu pumnii, l-a bătut până l-a lăsat lat, pe urmă i-a luat fluierul din mână și a început să arbitreze el meciul... Bineînțeles că Ghiță ăla a auzit și l-a dat afară...

- Colosal, zise el. Ei, și ce găsești tu rău aici? Oameni ca ăștia te fac nu pesimist, ci dimpotrivă, îți mai descrețesc fruntea... Am citit și eu de una care tot așa a stat ani de zile închisă, și pe urmă când a ieșit, ce crezi c-a făcut? A scris o carte, ***Tinerețea lui Karl Marx...*** Asta te mai reconfortează! Bem o cafea?

- Bem, zise Simina, hai în bucătărie.

Dar nu se părea că ei îi descrețeau fruntea sau o reconfortau astfel de oameni. „Lasă, că te scot eu pe tine din starea ta", parcă spunea expresia chipului ei, al cărei înțeles nu era știut nici de ea.

- Asfințiturile tale de pe câmp, reluă Simina, nu ți-au mai plăcut nici ție, singur le-ai nimicit, și acuma nu mai știi ce să mai faci și rătăcești în grădina ta în care ai nimerit din întâmplare, de la un pom la altul, și te legeni în iluzia că viața ta e în ordine și că activitatea ta are un sens. Ce sens? Să-l fi

împiedicat pe Damian Gheorghe s-o violeze pe doamna Anghel? În realitate cineva trebuie să plătească pentru excluderea ta, şi atunci, da, sensul întrerupt ar fi reluat. Faptul că tu întorci spatele acestui sens să ştii că nu duce nicăieri... Unde duce? Că intră peste tine un ucigaş cu toporişca în mână?

- Te contrazici, zise Niculae. Are sau n-are sens îngrijirea unei grădini din punctul de vedere al importanţei ei pentru ceilalţi? Trebuie să-mi răspunzi prin da sau nu.

- Nu mai are, Niculae. Tu trebuie să întrevezi soluţia care să-ţi explice pentru ce visul tău s-a spulberat. Grădina nu-ţi va da răspuns la această întrebare.

- La ce vis te referi? Era o eroare, zise Niculae începând să fie atent la discuţie. Acel vis urmărea să dea oamenilor fericirea cu sila... Nu-mi pare rău după el, cu toate că întrevăd ce vrei să spui, că oamenilor nu numai că le displace acest lucru, dar fiecare visează cum să-i silească pe ceilalţi să fie fericiţi... Şi că acest adevăr e deziluzia mea, de care n-o să pot să scap decât dacă intru iarăşi în luptă, cu scopul să-i dezvăţ de acest năravuri... Şi de ce ar trebui să fac eu pe profetul? Fiindcă odată o şopârlă mi-a confirmat că m-am născut să aduc oamenilor o *nouă religie?* Am văzut unde m-a dus această credinţă.

- Da, dar eşti un om al timpului pe care îl trăieşti, zise Simina. Ai fost atins. Crezi că ai scăpat, că nu le semeni? Ca să redevii normal şi viaţa ta să aibă un sens ar trebui să învingi decepţia şi să revii asupra credinţei. Nu credinţa a fost rea, ci faptul că ai fost silit din pricina unei înfrângeri s-o părăseşti. Revino la ceea ce ai gândit tu atunci când erai mic şi pe urmă ai să vezi tu ce-ai să faci!

- Ştii ce?! exclamă el deodată. Ce-ai spus tu acuma nu e rău deloc. M-ai prins. Am încercat cât am putut să te împiedic să dai de acest secret al vieţii mele. Aşa gândesc si eu, nu grădina îmi dă vreun sens, ci această amintire fără moarte. Nu ştiu dacă o să ajung sau nu să întemeiez o nouă religie, dar mi-e totdeauna atât de plăcut să mă gândesc! Totdeauna, când merg, când mă duc cu tine la cinematograf sau ne plimbăm pe străzi, când sunt singur printre oameni, când sunt singur în odaia mea, înainte de a adormi... E un vis, o lumină... Acuma înţelegi? Activitatea la care faci tu aluzie că m-ar obseda e ceva brutal, care nu atât că mă sperie, că nu sunt fricos din fire, dar eşecul în ea zdruncină foarte tare şi greu îţi revii... Mi-ar trebui o credinţă de şoc, care să mă apere... Îmi lipseşte această a doua credinţă... Am căutat-o cu toată bunăvoinţa, fiindcă trebuie să ştii că mi s-a propus îndată ce mi-am luat examenul final să încep să activez din nou într-un activ de partid regional, dar n-am găsit în mine platoşa unei credinţe mai puţin intime decât cea pe care o păstrez din copilărie şi pe care trebuie să ştii că cu greu mi-am regăsit-o în acei ani de început când munceam pământul ca simplu zilier... Numai tu ai reuşit să faci să rămână în urmă, undeva într-o amintire, care, deşi nu se şterge, nu mai joacă în viaţa mea niciun rol, prima mea iubire, pe care de asemeni o păstram în mine ca pe unica iubire, şi alta nu mai îmi trebuia. Tu eşti ceva deosebit. Eşti una din fiinţele cele mai sincere pe care le-am cunoscut eu vreodată... Ileana m-a iubit, dar nu era sinceră, mă iubea pe mine, dar repede s-a dus după un popă când între noi a apărut un obstacol...

Presupun că îl cunoştea mai dinainte pe acest popă... Eu n-am fost decât ultima ei dragoste înainte de măritiş, care e drept că s-a dovedit şi singura, dar ea n-a descoperit acest lucru decât când era prea târziu, fiindcă gândul ei când ne iubeam noi doi nu era întreg lângă mine... Vezi, unul din adevărurile vieţii mele s-a modificat... Nu mai cred că mi-ajunge o singură iubire... Dar despre credinţa pe care am avut-o eu când am cunoscut odată un notar, rămân neschimbat, mi-ajunge o singură încercare de a schimba lumea...

- Te înțeleg mai bine, zise Simina, îți văd mai clar harta ta interioară... Și totuși... O umbră a unui gând al tău stă între noi... treci tu cu vederea pe deplin conștient peste faptul că te-au exclus?

- Asta e mai degrabă o obsesie a ta decât a mea.

- Da, pentru că nu ești omul obișnuit care te crezi. Acum ai reușit ceva, ești inginer... Ei bine, și pe urmă? Singur spui că îți lipsește o credință de șoc... Înseamnă că dorința de a-ți juca rolul există... Ți-e așa de frică de un nou eșec? Nu uita că acum ești ceea ce ești și un nou eșec nu te-ar mai trimite în patru labe să dai cu târnăcopul...

- Conștiința asta n-am avut-o niciodată, că eșecul ar consta în a munci pământul, zise Niculae semeț, cu privirea mereu sticlind de nepăsare. Dar ai dreptate, un nou eșec poate că nu m-ar mai zdruncina așa rău...

- înțelegi, Niculae, reluă ea cu o patimă stranie, nu-mi place să cred că iubesc un bărbat care nu luptă cu destinul!

În clipa următoare ea gândi: „Doamne-Dumnezeule, ce prostie am spus... Același lucru i l-am reproșat și lui Pătrașcu, de-aia m-am despărțit de el... Acum trebuie să mă stăpânesc, să nu retractez nimic, să nu-i atrag atenția asupra catastrofei care mi-a ieșit din gură... El e de vină... Mi-a spus că sunt o ființă deosebită, cea mai sinceră pe care a cunoscut-o vreodată... Sinceră... Sinceră... Vai de mine, dacă o să înțeleagă din ce-am spus că e un bărbat laș... Biata de mine, am pățit-o, iată-l că chiar a și înțeles... S-a făcut palid..."

Așa era... Și după câteva clipe lungi de tăcere el avu deodată un surâs... Pe paloarea trăsăturilor surâsul acesta semăna cu al unui mort, care din racla sa deodată ar rânji la ceilalți, care l-ar jeli convențional...

- Mâine trebuie să plec la Sinaia, la sera de-acolo, șopti el. Am treabă mai multe zile... Așa că n-o să ne mai vedem...

Cuvinte nefirești, în firescul lor, spuse fără să se mai uite la ea, confirmându-i astfel că ea nu se înșela, că îl lovise și că el avea acum să se despartă de ea... „N-o să ne mai vedem", zisese el, fără să adauge: „până mă întorc"... Nu, n-o să ne mai vedem, pur și simplu. Ce prăpăstii în care poți să cazi ascund cuvintele! Ce curse! „Și ar fi trebuit să-mi dau seama că tot discutând despre lipsa de sens a grădinilor, îl jignesc și că de la jignire ajung la negarea ființei lui... Dacă eu o să încerc acum să dreg ceva, va fi și mai rău... Dar trebuie să încerc..."

- Niculae, șopti ea, pe deplin liniștită, ferindu-se însă și ea să se uite la el, ai dreptate să te simți acuma străin de mine... Cuvintele nu sunt o glumă. Dar oricât de atent ai fi poți cădea în plasa lor și să spui lucruri pe care în realitate nici nu le gândești. Așa am căzut eu acuma, dar să știi că am și sărit alături. Mi-a trecut amețeala pe care mi-a provocat-o afirmația ta că aș fi cea mai sinceră dintre ființele pe care le-ai cunoscut tu... Numai marii pirați ai cuvintelor simt primejdia care te paște după ce ți se spun astfel de lucruri. Ei nu cad în plasă... Nu sunt decât o biată artistă care nu știe să se exprime decât cu ajutorul culorilor... Nu lua în seamă ceea ce îmi iese la un moment dat din gură.

El nu răspunse nimic. Da, era adevărat ceea ce spunea ea, se ghicea parcă sub paloarea sa meditativă, dar ea trebuia să aibă acum la îndemână un adevăr al ființei lui contrariu celui descoperit de ea mai înainte și mai puternic, pentru ca el să poată trece peste ceea ce i se spusese. Or, exista un astfel de adevăr?

- Totul e să nu uităm impresia dintâi pe care ne-o face viaţa unui om, zise ea. Acolo e adevărul. Speculaţiile pe care suntem ispitiţi să le facem pe urmă în tot felul de discuţii n-au nicio valoare. Am uitat pur şi simplu că unui om care se află într-o situaţie tragică, prin condiţia şi nu prin actele sale, abia dacă îi ajung puterile să se ţină în viaţă, şi că n-are niciun sens să-l facem responsabil pe el de această condiţie, din moment ce datele care îl ţin astfel prizonier nu sunt ale lui, ci ale lumii, care e mai puternică decât el... Ori, nefiind eu în situaţia ta, m-am pomenit deodată că am înţeles-o greşit. Ce prostie! Din lupta ta cu destinul ai şi ieşit învingător, n-am să mai uit niciodată: ai fost lovit, te-ai ridicat şi ai reuşit să nu urăşti pe nimeni, adică să nu fii mic, aşa cum păreai în ochii altora. Acum eşti un om liber, sau mai bine zis eliberat, ai dreptul să iubeşti şi să fii fericit chiar dacă între trecutul şi viitorul tău e un joc, cum mi-ai spus... Ţi-aminteşti? „Îmi dau seama că viaţa mea înseamnă chiar acest joc între trecut şi viitor, care e anormal la vârsta mea..." Situaţia ta grea constă în faptul că tu eviţi să te gândeşti la viitor, şi atunci apare în tine, prea devreme pentru anii tăi, trecutul, ca un mare semn de întrebare, pe care eu n-aş zice că te prefaci că nu-l vezi, dar ce răspuns să-i dai?! Tu eşti un om care cunoaşte două lumi, le cunoşti bine, în amândouă ai trăit experienţe decisive... Prezenţa acestor două lumi în conştiinţa ta trebuie ţinută în echilibru, căutând însă să te pregăteşti pentru momentul când acest echilibru ar fi ameninţat... Asta m-a făcut să spun adineauri o prostie... Nu mi-am dat seama că tocmai de la tine, şi nu de la mine, ştiu că eşti pe deplin conştient de ceea ce îţi poate ameninţa acest echilibru!

Puterea unei idei se aseamănă însă uneori cu aceea a unui virus când pune primul stăpânire pe un centru vital... A ocupat tot locul şi nu mai poate fi clintit de acolo de niciun fel de antidot... Se vedea că Niculae o asculta pe Simina cu toată atenţia, dar n-o mai putea urmări, în timp ce înstrăinarea câştiga pe chipul lui tot mai mult teren. Când ea termină, el se ridică hotărât în picioare, se îndreptă spre uşă şi plecă fără să-şi ia la revedere, să dea bună ziua... Ea însă nu acceptă această comportare, se luă după el, îi ieşi înainte şi îi tăie drumul, încleştându-şi braţul de bara mică de metal care însoţea treptele până jos.

- Pentru tine nu e demn să pleci în felul ăsta, îi şopti ea. Nu m-ai iubit destul ca să nu mă chinuieşti despărţindu-te astfel de mine?

- Iartă-mă, murmură Niculae. Dar ţi-am spus, n-o să ne mai vedem.

- Ce e asta, n-o să ne mai vedem? N-o să ne mai vedem deloc? - Da.

- Şi numai atât ai să-mi spui? Te rog să te întorci. Am eu să-ţi spun ceva.

- Ai spus... Te-am ascultat... E o iluzie! Cu cât vorbim mai mult, cu atât e mai rău, ne înstrăinăm mai tare! Eu nu doresc acest lucru.

- Nu doreşti să fim străini?

- Nu.

- Şi totuşi mă părăseşti ?

- Tocmai de aceea. Ea se înfrigură brusc:

- Stai puţin să te însoţesc, zise ea cu o afecţiune intensă şi smintită în glas, pe care o au toţi cei părăsiţi, de spaima care i-a cuprins şi pe care n-o pot suporta.

Dar întorcându-se îmbrăcată şi mergând alături de el, îşi mai veni în fire şi făcu exact ce era necesar să facă, adică tăcu luând acum cunoştinţă în linişte de ceea ce i se întâmpla. „Credeam că îl cunosc, gândi ea, şi uite ce reacţie are. Dacă mie mi-ar fi spus cineva ceea ce i-am spus eu lui după, aşi fi înţeles, fiindcă am fost inspirată, i-am arătat cum poate fi luminată pieziş o idee şi făcută să arate catastrofică, în timp ce înfăţişarea ei adevărată e alta. Dar eu am uitat că nu mă aflu printre artişti, şi că la ei, la oamenii

neartişti, o anumită idee care priveşte persoana lor poate da naştere la o reacţie cu totul neaşteptată. Şi aşa şi este, ideile suntem noi şi viaţa noastră, lovim în ele, lovim în carne vie... Ce să fac eu cu el? Cum să-l conving... Adică ce să-l conving... Poţi să-l omori, şi nu-l convingi că în dragoste o idee e inferioară unui sentiment, că mi-e drag şi că n-ar trebui să se creadă regele Angliei, că i-am spus o prostie, că nu luptă cu destinul... La urma urmei, ia stai puţin, nu e adevărat?! Ba e chiar adevărat, drumurile lui sunt altele decât cele pe care calcă acuma, şi atunci de ce această figură palidă şi cruntă, ca şi când Alteţa-sa Serenisimă, Niculae Moromete, a fost jignită de moarte şi îşi repudiază pentru totdeauna iubita nedemnă! ? Ei, nu mai spune! Chiar aşa, nedemnă? Nedemn eşti tu şi află că îmi pun bucuroasă iscălitura pe această despărţire dacă după un sfert de oră de mers cu mine alături nu dai niciun semn că ţi-ai adus aminte că mă iubeşti şi să-ţi ceri scuze pentru purtarea ta..."

Şi Simina se uită la ceas. Sfertul de oră însă trecu zadarnic; se opri în mijlocul trotuarului luminat de soare.

- Adio! îi spuse ea.

- Adio, Simina, răspunse Niculae răguşit de atâta tăcere, dar parcă mirat că ea mai era încă acolo şi îi mai vorbise.

X

Întoarsă acasă, însă, Simina nu mai avea deloc înfăţişarea celei care gândise cu câteva minute mai înainte, foarte sigură pe ea, că îşi pune bucuroasă iscălitura pe această despărţire. Arăta uimită, o uimire extremă. Stătea pe pat, se uita afară pe fereastră şi nu-şi revenea din această uluire care, dimpotrivă, pe măsură ce timpul se scurgea, o copleşea în loc s-o părăsească. „N-aşi zice, gândea ea, că s-a despărţit el de mine, ci mai degrabă mă împinge pe mine să mă despart de el, fără ca totuşi să-mi lase o speranţă că va reveni dacă îl aştept. Atunci ce să fac? Să-l aştept aşa, fără speranţă? Sau să mă despart de el? Fiindcă de mă despart de el, despărţită rămân, chiar dacă el se mai întoarce. Pentru că el n-are ştiinţa să treacă peste un astfel de obstacol, cum ar fi o hotărâre de-a mea de a rupe cu el pentru totdeauna. Şi, cu toate astea, cum să aflu eu dacă mă iubeşte sau nu, dacă nu în acest fel, adică scoţându-l din inima mea? N-are decât pe urmă să lupte să intre iar, dacă mă iubeşte şi, dacă nu poate, cu atât mai bine! Înseamnă că am pornit-o greşit şi că nu trebuie să suport eu povara acestei iubiri! De ce s-o suport? Ca să întreţin o flacără mai mică?... Şi dacă nu flacăra e mică, ci vanitatea lui e mare? E adevărat că i-am spus ceva grav, şi nenorocirea e că în astfel de afirmaţii e pe urmă foarte greu să mai separi ceea ce e real de ceea ce e prostie din partea celui dus de sinceritate prea departe, ei şi? E foarte greu, dar nu imposibil, nu trebuia să stea prea aproape de mine până într-atât încât să acorde o importanţă exagerată spuselor mele şi să plece... Mai bine îmi cârpea una şi rămânea! Aşa, ce să fac?! Nu pot să mă despart de el! Nu pot decât să sufăr şi să aştept!... Şi dacă nu mai vine? Sau dacă mă face să-l aştept un an?... Ştiu eu de ce i-am spus să iasă din grădină, de ce l-am lovit aşa tare! A învăţat să-i placă singurătatea cu care mă ameninţă pe mine tot timpul... Trebuie să fiu atentă la fiecare mişcare a sprâncenelor lui: Ei? Nu cumva? Ce s-a întâmplat? Ce nu merge?... E drept că în ultimele săptămâni, de când i-a fost omorât un om, parcă a renunţat la această singurătate, dar iată cât de tare m-am înşelat! Dacă n-ar avea acest refugiu... Dacă singurul lui refugiu aşi fi eu... Ce-aşi mai vedea! Ce spectacole fascinante, de încercări de fugă, care ar eşua prin întoarceri... L-aşi învăţa eu minte să mai mă facă să tremur ieşindu-i înainte pe scări şi barându-i

drumul... Săraca de mine... N-aşi fi în stare să-l fac să sufere... Nu e genul meu... Prefer să sufăr decât să fac din dragostea mea un câmp plin de curse pentru omul pe care îl iubesc.. Ce plăcere ar fi să-l văd căzând în ele? Femeia care savurează astfel de suferinţe nu iubeşte... În afară de cazul când e vorba de războaie împotriva unuia care şi el procedează la fel... Dragoste de ţigani... Nu mă interesează!... Niculae nu e dintre ei... Totuşi, singurătatea care îi place în adâncul sufletului îl face fără voia lui intratabil... Nu ştie că dragostea e supusă încercărilor, care e adevărat că îi turbură din puritate, dar în schimb o întăreşte prin adaosul de suferinţă pe care păcatele noastre, prostia, trădarea, minciuna, le provoacă celuilalt... Nu poţi păstra neatins primul sentiment şi să trăieşti pe socoteala lui o viaţă... Recunosc că el e în stare să se despartă numai să-l păstreze aşa cum a fost... Şi eu mă gândesc dacă îmi va mai bate vreodată inima aşa tare ca în seara aceea când am ştiut sigur că îl voi găsi în atelier şi cum am intrat şi l-am şi găsit, dormind cu faţa în jos şi cu capul pe braţe... S-ar putea să nu-mi mai bată, dar chiar dacă restul n-ar mai fi decât o ispăşire a acelei clipe, şi tot aşi sfida această ispăşire pe care viitorul hapsân mi-ar pune-o deoparte. Suferinţa are uneori dulceaţa fericirii... Cu condiţia să nu ispăşesc singură. Fiindcă atunci resping totul... Nu voi păstra din ceea ce m-a făcut fericită nimic! Ca o răzbunare împotriva laşităţii celui care m-ar părăsi, chiar păstrându-mă în inimă! Mă păstrează în inima lui! Ei, na! Şi întrucât chestia asta îmi schimbă mie steaua mea părăsită? Trebuie să-i spun asta lui Niculae, să ştie, şi în singurătatea lui să nu-şi facă nicio iluzie că inima mea va mai bate vreodată pentru el...

Căci chipul tău îl văd în orice floare
Şi-mi amintesc de prima sărutare...

Ei bine, nu-mi amintesc! Nu voi veni la tine, cum mi-ai povestit tu de acea Ileana măritată cu acel popă, care se urca pe ea cu izmenele pe el, în timp ce ea îşi amintea că un băiat îi sărutase odată, pe câmp, într-o covergă, şi mâinile şi picioarele, şi să mă rog de tine să mă iei, părăsindu-mi casa şi copiii. Nu la tine aşi veni dacă mi-ar fi atât de rău, aşi şti la fel de bine ca tine, dacă nu mai bine, ce să fac cu singurătatea... E bizar, cu cât mai puternice îmi sunt argumentele, cu atât mai tare mi se înmoaie inima. Mi-e dor de el... Înseamnă că sunt blestemată, trebuie să mă duc să-l caut... Dar dacă sunt atât de legată de el, înseamnă că nici el nu mai e liber!... E sigură această gândire a mea? Fiindcă atunci de ce aşi alerga eu ca o oarbă pe urmele lui? Nu ştiu... trebuie să alerg..."

Dar cât de încrezători sunt cei care urmează să fie din nou loviţi! Simina ajunse la castel înaintea lui Niculae, luă un taxi şi îl aşteptă aproape două ore pe aleea de la intrare până când îl văzu apărând pe poartă. El o zări, dar nu-i dădu niciun semn, în timp ce pe chip îi apăruse o expresie pe care nu i-o cunoştea: era o răutate, batjocoritoare şi mărginită, însoţită de un soi de jubilaţiune pe care o observăm adesea la proşti, când cred ei că au descoperit ceva de care alţii i-ar socoti incapabili, în timp ce ei, vezi, ei sunt capabili! Era clar că pe drum se întâmplase ceva cu el... Intrigată, dar şi cu o umbră de nelinişte în priviri, care se adăuga la cea cu care pornise de acasă, Simina intră după el în odaie şi se aşeză pe scaun. Niculae avea aerul că lui nu-i spune nimic această venire a ei după el faţă de ceea ce descoperise el între timp.

- Aşa deci, zise sarcastic şi cu privirea aproape înverzită de acea jubilaţiune a lui interioară, a cărei cauză se pare că ştersese cu buretele ca pe ceva copilăresc motivul dinainte al despărţirii de ea. Eu o

iubesc şi gândul meu e numai la ea, şi în timpul ăsta ea se consolează cu fostul ei bărbat. Dar puteai cu oricare altul, la urma urmei erai liberă, nici eu nu mai ştiam atunci când te-am gonit chiar de-acolo de pe scaunul pe care stai dacă între noi va mai fi vreodată ceva în viitor. De-aia şi când mi-ai spus că eşti măritată, nici nu m-am mirat. Dar să vii şi să-mi spui mie că aşa şi pe dincolo, de, vezi, mă persecută unul, geniul meu cel rău, un pictor foaaarte talentat... Şi plângi... Şi pe urmă iar plângi... Şi din nou i se schimonoseşte faţa şi iar varsă lacrimi de crocodil peste un trecut nedemn... Cu fostul bărbat... Asta e ceva, aşa, de neînchipuit... Şi eu, care mă întrebam: Mă, ce-o fi având?!

Şi zicând acestea îşi izbi fruntea cu palma, ca şi când ideea aceasta l-ar fi trăsnit de uluire că putuse fi atât de nătărău... Rămase apoi mut, ca şi când i-ar fi pierit şi graiul de la Dumnezeu...

- Neghiobule, zise atunci Simina cu un soi de deznădejde neînfricată, plină de hotărâre, chiar dacă ar fi adevărat ce ţi-a trăsnit ţie prin cap, şi tot nu trebuie să ai aerul ăsta de satisfacţie neroadă că ţi-ai prins iubita cu o minciună. Nu ţi-e ruşine? În primul rând iubita nu trebuie prinsă, fiindcă altfel de ce o mai iubeşti? Ce-a făcut ea înainte, dacă a făcut, ce te priveşte?

- Pleacă, mârâi Niculae. Pleacă imediat! Nici să nu te mai văd! Intre noi totul s-a sfârşit, pentru totdeauna... Şi eu, continuă el ca în faţa cuiva care i-ar fi ascultat pe amândoi, care am crezut că eşti fiinţa cea mai sinceră din câte am cunoscut... Puteai să-mi spui, nu să mă faci să cred că acele lacrimi erau din dragoste pentru mine, de fericire că ne-am regăsit... Da' puteai să nu plângi, că nu te învinuia nimeni! nu să pui la baza unei iubiri o minciună urâtă, care pătează totul...

- Pătează numai prostia care a pus stăpânire pe tine, prostie pe care nici eu n-am putut să-mi imaginez că o să joace un rol atât de mare în viaţa ta. Ţi-nchipui, m-aşi fi ferit şi eu de tine... Şi acum să vedem ce minciună aşi fi pus eu la baza acestei iubiri. Ce? Că am plâns? Am să-ţi spun de ce. Felul cum m-ai oprit tu pe alee, cu totul neserios în primele clipe (am crezut că ai pur şi simplu nevoie de o femeie, sub imperiul unei stări trecătoare), a avut pe urmă pentru mine, în ceasurile care au urmat, efecte foarte rele. Am văzut că cu adevărat tu ai lăsat să treacă un an între noi ca să uiţi întâmplarea aceea cu scriitorul pe care credeai totuşi în sinea ta că n-ai să poţi s-o uiţi, şi ai descoperit deodată, văzându-mă, că ai uitat-o. Cum poţi să fii atât de mic şi să crezi că în clipele acelea nu m-a copleşit bucuria? Dacă aşa gândeşti tu cu adevărat, atunci ai dreptate, totul s-a terminat între noi...

- Ce să cred, Simina? zise el de astă dată liniştit. Ştiu totul. Anul trecut, după ce ne-am despărţit noi, te-ai întors la fostul tău bărbat, la Pătraşcu. El e pictorul care te persecuta, care îţi spunea că n-ai talent... Ştiu totul. Nu vezi?

- Nu văd nimic, zise Simina, dând din umeri. Mă mir cum a putut să mijească aşa ceva în capul tău. Când s-a întâmplat?

- Când s-a întâmplat!? mârâi Niculae. Simplu: pe drum! Mi-a căzut fişa! E dată în p... mă-sii fişa asta, stă acolo în creier ani de zile şi pe urmă deodată clic! a picat...

- Şi eşti foarte mândru de chestia asta! Eşti stupid, e o fişă falsă, eşti mai bătrân ca mine şi ar trebui să ştii asta: există şi false revelaţii!

- Simina, ce să mai vorbim, nu mai avem ce ne spune, zise Niculae cu o convingere cu atât mai mare cu cât agresivitatea care îi ascuţise într-adevăr la început cuvintele cu care o întâmpinase pe Simina acum se împrăştiase, şi glasul lui era foarte firesc, asemeni celui căruia i s-a dezvăluit fără putinţa de a se înşela un adevăr crud şi suficient de clar ca să te liniştească de tot... De la indignare ajunsese la

nepăsarea calmă. Te rog să mă ierți, adăugă el, trecând parcă acum la detalii lipsite de importanță, dar necesare de pus la punct, că nu te-am primit cum se cuvine la poartă. Ai fost totuși iubita mea, și gestul de-a nu te lăsa pe tine s-o iei prima înainte e nedemn...

- Bine, văd și eu că nu mai e nimic de făcut cu tine, zise Simina, mai liniștită în acea clipă, când lucrurile luaseră o întorsătură gravă, decât înainte, când nu se pusese între ei decât o simplă jignire.

XI

Așadar, ceea ce aflase el era grav. Era pentru el, nu pentru ea... Trei bărbați cunoscuse, unul cu care se măritase, o bătea și o desconsidera ca pictoriță, al doilea o iubise, dar într-un anumit moment o trăsese cu banul, un golan, iar al treilea, cel din fața ei, râsese de ea... pentru ceea ce i se întâmplase ei, după ce el râsese... Ce stupid! Dacă ar fi doar gelos! Dar e și nătărău. Oricum, dragostea ei se încheia, el o părăsea, de astă dată de tot, nu mai era nicio îndoială... Așa era, de aceea plânsese, fiindcă i se întâmplase între timp ceva urât, dar nu fiindcă s-ar fi simțit vinovată... „Ce-ar fi să-i spun cum s-au petrecut lucrurile și pe urmă să plec? gândi ea. Am o idee: așa cum am revenit la el, deși a râs de mine, așa am revenit atunci pentru o clipă la Pătrașcu. E adevărat că e foarte urât să te întorci fără convingere la fostul tău bărbat, fie și numai pentru o clipă, dar asta e urât în raport cu ceva, cu o prezentă sau viitoare dragoste. Ori eu, atunci, când a intrat Pătrașcu în camera mea de la castel, și m-a găsit singură, eram foarte deprimată și atenția mea slăbise, nu mai vedeam în viața mea, pentru mine, nicio dragoste... În asemenea împrejurări o femeie plătește aproape conștient prostia sau nenorocirea de-a fi avut în trecutul ei un astfel de bărbat, și nu altul, pune întâmplarea în contul relelor dinainte, cedează, pe urmă se îngrețoșează și uită... Unde are, însă, Niculae dreptate e ca pe urmă am rămas legată de Pătrașcu prin ranchiună și ură. Aici m-a prins, nu trebuia să-i povestesc eu lui că există în viața mea un pictor care mă persecută și mă înjosește. Bineînțeles, sinceritatea, adică prostia, trebuia să se adauge la slăbiciune și trădare... Nu puteam să tac din gură? La ce-mi folosește mie acum că el a crezut câtva timp despre mine că sunt cea mai sinceră ființă pe care a cunoscut-o? Dar de ce să-i fac eu lui mărturisiri complete? Iată o nouă prostie care îmi trece prin cap. În realitate, totul se poate nega din moment ce sunt nevinovată... E clar, Pătrașcu l-a întâlnit probabil în drum, după ce a plecat de la mine și, ca un mizerabil, cine știe ce i-a povestit... Ce coincidență nenorocită, a căzut tocmai când el vroia deja, sau în orice caz era sub imperiul unei idei de despărțire, dar așa se întâmplă totdeauna, ca împrejurările să nu te cruțe, ci să te apese ca și când ar fi în mod diabolic aranjate de cineva... Ei și? Ar înțelege Niculae că el mă lovise prea tare ca să mai sper într-o întoarcere a lui? Și atunci ce rost au destăinuirile? Dimpotrivă, trebuie să-i strecor în suflet îndoiala unei intrigi în care a căzut și s-o fac atât de bine încât să simtă și el pentru prima dată în viață că singurătatea nu e pentru el un refugiu, ci un loc otrăvit... Cum mă știe sinceră, o să creadă măcar jumătate, dacă nu tot ce-am să-i spun. Dacă în prima clipă va rânji și nu va crede, o să-l roadă după ce o să plec..."

- Uite, Niculae, ultimele mele cuvinte și hotărârea mea de a mă despărți de tine, care coincide cu a ta, zise Simina. Văd că îți vine să sari într-un picior fiindcă îți închipui tu că ai descoperit nu știu ce pată în trecutul meu... N-ai descoperit nimic... Dar acum nu te mai iert eu, ai căzut prea jos în ochii mei...

Am plâns şi am tremurat pentru tine şi iată cum sunt judecată. Ţi-a şoptit la ureche cine ştie ce ticălos ceva josnic... Nu mă mir, fostul meu bărbat chiar e un astfel de netrebnic şi văd că zadarnic te-am prevenit din prima zi când ne-am cunoscut noi că ţese intrigi împotriva mea... Ţi-am spus, îţi aminteşti... Dar ce, tu eşti un bărbat întreg?... Halal bărbat, care e astfel prevenit, şi-şi pleacă totuşi urechea la ceea ce i se spune şi îşi jigneşte femeia iubită exact în punctul în care e ea mai slabă şi cere protecţie...

Simina era deja întoarsă spre uşă când îi spusese lui Niculae ultima frază şi nu se uită la el în cele câteva clipe cât mai stătu până ieşi afară... Tocmai trecea o maşină pe alee şi alergă şi îi făcu semn... Erau de la castel?... O luau şi pe ea la Bucureşti?...

Simina se duse fără şovăire la fosta ei locuinţă în care trăise cu Pătraşcu şi care se afla în cartierul învecinat cu Piaţa Victoriei. Îi deschise uşa chiar Pătraşcu, care se arătă uimit văzând-o. Era adevărat că o persecuta pe fosta lui soţie, dar în ultima vreme o mai slăbise şi acum o întâmpină cu simpatie.

- Ce faci tu, lucrezi? Îl întrebă ea după ce el o conduse în holul apartamentului, unde pictorul avea ca şi înainte obiceiul să lucreze.

Holul era mare şi ferestrele luminoase.

- Da, confirmă el, lucrez.

- Ia spune-mi, zise ea cu o tandreţe rece şi absentă, eşti treaz sau beat?

- Nu, zise el, sunt complet treaz. Vrei o cafea?

- Nu, zise ea. Am venit să-mi spui cum ai putut tu să decazi atât de tare în propriii tăi ochi încât să-i povesteşti bărbatului pe care eu îl iubesc ce s-a întâmplat între noi, la un moment dat, la castel, anul trecut!

El se uită la ea cu o atenţie posomorâtă şi uluită.

- Şi tu cum ai putea să decazi până într-atât, zise el, încât să iubeşti un bărbat care-ţi inventează că eu i-aşi fi spus aşa ceva?

Simina avu o mişcare înapoi, ca şi când s-ar fi ars fulgerător la un foc invizibil.

- Nu mi-a inventat că i-ai fi spus tu. Dar ştie! De unde ştie? Ai povestit altcuiva?

- Tu ştii, Simina, cauza pentru care te-am vorbit de rău şi ţi-am făcut zile amare. Ştii că te iubesc! Atunci cum poţi să-ţi închipui că îmi pun sufletul pe masă, să scuipe toţi beţivii în el? Obiceiul ăsta mai degrabă îl ai tu. Gândeşte-te dacă nu cumva i-ai spus tu ceea ce zici că pretinde că ştie de la alţii. Nu uita un lucru, că eu nu te-am desconsiderat şi nu te-am înjosit pe tine decât în talentul tău, în care nu cred şi care ne-a despărţit, fiindcă rar am mai văzut om mai ambiţios şi mai obsedat să se afirme ca tine. Sunt convins că pictura ţi-a strâmbat viaţa. Ai călcat din pricina asta peste un bărbat care te adora. Dar nu ţi-am făcut niciodată niciun rău ca femeie. Ştiu că ai născocit asta singură despre mine şi ai povestit în oraş că mă leg de viaţa ta intimă! N-am zis nimic, am zâmbit, am simţit că mă urăşti foarte tare şi te-am iertat. Dar acuma să nu vii să-mi spui chiar mie în faţă o asemenea prostie! Sunt prea drăguţ că te aduc în felul acesta la ordine, ar fi trebuit să te dau afară şi să te descurci cum poţi cu băiatu ăla care pretinde că te iubeşte băgându-şi nasul unde nu-i fierbe oala... Ştiu eu de ce te băteam, simţeam cât eşti de toantă... Dar mă rog... Dragoste cu sila nu se poate, nu poţi să mă acuzi că n-am înţeles perfect acest dicton...

Simina se ridică în picioare, încheind brusc, aproape brutal, acest dialog, luă câteva tablouri de pe lângă pereți și se duse mai la lumină și se uită la ele. Nu se uită mult, le puse la loc aproape ca și când le-ar fi aruncat, și luă altele. Se strâmbă atât de tare, încât chipul i se făcu parcă negru.

- Ce este? zise Pătrașcu. Nu-ți plac?

Ea nu răspunse, luă altele, se uită la ele, le răsuci și le învârti cum ai face cu o marfă care nu merită nici doi bani, și le puse pe urmă și pe-astea la loc... Se gândea acum, parcă scârbită, dacă să mai ia sau nu altele. Luă. Nu-i adresă în acest timp niciun cuvânt fostului ei bărbat.

- Dă-mi și mie unul, zise ea în cele din urmă. Dă-mi-l pe ăsta. Și-i arătă unul mai mic, un portret de femeie văzută din profil.

- Cu plăcere, zise el. Stai să ți-l împachetez. Și, în timp ce îl lega cu o sfoară: Chiar nu-ți mai place ce pictez eu?

- Mulțumesc, zise ea ocolind hotărâtă întrebarea. Și te rog să mă scuzi că te-am deranjat.

Ieși cu tabloul subsuoară. Pătrașcu o conduse până jos în stradă, unde ea îi mulțumi din nou cu aceeași răceală și se îndepărtă. „Dacă mai îmi place cum pictezi? mârâi în sinea ei. Mai îmi place! Lua-te-ar dracu cu talentul tău de-acasă... Mă mir că nu mi-ai scos iar ochii cu flaaacăra și cu deeemonul tău."

Când ajunse în odaia ei Simina rezemă tabloul de perete, se uită la el câteva minute, apoi se duse într-o debara, scoase de-acolo un geamantan, și începu să împacheteze rochii și lucruri femeiești necesare unei plecări... „Și pe deasupra, gândi ea din nou, mai are și dreptate... Și totuși, nu m-am prostit într-atât încât să spun cuiva și ceea ce nu vreau să spun, cu toate că nu văd cine altcineva să-i fi spus... Dar acum ce importanța mai are?"

XII

„Ce-ar fi făcut grădinarul Miciurin în clipa când și-ar fi dat seama că a încăput pe mâna unei muieri? se întrebă Niculae după ce rămase singur în odaia lui. Și-ar fi văzut el mai departe liniștit de pătlăgelele lui de prin copaci și puțin i-ar fi păsat că s-ar fi despărțit de ea? Sau s-ar fi grăbit să treacă peste cele întâmplate, să alerge și să-și vâre bucuros gâtul sub jug? la să mă gândesc, să-mi imaginez ce s-ar fi petrecut în mintea lui creatoare... Dar nu pot să-mi închipui cum ar fi luat lucrurile decât dacă admit că ar fi dat peste el o fată ca ea atât de dezarmată încât nu vezi ce să mai faci cu dorința care se naște în tine să n-o părășești și s-o protejezi... Fiindcă afli cu cea mai ușoară stratagemă tot ce crede ea că îți va rămâne ascuns pentru totdeauna... Și atunci cum s-o mai învinuiești? O iertasem pe drum că m-a făcut laș, am înțeles după ce ne-am despărțit cât de speriată era, de mi-a ieșit înainte pe scări să mă oprească... Și ce ochi frumoși îi făcea spaima... Dar dacă n-așI fi plecat, s-ar fi întins la cașcaval și ar fi continuat pe urmă să-mi dea sfaturi cum să mă port în viață și la serviciu... Nu mai puteam însă să-i reproșez ceva după ce am văzut-o cum mă așteaptă pe alee, era atât de îngrijorat și de frumos chipul ei! Și ca să nu mă împac cu ea mi-a trecut atunci prin cap s-o învinuiesc că ar mai fi avut de-a face cu bărbatu-său după ce ne-am despărțit noi anul trecut... Amintirea plânsului acela mi-a dat ideea... Suspect... Sentimentul de vinovăție care i se citea în ochi (totul i se citește în ochi!) și care pe urmă a pierit, n-am mai văzut-o

după aceea deloc plângând, deşi nu mai rău, ci mai bine ne-am simțit... Nu e atât de slabă pe cât pare... Numai în fața mea se face praf... Şi iată că e adevărat, avansează singură ipoteza că fostul ei bărbat s-ar putea să fi spus despre ea că ar mai fi fost ceva între ei doi... Dar asta înseamnă că chiar a şi fost... Altfel cum să-i treacă prin cap că acela ar fi în stare? Cum să-i treacă?... Cum!? Aşa cum mi-a trecut şi mie... Fără motiv, sau din nevoia de a găsi o explicație la acuzația mea... Numai că la mine nu e fără motiv! Într-adevăr, de ce a plâns ea atunci? Săraca, o fi făcut ceva care i se părea în clipele acelea urât... Trebuie s-o iert, era atât de fericită că am oprit-o pe alee, când într-adevăr eu nu simțisem decât nevoia de a avea o muiere... În timp ce ea mă aştepta afară pe treptele mormântului prinților, eu eram gata s-o înşel cu Florica Damian... Trebuiesc uitate aceste momente de cădere, şi ale mele, şi ale ei... Pur şi simplu rase din amintirea noastră... Da, continuă Niculae ridicându-se de pe pat şi ieşind afară, o iert, dar de dus după ea nu mă duc. S-a dat la mine, la viața mea, aşa cum mi-am aranjat-o eu, fără alt motiv decât cel care îndeamnă pe oricine să te jignească, să te micşoreze sau pur şi simplu să-ți zdruncine viața şi să te facă s-o slujeşti pe-a lui, să te învârteşti în jurul lui ca un titirez, să-i serveşti interesele, şi el, reuşind, să-ți arunce şi ție un os din succesele lui şi să te arate prietenilor bătându-te protector pe spinare... Iată, ăsta e cutare, băiat bun, adică bun pentru el, şi eventual să te şi însoare cu vreo nepoată sau soră de-a lui cam bătrână şi cu nasul cam mare... Asta în ce priveşte prietenii... În ce priveşte femeile, problema e mai simplă, dar la fel de nemiloasă, nu te lasă aşa cum eşti, dacă eşti un bărbat cu merite, te împinge de la spate să urci sus, iar dacă nu eşti, încearcă să urce ea şi tu s-o ajuți... În cel mai fericit caz, începe ea să-ți poarte pantalonii şi căciula. Mi-aduc aminte că nea Matei, un prieten al lui tata, avea o muiere... Uite-aşa îi mergea gura când veneau şi pe la bărbatul ei în casă oameni... Şi nea Matei o asculta cu ochii lucind de un fel de încântare înghesuită, nici nu clipea, şi când venea un moment de îi tăcea ăleia gura şi se făcea liniște, îşi înghesuia capul între umeri si zicea uimit singur: «Aşa e, mă! Aşa e, cum zice muierea asta a mea!»... Aşa ar vrea şi Simina... Cu toate că ea e atât de departe de a dori în mod conştient să mă pună de pildă în situația lui nea Matei ăla... Dar să-ți închipui... Că nu mai au rost grădinile... Voltaire... Goethe... A se slăbi... Din mâinile mele ies flori şi fructe, punct!..."

Niculae ieşi la şosea, urcă într-un autobuz, din care coborî la intrarea în București. De-acolo luă altul, care îl ducea spre Ploiești. La stația Săftica, după o jumătate de oră de mers, se dădu jos şi intră în sat. Nu era mare suma pe care trebuia să i-o dea mamei copilului sau, dar, aşa mică, ei îi trebuia, băiatul avea să înceapă în anul acesta chiar să meargă la şcoală şi avea nevoie de haine şi de încălțăminte...

Marioara Fântână era acasă, spăla ceva şi când îl văzu pe Niculae pe drum, apropiindu-se, ascunse ligheanul sub pat, se şterse repede pe mâini şi îşi drese părul în oglindă. Era desculță; scoase de undeva nişte pantofi şi şi-i trase în picioare.

În cei şapte ani de când plecase din sat, Marioara nu mai era uşor de recunoscut. Legată prin fire nevăzute de băiatul lui Moromete, îl urmase nu numai imitându-l, învățând din greu să ajungă asistentă medicală, dar trăind singură şi păstrându-şi parcă intactă frumusețea ei de la douăzeci de ani (cu care nu reuşise să-l cucerească pe Niculae), vrusese parcă asemeni lui să țină anii pe loc, atât cât va trebui până în ziua când el se va uita la ea, o va ***vedea*** şi îşi va da seama că ea îi era dată... Şi pentru ca acest lucru să se întâmple trebuie să trăiești cu credință, gândea ea, altfel toate sunt zadarnice pe lume, şi iubire, şi frumusețe, şi chiar aşteptarea ei, care îi lua pe dedesubt cei mai frumoşi ani, ca o apă, chiar dacă se vedea mereu în oglindă tânără...

- Unde e Cioroşbulingă ăla? o întrebă Niculae după ce ea îl primi şi se aşezară la mica măsuţă de lângă fereastră.

- L-am trimis eu să-mi cumpere nişte undelemn. Vine acuşi, răspunse Marioara cu un glas din care ai fi zis că se înţelege: l-am trimis eu să facă o năzbâtie; se întoarce îndată şi o să vezi ce fericit e că a făcut-o!

Cuvintele cu care îşi începea Niculae vorba când venea la ea erau de obicei acestea, botezându-l pe fiul său, de fiecare dată, cu alte nume, şi uneori într-o vizită cu mai multe deodată. Pe băiat îl chema Ilie, după numele bunicului. Niculae îi spunea Beşleagă! Sau Tănase! Sau Bâzdoveică! Astăzi îi spusese Cioroşbulingă, fiindcă îşi amintise pe drum cum îi spunea lui când era mic unul Sandu, de câte ori venea pe la ei să joace tabinet cu taică-său şi îi băga şi un deget în burtă. Acest Sandu avea să se însoare cu Tita după război şi să moară strivit de căruţă, într-o dimineaţă cu ceaţă groasă, din pricina unui câine care mânca o cioară. „Uite la ea cum se potriveşte cu mine, gândi el, uitându-se la Marioara, cum mă iubeşte fără să aibă nevoie să-i stau în casă sau în pat, sau să mă vadă mai mult de o dată pe lună. Dacă mi-ar fi milă de ea şi ea ar simţi, nu m-ar mai iubi din clipa aceea... Fiindcă mila naşte în dragoste ură, nu alinare. Iat-o, dragostea neîmpărtăşită o ţine parcă fată mare, în timp ce dacă ar trăi cu mine, cine ştie, s-ar ofili repede ca un trandafir la soare... Totuşi, mi-ar părea mai bine dacă s-ar mărita, băiatul e acuma mare şi ea ar putea să-şi facă alţi copii şi pe Iliuţă să mi-l dea mie..."

- Unde umbli, mă Zdroncane? Îl întâmpină Niculae pe fiul său, care tocmai intra în odaie cu sticla cu untdelemn.

Copilul, aprins brusc la faţă la vederea tatălui, îi răspunse că maică-sa i-a spus aşa şi pe dincolo şi el a făcut şi a dres... Niculae îi puse mâna pe cap şi îl mângâie. Băiatul nu mai era de mult gelos de venirea lui, dimpotrivă, parcă îi bătea inima în ochi când taică-său îl apuca de umerii lui mici şi îl strângea lângă el. În sat Marioara spusese că e măritată cu tatăl copilului, dar că nu puteau trăi împreună din pricina slujbei lui. Bineînţeles că ea ştia că nimeni nu credea, dar credea el, băiatul, fiindcă pentru el spunea ea minciuna asta... Ghicind parcă aceste realităţi la care totuşi nu-i era gândul, Niculae îşi întârzie astăzi vizita şi în cele din urmă îi spuse Marioarei să se îmbrace şi să iasă toţi trei în sat la plimbare... Ieşiră ţinându-şi copilul între ei şi merseră pe urmă la restaurantul mare de lângă şosea, unde mâncară fripturi şi băură bere... Iar la sfârşit Niculae o rugă ceva: el nu putea! Să se ducă ea într-o duminică pe-acasă pe la ţară, să-l mai vadă bunicii pe băiat...

- Ilinca mi-a scris că tata a început să se mişte greu, spuse el, şi o să-i pară bine dacă te duci pe la el cu Iliuţă. Ştii ce mult a ţinut el totdeauna la tine!

Ea avu un zâmbet fulgerător care îi lumină intens chipul. Se uită la el şi dădu din cap. Aşa va face. Văzută de un străin, Marioara arăta ca şi cum ar fi fost cea mai fericită dintre soţii lângă copilul şi bărbatul ei. Ceea ce mai păstra în ea din fosta ţărancă se ghicea din fermitatea privirii... Dacă ai pus ochii pe-un bărbat şi ai făcut

cu el un copil, cum ar mai putea fi bun altul, cu cel la care ţii în gând? O încurcătură... Cum ar fi mai rău! Cel puţin aşa, iubirea şi durerea sunt limpezi şi, privindu-le în faţă multă vreme, se fac una, un soi anumit de iubire care nu e lipsit de speranţă chiar dacă acest om ar lua pe alta. Şi dacă o ia, ce? Înseamnă că o să şi rămână? Cine poate să ştie... Posomorât în cele din urmă, intuind parcă şi aceste realităţi, Niculae plăti, se ridicară de pe scaune şi se despărţiră...

A doua zi îi dădu Siminei un telefon. Se liniştise, trufia i se potolise. Oricum, îşi zise, îi lăsase destul timp să se gândească şi să-şi dea seama că nu trebuie să mai repete vreodată ceea ce făcuse ieri. Şi vroia să-i spună acum că nici el nu va mai repeta... Îi răspunse mama ei. Simina, zise ea, şi-a făcut bagajele şi a plecat la mare. Avea în glas ceva care arăta că se simţea scandalizată de ceea ce făcuse fata ei: refuzase să-i spună în ce loc anume s-a dus la mare şi la ce hotel! Se îmbolnăveşte cumva pe-acolo, unde s-o caute? Dar li se poate întâmpla ceva lor, aici, părinţilor, unde să dea de ea?

- Credeam că ştii dumneata! mai zise doamna Golea cu umor, parcă s-ar fi bucurat că fiica ei nu şi-a menajat nici prietenul... Dar nu-i nimic, mai adăugă ea, o s-o găseşti dumneata, dacă s-a dus ca de obicei la Eforie... Caut-o pe plajă... Şi fii atât de amabil şi roag-o să ne dea un telefon, să ne spună şi nouă ce e cu ea şi unde o putem găsi...

XIII

Niculae închise telefonul şi din clipa aceea simţi fără să fi gândit nimic cum inima îi bate mai tare şi nu-şi mai revine. Tot ceea ce făcu după aceea parcă nu mai erau acte hotărâte de el, ci de un altul, străin, a cărui voinţă nu numai că anula voinţa lui proprie, dar şi puterea gândirii. „Eu nu mai ascult acum decât de această bătaie a inimii, care nu vrea să mai coboare la ritmul ei obişnuit, îşi spuse intrând pe peronul Gării de Nord şi luând-o spre un ghişeu. Nu mai pot să-mi dau seama nici ce vreau. Să mă duc s-o văd, ei şi? Şi dacă ea, aşa cum mi-a spus, s-a despărţit de mine în gândul ei? Dacă e adevărat că am căzut prea jos gonind-o în felul cum am făcut-o şi nu mă iartă?... Cum e posibil? Am lăsat-o să vină după mine, am umilit-o în dragostea ei, ar fi trebuit să... În ziua când... În după-amiaza aceea..."

Găsi bilet abia pentru a doua zi dimineaţa. Se plimbă toată ziua prin oraş, nu mâncă nimic, iar noaptea nici nu încercă să adoarmă; inima nu înceta cu bătaia ei înaltă, iar gândul rămânea mereu pironit la amintirea ultimelor clipe petrecute cu ea... Pe la patru dimineaţa se sculă din pat, se rase cu grijă, îşi luă haina pe braţ (era foarte cald) şi plecă... Trenul alerga şi Niculae se uita absorbit peste miriştile galbene... Rămâneau neclintite în depărtări, în timp ce pe-aproape ieşeau vertiginos înaintea ochiului său nemişcat de la fereastră... Cu toate că drumul până la Eforie ţinu peste patru ore, când ajunse şi se opri, Niculae tresări de la locul său cu o expresie ca şi când abia s-ar fi urcat. Se dădu repede jos şi, după ce întrebă unde e plaja, de unde începea şi unde sfârşea, ieşi din gară cu un mers proaspăt, străbătu staţiunea fără să se uite nicăieri, şi în curând ajunse pe plajă. Avea ochii deschişi, dar parcă nu vedea cu ei, ci cu alţii care îl călăuzeau fără greş printre trupurile întinse pe nisipul alb şi mărunt direct către ea, tras parcă cu aţa... Se uita foarte puţin în părţi, numai înainte, şi nu avea deloc ezitări, fără ca în acelaşi timp să se grăbească să câştige printr-un mers mai rapid ceea ce privirea sa parcă oarbă nu reuşea să descopere... Dar nu după multă vreme o zări... Stătea singură pe un cearşaf întins, ferindu-şi cu braţele faţa de soarele puternic sau poate gândindu-se în acest fel al ei care îi era şi lui familiar. Se aşeză lângă ea şi în clipa aceea chipul i se desfigură parcă de o copleşitoare tristeţe. Privirea îşi pierdu orbirea care îl călăuzise până aici şi se închise doborâtă de oboseală. Îşi luă o clipă faţa în mâini, apoi îşi puse braţele pe genunchi cu un gest care amintea pe acela al unui bătrân ţăran şi care se uită să vadă şi el,

într-un moment de răgaz, întinderea câmpului peste care până atunci trudise... Numai că aici era apă care sosea neîncetat din depărtare şi spăla plaja cu valuri verzi şi înspumate. Foşnetul lor de pădure bătută de vânt aducea linişte peste mulţimea de trupuri omeneşti, ale căror cuvinte, strigăte de veselie, chemări sau exclamaţii de plăcere pe care le-o pricinuia celor din apă izbitura valurilor se auzeau parcă din depărtări, ca într-un vis din care te-ai trezi şi nu s-ar împrăştia... Era atât de luminos soarele şi strălucitor văzduhul, şi atât de ireale ţipetele pescăruşilor, încât tânărul fără costum de plajă care se aşezase lângă acea femeie care continua să stea cu braţele la ochi uită parcă unde se află, de ce venise şi ce căuta el acolo pe cearceaful unei necunoscute, căreia întârzia să-i spună ce doreşte, se ridică în picioare cu chipul inundat de o bucurie parcă eliberatoare şi începu să se uite în zarea mării răpit de întinderea şi mişcarea ei neîncetată. După câtva timp se reaşeză şi atunci Simina îşi desfăcu brusc braţele. Se ridică în capul oaselor.

- Niculae, zise ea.

Dar parcă printr-un şoc el devenise timid. Îi surâse, dar nu-i răspunse în prima clipă şi nu avu niciun gest.

- Niculae, repetă ea, şi atunci el îşi veni în fire şi se îmbrăţişară. Începură să se sărute pe toată faţa, ca acei soţi disperaţi pe care

un război i-a ţinut departe unul de altul şi acum el s-a întors şi ea scoate un ţipăt de spaimă că ar fi putut să nu fie teafăr, să-i lipsească o mână sau un picior sau chiar o parte întreagă a trupului. Dar nu-i lipsea nimic, se întorsese şi era viu şi întreg.

- Niculae! Iubitul meu!...

Abia îşi reţinea strigătul dar nu-i scăpă îngrijorarea care se putea citi pe chipul lui, care în inima lui dispăruse, dar reflexul îi rămăsese încă întipărit pe faţă.

- Ce e cu tine?... Niculae! Dragul meu... S-a întâmplat ceva? Nu-l scăpa din ochi şi fiecare întrebare era însoţită de căutarea

privirii în a cărei limpezime se puteau vedea valurile unei mări răsturnate şi albastrul unui cer plin de grămezi de nori albi...

- Da, murmură el, s-a întâmplat...

- Spune-mi!

- Te iubesc...

Ea se uită într-o parte şi primi cu o linişte plină de neîncredere veselă această declaraţie. Da, era grav... Nu era glumă... Băiatul era îndrăgostit... De altfel el nici nu se uita la ea, se întinsese pe burtă pe cearşaf şi-şi ascunsese faţa cu braţele parcă cu nepăsare sau cu deznădejde: nici el nu mai ştia ce să mai facă şi ai fi zis că suferea fiindcă dragostea lui nu era împărtăşită.

- De! zise ea. În sfârşit, iată o declaraţie totală, dar parcă îmi bătea inima mai tare anul trecut când îmi spuneai: te iubesc în clipa asta!

Se lăsă o lungă tăcere. Ea reluă, şoptindu-i cu o melancolie fără tristeţe, liniştită în sentimentul ei pedepsitor care o stăpânea:

- Mai ţi-aminteşti? Nu vreau să-ţi spun că eşti mai puţin sincer ca atunci, dar te iubesc eu prea mult ca să mai fiu atât de surprinsă de iubirea ta. O să-ţi explic amănuntul ăsta mai târziu... Dacă va mai fi

nevoie... Acuma hai să mergem colea unde e un magazin să-ţi cumperi ce-ţi trebuie pentru plajă. Eşti obosit! Nu e nimic, mai stăm pe urmă un sfert de oră şi plecăm, fiindcă nici n-avem voie mai mult, intrăm în mare şi apoi luăm masa şi ai să te odihneşti... Nici eu n-am dormit în noaptea în care ne-am despărţit... noaptea asta a fost foarte grea... Dar tu mă ai pe mine după ea, în timp ce eu n-am avut a doua zi pe nimeni...

- Nici eu n-am avut, fiindcă ţi-am dat telefon imediat dimineaţa, dar n-am găsit bilete să vin după tine...

- Şi de-atunci n-ai dormit? Eu am dormit azi-noapte şi când am ieşit pe plajă eram eu liniştită, dar mă simţeam ca moartă...

Ea strânse în acest timp într-un sac tot ceea ce adusese cu ea pe plajă. Îşi îmbrăcase rochia peste costumul de baie. Se ridicară şi plecară. Niculae nu arăta bine. Venise după ea, dar parcă dăduse peste altcineva. Nici ea nu mai arăta mirată. Ceea ce se întâmplase între ei se petrecuse într-un loc. Aici era altul... Totuşi, când unul din ei doi părea mai părăsit, celălalt îl vedea, şi privirile care li se întâlneau le smulgeau un zâmbet: era adevărat, erau din nou împreună?

Pe drum treceau agale bărbaţi şi femei în costume de plajă. Fără briza mării îi apăsa parcă soarele, dându-le o expresie de părăsire şi abandon care apropia vârstele făcând din tineri şi bătrâni oameni egali; atâta vreme cât mai erau vii nu se mai deosebeau mult între ei... Căutarea instinctivă, care îi făcea atât de sălbatici prin oraşele lor, aici parcă înceta... Era de mirare să vezi cum o fată aproape goală care înapoia acestui ţărm putea naşte legende aici nu atrăgea privirea nimănui...

- Niculae, zise Simina după ce se reîntoarseră pe plajă, noi o să zăcem acuma timp de vreo săptămână fără să fim în stare de nimic... din pricina soarelui. Pe urmă o să ne simţim aşa de bine că n-o să mai vrem să mai plecăm... Nici n-o să plecăm... până în septembrie... Atunci începe să se răcească apa... Şi briza începe să facă dimineţile frumoase scurte şi serile să te simţi ca Ovidiu, exilat... aşa de frig se lasă la apusul soarelui. E bine să-ţi iei adio de la mare mai înainte, să te urci în tren când soarele mai e încă dulce... Te uiţi pe urmă la el tot anul cu amintirea mării şi nici nu-ţi dai seama ce uşor trece iarna şi primăvara, şi te întorci iar ca şi când aici e adevărata ta viaţă...

Niculae asculta acum cu un surâs de neîncredere. Se întinsese pe cearceaf cu faţa în jos şi nu spunea nimic. Pentru un om din câmpie nici soarele, nici marea nu erau la urma urmei o surpriză totală. Văzuse, chinuit de sete, întinderea miriştilor, în mijlocul verii, în pânze parcă de ape suspendate între cer şi pământ... Deosebirea era că aici acest foşnet al valurilor şi aceste ţipete de păsări albe făceau halucinaţia adevărată şi stăteai în mijlocul ei treaz, fericit şi însingurat...

XIV

Hotelul în care Simina găsise o cameră era foarte aproape de mare şi fiecare etaj avea câte o terasă care da chiar spre plajă. Peste aceste terase zburau neîncetat lăstunii, să-i atingi cu mâna, în timp ce jos pescăruşii luaseră în stăpânire plaja golită acum, după-amiaza, de trupuri omeneşti... Nu se sinchiseau de cei câţiva oameni care curăţau nisipul şi îl greblau...

- Cine o fi inventat toată chestia asta? zise Niculae.

- Ce importanță are? răspunse ea. Inși care au vrut să câștige bani.

- Vorba mamei, reluă Niculae: Muream, și asta n-o mai vedeam, La noi soarele era considerat stricător al pielii albe, frumoase, și fetele se fereau de el... Aici se răstignesc dezbrăcate și stau ceasuri întregi să se facă negre.

Simina aprinse o spirtieră pe care o aduse din odaie pe masa de metal de pe terasă și puse ibricul cu cafea în el deasupra. Erau singuri... Luaseră masa la restaurantul hotelului, care servea menu fix, și ieșiseră după aceea să bea cafea în fața mării.

- Nu înnegritul îmi place mie, zise Simina. După o săptămână ți se îngroașă pielea și soarele nu te mai frige, și nu te mai ferești de el... Să vezi atunci... Și soarele și apa te trimit parcă înapoi cu milioane de ani... Parcă te sălbăticești, știind în același timp că ești totuși deasupra timpului.

- În secolul trecut venea cineva aici?

- Nu cred. Cucoanele de pe vremea aceea gândeau ca și tărâncile tale, că soarele e stricător... Văd că ți-ai revenit... Nu mai arăți deloc obosit...

- Nu mai simt nici pic de oboseală! exclamă Niculae.

- Nu e minunat?

- Cum să-ți spun... Îmi simt gura sărată... Și vântul care bate mereu și frânge parcă aripile la păsările astea... Și ce miros aduce, parcă de pucioasă, dar nu e neplăcut... Și ție îți zboară părul... Îmi vine să plec...

- De ce? se miră ea.

- Nu știu, șopti Niculae învăluit parcă într-un abur de regrete, și în clipa aceea un surâs pierdut de beatitudine îi înflori pe chip.

- Cum să nu, zise ea, ești ca un animal de pădure care se retrage în singurătate și când vrea să moară, dar și când e fericit... Numai că eu am cu tine de lămurit ceva și n-o să pleci nicăieri. Vrei să mă asculți puțin?

- Da, te ascult, răspunse el.

- Întâi, începu ea, să-mi explici ce e cu acuzația pe care mi-ai adus-o și în același timp să-mi spui dacă ai de gând să mai inventezi și de-aici înainte asemenea istorii și să te porți cu mine ca un câine!... Al doilea, să-mi spui dacă te menții în continuare la privilegiul pe care ți l-ai creat singur pentru că eu am inima atât de deschisă, de a decide singur când să mă iubești și când să mă părăsești, făcându-mă să alerg după tine și în loc de brațe deschise să întâlnesc hohote disprețuitoare și să fiu alungată ca și când aș fi cine știe ce nenorocită... Niculae, eu nenorocită nu sunt, trăiesc conform secretului vieții mele, și pretind ca iubitul meu să-l descifreze, dacă nu cu înțelegerea, atunci măcar cu inima, cu intuiția lui și să **mă** protejeze de loviturile destinului, care pot fi foarte rele și nu să mă abandoneze în brațele propriilor mele trădări și căderi... Fiindcă atunci iubirea mea devine un blestem care mă poate pierde... Ori eu nu vreau să mă pierd, trebuie să trăiesc, am acest drept, nu? Ce vrei tu? Să te protejez eu pe tine? Să presupunem că în anul în care noi doi am fost despărțiți mi s-a întâmplat ceva a cărui amintire în clipa când ne-am revăzut m-a chinuit... Dar asta pentru că tu îmi apăreai atât de curat și pentru că te iubeam... Și ce faci tu? Lovești tocmai în acele clipe în care căința și chinul au ridicat dragostea mea pentru tine sus și m-au făcut fericită? Asta e o ticăloșie! Am trăit asta cu Pătrașcu! Gelozia! Sentimentul

care îl împinge pe om să dorească să distrugă fiinţa iubită fiindcă nu e el capabil de detaşare... Mă bătea crunt fără să-i fi făcut nimic, numai pentru că mă iubea în felul acesta infam, bazat pe o neîncredere care exista în el şi care l-a împins de la început la trădare. Ei bine, dacă el m-a trădat, îşi spunea, înseamnă că şi eu îl pot trăda la fel, dacă nu cumva am şi făcut-o... Şi atunci, la acest gând, se punea cu pumnii pe mine şi viaţa între noi începea să devină infernală... Începusem să simt că alunec dacă nu-l părăsesc... Nu chiar la fel, dar ideea că zadarnic alerg eu pe lume după o clipă de fericire mi-a venit în minte când te-am auzit cum răcneşti la mine: Pleacă! Să nu te mai văd! Aşadar, nu mai există pe lume bărbaţi care pot iubi? m-am întrebat. S-a stins specia? Fiindcă tot ceea ce văd eu arată jalnic, din lumea profesiunii noastre artistice am trăit două eşecuri, acuma uite-l şi pe ăsta, din altă lume, băiat cu gândirea aleasă, iată-l cum se poartă, ca un simplu mascul jignit în vanitatea lui stupidă care nu valorează doi bani faţă de un sentiment adevărat de grijă şi ataşament... Într-un fel, trebuie să-ţi mulţumesc că te-ai purtat cu mine aşa (fiindcă m-ai făcut să mă pun pe picioare şi să te iubesc mai puţin ca înainte, mai de la distanţă, şi am devenit astfel mai puţin vulnerabilă...). Dar cât regret port în mine după această parte a sufletului meu pe care m-ai silit s-o sustrag iubirii, ca să nu-mi pierd capul...

Niculae nu răspunse. Expresia lui însă devenise elocventă: „Ei, aşa da, gândea el, iată o adevărată lovitură. Am crezut că n-o voi primi, n-o să mi-o dai, şi în acelaşi timp eram pregătit şi pentru una mai mare, adică cea mare, despărţirea. Nu e aşa grav, ba chiar parcă e mai bine, tu mă iubeşti mai puţin, dar eu mai mult, parcă era mai bine înainte, dar parcă acum e ceva nou..." În acest timp tăcerea în care căzuse Niculae era încleştată şi din privirea lui se vedea că nu mai zărea nici zborul lăstunilor şi nici întinderea mării, care între timp îşi schimbase culoarea şi devenise din verde, cum fusese aproape tot timpul zilei, albă ca argintul în fierbere. Simina nu aştepta nici ea să i se răspundă de îndată. Turnă cafea în ceşti şi se duse până în odaie, de unde se întoarse cu un fular alb de mohair pe umeri. Briza se înteţise şi se făcuse rece.

- Ţi-e frig? Îl întrebă ea. Pot să-ţi dau o flanelă.

- Nu, mi-e bine, răspunse Niculae.

Se uitară unul la altul şi privirile li se încrucişară pline de iubire, dar cutreierate de nelinişte. Se vedea că pe Niculae îl împiedica ceva să răspundă, iar ea înţelegea de ce, şi el îşi dădea seama că ea a înţeles... Aşadar, ce era de făcut din moment ce şi ea ştia? În clipele acelea Simina părea mai bătrână decât el, şi fiindcă tăcerea se prelungea ea se mai îmblânzi.

- Ţi-am spus prea multe dintr-odată, îi zise. S-o luăm pe rând. Ţi-ai dat seama cât de jos am căzut noi amândoi când tu mi-ai strigat: Pleacă, să nu te mai văd?

- Nu la asta mă gândeam, zise Niculae. Da, bineînţeles că ai dreptate, ceea ce am făcut e nedemn; să nu mai vorbim despre istoria asta... Mă gândeam la altceva... Ştiu că ai inima deschisă, mintea ta nu e prea atentă, dar inima da, şi cu toate astea secretul vieţii tale îmi scapă... E prima oară când îmi dau seama. Secretul ăsta nu e departe de tine sau foarte ascuns, foarte adânc, dar mă uit şi totuşi nu-l văd... Bineînţeles că o să te protejez, la urma urmei ce ştii tu despre oameni? Ţi-am mai spus, eşti atât de uşor de lovit... E foarte ciudat, te-am înţeles greşit, mi s-a părut că vrei să porţi tu căciula în locul meu, când în realitate tu nu doreşti decât s-o port eu mai bine pe cap... Mi-ai pus nişte întrebări la care tu de fapt nu ceri răspunsuri, ci pretinzi o răsturnare a relaţiilor între noi, pe ideea că eu mi-am creat un anumit privilegiu... Asta e adevărat, a existat, ţi-am spus chiar eu de câteva ori că aşi dori să te iubesc fără să te

văd, dar cred că din clipa când tu ai simțit că te repui pe picioare, cum ai zis, totul s-a și modificat în sensul dorit de tine. Nu e un cap de țară pentru un bărbat, am presupus după ce ți-am dat telefon și am aflat că ai plecat, că acest privilegiu al meu s-a spulberat. Dacă am venit totuși după tine, înseamnă că puțin îmi pasă de această schimbare, cu toate că am înțeles că temerea mai există în inima ta. Să mai existe! Nici chiar așa, să te crezi scăpată de orice amenințare, nu cred că e bine! Te fereşte să faci anumite nerozii! Fiindcă, să știi, omul, oricât ar fi el de fericit, tot își dă în petic din motive diverse, cazul meu, care să știi că te iubeam foarte tare când tu îmi spuneai, halal bărbat, dar și al tău, vezi, istoria cu grădinile...

- Ce fericită aşi fi fost, zise ea, dacă pe scări m-ai fi luat în brațe în loc să mă laşi să merg lângă tine minute întregi fără să-mi spui un cuvânt...

- Cum, dar uitaseşi ce-ai spus? M-ai făcut laș! se miră Niculae.

- Bineînțeles că uitasem! exclamă ea.

- Mi-am dat seama, zise Niculae, și când te-am văzut pe alee, era gata să te iert, dar m-am stăpânit și ți-am inventat istoria cu fostul tău bărbat.

- E formidabil cum ai putut să inventezi o astfel de prostie, zise ea sincer nedumerită și se uită drept în ochii lui fără să clipească.

El însă surâse enigmatic și nu răspunse câteva clipe nimic.

- O prostie e ce spui tu acuma, reluă el apoi, nu eşti sinceră și nici nu trebuie să fii în acest caz, dar n-are rost să fii mincinoasă. Repetă mai bine ce-ai spus înainte, că ai fost fericită, când ne-am reîntâlnit și cum ai plâns toată ziua aceea, fiindcă ăsta e un lucru care ne aparține și nu ne interesează ce-am făcut fiecare în timpul când nu mai credeam posibilă revederea noastră.

- Da, Niculae, zise ea atunci, docilă, și deodată surâse cu umilința de-atunci și brusc îi țâșniră lacrimile. Da, iubitul meu... Hai să nu mai vorbim... Mi-e frig, ia-mă în brațe...

El veni lângă ea și se strânseră amândoi pe scaunul de metal. Lăstunii zburau în jurul lor parcă mai grăbiți, s-ar fi zis că apropierea asfințitului i-ar fi prins nepregătiți sau i-ar fi amenințat cu ceva. Săgetau neîncetat văzduhul, alunecau în jos și reveneau în mari spirale, ca și când imaterialitatea aerului i-ar fi excitat și ar fi vrut prin zborul lor să-l umple de mișcare și de viață, gonind sau micșorând puterea neantului, pe care foșnetul valurilor, prin eternitatea pe care o sugera, aducea cu sine în adierile lui ascunse... Zburau atât de aproape de cei doi oameni... Scoteau mici țipete... Toate astea, la urma urmei, gândeau cei doi acuma tăcuți și înlănțuiți, mișcarea ritmică a mării, respirația ei aspră, mirosurile ei tari, briza sărată, nisipul alb și tăcut, făceau parte dintr-un teritoriu al morții... Și veniseră ele, aceste păsări, să zboare necontenit pe deasupra, iute și neobosit, să cucerească acest țărm sălbatic țesând o pânză vie cu spiralele lor de viață invizibilă, și ținând astfel la distanță cu micuțele lor trupuri în formă de săgeată suflul grandios dar neliniștitor al pustietăților îndepărtate ale apei...

XV

A doua zi dimineață, Niculae și Simina se treziră abia după ce dormiră aproape douăsprezece ore.

- Sus, zise ea nu prea convinsă, e ora zece, la mare n-are niciun haz dacă pierzi dimineața în pat... Sculați, voi oropsiți ai vieții! exclamă ea. Mai ți-aduci aminte de măturătoarea aia, cum l-a îndemnat pe ăla, când noi ne sărutam lângă fostul loc al grotei lui Paciurea?

- Cum să nu-mi aduc aminte? zise Niculae. Acolo mi-ai dat tu să înțeleg că sunt iubitul visat...

- Lasă asta, ce-a zis măturătoarea aceea!...

- Hai, nea Ioane, hai la lupta cea mare! Simina râse și sări jos din pat.

- Și ce serios discutam noi atunci, zise ea ca și când ar fi fost vorba de întâmplări ridicule din adolescență. Că, să vezi, ia uite, noi nu ne fanatizăm, dar întrebarea e, așa, în general, dacă o idee poate intra în mintea cuiva fără ca această minte să nu se smintească cu această ocazie...

- Nu se poate, zise Niculae. Mintea omului nu e făcută pentru idei...

- Nu mai spune! Dar pentru ce e făcută?

- Nu știu! Gândirea mea la ora actuală ia forma unei cești de cafea cu lapte și cu pâine și unt și brânză pe care le văd așa înaintea ochilor și mă întreb unde le-am putea găsi...

- Dacă te grăbești, s-ar putea să găsim ceva asemănător chiar jos la restaurant.

- Adică? Ce înțelegi tu prin asemănător?

- Niște șuncă, sau crenvurști fierbinți cu muștar...

La auzul acestor cuvinte Niculae sări numaidecât din pat. Era foarte frumoasă odaia, se zărea prin ea o parte din mare și soarele care se urcase sus deasupra valurilor... Nu mai găsiră jos nimic de mâncare, dar găsiră în oraș și se grăbiră pe urmă să ajungă pe plajă.

- Cum stăteai tu ieri singură-singurică și mă miram că nu s-a găsit vreunul să-ți țină de urât, zise Niculae când ea se întinse pe cearșaf și-și duse brațele la ochi. Cum a fost în ziua aia la castel când te-ai consolat repede cu un prieten chemat în pripă din București...

- Tu ce crezi? zise ea. Sunt capabilă să învăț ceva din cele ce mi se întâmplă?

- Aur! exclamă el. Dar să știi că tot îți port pică.

- De ce?

- Am să-ți spun de ce, zise Niculae după câtva timp. Când eram mic venea pe la noi unul Cârstache al lui Dumitrache cu câte-o carte sub braț, seara se așeza lângă lampă și ne citea la toți, și toată lumea îl asculta, și tata și mama și frații mei vitregi, care erau prieteni cu el... Nimeni nu mi-a stârnit mai târziu, în materie de carte, mai multă admirație decât Cârstache ăsta... Mi se părea un mare învățat, cum sta el cu cojocul pe el lângă lampă și ne dezvăluia formidabile peripeții dintr-o lume fantastică, în care caii aveau glas ca oamenii, și vulturul cerea viteazului pe care îl scăpa de pe tărâmul celălalt să-i dea carne așa cum se înțeleseseră, și cum ăsta nu mai avea, și atunci și-a scos sabia și și-a tăiat din pulpă și i-a dat... Dar stai să vezi că pe urmă Cârstache închidea cartea! Gata! Altădată, ne spunea, cu toate că îl rugam toți să ne mai citească măcar una... Nu vrea deloc, al dracului, și mi-a rămas în minte ca un personaj ciudat, cu purtări inexplicabile, pentru că, să vezi, când am început eu să citesc, mă duceam la el și îl rugam să-mi împrumute din cărțile lui... Îmi dădea câte una, sălta capacul cufărului, ca pe-un sipet cu pietre prețioase, alegea el cartea și uite-așa mă amenința cu ea, să bag de seamă să nu i-o rup, să i-o murdăresc, s-o pună țața Catrina pe vreo oală sau s-o împrumut la altul. „Hai, nea Cârstache, îi spuneam, n-ai nicio grijă, o s-o învelesc și n-o s-o citesc decât eu." Și azi așa, mâine așa, tot dându-mi cărți, într-o zi deodată Cârstache lipi capacul cufărului la loc și îmi spuse: „Nu-ți mai dau!" „De ce, nea

Cârstache?" Şi atunci în privirea lui a sticlit o lumină misterioasă. „Da' ce, bă, a zis, tu vrei să-mi citeşti toate cărţile?" Am rămas foarte nedumerit. Nu mi-a mai dat, şi mulţi ani, ce zic eu mulţi ani, abia după douăzeci de ani am înţeles de ce, adică abia acum...

- Ei, de ce? zise ea, şi-şi luă braţele de la ochi şi se răsuci spre el foarte intrigată.

- Păi uite de ce, în cărţile lui stătea acolo ascuns în cufăr sufletul lui... Şi cum să mă lase el să-i cunosc tot sufletul?

- De ce nu? se miră ea. De ce să nu te lase?

- Ei, uite-aşa! Tu îl laşi pe-al tău?

- Bineînţeles!

- Ei, dacă e aşa, spune-mi care e secretul vieţii tale? zise el atunci foarte hotărât, dar parcă cu gândurile în altă parte. Ai să-mi răspunzi? Bineînţeles că nu! Şi de-aia îţi port pică...

Ea izbucni în hohote lungi de râs. Niculae rămase liniştit cu o expresie care arăta că prevăzuse această reacţie a ei şi continua să-şi urmărească gândurile sale îndepărtate. Simina se opri, dar uitându-se la el reizbucni cu o expresie fericită parcă de triumf. „Iată, parcă spunea, de ce iubesc eu acest băiat plin de candoare!..."

- Degeaba râzi! zise Niculae, pe mine m-ai pus ba să-ţi spun cum e aia, ba să-ţi povestesc cum e ailaltă şi ai aflat încetul cu încetul aproape tot despre viaţa mea şi ce-am mâncat acasă... În timp ce tu, în afară de faptul că ai confundat mugetul unei vaci cu o sonerie, nu mi-ai spus nimic. Nici măcar n-ai făcut cum mi-a făcut Cârstache ăla al lui Dumitrache, să-mi povesteşti despre tine ba una, ba alta şi pe urmă, mă rog, la un moment dat, să nu mai îmi dezvălui nimic, dacă ţi-ar fi fost frică să nu-ţi aflu toate secretele.

Ea se uita la el ca şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor că el era acolo lângă ea şi îi spunea astfel de lucruri. Privirile li se întâlniră. El se feri, întoarse capul şi şi-l rezemă pe braţe, Atunci Simina întinse mâna şi începu să-l mângâie pe gât, pe ceafă, pe umerii goi...

- Nu mă convingi câtuşi de puţin, reluă el întorcându-se şi ridicându-se în capul oaselor. Am dreptate, asta mi-ai făcut, m-ai tras pe sfoară...

- De! exclamă ea. Trebuie să mă înţelegi. Eu nu pot să-ţi spun nimic.

- De ce nu poţi?

- Nu ştiu...

- Bine, zise el. Te înţeleg... Vezi cât de înţelegător sunt?! Mai rar găseşti... Intrăm în mare?

- Cum să nu, tresări Simina, hai să intrăm...

Şi se ridicară şi porniră unul lângă altul spre valurile care spălau neîncetat nisipul plajei. Niculae ştia să înoate, dar într-o gârlă, nu într-o mare, şi ieri când intrase prima dată înghiţise apă pe nas. Acum ezită câteva clipe înainte de a se arunca într-un val în care Simina şi dispăruse... Erau mari valurile, dar dedesubt apa era mică şi nisipul ferm. Mai încolo, însă, marea devenea ameninţătoare, şi nimeni nu îndrăznea să se îndepărteze... Nu se putea înota, această izbitură a valurilor era totul, împreună cu mirosul apei, care te îneca...

Apoi zilele începură să se scurgă şi se adeveri ceea ce spusese Simina: se înnegriră şi nu mai simţiră arsura soarelui. Stăteau ore întregi şi se prăjeau într-o totală uitare de sine, amintindu-şi de ei înşişi abia când le venea gândul apei. Atunci tresăreau, ridicau capetele ca două vietăţi care se înţelegeau după

semnale ştiute numai de ei doi şi fără să rostească un cuvânt, o luau spre mare şi se aruncau în valuri. Apa sărată îi trezea, el o lua în braţe ca şi când atunci ar fi regăsit-o, o ridica în sus şi se uita în ochii ei parcă vrăjit... Îi punea mâna pe faţă, gest pe care ea învăţase să-l înţeleagă că era la el semnul unei tandreţi totale şi tăcute, dincolo de sărutări şi cuvinte, care o emoţiona parcă mai mult decât orice altă manifestare a iubirii lui, ca şi când el ar fi fost orb şi ar fi încercat astfel să-i cunoască chipul, cât e de bun sau frumos, pe această cale la care o nenorocire îl adusese, dar care nu era mai puţin legată de adâncul fiinţei sale cum erau privirile, cuvintele, sărutările... O strângea la piept şi mergea cu ea aşa în întâmpinarea valurilor, ca şi când ar fi mers în întâmpinarea soartei: el trebuia să primească izbitura, ea trebuia să fie ferită. Apa îi îneca pe amândoi, dar numai pentru câteva clipe, până venea valul următor, aveau timp să-şi tragă răsuflarea. Şi atunci când vedea cum se apropia zidul înalt ea scotea un ţipăt ca şi când s-ar fi speriat şi îl strângea pe el şi mai tare... Valul le cădea în cap, şi uneori îi dobora... Atunci ea se desprindea... Stătea mult la fund şi cutreiera apa prin preajma lui cu o frenezie de vietate care brusc îşi descoperea plămâni cu care putea trăi şi respira în adâncuri ca orice fiinţă a apelor... Reveneau istoviţi pe nisipul alb şi mărunt, şi se întindeau la soare gâfâind...

După-amiezile dormeau... Spre seară ieşeau pe terasă, făceau cafea şi stăteau de vorbă înconjuraţi de zborul şi ţipetele lăstunilor. Seara se îmbrăcau cu grijă, o luau pe faleză şi se duceau undeva la marginea staţiunii, unde Simina ştia din anii trecuţi că era un fel de mic restaurant care nu servea decât peşte şi un vin alb, cu dop de cocean, şi nu orice fel de peşte, ci numai un anumit soi, şi anume calcan, la grătar... Cui îi plăcea... Dimineaţa se sculau devreme, să vadă răsăritul în mare, de pe plajă, şi „podul de aur" pe care îl făcea soarele din cer peste ape... Desigur, dacă răsăritul era senin şi valurile liniştite. Aveau noroc. Cerul era mereu senin, dar marea foarte rar se întâmpla să fie complet liniştită. Şi când se întâmpla, atunci într-adevăr după ce ieşea roşu din valuri şi începea să urce şi să se facă auriu, soarele începea să verse asupra mării raze galbene, pe care apele parcă le dădeau foc legându-le pe o dâră fantastică de ţărm şi de înaltul cerului. Ei, îi spusese Simina lui Niculae, prima dată, nu avea dreptate Cârstache ăla? Ce ascundeau cărţile lui? Lucruri niciodată văzute de el, dar nu adevărate? Nu se spunea în ele că cutare Ileana Cosânzeană locuia într-un palat în întregime de aur? Ei! Iată aici un pod de aur pe care Făt-Frumos poate apărea pe calul său cu aripi.

Niculae luase obiceiul să-i răspundă la tot ceea ce ea îi spunea prin tăcere şi nemişcare, întins cu faţa în jos şi stând aşa minute nesfârşite. Pe urmă se întorcea cu faţa în sus şi ai fi zis că acuma va vorbi, dar nu spunea nimic. Totuşi, era atât de elocventă

prezenţa lui, părăsirea nu numai faţă de soare, şi de apă, ci şi faţă de ea... Te ascult, parcă îi spunea, vorbeşte, într-o bună zi am să-ţi înapoiez bucuria pe care o simt auzindu-ţi glasul, dar acuma nu pot, sunt prea fericit... Simina se făcu atentă. Nici ea nu vorbea prea mult, dar tăcerea ei deveni parcă mai încărcată şi de la o vreme începu să arate preocupată, parcă ar fi aşteptat ceva. Se uita uneori ţintă la el multă vreme cu o privire pe jumătate închisă, dar trează şi imobilă, prinsă de puterea unei simţiri al cărei înţeles urma să i se dezvăluie. Niculae nu-i surprindea această privire, ci parcă i-o ştia, şi nu părea să-l mire... Nu-i spunea nimic, n-o întreba ce are... S-ar fi zis că înţelegea...

Un suflet turbure, instabil, nu suportă ore şi cu atât mai puţin zile sau săptămâni fără să urce sau coboare stârnind în jurul lui conflicte şi confuzie. Pe ceea ce există apar destule sminteli, jignirea, gelozia, vanitatea rănită... Iar dacă ceea ce există e prea tocit, atunci pe ceea ce a fost, sau pe ceea ce va

fi. Astfel gândea Simina uitându-se la Niculae... De câteva zile prinsese obiceiul, stând tăcută la masă, sau în capul oaselor pe plajă, sau chiar pe marginea patului cu capul cu bărbia în piept, obsedată de un gând sau de o simțire fără nume, să lovească ușor cu pumnul în podul palmei, ca și când ar fi fost chinuită de o nehotărâre gravă, care îi dădea târcoale să se transforme în act de voință. Dar nu voința îi lipsea ei, ci simțirea îi era neclară. Și într-o dimineață deodată rosti:

- Gata, Niculae. Plecăm.
- Ce e cu tine? zise el.

Arăta uimit nu atât de ideea plecării, cât de hotărârea ei bruscă... Glasul Siminei fusese imperios și marca parcă o schimbare dramatică, i se întâmplase ceva. Mai aveau de stat cel puțin o săptămână, când se termina concediul lui. Iar pe ea n-o împiedica nimeni să stea cât vrea.

- Nimic, răspunse ea enigmatică. Plecăm, iubitul meu! Șederea aici mi se pare acuma un nonsens.

O abia perceptibilă încordare îi răzbătea în glas. Era totuși liniștită, dar foarte hotărâtă... În clipa aceea o minge de volei scăpă din cercul unor bărbați care dădeau mai încolo cu mâinile în ea și o lovi pe Simina peste picioare. Ea se uită la jucători cu dispreț, care, prinși de entuziasmul lor sportiv, așteptau, cu expresii stupide, ca femeia să le arunce mingea. Niculae o luă și o păstră și atunci se apropie un bărbat și își ceru scuze.

- Tu ești de vină, surâse ea cu infinită tandrețe. O să-ți spun, dar nu acum, și nici mai târziu, ci abia mult mai târziu... Mergem la București și te muți la mine, Niculae. O să faci în fiecare dimineață o oră cu autobuzul până la castel, dar ai să vezi că merită... Te asigur... Nu pentru asta plecăm, vreau să spun nu din pricina asta, dar e bine să ți-o spun dinainte, ca să-ți iei gândul de la singurătatea ta. Gustul tău pentru singurătate, care e un viciu de nevindecat pentru cel care îl capătă, va suferi un șoc și va trebui să faci o excepție și să te vindeci de el... Asta e o consecință, fiindcă nu din pricina asta plecăm... Totuși, din pricina ta plecăm, tu ești de vină...

- Mai bine spune tu decât să te înțeleg eu greșit, zise Niculae. De ce trebuie să plecăm?!...

- Nu-ți spun, zise Simina. Așa vrea să descoperi singur și să-ți dai seama ce m-a apucat așa deodată. Dacă n-o să descoperi, o să-ți spun eu, totuși, dar foarte târziu... Așa că străduiește-te, dacă vrei să afli secretul vieții mele.

XVI

În timp ce își făcea bagajul, Niculae se uita la ea tăcut. „Gata, mi-a scăpat din mâini, gândi el, bineînțeles că n-o să pot să aflu ce e cu ea, oricât m-aș strădui... Dacă ar fi fost ceva ușor de aflat, mi-ar fi spus singură... Într-adevăr, de ce pleacă? Unde i-o fi gândul?"

- Nu fi copil, zise ea, observându-l. Chiar ai luat în serios enigma pe care ți-am dat-o s-o dezlegi? E foarte simplă, spuse ea cu naturalețe. Am simțit pur și simplu că mi s-a terminat vacanța, adică toate mi s-au părut la locul lor afară de mine, marea cu valuri la locul ei, nisipul plajei la locul lui, soarele de pe cer la treaba lui, numai pe oameni nu i-am mai văzut la locul lor, și nici pe mine. Veselia și nepăsarea lor mi s-au părut stupide. Niculae, omul fără treabă în mijlocul naturii nu se justifică, nu crezi?

- Ba da, zise Niculae şovăind. Şi ce-ai vrea tu atunci, să fugim in mijlocul naturii?

- Nu, dar să nu stăm mai mult decât ne ține un sentiment de părăsire în brațele ei.

- Să zicem. Şi de ce trebuie să mă mut la tine?

- Cum, n-ai înțeles? zise ea prefăcându-se foarte surprinsă. Pentru că singurătatea ta îți crea mereu acel privilegiu despre care am vorbit şi care aici, la mare, trăind împreună, a dispărut atât de uşor...

- Asta e adevărat, răspunse Niculae, odată întors în odaia mea din „Casa grădinii", m-aşi fi îndepărtat iarăşi de tine, continuând să te iubesc la fel de tare. Dar nu ți-e frică de ceva?

- Nu văd de ce, spuse ea cu acea tonalitate a celor care înțeleg ceea ce afirmă că nu înțeleg.

Niculae se gândea: Să-i mai spună? Ea ştia! Şi nu-i era frică.

- Ar trebui să mă tem de ceva, Niculae, dacă nu m-aşi cunoaşte. Nu mă cunosc, de pildă, în reacțiile mele, când sunt slabă şi derutată. Şi în alte împrejurări. Dar mă cunosc bine în două împrejurări fundamentale. Când iubesc şi când pictez. N-am de ce mă teme. Tu trebuie să vii la mine pentru că te iubesc nu din când în când, cum ai prins tu obiceiul, ci în fiecare ceas, dacă nu în fiecare clipă. Eşti naiv când îți închipui că la tine ar fi vorba de ceva profund, când în realitate e vorba de un simplu viciu. Îți voi dovedi.

El râse.

- Bine! Nu e un cap de țară!

După această decizie ea simți nevoia de ocrotire, şi în vagonul care avea toate locurile pline îşi trase fără jenă picioarele sub ea şi se făcu mică la pieptul lui, unde după câteva minute şi adormi. Dar şi Niculae se simțea covârşit. „Zgomotul ritmic al roților parcă îmi apasă inima ca un cântec greu. Iată deci cum se decide soarta unei iubiri, de la sine, prin ea însăşi, ca un foc care odată aprins se consumă, şi se consumă pe sine odată cu ceea ce îl întreține. Am vrut să evit acest lucru, sustrăgându-mă, dar am luat şi eu foc, şi acum e prea târziu să mă mai retrag. Acum sunt smuls din locul unde am suferit şi m-am vindecat în orgoliul meu, pământul grădinii şi serei de care mă simt legat, şi expus iarăşi loviturilor despre care experiența îmi spune că pot veni de oriunde, chiar de la ființa cea mai apropiată împotriva zbaterii ei de a te feri. Fiindcă cele mai rele lovituri nu sunt oare tocmai cele pe care, implorându-te în genunchi de disperare şi neputință, ți le dă tocmai ființa de care te-ai legat? Ei şi? Se pare că nu ne putem sustrage şi că un lucru bun tot câştigăm: când va veni *ea* la căpătâiul nostru sau dacă pe stradă va dori să ne sufle în ureche şoapta ei rece, sau în toiul unei petreceri, nu vom fi nici mirați, nici speriați. Am trăit, vom zice atunci, lucruri mult mai rele, mai ruşinoase şi mai penibile, de ce ne-am speria de încă unul?"

Zilele se scurgeau însă şi niciuna din acele lovituri la care se gândise Niculae în tren ținând-o în brațe pe Simina nu-i erau date. Se mută la ea chiar a doua zi şi în săptămâna de concediu care îi mai rămăsese stătură tot timpul împreună, aşa cum dorise ea la mare, nu numai ceas de ceas, ci clipă de clipă. „Da, vedeți să nu vă pierdeți", spuse doamna Golea cu ironie, văzând că el n-o părăsea nici când picta. Fiindcă îndată ce sosiseră şi el se mută, ea începu să picteze. Îi făcu lui, pentru întâia oară, portretul. Pe urmă pictă flori, numeroase pânze... Mâna ei era foarte sigură şi parcă mai mult timp îi lua pregătirea paletei decât terminarea tabloului. Era neobosită şi un regret intens apărea în luminile ochilor ei mari şi castanii când trebuia să pună totul deoparte şi să se aşeze la masă sau să iasă la plimbare.

- Tot ceea ce am pictat eu până acuma, Niculae, cu excepția câtorva tablouri, nu are nicio valoare, spuse ea într-o zi. Fii atent, văd ceva. Vrei, nu vrei, aranjează-te cu horticultorul tău bătrân şi vino cu mine la țară. Adică, du-mă la țară! Dar nu oriunde, ci chiar în satul tău.

Devenise tiranică şi intratabilă. Nici nu-i trecuse prin cap că s-ar putea ca el să nu vrea sau să nu poată să facă ceea ce îi ceruse. Îşi însoți însă cuvintele cu una din acele priviri ale ei, imperioase şi pure, în care Niculae citea mai multă dragoste decât în orice gând sau gest care ar fi încercat s-o exprime, şi împotrivirea sa se topi. Avea treabă la grădină şi pe urmă nu vroia s-o ducă în satul lui, din pricina Marioarei Fântână, care... Dar abia acum îşi dădu seama că Marioara Fântână nu mai exista pentru el, şi că abia aşa, aflând cu cine venise băiatul lui Moromete în sat la părinții lui, o să-şi ia gândul de la el şi o să-şi facă alt rost...

- Bine, îi spuse Siminei, şi când vrei să plecăm?

- Imediat, chiar azi.

- Nu plecăm decât cu o condiție, zise Niculae pe gânduri. Te-am prins, te-ai dat de gol. Ai spus: Văd ceva. Ce anume?

Aşadar el nu uitase ce-i spusese ea atunci pe plajă, cu toate că mai pe urmă îi explicase limpede despre ce e vorba. O urmărea atent, gândul la viața ei nu-l părăsea, cu toate că, se vedea, acest gând nu era pentru el o obsesie, cu care s-o sâcâie. Acum era prima oară când îi reamintea.

- Da, m-ai prins, recunoscu ea. În toamnă sunt programată cu a doua mea expoziție. În noiembrie. Acum suntem la începutul lui august... Am trei luni să mi-o pregătesc, adică... s-o pictez... Dacă nu sunt gata, mă omor.

- Dar de ce?

- Eu ştiu de ce?! Crezi că ştiu?

- De ce doar trei luni? zise el atunci, liniştit şi practic. De ce neapărat noiembrie? Aranjează-ți-o în decembrie sau ianuarie, şi păstrează-ți viața, adăugă el cu o uşoară ironie, dar nu fără o expresie de preocupare pe chip, care arăta că îşi dădea seama că la mijloc era altceva şi nu o chestiune de dată.

De altfel ea şi tăcu, ca şi când n-ar fi auzit ceea ce i se spusese. În cele din urmă îi răspunse grăbită, parcă brusc trezită din somn:

- Da, bineînțeles, ai dreptate. Totuşi, să ne grăbim... Adică nu să ne grăbim, am spus o prostie, să nu pierdem timpul. Şi adăugă zâmbind: ştii, graba nu e bună, nu faci nimic când te grăbeşti, dar pierderea timpului e fatală!

El se posomori. Nu înțelegea: fatală? În legătură cu ce? Poți să pierzi foarte bine timpul dacă asta îți face plăcere... Unde scrie că timpul nu trebuie pierdut?!

- De ce crezi tu, îi spuse, că aproape tot ce-ai pictat tu până acum nu e bun? Ce ți-a venit?

- De unde ştiu? Îmi vine să mă sinucid când mă uit la vechile mele tablouri.

- Aşa de mare e diferența între ceea ce ai pictat până acum şi ceea ce pictezi astăzi?

- Ai să râzi, zise ea, nu e o aşa de mare diferență... Am mai făcut şi până acuma flori şi portrete...

- Atunci?

- Totuşi e una.

- Care ar fi?

- Cum să-ți explic? Uită-te de pildă la un om bătrân sau foarte bătrân. Totul pe chipul lui poartă deja prezența morții, pielea și-a pierdut culoarea, s-a pătat și s-a zbârcit, gura, deşi se mişcă, are în ea ceva țeapăn, cum ar arăta ea când va tăcea definitiv. Ceva totuşi alungă, această grea impresie... Ochii, care trăiesc, şi fac ca bătrânul să arate viu. Bătrânul devine simpatic îndată ce stai de vorbă cu el, deşi corpul e o ruină pe care abia și-o mai ține adunată la un loc... Ei bine, Niculae, tablourile mele dinainte n-aveau ochi, nu vedeau nimic... Nu spun că nu erau reuşite, unele erau chiar şi sunt şi acuma bune, dar privitorul nu simte că cel ce le-a pictat, ființe sau lucruri, colțuri de natură, au fost ***văzute*** de el, de pictor... De-aia ți-am spus că acuma ***văd*** ceva... Să ne uităm la aceste flori pe care le-am făcut acum...

Și Simina luă de pe lângă pereți câteva tablouri și le puse în lumină.

- Îmi plac, aproape că strigă ea, dar cu o mare liniște şi certitudine în glas. Ai înțeles?

- N-am înțeles ceea ce vrei tu să ascunzi, zise Niculae, am înțeles numai ceea ce ai spus, care, oricât de nepregătit aşi fi eu în materie, tot îmi dau seama că e o mare banalitate. Sigur că ceea ce pictezi trebuie văzut, că doar nu ești oarbă... Tabloul tău cu câinele continuă să-mi placă și îmi plac şi portretele părinților tăi... Ai un gărgăune în cap...

Simina tresări şi deodată izbucni într-un râs înalt şi gâlgâitor de surpriză şi de încântare. Se duse la el, îşi încolăci brațele pe după gâtul lui şi îl sărută. Îşi lipi foarte tare fața de a lui şi nu mai vru să dea înapoi nici când el începu să se mişte şi vru s-o îndepărteze. Îl strânse şi mai tare, cu siguranța pe care o au cei iubiți că nu li se va rezista, rămânând mereu cu ochii închişi, semn de pierdere parcă a oricărui gând pentru totdeauna... Cu o expresie de uimire, Niculae o îmbrățişă şi el, dar parcă ocrotind-o, pentru ca apoi privirea lui să arate că uitarea de sine îl cuprinde şi pe el...

PARTEA A PATRA

I

A doua zi, pe drum, Niculae stătea încruntat la fereastra vagonului, în timp ce pe Simina, la locul ei, n-o părăsea un surâs absent şi vag batjocoritor. Îşi ieşise din pepeni pentru că ea se îmbrăcase prea elegant... Prea ţipător, spusese el. Ce era asta, nu-şi dădea seama că lumea avea să se uite la ea ca la o paparudă? Şi se şi fardase în felul ei bizar, care o făcea să arate ca o fantomă... Ce credea, se ducea la bal la castel, sau printre nişte ţărani care se bărbieresc o dată pe săptămână, şi anume duminica dimineaţa? Acuma era şi miercuri! Bine, înţelegea că are nevoie de atâtea cartoane, pânze şi vopseluri, or să se spetească amândoi urcând şi dând jos din tren atâtea geamantane, dar peste astea mai înţesase încă alte două cu boarfe... Era foarte supărat, fără însă s-o clintească pe ea din starea ei...

- Crezi că mai e ca pe vremuri când te dădeai jos din tren într-o gară să te-aştepte în poiana din spate şapte căruţe? Poftim poiana, spuse el arătându-i cu mâna un loc viran pustiu, în coasta gării, după ce se dăduseră jos din tren, într-adevăr chinuindu-se amândoi cu atâtea bagaje.

Timp de trei ore aproape că nu-şi vorbiseră, dar fiindcă se sculaseră foarte de dimineaţă şi nu dormiseră bine noaptea, Simina îşi strânsese ca şi data trecută venind de la mare picioarele pe banchetă şi se culcă pe genunchii lui parcă drept răspuns la starea lui de furie reţinută. „Oi fi ştiind tu una, alta, parcă îi spunea, dar şi eu ştiu aşa şi pe dincolo." Şi adormi şi nu se trezi decât când trebuiră să schimbe la Pălămida rapidul cu o cursă. Noroc că această cursă se forma şi stătea în staţie câteva ore, încât avură timp să urce geamantanele în ea fără grabă. Niculae se mai adapta, aşa cum facem totdeauna când nu mai avem încotro. În gară însă şi Simina se cam îngrijoră.

- Ce-i facem acuma? zise ea.

- Păi, îți spun eu, zise el batjocoritor. Luăm fiecare în mână câte-un geamantan, ajungem acasă, ne întoarcem şi luăm restul. Doisprezece kilometri cu bagaje în amândouă mâinile...!

- Perfect, îi răspunse ea. Stau eu aici şi tu te duci în sat fără nimic în mână şi te întorci cu rubedeniile tale.

- Îți dau ție rubedenii! zise el.

Dar într-adevăr aşa ajunseră în sat. Niculae avea nişte nepoți, băieți ai soră-sii vitrege, pe care o chema Alboaica. Veni cu doi din ei şi cu tatăl lor, Albei. Şi aceştia, ca şi soră-sa Ilinca şi părinții lui, nu se mirară deloc că îl vedeau însoțit de o femeie. Nicio clipă, ca şi când ar fi ştiut de mult că ei doi sunt împreună; şi nicio privire piezişă, vreo tăcere silită sau nedumerită. Numai pentru jacheta şi pantalonul ei arătau o admirație sinceră, întrebau unde se găsesc şi cât costă... Şi baticul, ce frumos era, şi pantofii, s-au murdărit de praf, dar nu-i nimic, dați-i încoace să-i perii eu... Şi ce făceau cu atâtea bagaje, ce-aveau în ele? Se mutau la țară? Întrebarea îi era adresată lui Niculae.

- Simina e pictoriță, zise el, a venit cu mine să vă facă portretele,
să vadă şi Bucureştiul cât sunteți de frumoşi!

- Ei, ho, că te găsişi tu ăla voinic şi făcut! exclamă Ilinca fluturându-şi brațul în aer ca pe-o vârtelniță şi cu degetele răşchirate gata să i le bage în ochi.

- A stat tot timpul supărat pe mine în tren că de ce m-am îmbrăcat aşa, îl pârî Simina.

- De ce? zise tatăl. De ce, mă Niculae?

- O fi vrut să vină aici desculță, zise Alboaica. Moromete stătea pe pridvor şi mâinile lui bătrâne se țineau de
marginea lui cum s-ar ține un pescar de buza unei bărci pe deasupra valurilor. Într-adevăr aşa era, cum spusese Ilinca, parcă numai voința de a trăi îl mai ținea în viață pe Moromete, curiozitatea lui neslăbită pentru lume şi gândirea lui rămasă vie; picioarele însă, zise Ilinca, nu-l mai țineau să se ducă el la Rîca (şi ea spunea asta fără grijă că auzea şi maică-sa care ştia la cine se ducea el acolo, la Fica, sora primei lui neveste!).

- Lasă, tată, zise Niculae, o să-ți cumpăr un cal să mergi călare, ca Ion al lui Ilie Iacov...

Moromete îl înjură pe acest Iacov, cu calul lui şi de unde l-o fi luând, acuma când nimeni nu mai are dreptul să aibă un cal în bătătură.

- Asta e scofala pe care ați făcut-o voi! mai zise el şi-şi plecă jos fruntea posomorât.

Părea neîmpăcat, totuşi atent la ceilalți, cu o atenție dureroasă, parcă fără ieşire... Îşi dădea oare seama că nu se putea trăi cu un singur gând? Şi că el acum, în plină bătrânețe, nu mai putea avea altul?...

Nu se ştie dacă le plăcea sau nu această străină, dar era sigur că ceva le plăcea foarte tare... Să fi fost faptul că fratele şi fiul lor, cu cine, cu necine, se hotărâse în sfârşit să intre şi el în rândul lumii, acum după ce ajunsese inginer, şi să se însoare? Poate că de aceea atenția le era îndreptată asupra ei şi vorbeau numai cu ea, dar fără s-o jeneze cu întrebări nelalocul lor? Până şi pictura le era familiară, cum să nu, aveau şi ei în sat pe unul Din Vasilescu, care lucra în lemn, i se luaseră iar astă-primăvară de-acasă cu un camion o grămadă de figuri făcute de el şi duse chiar în palatul regilor...

- Aşa se laudă el mereu, acuma cine ştie unde le-or fi dus, mai adăugă Ilinca sceptică, nevoind parcă să creadă că un prost ca ăla n-au mai avut alţii de pe la Bucureşti ce face şi s-or fi ***rezumat*** la bâzdâgăniile lui...

- Domnule, zise deodată Moromete cu tărie, omul trebuie să vorbească cum îi e vorba şi să se poarte cum îi e portul.

Ei, nu mai spune! Asta de unde şi până unde? Cuvinte fără noimă, cum spun adesea bătrânii. Dar tăcură, să vadă ce vrea totuşi să zică.

- Pe vremuri, zise Moromete, mi-aduc aminte, au venit aici în sat trei deputaţi, dar deputaţi, nu... Erau deputaţi, nu nişte...

Şi se uită la Niculae aşa cum ne uităm la cineva cu care am avut şi avem vechi răfuieli...

- În fine, zise el parcă promiţând că va veni el şi momentul redeschiderii acestor răfuieli, acuma avea altceva de spus, trebuia să aibă loc alegerile şi au luat cuvântul în faţa noastră deputaţii ăştia... Stam cu Cocoşilă şi-i ascultam: Frrhaţi, ţerani, începu primul, hieri când m-am înthors de la Pahris, stam de vorbă cu ministrul Fhranţei şi îi spun, domnule ministru, în România theranul e factorul cel mai principal... În fine, aşa vorbea ăsta... Bine! la cuvântul al doilea. Ăsta era liberal, om de afaceri... Săteni, ne zice el, comerţul dumneavoastră cu cereale nu se îndeplineşte în cele mai fericite condiţii, noi, dacă venim la putere, o să vă umplem de caş... Bine! la cuvântul al treilea. Ăsta, om serios şi el, dar ce i-o fi trecut lui prin cap că n-au vorbit bine cei dinaintea lui, că nu ne-au vorbit pe limba noastră, să înţelegem şi noi... Şi îl vedem că iese în faţă şi ne zice: Bă! Trebuie să pui boii înaintea carului, nu caru înaintea boilor... Şi cine se scoală de dimineaţă departe ajunge... Chestii de-astea... Hm! La sfârşit, după ce a terminat, îl auz pe Cocoşilă că-mi spune tare: „Moromete, asculţi, din toţi care vorbiră, să ştii că ăsta din urmă e ăl mai prost..!' Şi aşa şi erea! Nimeni nu înţelese nimic, nici Niculae. Simina însă izbucni în râs:

- Îţi spun mai târziu, zise ea izbucnind din nou în râs, n-ai fost atent...

- N-am fost, zise Niculae, spune-mi acuma.

- Se referă la rine, care ai fi vrut ca eu să vin aici îmbrăcată ţărăneşte şi că din noi doi eu am avut dreptate, spuse Simina. Fiecare să-şi poarte portul şi să vorbească pe limba lui.

- N-am vrut să te îmbraci ţărăneşte, zise Niculae supărat, dar nici să te împopoţonezi aşa!

Dar ea râse din nou de plăcere că bătrânul era aşa cum şi-l închipuise şi mai ales că ţinea cu ea, lucru la care nu sperase. Oamenii sunt cel mai adesea orbiţi după odrasla lor şi nedelicaţi cu fiinţa de care această odraslă urmează să se lege.

- Zi aşa, tată, mă faci prost? strigă Niculae înfuriat. Nici n-am venit bine acasă şi te şi dai la mine! Va să zică eu semăn cu ăla care vă zice bă! Dar cum vrei să vă zic: excelenţa-voastră?... Domnule Moromete, binevoiţi să ieşiţi şi dumneavoastră la câmp, sau doriţi să rămâneţi acasă suferind puţin de durere de cap?... Fiindcă acuma ruralul are medic în sat şi mi-a povestit un doctor că a fost trezit într-o noapte din pat la ora trei. O fi crezut săracul că e ceva grav, s-a îmbrăcat şi s-a dus acasă la ăla să vadă ce-o fi... Acolo bolnavul stătea întins cu capul pe căpătâi cu aerul că a intrat în ceasul morţii. Medicul îi ia tensiunea, îi ascultă inima, îi palpează ficatul, îi bagă mâna în maţe, nimic. „Ce e, nene, îi zice, ce te doare?" Şi ruralul îi răspunde aşa, foarte demn: „Mă doare capul!"

Nu râse însă nimeni, dar Simina îi aruncă o privire care parcă îi spunea: „Rădem noi doi mai târziu, acuma tu nu trebuie să mă împiedici să-ți câștig rudele". Totuși, Alboaica făcu o mișcare pe spate din capul ei de poancă, semn la ea că gândul care îi venise în minte îi lua pentru o clipă vederea și zise:

- Niculae, degeaba zici tu, așa mă durea pe mine de nu mai puteam și tot luam la piramidoane de-mi venea să vărs. Până a venit într-o zi una tânără, care e și-acuma, și zice, dar matale n-ai ceva la ochi? Și așa erea...

- Ei, bravo! zise Niculae.

- Eu aveam aici în dreapta înăuntru un ceas, zise Ilinca, arătându-și ficatul. Când îmi venea, uite așa bătea, oleu... Și tot așa, mi-a dat fata asta niște nasturi și mi-a trecut...

- Păcat, zise Niculae, aveai ceas pe gratis...

Vrură să râdă, dar nu prea le venea. Parcă le intrase, de când aveau medic în sat, frica în oase.

- Altădată, continuă el, când te-ai înțepat în furca de fier n-ai luat niciun nasture. Ți-ai luat laba în mână și când ai apăsat în ea ți-a țâșnit puroiul drept în nas...

- Nu zici că erea să mor! strigă Ilinca.

- Daaa, ți-ieșiseră mațele...

Bătrânul asculta și privirea lui ardea de un foc lăuntric: Cum puteți flecări așa, când voi... când eu... când băiatu asta... I se descleșta de pe lemnul pridvorului, de nerăbdare, când o mână, când alta... Niculae se prefăcea că nu vede nimic. Cu un Surâs, totuși, el zise:

- Da' ia spune, Ilincă, cum mai merge gospodăria asta a voastră din sat?

- Da' cine mai știe? Ei știu, acolo...

Și-și flutură iar în aer o mână, cu ghearele desfăcute ca niște răzchitoare, adică treaba lor, parcă mai poate cineva să-i controleze...

- Da' tu nu te duci?

- Mai mă duc și eu, când am timp...

- Câte zile ai făcute?

- Făcute nu ştiu, dar plecate de-acasă am şi eu vreo patruzeci!

- E bine, zise Niculae.

- Cum bine, domnule? sări Moromete protestând cu un gest energic, ca şi când ar fi întrerupt fără menajamente un orator care o luase razna. Cum bine? Asta e la tine bine?

- Sigur, e foarte bine, zise Niculae. Patruzeci de zile plecate de-acasă nu e puțin, câtuşi de puțin!

În momentul acela pe poartă intră, foarte grijuliu cu uşa pe care o deschise şi o închise, un om.

- A şi aflat că ai venit, şopti Ilinca. Hai, îi sfătui ea pe Niculae şi Simina, plecați, plimbați-vă până pun eu să fac de mâncare, or să vină şi ceilalți şi nu mai scăpați...

Niculae avu o ezitare: să rămână sau nu, să dea ochii cu vechii liberali? Se hotărî: nu! Se uită la Simina şi se ridică. Ea îl urmă şi coborâră în curte pe partea cealaltă a pridvorului, care da spre grădină.

- Formidabil, spuse ea, cum au aflat aşa de repede? Aşi fi vrut să-i cunosc.

- N-ai nicio grijă, cât o să stai o să ai zilnic ocazia, zise Niculae.

- Din câte mi-ai spus tu, liberalii ăştia sunt mai tineri decât taică-tău.

- Da, ceva mai tineri...

- Tu probabil eşti sătul de ei...

- Îi înțeleg prea bine, răspunse el confirmând. I-am auzit ani în şir evocând cu nostalgie vechiul parlament, ale cărui dezbateri le urmăreau din ziare... Şi în timpul ăsta cei mai răi dintre ei puneau mâna pe sat. Sunt supărat pe ei...

Lângă gardul care despărțea curtea de grădină un porc mare îi întâmpină cu râtul în aer grohăind subțire, nemulțumit şi plictisit. „Ei, parcă le spunea, unde vă duceți, şi în general ce credeți că faceți?"

II

- Eşti obosită? o întrebă Niculae.

- Nu, deloc.

- Facem o plimbare. Dacă o luăm prin fundul grădinii şi trecem pe lângă casa aia, a lui Geacă, ieşim în măgură şi dăm de cimitir... Aici, cimitirul, dai mereu de el, fiindcă pe dealurile acelea sunt vii şi pământuri... Vezi, aici omul e mai liber, fiindcă cimitirul e mai aproape de vederea lui şi îi aduce mereu aminte ce-l aşteaptă... În timp ce în marile aglomerări el uită şi crede că a învins această perspectivă... Cum s-o învingi? Cine nu-şi cunoaşte condiţia sau o uită e mai robit de ea, mai prizonier.

Simina însă nu părea să-l fi auzit, cu toate că mergea cuminte lângă el, fără să se uite la ceva. Se gândea cumva la soarta bătrânilor liberali? Niculae tăcu.

„În sfârşit, iată că apare între noi diferenţa de vârstă, gândi el. Pentru întâia oară nu e atentă la spusele mele, nu înţelege..."

- Pe măgura asta i-a ieşit înainte într-o noapte, unei muieri, o stafie, reluă el întru târziu, când ieşiră din curtea lui Geacă. Uite, pe-aici. Povestea mama. S-a sculat femeia ca de obicei, sâmbăta noaptea, să se ducă la cimitir şi să-şi jelească morţii... Şi-a luat cuşniţa cu colaci şi a ieşit pe uliţă, şi dadă Radă ici, cutăriţă Aristiţo dincoace... De, muierile cu care se ducea ea de obicei. Dar, nimic, nu răspundea nimeni. M-am sculat târziu, şi-a zis ea, or fi plecat fără mine... Şi a luat-o spre cimitir singură. Satul, ţipenie. întuneric mare. Măgura, pustie. Şi cum urca ea aşa, deodată vede o stafie înaltă cât un salcâm, venind spre ea, cu braţe albe, ridicate spre cer. Femeia s-a lăsat pe vine, a pus cuşniţa jos şi s-a făcut ghem. Stafia s-a apropiat, vâl, vâl, a trecut peste ea şi a pierit... Târziu şi-a adus muierea aminte să se închine... Şi-a făcut o biată cruce, s-a ridicat cum a putut şi s-a întors acasă. Mergea, dar nu mai avea glas... Trei luni a umblat aşa mută şi cu degetele cu care îşi făcuse cruce încleştate... Nu se sculase prea târziu, să se ducă la cimitir, cum crezuse ea, ci prea devreme, să fi fost miezul nopţii... Şi de-aia... Dar mama zice că n-a avut pe Dumnezeu în cugetul ei, să se închine şi să piară stafia înainte să treacă peste ea...

- Asta e chiar adevărat? zise Simina.

- Bineînţeles! Mută am văzut-o şi eu, pe urmă ea a povestit la biserică ce i s-a întâmplat, când i s-a întors glasul.

- Deci stafiile astea au culoarea albă? se interesă ea. Aşa ai zis: cu braţe albe...

- De ce întrebi?

- Fiindcă albul e culoarea îngerilor. În orice caz culoarea celor care ne fac rău trebuie să fie neagră.

- Nu, stafiile sunt albe, zise Niculae. Adică albicioase aşa cum e ceaţa, nu chiar albe ca pânza.

Între timp străbătuseră măgura şi puţin mai la dreapta dădură în poarta cimitirului. Ea avu o expresie intensă de încântare, văzând atâtea flori care acopereau din toate părţile crucile... Erau mai toate din lemn, înnegrite de ploi, dar şi proaspete, albe... Ea îi spuse deschizând poarta:

- Hai să intrăm!

Dar şi iarba era mare şi cireşii de pe margine şi pălăriile de floarea-soarelui, cu tipsia aplecată spre pământ, ca şi când ar fi vegheat, păzite de lumina soarelui, somnul celor dinăuntru, păreau înăbuşite de melancolie.

- Cimitirele din oraş mă sperie, zise ea, aici e aşa de frumos...

- De ce?

- Cavourile, sculpturile... Sunt înspăimântătoare. Nici nu ştiu ce rost au... Aici e ca într-o grădină şi măcar în faţa morţii oamenii redevin modeşti... Iarbă înaltă, flori şi nimic altceva... Îmi pare rău că n-o să mă îngroape nimeni cu o cruce aşa mică la cap, ca o jucărie de copil...

- Asta e, zise Niculae. Vezi drumul ăla din spatele cimitirului, cu salcâmi mari? Aici e capătul viilor. Hai să ieşim, trebuie să fie ca pe vremea când eram eu mic, o scândură scoasă.

Era. Se vedeau viile, pe o întindere fără margini, coborând întâi într-o vâlcea, apoi urcând puţin şi pierzându-se la orizont.

- Pe-aici stăteam noi cu fetele şi le ridicam fusta, zise Niculae. Unele ţipau, dar asta numai când eram strânşi mai mulţi la un loc... Când era numai unul cu una, nu zicea nimic...

- Câţi ani aveaţi?

- Şapte?! zise Niculae. Mi-aduc aminte de una care mi-a spus că ea ar vrea, dar că îi e frică să nu rămână borţoasă...

Simina râse.

- Frumoase sunt viile, zise ea.

- Vino să-ţi arăt ceva, îi spuse Niculae luând-o de braţ.

O duse prin vii spre începutul vâlcelei, la punctul de unde pe sub ierburile înalte, şi de sub drum ţâşnea un pârâu cu apa limpede.

- N-am ştiut niciodată unde ajunge vâlceaua asta. Uită-te de-a lungul ei. Se duce încolo. Am mers odată pe ea şi nu se mai sfârşea, m-am întors îndărăt. Unii spuneau că duce în pădurea Cotigeoaia, e încoace, dar n-am fost niciodată în ea, cu toate că în familia noastră numele ei revenea des. Am fost, mă duc sau vin din pădurea Cotigeoaia... A fost prins acolo, l-au bătut sau i s-au furat caii... E zăpadă mare în pădurea Cotigeoaia, urlă lupii... a violat-o în pădurea Cotigeoaia... S-au pitit, nimeni nu mai dă de ei prin văile ei... Bun lemn găseşti în pădurea Cotigeoaia, faci uşi frumoase din el, numai să nu te prindă pădurarul... Ei, vâlceaua asta care e şi ea cam întortocheată şi dealurile din jurul ei au tot felul de cotituri şi dâmburi, mi-aducea mie mereu în minte pădurea în care n-am fost niciodată... În vacanţe veneam aici şi mă uitam de-a lungul ei... Stam ceasuri întregi, singur... Mi se părea că dacă aşi trăi aici venind în fiecare zi, moartea mea ar fi ca un somn plin de vise în timp ce sufletul ar ieşi vesel din mine şi ar lua-o de-a lungul văii şi s-ar duce în sfârşit să vadă unde e pădurea Cotigeoaia... Aici citeam întins pe burtă pe iarbă în timp ce firul ăsta de apă lat de numai câţiva paşi, dar adânc şi foarte iute, înăbuşit aproape de iarba roşie a şerpilor, îl auzeam cum curge şipotind mereu... E al doilea loc afară de lotul mamei, unde mă duceam cu caii şi despre care ţi-am povestit, care pune în amintirea mea, în cumpănă, vechea noastră viaţă cu cea pe care o ducem în prezent. Dacă aşi fi avut bani, aşi fi cumpărat acest loc pe care stau acum şi mi-aşi fi făcut o casă cu fereastra încoace... Ştii, continuă Niculae după o tăcere pe care Simina n-o tulbură cu nimic, în ***Biblie, în Noul Testament*** e o scenă bizară pe care, ori de câte ori ai reciti-o, înţelesul îţi scapă. E vorba de schimbarea la faţă a lui Cristos, undeva sus pe un munte, într-un loc ales de el şi unde îşi schimbă înfăţişarea, uimindu-i pe ucenici. Şi, Petru, văzându-l astfel, deodată deraiază: „Doamne, zice, să facem aici trei colibe. Una pentru tine, una pentru Moise şi una pentru Ilie..." Ce-o fi fost în capul lui? Adică de ce să facă acolo colibele acelea? Se zăpăcise! Asta e clar, dar nu

cumva în mintea lui locul şi nu spiritul lui Cristos deţineau puterea metamorfozei? Şi nu cumva vroia să nu se uite, să nu se piardă acel loc? Gândire simplă, dar care nu e atât de lipsită de adevăr... Anumite locuri ne fură sufletul, printr-un miracol care se petrece în noi numai acolo unde ne simţim mai presus de fericirea obişnuită...

Simina zâmbea. Se uita înainte cu o ironie în priviri.

- Să ştii, zise cu o voce fermă, nu e o iluzie a ta ceea ce spui... Într-adevăr, vâlceaua asta îmi pare şi mie misterioasă... Dar ia spune-mi, nu vrei acuma s-o luăm de-a lungul ei şi să vedem unde duce?

- În pădurea Cotigeoaia, ştiu, zise Niculae, dar nu vreau să văd nici cum, nici pe unde...

- Nici pădurea?

- Nu. Las-o să stea acolo...

Ea se domoli din agitaţia pe care reuşise să şi-o stăpânească, îl apucă de braţ şi se lipi tăcută de el. Se aşezară jos pe iarbă.

- Te uiţi la fântâna aia? zise Niculae, urmărindu-i privirea, care se oprise de partea cealaltă a dâmbului, peste care trecea şoseaua şi unde într-adevăr se vedea ceva, urmele unei fântâni, fiindcă lumânarea, jgheabul şi cumpăna lipseau.

De jur-împrejur crescuseră ierburi, cucută verde, dintr-un strat gros de troscot care acoperea des pământul.

- Acolo s-a înecat o fată, continuă Niculae. Oamenii pedepsesc parcă fântânile care au atras în adâncul lor pe unul de-al lor şi nu mai iau apă din ele, ani în şir... Nu ştiu de ce... Asta, de când eram eu elev, e părăsită, cu toate că avea o apă dulce...

Se ridicară şi se duseră acolo. Nu se mai vedea nimic înăuntru; o gaură de întuneric. Simina părea preocupată, dar era greu de spus la care din lucrurile pe care le văzuse sau le auzise azi de la el se gândea: la primirea care i se făcuse, la cimitir, la istoria cu stafia, sau la visul prietenului ei de a fi avut o casă într-un loc, pentru el, plin de vrajă.

- Să ştii, zise ea deodată, cu gravitate, că dorinţa ta de a-ţi face o casă acolo de unde ţâşneşte pârâul se poate realiza... nu e o iluzie. Îmi place şi mie...

- Ce drăguţă eşti tu! zise el. Să ştii că o să mă interesez, e la marginea satului, nu văd acum, dacă punem mână de la mână, de ce nu s-ar putea... Cu toate că se ridică un obstacol.

- Care?

- Cimitirul. Se zice că iarna, în timpul nopţilor lungi, îţi bate dracul la uşă şi îţi intră în casă. Vine din cimitir... Cârstache ăla de care ţi-am povestit s-a însurat pe-aici, uite acolo în casa aia. Şi cică într-o seară, după ce a adormit, s-a pomenit pe la miezul nopţii cu unul cu cornițe pe pieptul lui şi îl apăsa: „Deschide gura, îi zicea, să-ţi scuip în gură să faci copii urâţi ca mine".

Simina râse în hohote.

- Râzi tu, dar fapt e că s-a despărţit Cârstache de muierea care avea casa asta şi s-a întors la tat-său, e vecin cu noi. S-a însurat cu alta...

- Vreau să-l cunosc şi eu, zise Simina, dar cu cufăr cu tot...

- Nu ştiu dacă mai are cufărul, se îndoi Niculae.

III

Astfel o plimbă el prin tot satul şi prin toate împrejurimile timp de cinci zile şi îi făcu cunoştinţă cu oamenii despre care îi povestise. Pe urmă el plecă.

Înainte să se împlinească o săptămână primi două scrisori, una de la ea şi una de la Ilinca. „Liberalii tăi, îi scria ea, ai avut dreptate, nu e zi să nu vină pe la taică-tău şi să mă ia şi pe mine martoră, dar şi cu drept de judecător, a discuţiilor pe care le duc şi care mi se par pasionante... E unul Cocoşilă care te înjură pe-o chestie cu un topor, că ţi-ar fi dat adică odată o astfel de unealtă şi tu ai pierdut-o, în orice caz nu i-ai mai dat-o îndărăt. Am crezut că e glumă, pe urmă mi-am dat seama că nu glumeşte deloc. «Nu mai eşti zdravăn la minte, mă?» i-a spus taică-tău când l-a auzit repetând a nu ştiu câta oară aceeaşi istorie. «De ce, mă prostule?» i-a zis ăla. «Când i-ai dat tu băiatului meu un topor?» «Păi, erea în anul când căzură averescanii şi veniră ţărăniştii.» «Când asta?» «Prin 1930.» «Păi pe vremea aia băiatul meu se pişa în ţărână, nu puteai tu să-i dai lui un topor! O să trăieşti mult, mă, dar o să-ţi pierzi şi puţina minte pe care o mai ai. De auzit, văd că auzi, dar de mirosit mai miroşi?» «Nu, zice, demult, pot să mănânc şi c...t şi tot nu simt nimic.» La început m-a şocat limbajul lor, mai ales al acestui Cocoşilă, aşa vorbeşte el când vrea să arate că unul dintre interlocutori minte cu bună-ştiinţă (şi în general cam aşa crede despre toţi), le răspunde prompt: mănânci c...t! Am observat la tatăl tău o iritare abia reţinută împotriva lui, şi Ilinca mi-a povestit că au fost prieteni buni pe vremuri şi că odată, într-o vară, nimeni nu ştie din ce s-au luat şi s-a stricat prietenia. «Şi dumneata ce faci acolo?» m-a întrebat într-o zi Cocoşilă. Şi tatăl tău nu m-a lăsat să-i răspund. «Nu te duce pe tine creierul din cap, i-a spus el, să înţelegi ce face ea acolo.» Ceilalţi patru însă ţin foarte tare la tatăl tău, şi Cârstache... Am citit la un moment dat în privirile lor ceva zguduitor. Se uitau la prietenul lor mai bătrân cu o tristeţe tăcută şi grea, că îl văd cum la puterea minţii lui nu mai răspunde puterea trupului. Ziceau că veniseră să-l ia *devale,* era duminică, şi atunci a sărit maică-ta, foarte rea şi arţăgoasă, că unde să-l ia? Şi tatăl tău a ascultat aceste cuvinte fără să tresară, dar şi fără să le infirme, şi pe urmă şi-a plecat fruntea... Da, aşa era, câmpul vieţii lui se îngustase pentru el... Şi atunci i-am văzut pe ceilalţi cum îl privesc... Foarte curios, ideile lor, în discuţii, îmi sunt foarte familiare. Parcă te-aud pe tine vorbind. Cu deosebirea că ei sunt mai radicali, lucru pe care îl înţeleg. În lumea noastră ei mai au puţin de trăit. Am fost pe la ei pe-acasă şi le-am văzut curţile, mari, cu grajduri şi pătuluri, simboluri fără sens, pustii de vite şi de unelte cum sunt... Am început să lucrez. Dar mi-e dor de tine. De ce n-ai venit sâmbătă şi să fi plecat îndărăt duminică seara?"

„Într-adevăr, gândi Niculae surprins, nu mi-a prin cap acest lucru. Cât o să stea acolo, aşa trebuie să fac", şi deschise scrisoarea

soră-sii. „Niculae, îi scria Ilinca, vino sâmbătă şi vezi ce e cu fata asta. Ori ia-o de-aici, ori vezi ce faci, că lucrează de dimineaţă de la răsăritul soarelui, până se întunericeşte, şi nu mănâncă nimic. Nu-i place mâncarea, se poate, dar îi fac pui fripţi, care orişice-ai zice, poţi să-i mănânci cu oase cu tot, aşa de buni sunt, că sunt mici şi am şi ouă proaspete şi brânză... Ce să nu-i placă? «Maică, mai lasă jos treaba şi te mai odihneşte!» îi spune şi mama, dar crezi că aude?... Şi încă ceva... A auzit mama Marioarei cu cine ai venit şi a trecut săraca pe-aici, să vadă şi ea cu ochii ei că lumea nu vorbeşte degeaba. Mi-a fost milă de ea şi am luat-o deoparte şi i-am spus că între tine şi Simina nu e nimic, să-şi vadă de treabă, dacă o fi ca Niculae să se însoare vreodată, pe Marioara o ia. Tu să nu te superi de vorbele mele, fiindcă ai făcut greşeala de-ai trimis-o pe Marioara acum câteva săptămâni cu Iliuţă pe la noi. A venit şi era şi ea fericită, de, că ai trimis-o tu cu gura ta. Altădată să nu mai faci, că iese încurcătură. Ia pe cine îţi place sau iubeşte pe cine crezi, nu mă amestic, dar e lume care vorbeşte şi trebuie să ţii seama."

„Are dreptate, gândi Niculae, dar ce puteam să fac? De unde să-mi închipui ce-avea să se întâmple, când eu hotărâsem odată clar că pentru moment pe Simina n-o iau cu mine la ţară?"

Şi câteva zile, până se făcu sâmbătă, se gândi la această greşeală ireparabilă faţă de Marioara mai mult decât la ceea ce îi scrisese Ilinca despre Simina. Într-adevăr, niciun gest pe care îl facem nu e nevinovat, chiar dusul la ea, o dată pe lună, înseamnă ceva. E copilul, care îl lega de ea astfel. Numai măritişul ei sau însurătoarea lui ar limpezi pentru cei dinafară viitorul relaţiilor dintre ei doi. În privinţa asta e totuşi mai bine că lucrurile au luat această întorsătură, deşi ea a fost pe nedrept lovită. Uneori însă, până nu suntem loviţi, nu înţelegem bine care e partea care ni se cuvine nouă pe această lume...

IV

- De ce nu mănânci? Se plânge soră-mea de tine că nu-ți place mâncarea. E adevărat?

Ea începu să râdă, foarte veselă.

- Nu pot să mănânc, Niculae, îi spuse, acuma îmi torc firul, sunt aşa de fericită...

- Văd, arăți schimbată, dar ai cam slăbit... Dar nu-ți stă rău... O ținea în brațe, întinşi amândoi pe iarbă, sub un copac din

mijlocul viei care le mai rămăsese Moromeților, şi de unde se vedea, ca de la o înălțime mult mai mare decât cea adevărată, în stânga cimitirul ferit parcă de invazia întinderilor nesfârşite ale câmpiei de salcâmi înalți şi stufoşi, în dreapta măgura şi în fund satul care dormea sub lumina blândă a soarelui de august. Venise de la gară acum câteva ceasuri, luaseră amândoi masa, când Simina mâncase totuşi flămândă ca un lup, spre uimirea tuturor, apoi ieşiseră la plimbare la vie şi urcaseră dealul domol până dăduseră de acel copac.

- Şi pe urmă, nu crezi că firul ăsta îl torci prea repede? reluă Niculae.

- Nu, fiindcă pe urmă, în toamnă, s-ar putea să nu mai am lumină bună... Să înceapă ploile... N-ai nicio grijă, soră-ta exagerează, ca orice rudă la care vii... Ce poate şi ea să-ți ofere? Mâncare! Şi dacă n-o mănânci toată, i se pare că n-ai mâncat deloc.

- Formidabil ce-ai putut picta în zece zile, spuse el.

- Pentru că mi-am ales spuma subiectelor care m-au pasionat dinainte de-a veni aici şi care când am venit am rămas înmărmurită că le-am găsit aşa cum le-am dorit, şi oamenii, şi casele lor, şi peisajele, şi mai ales lumina... De dimineața şi până seara lucrez parcă orbită... Ai avut tu dreptate, e aproape ca la mare... Îți recunoşti lumea, apusurile tale de soare?...

Niculae se ridică în capul oaselor.

- Da şi nu, zise el cu blândețe, aşa sunt, dar nu le recunosc...

- Ştiu eu, lipseşte căruța şi familia, am să fac toate astea din imaginație, la Bucureşti...

- Nu mi-ar plăcea, zise Niculae, asta a fost demult, acest demult nu se poate reda... Şi dacă l-ai reda, cum s-ar putea înțelege că e demult?

- Ai dreptate, am să mă gândesc la asta...

- Dar într-adevăr, reluă Niculae, ce-ai pictat tu înainte nu se poate compara cu ce mi-ai arătat azi, îmi place foarte mult, adăugă el cu o emoție în glas. Nu-ți vine să-ți mai iai ochii de la un tablou de-al tău de-acuma.

- Nu-i aşa, Niculae? Nici nu ştii ce bine îmi pare că ceea ce am simțit eu, când ne-am întors la Bucureşti şi am început să pictez, arată şi pentru tine acuma marea schimbare.

- Un lucru explică-mi. Tablourile tale de-aici au dimensiunile mai reduse decât cele pe care ți le ştiu eu.

- N-aşi putea să-ți spun de ce, zise ea, cu toate că unii zic că cu cât un tablou e mai mic, cu atât e mai greu de pictat. Totuşi, mie mi-e mai uşor. Şi poate mai e altceva. Un tablou mare e bun în muzeu, într-o casă înăbuşă odaia. Ori eu vreau să pictez pentru oameni, nu pentru muzee.

- Sunt foarte frumoase tablourile tale, Simina, zise Niculae cu o bruscă şi intensă melancolie. Nu mă pricep să-ţi spun de ce, dar culorile tale sunt o încântare, parcă nici n-ai fi ştiut până acum să le foloseşti... Îmi dau şi eu seama, pictura nu e asemănarea cu lucrurile, ci cu culorile lor, culoare aşa cum mi-ai şi zis ***văzută*** de tine. Acum înţeleg.

Ea tăcea pe gânduri, dar şi oprită de năvala simţirii să vorbească. Văzuţi de un străin s-ar fi zis că şi-au spus unul altuia lucruri dureroase.

- De ce eşti trist? zise ea în cele din urmă.

- Nu ştiu. Aşi vrea să stau cu tine, să nu mai plec, dar am grădina, şi pe urmă poate că te-aşi stingheri...

- De ce vrei să stai cu mine?

- N-aşi putea să-ţi spun de ce. O să-mi dau seama mai târziu şi atunci o să-ţi spun... Ah, gura ta e iar dulce-amară, exclamă el după ce o sărută şi o lăsă întinsă şi pierdută, pe stratul verde de iarbă de sub copac. Mai ţi-aduci aminte? În acele clipe, când noi ne iubeam, un om omora alături alt om...

- Nu-ţi fie teamă, şopti ea, ia-mă în braţe aici în vie, la lumina zilei... La lumina asta nu se fac crime... La lumina asta poţi doar să mori de dorul cuiva...

într-adevăr, părea că-şi dă duhul, şi când Niculae o luă în braţe, simţi că nu numai răsuflarea, dar şi fruntea şi corpul ei ardeau ca focul... Sărutarea ei era mistuitoare...

V

În primele zece zile Simina dormi în odaie, dar într-o seară îi spuse lui Moromete:

- Bunicule, mă laşi şi pe mine să dorm în pridvor?

- De ce să nu te las? zise Moromete. E loc pentru zece inşi, nu numai pentru mine.

- Să nu te mănânce gângăniile, zise Ilinca. Nu te lua după el, care are pielea groasă. Şi pe mine şi pe bărbatu-meu ne muşcă... Nu că ar fi pureci, dar mai vin ţânţarii...

- Da, dar e aşa de frumos afară, zise Simina. De-aici de la margine, se vede cerul cu stele... Uite aici am să dorm!

Tocmai la celălalt capăt, tot la margine, era căpătâiul lui Moromete. Încă din primele minute de când o văzuse, bătrânul începuse să ţină la ea cu acea intuiţie fără greş a părinţilor care ghicesc că fata pe care fiul lor le-a adus-o s-o vadă nu e numai fiinţa care le va face să nu se stingă neamul, dar îl face pe băiat să fie fericit peste ceea ce le e dat în mod obişnuit oamenilor... Dacă o să fie bine sau rău, cine poate să ştie? Dar nu poţi să-l judeci nici pe copil, nici pe ea, nu poţi decât să taci şi să înţelegi că pentru a te lua cu cineva pentru tot restul vieţii nu e atât de greu, ci mai greu e ca acest luat să nu devină o povară de care să nu te mai poţi lepăda niciodată şi care să te apese cu anii ca o piatră de moară de care să nu scapi decât în moarte... Ori, Niculae arăta parcă mai liber în viaţa lui, alături de această fată, decât arăta înainte, când era singur... Şi sunt băieţi care le citeşti pe faţă, alături de fata pe care şi-au ales-o sau au fost aleşi de ea, că toată bărbăţia şi libertatea lor se află în mâna ei, proştii, şi nici măcar nu-şi mai dau seama de ceea ce li se întâmplă şi nici nu-şi vor da vreodată...

Bătrânul stătea întins cu faţa în sus pe pridvor şi asculta ore întregi respiraţia uşoară a tinerei femei care dormea dusă, după truda ei ciudată din timpul zilei... De când se mutase ea din casă, bătrânului nu-i mai venea somnul decât târziu, când se revărsau zorile, dar nu se gândea nicio clipă să-i spună, dimpotrivă, se temea să nu-i vină într-o zi să se întoarcă îndărăt, speriată de ţânţarii care într-adevăr o pişcau de labele picioarelor, de i se umpluse pielea de pete roşii... Încetul cu încetul, aceste nopţi începuseră să se umple pentru el de amintiri care îl ţineau într-o încordare asemănătoare cu revenirea puterilor, mâna i se strângea şi făcea să trosnească uşor lemnul marginii pridvorului... Se scula în capul oaselor, se dădea jos, cobora scările şi o lua spre grădină, fără să se mai folosească de ciomag... Aşa era, nu era nicio îndoială, puterile i se întorceau... „Ce-ar fi? se întrebă el într-o seară. O iau pe-aici pe măgură, ies prin Pământuri, şi de-acolo până la Râca ce mai e? O vale şi intri în sat... Şi nu mai plec de-acolo... Să vie pe urmă asta bătrână după mine... Îi rup spinarea cu un ciomag... Aşa am să fac, mă culc îmbrăcat şi pe la miezul nopţii plec... Dacă o să ostenesc şi o să văd eu că nu mai pot, ei şi? Mă odihnesc, şi pe urmă plec mai departe... Sau, şi mai bine, dimineaţa, când se duce fata asta prin Pământuri, să merg şi eu cu ea, să-i povestesc că nu mai pot trăi cu... şi să..." Nu, nu era bine. Bătrâna, cu ochii ei înverziţi de răutate, ar fi putut ghici ce-are el de gând şi să-l oprească, cum se mai întâmplase... Putea, era mai tânără cu zece ani, mânca-o-ar pământul, şi avea toate puterile în ea, cu toate că născuse de cinci ori şi nu fusese zi de la Dumnezeu, afară de duminică, în care să nu-i fi mers de dimineaţa până seara picioarele prin bătătură... Ar fi în stare cine ştie ce să-i facă... Oricum, trebuie să-i povestească acestei fete, să se sfătuiască şi cu ea... Să-i spună pe urmă ea lui Niculae, cum o şti, şi Niculae...

Dar cum să-i povesteşti? Asta îţi stă bine când eşti tânăr sau când eşti în complete puteri chiar dacă ai şaizeci de ani... ca acum zece, unsprezece ani, când a fost părăsit bolnav în casă şi lăsat să moară... Norocul lui a fost că boala i-a trecut repede şi a putut pe urmă, prefăcându-se că e pe moarte, să sară din pat la ea şi cu ciomagul în mână s-o fugărească pe după casă şi prin toată curtea... Că era ea smintită şi nu putea să-l ierte că a vrut să-şi aducă pe cei băieţi, fugiţi, înapoi acasă? Când? Înainte de război!...

...Cerul parcă se răsturna, cu stele cu tot, într-o parte. Tânăra femeie dormea nemişcată. Somnul ei nu era lung, se scula devreme, dar era de plumb... Bătrânul stătea întins cu tot trupul încordat, cu privirea întoarsă spre cer şi cu gândul la ea, care stătea departe, despărţită de el, acolo în Râca ei, în care făcuse copii cu altul, care murise, copiii se făcuseră mari, trăise o viaţă, şi ea tot mai sperase să fie al ei. Speranţa ei se împlinise. „Mâine noapte mă duc la ea, gândea bătrânul de fiecare dată când Găina, apărând pe cer şi anunţând zorile, simţea cum pacea şi somnul se lasă asupra lui potolindu-i încetul cu încetul gândurile şi dorul de ducă.

Curând începu să meargă mai bine şi ziua şi fără ciomag, spre uimirea Ilinchii şi a bătrânei, care nu mai avură ce să mai spună când el le zise că vrea să se ducă cu fata şi să se uite şi el cum lucrează ea cu culorile. Acasă Simina spunea că bunicul se ţinuse foarte bine. Bătrânul se aşeza pe iarbă şi îi povestea tot felul de istorii, cele mai multe despre Niculae, care o făceau nu o dată pe Simina să izbucnească în hohote... Că era mic şi îl strigau din grădină: „Măi Niculae, cu cine te însori tu, mă?" „Cu ale iapă", răspundea el din iarbă de unde nu i se vedea decât moţul. *Ale iapă* erau cele două fete ale vecinului, pe care îl chema Ilie Iapă. Alţii îi spuneau armăsarul. Sau că altă dată, pe mirişte... sau că la şcoală...

- Ţi-a povestit ceva de una de la Râca? o întrebă Ilinca la un moment dat pe Simina.

- Nu, răspunse Simina.

Bătrâna nu era acasă, şi Ilinca îi povesti ea, nu fără mândrie, cum trăise tatăl ei, la şaizeci de ani, mai rău ca un flăcău, marea lui dragoste cu sora primei lui neveste, femeie subţirică şi tânără, cu dinţii mai albi şi mai frumoşi ca ai unei fete, cu toate că avea şi ea acum peste cincizeci de ani...

- Mama a fost de vină, încheie ea, a crezut că el nu mai era decât un moşneag. E drept că arăta, dar o făcuse expre, îşi lăsase barba nerasă şi avea aşa, un glas miorlăit, de, ca unul care nu mai poate... Şi mama şi-a dat arama pe faţă. Avea şi ea într-un fel dreptate. Prea a ţinut-o o viaţă întreagă spaima de ăia ai lui, trei, făcuţi cu prima nevastă, şi nu i-a trecut şi ei casa, s-o scape de frică să nu rămână pe drumuri. Tata se înfuria: însemna că ea se gândea că el ar putea să moară, om în putere. Dar se înfuria degeaba. Omul moare şi când nu se-aşteaptă, nu numai când crede el că e cazul... Dacă e s-o iai aşa, el nu crede niciodată...

VI

- Acuma pot să-ţi explic de ce ţi s-a părut data trecută că sunt trist şi eu ţi-am răspuns că aşi vrea să stau cu tine, îi spuse Niculae apoi Siminei, în duminica următoare, când se revăzură. Lucrezi prea mult. Şi nu mănânci bine decât cu mine.

- Asta e adevărat, strigă ea parcă în culmea unui entuziasm bizar, aproape infantil, în timp ce ridica în mână un picior de pasăre, din care muşcase demonstrativ şi privirea îi era în mod ipocrit, în timp ce mesteca, acoperită de pleoape.

Semn că nu atribuia nicio valoare acelei tristeţi a lui protectoare. Ideea de a-l avea cu ea în fiecare zi nu-i era pe plac, dar nu putea să i-o spună pe faţă. Dar era adevărat că ea mânca foarte flămândă şi era cert că numai în prezenţa lui o apuca această foame salvatoare. Stăteau singuri în odaie, Ilinca le pusese masa şi plecase.

- Azi, zise ea, mergi cu mine să-mi povesteşti şi tu, în timp ce eu am să pictez, despre stejarul din Pământuri, unde taică-tău a cunoscut-o pe prima lui nevastă. De la Ilinca ştiu, voi toţi poveştiţi formidabil, dar numai tu poţi povesti oricând, în timp ce ea numai când are chef. Mi-a spus că a făcut o nuntă care a mirat pe toată lumea, nu toamna, cum e obiceiul, ci de Sâmpetru, şi a băgat mireasa în grâu. Asta e ceva, aşa, fantastic, ca un basm... Asta aşi vrea să pictez negreşit. Mireasa cică era moartă după el, nu era ea prea frumoasă, dar îi plăcuse lui. Pe vremea aceea i se spunea Mutul. Nu vorbea. Nu bea ţuică. La nunta lui cică a ţinut o ceaşcă în mână câteva ceasuri şi fiindcă l-au luat muierile la rost, a dat-o peste cap; dar s-a strâmbat de scârbă: „Cum puteţi, cică ar fi zis, să beţi o porcărie ca asta?" „Ei taci, au strigat muierile, ai vorbit, părintele? Nu mai spune?!"

- E adevărat, zise Niculae. Aşa mut cum era, i-a făcut trei copii unul după altul şi a băgat-o în mormânt. Se spune că ea ar fi ştiut înainte să se mărite că o să moară... Soră-sa mai mică a povestit... Istoria cu cocorii...

- N-ai aflat de ce a murit de fapt?

- Hemoragie la naştere, cu al treilea, care avea un cap cât dovleacul. Frati-meu Achim... Dar cică hemoragia asta i-a început la câteva săptămâni după naştere, nu imediat. Ceva foarte ciudat, numai ei doi ştiu ce-o fi fost...

- Cum să pictez eu, spuse ea parcă hămesită de dorinţă, tablouri din care să se înţeleagă toate astea?

- Foarte simplu, zise el, caută prin vecini o fată frumoasă şi pune-o să facă şi ea ce ţi-a povestit soră-mea cu cocorii. De altfel ele cunosc şi astăzi vraja asta.

- O fi adevărat? exclamă ea naivă.

- Bineînţeles, zise el fără ezitare. Asta nu înseamnă că oricărei fete îi şi reuşeşte, trebuie să aibă inimă de vrăjitoare. De ce crezi că a putut tata să ia una urâtă, cum era prima lui nevastă!? L-a vrăjit!

Ei i se urcase sângele în obraji, îi sticleau ochii. Lăsă masa la o parte.

- Nu, zise el hotărât, mănâncă întâi şi pe urmă mergem să căutăm o vrăjitoare de optsprezece ani. Cu condiţia asta!

- Niculae, dar nu mai pot, te rog...

- Nu, zise el.

Şi o tăcere se aşternu între ei. Dar ea tot nu se mai putu atinge de nimic de pe masă şi se uita într-o parte cu o vizibilă şi bruscă deprimare aşternută pe trăsături. Niculae se îngrijoră:

- Ce e cu tine? Ce ai?

Ea se uită la el în sus cu acea credinţă oarbă în priviri care învinge orice şi pe care n-o au decât cei care lasă ca iubirea lor pentru celălalt să se reverse fără obstacol şi îi şopti:

- E o vreme atât de frumoasă, ajută-mă să pictez! Am mâncat, nu mai mi-e foame! Iţi promit că peste două ceasuri o să mănânc din nou, uite, luăm ceva cu noi, şi dacă te mint, să-mi faci ce vrei!

- Ce-aşi putea să-ţi fac! exclamă el, şi cedă. Bine, îi spuse, hai să mergem.

- Mergem întâi în Pământuri, zise ea, să văd locul unde a fost bătrânul stejar. Cică e în jur şi acum o poiană foarte frumoasă. Pe urmă, în chestia cu cocorii, mă descurc cu Ilinca... Ştii, continuă Simina pe drum, Tolstoi l-a întrebat odată pe Repin, care pictase cam rece o ceremonie religioasă în care dominau prapurii şi icoanele, sunt bune sau sunt rele aceste ceremonii? Pe mine nu mă interesează, i-a răspuns pictorul, dacă sunt bune sau sunt rele, eu pictez ce există. Părerea mea, continuă Simina, e că nici întrebarea, nici răspunsul nu sunt acceptabile pentru un artist. Întâi că mă interesează în artă binele şi răul, în ceea ce există, al doilea nu asta e întrebarea care să mi se pună, ci dacă din ceea ce e bine sau rău pe pământ am reuşit să fac ceva frumos. În ce mă priveşte, pentru a nu-mi lua pe umeri sarcini care să mă strivească, caut să nu atac problema frontal, ci indirect... E mai profitabil pentru mine! Îmi caut adică subiecte frumoase, ca să reuşesc să răspund la prima întrebare pe care privitorul mi-o poate pune: E frumos sau urât ceea ce ai văzut dumneata? Ori toată această lume pe care tu mi-ai descoperit-o, în care stafia aceea care îi apare unei femei din măgura aflată sub domnia nopţii şi a demonilor ei, e la locul ei, e pentru mine în primul rând frumoasă, ca orice civilizaţie care şi-a creat de-a lungul secolelor valorile şi miturile ei în cântece, obiceiuri, rituri sau vrăjitorii... Şi când eu pictez un tablou care în subiectul lui e bizar (o femeie în curte, spălând picioarele unor băieţi şi fete, în timp ce din casă se văd aurind geamurile lumânări aprinse), privitorul trebuie să exclame înainte chiar de a i se explica despre ce e vorba: ce frumos! Şi să devină pentru el o pasiune să descifreze pe urmă sensul. Această lume, cine ştie, va supravieţui ea oare presiunii timpului nostru? Şi ce mitologie o va înlocui? Fiindcă pentru moment

lumea noastră e prea utilitaristă, şi pe drept cuvânt, cât timp omul mai suferă încă de foame şi de frig, iar copiii mor înainte de a deschide bine ochii asupra lumii... Aici într-adevăr sarcina artistului se opreşte: el nu poate picta viitorul încercând să facă frumoasă o lume care încă şi-l caută, acest viitor. De aceea majoritatea artiştilor, mai ales scriitorii au descris cu mai mare succes lumile deja formate, chiar dacă primitive... La noi, Eminescu, Creangă, Sadoveanu sunt astfel de mari artişti, atinşi de tremurarea magică a unei lumi ale cărei vestigii le-au incendiat inspiraţia... Aşa sunt eu acum... Şi trebuie să mă înţelegi, iubitul meu, nu să mă bruftuluieşti...

- Asta e ceva colosal! exclamă el indignat. Cine te-a bruftuluit?

- Tu, îl acuză ea.

- Ţi-arăt eu ţie!... Mai bine spune-mi cum răspunzi tu la întrebarea de ce ceea ce vezi tu urât pe pământ nu pictezi.

- M-ai înţeles greşit, răspunse ea. În primul rând toată această lume care prin tine mă pasionează atât de tare, judecată la rece, şi după datele pe care le deţin eu, a fost o lume a sărăciei, chiar a mizeriei. Viaţa ta, chiar, nu e ea marcată de drama ţăranului care nu a putut dispune de resursele necesare, pe vremea când tu erai elev, nu numai să te ţină până la sfârşit la şcoală, dar şi atât cât te-a ţinut să fi fost în stare să-ţi cumpere un pantof şi să nu fii silit, vara, să te pitieşti de prietenii tăi, fiindcă erai desculţ? Şi pe urmă chiar această primă căsătorie a tatălui tău..., în zilele noastre tu mi-ai povestit că un rural a sculat noaptea la ora trei medicul din pat fiindcă, vezi, îl durea pe el capul... În timp ce, cu patruzeci de ani în urmă, o fată credea în moarte fiindcă cocorul ei nu i-a căzut la picioare. Ăsta e un mit... În realitate îţi dai seama că astăzi ea n-ar mai fi murit... Ce vrei tu să pictez din toate astea? Pe acel rural cu durerea lui de cap? Nu mă interesează!

- Ai dreptate, zise el. Acuma am să te întreb ceva... Suporţi orice?

- De la tine, da.

- Şi dacă în lumea voastră pictura ta va fi înjurată? Să zicem. Din neînţelegere, din invidie, eu ştiu? Se poate întâmpla?

- Se poate, zise ea. La urma urmei, nu intenţia contează în artă, ci forţa de expresie. Un mare subiect poate părea o simplă ilustraţie neîndemânatică. S-ar putea ca, nefamiliarizaţi cu subiectele mele, unii, amatori de anecdote ilustrate, să nu-mi aprecieze vibraţia luminii şi culorilor mele. Da, adăugă ea, e foarte posibil, deşi avem bătrâni maeştri foarte apreciaţi care au pus deja publicul în contact cu universul ţărănesc. Fără să mai vorbim de Grigorescu...

- Nu asta am vrut să spun, zise Niculae.

- Nu, dar s-ar putea să-ţi vină să te întrebi mai târziu dacă în artă pasiunea e suficientă. Vezi, Niculae, aici sunt liniştită, nu mai mă interesează ce-o să zică pictorul acela care mă urmărea cu înjurăturile lui... Puşkin, reluă ea după un timp, are un poem adresat poetului în general, dar care e valabil şi pentru un pictor... Artist exigent, zice el, lucrurile pe care tu le îndrăgeşti şi le faci, eşti mulţumit de arta pe care o pui în ele? Atunci lasă mulţimea s-o insulte. Las-o să-ţi dărâme altarul tău... Tu eşti rege, trăieşte singuratic... Numai că eu te am pe tine, murmură ea parcă stupefiată. N-o să fugi de mine dacă o să fiu înjurată, insultată?

- Nu, zise el, n-o să fug. Nu de-o pictoriţă m-am îndrăgostit eu...

Ea râse pe câmpia întinsă pe care ajunseseră, la auzul răspunsului lui...

VII

Pe tot timpul săptămânii următoare, plouă. Simina fu silită să stea în casă... Dar, părăsind culorile, începu să deseneze. Stătea în pridvor, în timp ce în jurul ei ploaia făcea parcă să murmure pământul, şi desena din imaginaţie... Nu erau simple schiţe, sau, cum se spunea în limbajul lor, crochiuri, ci scene, compoziţii complete, pe care avea să le reia apoi în ulei la Bucureşti, în noiembrie, când vremea se strică complet şi trebui să plece.

Niculae sosi duminica, pe ploaie, şi o găsi mai întremată. Ilinca spuse că ploaia îi priise, mâncase şi ea mai bine şi dormise mai mult. Apoi vremea frumoasă reveni, şi Simina începu iarăşi să-şi ducă pe umeri trepiedul ei, care nu se deosebea de cel al geologilor, pe umeri, în cele mai diferite locuri ale satului. Fu invitată la nunţi, care nu-i plăcură... Şi nu râse deloc când îi povesti lui Niculae ceea ce i se povestise şi ei, de una, care avusese loc anul trecut... Fata, mireasa adică, se măritase fără voia ei, presată de părinţi, cu un altul decât cel pe care îl iubea ea. Poveste veche... dar cu deznodământ nou... Fiindcă totuşi se măritase fără să opuie o prea mare rezistenţă, asta era chestia... Şi la nuntă, făcuse în aşa fel ca darurile, adică banii pe care trebuia să-i dea cu strigare fiecare invitat, să-i primească ea... Pe la ora unu după miezul nopţii, când trebuia, conform obiceiului, însoţită de cântecul lăutarilor, să se retragă cu mirele şi acesta să constate că e fată mare, se dusese pentru moment până în grădină, şi fugise cu iubitul ei, care o aştepta, dar şi cu banii de dar, vreo zece mii de lei... Niculae izbucni în hohote.

- Asta nu e nuntă, zise Simina scârbită, e un soi de afacere... Am auzit că, aşa în general, mirele şi mireasa câştigă bani de la invitaţi, nu numai că îşi scot cheltuielile... Pe vremea lui taică-tău nu era aşa!

- Nu, nu era, confirmă Niculae.

Nu toate obiceiurile însă se stricau. Simina îi spuse că nici nu ştia cum să-i spună ce mult îi plăcea că duminica după-masă oamenii se îmbrăcau cu ce aveau ei mai bun, nu numai cei tineri, şi se duceau ***devale,*** de fapt în centrul satului, şi stăteau acolo de vorbă în picioare, în grupuri, ceasuri întregi, ca într-o agora de pe vremea Greciei antice... Era adevărat că în restul săptămânii satul era cam pustiu de bărbaţi, şi nu pentru că ar fi fost duşi la munca de câmp, ci, aşa cum află, plecaţi pe şantierele pe unde erau angajaţi, sau chiar prin Bucureşti. Ce fel de ţărani sunt de fapt ăştia? Îl întrebă ea pe Niculae.

- N-aşi putea să-ţi spun, răspunse el.

- Au şi televizoare! exclamă ea.

- Bineînţeles, exclamă şi Niculae. Şi din ce câştigă o scuteşte pe muiere să mai iasă la câmp. Şi chiar pe copii. Mie, la opt-nouă ani, mi s-a pus secerea în mână. Acuma stau, în timp ce porumbul zace necules pe câmp. Dacă ne gândim bine, viaţa acestei categorii de ţărani e foarte curioasă. Şase zile muncesc pe schele şi dorm în barăci, într-a şaptea se întorc în vilele lor de la ţară... Cam aşa ar veni, dacă te uiţi la casele unora din ei, construite pompos, cu două sau chiar trei coloane la intrare...

- Am văzut, zise Simina. Şi de murit, tot aici mor... Am mers prin ţărână, după doi, şi am văzut cum se aruncă pământul cu lopata peste ei. Gata! parcă îţi spune bocănitul bulgărilor care răsună peste sicriele lor... Ai trăit destul, s-a terminat cu tine. Ai murit prin greşelile tale, ai băut prea mult sau nu

te-ai îngrijit, sau te-a ales soarta şi te-a lovit, pe tine dintre alţii, dar nimeni nu scapă, consolează-te!... În schimb, continuă Simina, când li se nasc copiii, uită şi ei că sunt muritori, sunt foarte veseli şi petrecerea care urmează e foarte frumoasă şi curată, nimeni nu mai urmăreşte scopuri materiale...

Din pricină că văzuse cum Simina se întremase în timpul zilelor de ploaie, Niculae nu mai observă în săptămânile următoare că ea slăbise din nou şi că făcuse parcă ochii mai mari. Când se întoarse acasă mama ei se sperie:

- Ce e cu tine?! Şi cu tine ce e, Niculae? Eşti orb?! Nu vezi că fata asta e numai piele şi os?

Aşa spun toate mamele. Iar noi ne lăsăm conduşi de fatalitatea celui pe care îl iubim şi care sub ochii noştri i se supune, el însuşi crezând odată cu el că nu e nimic. Puterea credinţei fiinţei iubite e aproape hipnotică. Niculae vedea şi el că Simina slăbise prea mult şi că continua, pregătindu-şi febrilă expoziţia, care şi avu loc şi se bucură de un succes cu mult mai mare decât sperase ea, că tot nu mânca atât cât ar fi trebuit ca să-şi revină la starea ei dinainte, dar privirea ei îi sugera lui Niculae o siguranţă de sine care îl fascina: ce sunt prostiile astea, parcă îi spunea, iubeşte-mă şi lasă-mă să mă bucur de succesul meu. Totuşi, încercă,să mănânce mai bine şi începu chiar să-şi revie...

Dar într-o noapte, pe la ora două, făcu temperatură, patruzeci de grade. Niculae şi părinţii ei se posomorâră. Ce era asta? Avea gripă? Era adevărat, vremea era urâtă afară, era frig şi ploua mărunt, fără oprire. Nu umblase ea mult ziua prin oraş, totuşi umblase, fusese cu Niculae, cu nişte prieteni de-ai ei, pictori, la un restaurant, unde o sărbătoriseră, şi la plecare umblaseră pe jos, fiindcă întârziaseră până peste ora unu, tramvaiele şi autobuzele nu mai circulau, şi cum între timp începuse să plouă, nu găsiseră îndată un taxi. Cât să fi mers astfel prin ploaie? Totuşi, nu prea mult, zece minute, un sfert de oră? Şi era bine îmbrăcată.

Doctorul chemat imediat (un prieten al mamei) confirmă că era o răceală, şi fără să mai dea alte amănunte, chemă la rândul lui pe un alt doctor, care o şi luă chiar atunci şi o internă în spitalul de lângă Statuia Aviatorilor...

- Nu e grav, zise medicul după ce rămase singur cu părinţii, o să i se facă antibiotice. Asta e cu vremea, mai ales ea, care a muncit cam mult...

VIII

Dar medicul pe care îl întrebă Niculae a doua zi, când reveni să vadă care era starea Siminei, nu confirmă nici ce credea el, nici ce spusese medicul casei.

- Nu e răceală, e foarte grav, e o erupţie pulmonară t.b.c. de o extremă violenţă, declară el fără milă. Şi strigă la Niculae: Dumneata n-ai observat până acum că are temperatură?

- Ba da, zise Niculae, de doi ani de când o ştiu totdeauna am observat că are momente când i se ridică temperatura şi corpul îi arde. Am întrebat-o dacă şi-a controlat plămânii şi mi-a spus că da. N-am crezut-o şi i-am cerut să-mi arate rezultatul. Mi l-a arătat... Nimic pulmonar...

Medicul nu mai zicea nimic. Scrise ceva pe o hârtie, puse o ştampilă şi i-o întinse lui Niculae. Era un permis de intrare pentru toate orele.

- Să sperăm că o să jugulăm acest atac acut, să-l cronicizăm, şi pe parcurs, cu mijloacele moderne de care dispunem în prezent contra acestei boli, care continuă să ne mai lovească, să vindecăm complet bolnava.

Dar nu reuşiră să cronicizeze nimic, în ciuda contraatacului masiv cu medicamente. Simptomele nu cedau absolut deloc, decât subiectiv, bolnava simţindu-se mai bine dimineaţa... Niculae stătea tot timpul lângă ea pe un scaun şi vorbea cu ea.

Se străduia să-i ascundă că el ştie de la medic mai multe... Gândul că ea e în primejdie de moarte îi intrase adânc în suflet, şi după câtva timp şi bolnava înţelese, poate de la el, de pe chipul lui, poate din faptul că zilele treceau şi seara pe ea continua s-o înăbuşe tuşea... Totuşi, nu se sperie.

- Nu-ţi pierde firea, Niculae, zise ea într-o zi.

Întrebat de Niculae de cauza acestei fulgerătoare agresiuni din interior, care ameninţa viaţa iubitei lui, medicul răspunse laconic: a avut loc pe un fond de epuizare.

Asta era! Munca ei o doborâse, dar nu pe căile de care au noroc alţi oameni, ale oboselii care te sileşte să te bagi în pat şi vrând-nevrând să nu mai poţi lucra, ci pe căi nevăzute, adică nesimţite... Pentru că ea se simţise bine, se simţise fericită... Şi acum, iată, moartea îi dădea târcoale. Era ca un trăsnet. Niculae trăia clipe când nu-şi venea în fire...

- Nu pictam bine înainte fiindcă nu mă iubea nimeni, Niculae, îi spuse ea într-o zi când el era cel mai neliniştit dintre ei doi.

Se străduia deci să răspundă ea unor întrebări la care el, cel sănătos, nu putea?

- Şi m-am gândit, cât mă iubeşti tu, să pictez tot... Asta mi-a fost mie soarta... Fără iubire, n-am avut puterea creaţiei... Dacă mor, să ştii că nu-mi pare rău...

- Nu trebuia să te grăbeşti, zise Niculae.

- Ba da, zise Simina. În ziua aia, când ţi-am spus, pe plajă, gata, Niculae, plecăm, am simţit că trebuie să-mi urmez inspiraţia, care în sfârşit se îndurase să vină şi peste mine, după atâţia ani de trudă de când o aşteptam... Nu trebuia să mai pierd o zi, iată secretul pe care nu puteam să ţi-l dezvălui în clipa aceea. Dacă ai şti cum a crescut atunci în mine dorinţa de a picta... Eu n-am trăit niciodată un astfel de lucru, am pictat totdeauna doar cu plăcerea pe care ţi-o dă gândul că ai şi tu un rost... Dar inspiraţia... Ah, asta e ceva deosebit... Ştii, dorinţa de a picta a pus atunci stăpânire pe mine atât de tare, încât n-am putut să nu fac legătura că asta a fost din pricină că mă iubeai tu...

- E adevărat că te iubeam, zise Niculae. Şi acum te iubesc ca şi atunci, la mare... Tot atât de mult... Dar trebuia să fii convinsă că te voi iubi totdeauna.

- Da, ştiu, dorinţa ta, zise ea. Dar nu da şi tu cuvintelor numai sensul lor obişnuit. A fost o coincidenţă... Fericirea e atât de rară pe pământ, Niculae! Iar inspiraţia poate să nu vină decât o dată şi cu durată, hm, cine ştie? Scurtă de tot! Ce vrei de la mine? Aşa eram eu fericită, să pictez mult şi să mă iubeşti, chiar dacă mor...

- N-ai să mori, ai să te faci bine, zise Niculae. Dar ai să suferi!

- N-ar fi rău să mă fac bine, răspunse Simina. M-aşi odihni, pe urmă m-aşi despărţi de tine.

- De ce?

- Ca să nu mor iar. Dar nu din pricina ta, se grăbi ea să adauge. Din pricina picturii. Am fost totdeauna şi sunt şi acum indignată pe acei artişti atât de talentaţi, dar atât de rău ispitiţi de abisurile ratării... Au gustul nimicniciei şi îl întreţin punând la bătaie toată puterea geniului şi farmecul personalităţii lor... Îi cunosc, şi un ceas petrecut cu ei e atât de descurajând Şi au o putere de atracţie asupra celor mai slabi, pe care îi împing în mod sigur la ratare, în timp ce ei au momente de inspiraţie, pe care n-o realizează decât pe jumătate... Cei mai slabi, din care însă cu mai multă voinţă ar ieşi totuşi buni artişti, se distrug... Ei îi distrug,.. Nu cunosc niciunul care să fi renunţat la vin şi la femei (nu la dragoste, la muieri!) pentru pictură... Cu toate că poate vinul... Poate muierile... nu mai ştiu... fără ele abia că s-ar rata definitiv... Nu mai ştiu, Niculae... Acuma nu mai ştiu... Poate că aşa trebuie să fie... Poate că asceza nu i-ar duce mai departe, dimpotrivă, poate că pânzele lor n-ar mai avea niciun haz... acel grăunte de nebunie de o clipă care face mai mult decât truda ascetică de ani de zile a unui altul... Aşa o fi legea lor? Eu nu cred... Se poate şi fără să te degradezi, mai bine chiar... Faptul că m-au părăsit puterile n-are nicio importanţă... Abuzul meu nu e vinovat, trebuia să mă supun inspiraţiei, să lucrez, nu să mă îmbăt de fericire că a venit, şi până să mă trezesc, inspiraţia, adio!... Mulţi dintre ei, care au cefele groase... Cefe de taur... Pătraşcu, de pildă... Ar ajunge, cum spunea scriitorul acela, să reuşească în lume, dacă... Hm!... Dacă nu le-ar fi frică să nu orbească frecând prea mult culorile pe paletă...

Şi o lumină jucăuşă îi apăru pe chip odată cu zâmbetul care însoţise aceste cuvinte. O năpădise parcă simpatia pentru aceşti artişti atât de grijulii cu ochii lor...

- Niculae, continuă ea în ziua următoare, tu eşti ţăran, ascultă acum liniştit ce-am să-ţi spun...

Gândul la arta ei era mereu treaz şi îi ţinea pe chipul ei foarte tras un surâs superior ca o lumină care nu putea fi stinsă de nimic, dar se vedea că între timp se gândise şi la ei doi, ce mai aveau ei de făcut... Mai ales el, fiindcă în ceea ce o privea pe ea, ceea ce avea ea, adică, să trăiască, aici era ceva cu totul aparte, care nu putea fi înţeles de nimeni, decât de cei care au înviat vreodată... Există şi din aceştia, cum să nu, a cunoscut şi ea câţiva, nu sunt deloc bucuroşi că deţin astfel de secrete, pe care aparent le deţin mulţi, mai ales când se vaită, când îşi închipuie că au ajuns la capătul vieţii şi s-au săturat de trăit...

- ...Tataie povestea că străbunicul meu a stat mult de vorbă cu el înainte să moară, vezi, zice, băiete, fânul ala să-l cosiţi aşa şi pe dincolo şi tarlaua aia pe care am lăsat-o anul trecut trifoişte, mai lăsaţi-o şi anul ăsta, şi pe urmă puneţi cânepă, o să se facă mare... Chestii de-astea... Şi altele, care la ei se respectau, nu ca la noi... Tu să respecţi ce-o să-ţi spun eu... că nu te îndeamnă nimeni să dai cu ochii pe foc... (de la maică-ta am auzit chestia asta, înţelegi ce înseamnă, că adică nu te îndemn la rău). Întâi, pânzele mele, probabil că or să se vândă toate... Am păstrat câteva din cele mai frumoase, pentru noi... Le iei tu... În chestia asta fă ce spune tata, nu le refuza... În general nu refuza nimic din ceea ce am dorit eu să-ţi rămână, fiindcă expoziţia asta mi-a adus o grămadă de bani... Cine ştie, poate vrei totuşi să-ţi faci o colibă acolo unde e locul acela care te-a zăpăcit şi pe tine cum l-a zăpăcit pe ucenicul Petru când s-a schimbat Isus la faţă... Ţi-am promis, ţi-aduci aminte, tata n-are ce face cu atâţia bani... Şi acum, a doua chestie! Am fost într-o zi pe la Marioara asta, căreia i-ai făcut din întâmplare un copil... Să nu cumva să te însori cu ea! Te iubeşte, dar la ea iubirea e compusă din obicei şi încăpăţânare... Obiceiul de a ţine la cineva, vezi, nu e rău, e ca o datorie, în spatele obiceiului se află ascunsă, foarte adânc, conştiinţa eternităţii noastre... Cu cât e mai ascunsă, cu atât e mai durabilă, fiindcă îndreaptă fără greş şi paşii

prostului spre împlinirea unui rost mare şi îndepărtat... Cine n-are această conştiinţă, piere! Dar pe deasupra Marioara mai e şi încăpăţânată...

Asta nu-mi spune nimic bun... Închipuie-ţi! E cam mult! Tu ai avut un instinct sigur fugind de ea. Dragostea acestei femei e frumoasă de la distanţă şi absentă de aproape... Absentă pentru tine, nu pentru oricare altul, care, ca şi ea, ar trăi din obicei şi din încăpăţânare. Cât timp rămâi ceea ce eşti, nu te încurca cu ea... În general, cu nimeni alta! E cazul, Niculae, să trăieşti cu mine în gând... Tu ai puterea asta... Foloseşte-o... Traiul cu altă femeie întâi ar stârni-o împotriva mea, pe urmă şi împotriva ta direct, fără scăpare pentru tine, şi atunci vei ajunge să te simţi singur şi cu puterea de a trăi cu mine în gând smulsă. Cu adevărat singur, adică fără speranţă!... Adică, înţelegi, cu speranţa că o să ne revedem cândva, în ceruri... Da, Niculae, să-ţi cânte sufletul pe o partitură celestă... Cât despre posibilitatea apariţiei unei păsări rare, care ar putea să ţină la tine şi să te lase în pace, ei! sunt femeie şi îţi spun că aşa ceva nu vei întâlni... Încât ia-ţi gândul când vei fi ispitit... Sau, în orice caz, fugi imediat de această pasăre care te-ar amăgi, îndată ce şi-ar da în petic... În tot cazul, dacă ajungi să îmbătrâneşti, tot mai bună poate fi ţăranca aceea încăpăţânată... Cu ea, cel puţin, vei putea fi, cred, măcar sigur că nu-ţi va reproşa viaţa ta trecută... Aşa s-ar părea! Eu, una, nu cred...

IX

Niculae o asculta şi ar fi vrut ca ea să continue astfel să-i vorbească ore întregi... Ar fi fost singurul semn că tot ceea ce presimte ea nu se va întâmpla, că avea în ea puterea să reziste atacului asupra vieţii ei şi să trăiască. Dar ea se oprea istovită, îl scotea din mica rezervă numai cu privirea şi cu gestul de îndepărtare de la ea al mâinii (semn că dacă ar fi deschis gura el ar fi trebuit să-i vadă sângele) şi abia a doua zi când o revedea putea din nou să-şi continue firul gândirii ei, care era totuşi atât de viu şi îşi păstra intactă puterea ironiei, semn de echilibru...

- Să revenim, Niculae, asupra speranţei care te mai poate ţine pe tine pe picioare şi care se împlinise atât de fericit prin apariţia mea în cumpăna în care se afla viaţa ta... Rămân la părerea mea... Voltaire nu mai e de actualitate şi nici Goethe... Grădinăreşte-l pe om, seacă-i mlaştinile din el, nu din afară, străduieşte-te... E pasiunea ta secretă, dă-i curs... Nu mai ai ce pierde. Şi nu asculta spusele mele cu expresia asta, cum m-a ascultat odată tataie, după ce m-a întrebat cum o să fie fără pământ, fără vite... Am început să-i explic, aşa cum mi se părea mie că e logic şi evident... M-a ascultat tăcut şi foarte atent, dar abia la urmă mi-am dat seama că atenţia lui adevărată era tot la mersul gândirii lui în timp ce o urmărea pe a mea doar de formă, deşi mă lăsa să vorbesc... L-am văzut că a dat aşa din cap ca şi când spusele mele ar fi sporit şi n-ar fi micşorat enigma la care mă pusese să-i răspund, şi mi-a spus ridicând mult din sprâncene, parcă doborât: „Domnule, nu ştiu!" Asta după ce mă lăsase să vorbesc un ceas! Aşa şi tu! Cu cât îţi vorbesc, cu atât expresia ta devine mai impenetrabilă, şi eşti gata să-mi răspunzi ca tataie! Păstrezi pentru tine secretul gândirii tale paralele?! El surâse:

- Te înşeli. Sunt îngrijorat de tratamentul tău. Ar trebui schimbat...
- Se ocupă mama, nu te mai gândi la asta! Se pricepe, are şi bani... las-o pe ea...

- Bine, dar nu te mai gândi nici tu la mine, vreau să spun, nu în felul ăsta!
- De ce nu? Fii atent, dacă mă fac bine, tot ne despărțim, așa că ia aminte!
- Glumești...

Sigur că glumea. Dar când spusese „dacă mă fac bine", parcă o stranie tristețe îi apăruse în glas, ca și când întoarcerea ei de pe drumul pe care apucase venind în acest spital ar fi fost insuportabilă, ca un lucru îndepărtat și străin, care ne-ar neliniști și ne-ar speria. Așa de repede se învățase cu ideea morții sau cu aceea a unei zăceri îndelungate, sub amenințarea ei... Acest refugiu pe care parcă îl dorea arăta cât de total erau epuizate forțele ei vitale. Niculae nu se putu stăpâni și izbucni în plâns.

- Tu de ce plângi? se supără ea. Nu glumesc deloc... Ne despărțim pentru un timp, fiindcă cu tine iar mă apucă dorul de a picta, și pe urmă ne căsătorim. Facem și copii... De ce nu? Dar uite, chiar acum simt o dorință foarte vie să pictez, vezi? Și o să te rog mâine să-mi aduci tot ce trebuie, și o oglindă... Vreau să-mi fac autoportretul, ca Luchian... Revenind la credința ta veche din copilărie, Niculae, să știi că în zilele noastre e mult să te afli în posesia unor astfel de amintiri... Acționează acoperit de ele... Dar într-adevăr nu le scoate la lumina zilei.

Ultimele cuvinte îi aduse aminte de ceva și fruntea i se încreți:

- Spune, Niculae, zise.

El tăcea, cu acea expresie pe care o avem când ascultând pe cineva știm ce-o să urmeze și așteptăm liniștiți să auzim acel lucru...

- Ia spune-mi, zise ea, mai spune-mi o dată ce simțeai tu când vedeai că soarele se apropie de asfințit? Când familia oprea lucrul. Povestește!

El începu, ca altădată, să-i povestească. Simina avu o expresie de suferință care îi schimonosi fața. Niculae se ridică de pe scaun și se așeză lângă ea, o luă în brațe. Accesul îi trecu foarte greu, urmat de hemoptizie. Se sufoca... În cele din urmă, parcă ușurată, se liniști...

- Povestește, își aminti ea.
- Simțeam că soarele e al meu, șopti Niculae. Pentru totdeauna... Dar nu numai soarele, ci tot, norii, care năvăleau pașnici din urmă și soarele parcă le dădea foc, câmpia care își închidea încet geana ei uriașă odată cu stingerea apusului... Atunci mi se părea că...

El se opri și se uită într-o parte, așa cum facem când închipuirea ne scoate cu totul din clipa trăită: ochii minții văd ceva care ne face orbi pentru viața prezentului. Simina se uita la el cu o expresie de jubilațiune pe chipul ei pe care boala nu reușea să stingă nicio clipă lumina gândirii ei care parcă ardea:

- De ce te-ai oprit? se miră ea. Atunci ți se părea că ești nemuritor, de ce nu spui?!
- Da, dar de fapt nu mi se părea! Chiar eram! Își reveni el din visare.
- Așa este. De unde o fi venind asta?! murmură ea. Am și eu în mine acest sentiment, e nealterat, deși știu că totuși voi muri, acum, mâine, sau altădată... La mine a apărut într-o zi când mă uitam la mâna mea care picta, prin urmare în timp ce lucram.

Se lăsă între ei o tăcere. Ea își găsi apoi gândul care o îndemnase să-i ceară lui să-i povestească despre asfințit...

- Niculae, zise ea, acuma tu trebuie să pleci... Uită-te la soare când coboară și adu-ți aminte de mine... Voi asfinți și eu... Ne despărțim... Totdeauna m-am gândit că omul nu trebuie să se întoarcă în

pământul din care a ieşit, nu e de niciun folos nici pentru pământ, nici pentru om, iarba care creşte peste mormintele noastre n-are niciun sens... Ar trebui să dispărem pur şi simplu de acasă şi să nu mai fim găsiți nicăieri, ar fi aşa de frumos... Se pare că există prin India oameni care posedă acest secret... Dispar în văzduh şi nu se mai întorc niciodată... Îmi promiți că ne despărțim acum de tot?

- Nu zise Niculae. Aşi vrea să-ți fac pe plac, dar nu pot.

- Ai dreptate! Nici eu n-aşi putea. Ce-ți spun eu sunt pure idei... De altfel mă simt mai bine, poate că vom mai avea mulți ani de petrecut împreună...

Dar nu fură ani, ci doar săptămâni. Şi dacă Simina nu avu norocul să-şi învingă boala, în schimb muri fără să ştie, în brațele lui Niculae. În ultimele clipe când mai simți din plin că trăieşte nu se simți rău şi nu suferi, se uita la el, care stătea aplecat asupra ei, şi nu părea că acel sentiment despre care vorbise înainte că e nealterat în ea se clintise cu ceva... Nici nu se gândea că o să moară... Îi şoptea: „Du-te, până mă fac eu bine, şi dormi în atelierul meu în fiecare seară... Acolo am fost eu atât de fericită... Mai ți-aduci aminte, mi-era frică să ies pe balcon... Dar de când ai venit tu orice tentație a abisului m-a părăsit... Acuma eu sunt foarte lucidă şi parcă aşi vrea să beau ceva tare, dar te am pe tine, şi mi-ajunge să-ți văd chipul, ca să fiu liniştită că nu se poate să mi se întâmple nimic rău..."

Dar i se întâmplă ce era mai rău.

- Niculae, zise ea deodată cu un mic strigăt de uimire. Nu te mai văd!

Şi se ridică în capul oaselor, incredulă. Mâna ei căuta ceva în jur, ca şi când în aceleaşi clipe simţul pipăitului se şi grăbise să ia locul văzului.

- Nu te mai văd, Niculae, repetă ea, unde eşti? Ah, Doamne, asta mi-ar mai lipsi, strigă ea, pictoriţă fără văz...

Niculae se apropie şi avu gestul lui: îi puse mâna pe faţă, apoi pe ochii ei care nu mai vedeau... În clipele următoare el simţi cum fruntea ei parcă frigea: îi crescu brusc temperatura şi îşi pierdu cunoştinţa, din care nu-şi mai reveni. Niculae văzu însă chinurile corpului ei, pe care cu o revoltă care îi răscolea adânc întreaga fiinţă începu să nu-l mai recunoască. Deşi ştia că medicii nu vor mai putea altceva decât s-o trezească şi s-o facă să-şi trăiască moartea cu ochii deschişi, ieşi şi îi chemă.

Dar ei n-o treziră...

Când o văzu palidă ca ceara şi nemişcată, Niculae o recunoscu iarăşi şi îl copleşi deodată o insensibilitate teribilă, care îl îngrozi şi care trăgea parcă de el în jos, ca şi când sufletul i s-ar fi făcut de plumb. Tăcerea se aşternu în auzul lui amorţindu-l, şi nu mai simţea nimic, moartea intrase şi în el, şi îl stăpânea cu atâta putere, încât durerea nu mai exista, după cum nu mai exista în clipele acelea, pe lume, nimic pentru el... Părăsi spitalul şi ieşi afară în oraşul străin...

PARTEA A CINCEA

EPILOG

I

Niculae se închise iar în casă... Nu mai ieşea decât prin sere, în orele de serviciu, palid la faţă şi tăcut, pe urmă nu-l mai vedea nimeni. Câţiva care încercară să aibă grijă de el fură repeziţi, încât îl lăsară în pace, aproape că îl uitară. Şi, când într-o zi, spre primăvară, îl căută cineva de la el din sat, unul Gheorghe al lui Paţac, şi întrebă unde putea fi găsit Niculae Moromete, un muncitor de la grădină care umbla de obicei pe două cărări (singur spunea că nu se mai trezise din beţie de douăzeci şi cinci de ani) îi răspunse, întâi printr-un gest care la aceşti cheflii cronici are totdeauna o semnificaţie mai mare decât viul grai, făcând insistent cu palma în aer un semn de nimicire, de dispariţie, că, gata... „A murit, strigă el, s-a terminat..." Asta vrusese să însemne în mintea lui, care nu mai cunoscuse de atâta amar de vreme trezia, că mai trăieşte el Moromete ăsta, dar e pe ducă, e ca şi mort, nu mai are mult... Gheorghe al lui Paţac, care nu era singur, ci venise de la „Carul cu bere" cu încă un siliştean (era duminică), înţelese cu cine are de-a face şi nu-l luă în seamă, dar ducându-se şi bătând la uşa consăteanului său şi primind de la el următorul răspuns, înainte de a li se închide uşa în nas: „N-am timp să stau la taclale cu voi", se enervă şi răspândi la el în sat cuvintele beţivului, că adică băiatul lui Moromete *ar fi murit.* Era şi el afumat când le spusese... Când se întâlni la „Carul cu bere", în altă duminică, cu Din Vasilescu şi Marmoroşblanc, nu le mai repetă... Dar spuse altă minciună, că Niculae ar fi simplu muncitor cu lopata la grădină. În realitate, el ştia mai demult că consăteanul său ajunsese inginer...

...În ziua de Paşti Niculae fu văzut plimbându-se îngândurat pe aleea principală a castelului. Se îmbrăcase de sărbătoare şi arăta îngrijit şi mai puţin palid ca de obicei... Arăta mai decis, pasul lui era mai ferm...

Nu după mult timp el părăsi aleea şi ieşi din incinta castelului, o luă prin sat şi în curând ajunse la centura Capitalei. Acolo el rămase o vreme şovăind, apoi se întoarse înapoi, dar nu de unde venise, ci intră pe-o anumită uliţă, care îl duse la marginea satului. Îi venise un gând... Bătu într-o poartă.

- Nu e acasă, domnule inginer, îi spuse o femeie care ieşi la poartă. E plecată... S-a sculat de dimineaţă şi s-a dus la fermă să controleze, de, acolo... Treaba care o are ea...
- Şi încotro e ferma asta?
- Păi uitaţi, acolo, în deal, lângă ***geace...***
- Bine, zise Niculae, mulţumesc...
- Dacă nu mai e acolo, ce să-i spun când o veni?
- Nimic, răspunse Niculae.

Şi se îndepărtă, luând-o fără grabă spre acele clădiri care de la distanţă păreau foarte impunătoare.

II

Dimineața, inginera zootehnist!, fata pe care o cunoscuse şi o vizitase Niculae cu un an în urmă şi pe care o chema Păceşilă Nicoleta, se dusese într-adevăr la fermă să controleze dacă muncitorii ei aveau grijă de vite, care nu ştiau că azi e Paştele şi trebuiau hrănite ca de obicei, cu tot tainul, şi la aceleaşi ore. N-avusese o presimțire, dar când îl văzu pe brigadier aşteptând-o proptit în bâtă în curtea gospodăriei şi atât de cătrănit, înainte de a afla despre ce e vorba, o pufni râsul:

- Ce e, nea Checiule?

- Am brodit-o, domnişoară! Paştele şi mama lor de îngrijitori, dacă n-o să-i spânzur pe toți mâine dimineață când s-or prezenta la lucru!

- Da' ce s-a întâmplat?

- Au lăsat vitele în părăsire!

Zootehnistă tot mai râdea, dar curând gândul la cele câteva sute de tăuraşi şi câteva zeci de viței cruzi „de la zero la şase luni", vreo patruzeci de vaci reformate, care nu mai erau bune nici de lapte, nici de reproducere şi care trebuiau toate hrănite de îndată, îi luă veselia cu mâna. Şeful brigăzii, acest nea Checiu, era un om ciudat, venit de prin Moldova cu nişte oi şi stabilit aici nu fără dificultăți. Se spunea că făcuse cadou o sută de oi cooperativei, care abia aşa îl angajase, şi că era foarte bogat, avea două sute de mii de lei la C.E.C.

- Stai, nea Checiule, zise fata, trei i-am învoit eu! Moldoveni ca şi dumneata, mi-au spus că vor şi ei să petreacă o zi în sânul familiei, de Paşti.

- Da, dar ăilalți nu sunt moldoveni, zise brigadierul ca şi când ar fi fost indignat dinainte că în felul ăsta ea avea să le găsească şi celorlalți o scuză.

- Stai puțin, moş Anghel n-a venit?

Ăsta era un om singur, de aproape şaizeci de ani, care spunea că el a fost odată aviator şi că i s-a făcut o mare nedreptate. Prin apropiere se afla un cantonament cu o sentinelă şi doisprezece soldați, sub comanda unui caporal, nu se ştie ce păzeau. Moş Anghel făcea ce făcea, şi se trezea pe-acolo, le spunea, acestor ostaşi, povestea vieții lui, bând împreună un fel de spirt adus nu se ştie de pe unde. Brigadierul ridică din umeri.

- Stai, zise iar fata, am mai învoit unul.

- Pe Franghiol! zise brigadierul cu un glas de parcă ar fi spus: Poftim, te-ai găsit şi dumneata pe cine să învoieşti, tocmai pe cel mai bun! Acuma ce dracu o să facem?

Franghiol însă nu era numai cel mai bun zootehnist, dar la peste cincizeci de ani ai lui, cu nevastă şi doi copii mari şi țigan cum era, se ținea cu una de prin cartierul bucureştean din apropiere, tânără de vreo treizeci şi cinci de ani, măritată şi cu copii, şi, culmea, şi frumoasă! Fusese angajată în brigadă, şi bărbatu-său venea adesea şi o pândea când Franghiol era plecat şi o târnuia pe-acolo prin grajd, spre bucuria celorlalți, fiindcă era puturoasă, se ținea mai mult de vorbă decât de treabă.

- Cum, zise inginera, nu ştii de ce l-am învoit? I-a murit frati-său! S-a culcat cu ţigarea în gură, lângă sobă, şi au luat foc paiele, şi până să se trezească el, a ars acolo. Ţi-nchipui cât era de beat!

Dar brigadierul parcă nici nu auzea! Ce-i păsa lui de fratele lui Franghiol, şi de cât fusese acela de beat în clipa când murise.

- Ivan n-a venit?

Ăsta era alt ţigan, dar alt soi decât Franghiol, mai modern, când apăruse aici zootehnista chiar din prima zi el o tutuise şi îi spusese pe nume, spre indignarea fetei, care imediat îl pusese la punct. „Ce, ai păzit porcii cu mine? Eu sunt pentru dumneata tovarăşa ingineră!" „De ce, răspunsese el, sunt mai mare ca tine cu doi ani, am făcut armata!" „Nu ţi-e ruşine, crezi că eşti în ţigănie? Piei din faţa mea!" N-o mai tutuise, dar într-o zi venise la ea şi o anunţase cu un aer foarte grav că pompa de apă de la fermă s-a defectat. Tânăra zootehnista ieşise din clădire, dar nu făcuse prea mulţi paşi şi se întoarse pe partea cealaltă prinsă de o bănuială. Într-adevăr, îl surprinse pe Ivan cu mâinile vârâte până la subsuori în putina cu brânză: de-aia se defectase pompa de apă. „Ce faci, Ivane?" El îşi ridicase privirea lui ochioasă şi, întocmai ca într-o anecdotă răspunsese fără codire: „Iau brânză." „Ieşi afară!" strigase zootehnista.

- Cică s-a dus la denie toată noaptea, cu frati-său şi cu nevasta lui frati-său, zise brigadierul, acum or să doarmă toată ziua. Îmi spuse paznicul că i-a văzut pe şosea într-un grup, cu lumânările în mână, venind dinspre Mogoşoaia.

- Şi ceilalţi cinci?

- De unde să ştiu eu, domnişoară?

- Bine, nea Checiule, ia hai să vedem ce putem face. Intrară în grajduri şi, ca la un semnal, toate bovinele începură

să mugească. Era ora mesei. Adică nu mugeau, zbierau! Mai ales tăuraşii, îşi ridicau capetele în aer, deschideau gurile şi îţi spărgeau urechile. Se învârtiră amândoi pe acolo cărând sacii cu tărâţe, şi după vreo două ceasuri, când terminară distribuirea raţiei, câte-un kilogram şi jumătate de cap, apărură şi inginerul zootehnist mai bătrân cu inginerul agronom. Relativ încântat, acesta din urmă, care era şi secretarul organizaţiei de partid, spuse că nici la el la grădină nu venise nimeni, deşi se hotărâse starea de urgenţă datorită anunţului unei secete extinse: trebuiau să facă irigaţii.

Operaţia de a hrăni câteva sute de vite o istovise pe fată. Se ştergea de sudoare pe frunte şi, auzindu-l pe agronom cu câtă resemnare relatase că şi pe la el era pustiu, deodată privirea i se făcu imobilă şi din ea îi ţâşniră parcă scântei.

- Ce înseamnă asta, tovarăşe inginer, credeţi că de-aia am fost eu angajată aici, să ţin locul îngrijitorilor? Mie să-mi aduceţi oameni, nu mă interesează, n-am tremurat la examene cinci ani de zile ca să devin văcăriţă auxiliară! Înţeleg să muncesc în munca pentru care am fost pregătită, să ştiţi!

Ce frumos îi stă unei fete în orice, chiar când ridică glasul şi te ameninţă! Cei doi bărbaţi se uitau la ea şi tăceau, parcă ar fi vrut s-o încurajeze, să-i dea înainte în acelaşi fel. Inginerul agronom era gras şi burtos, zootehnistul de vreo cincizeci de ani şchiopăta de-un picior, care îi rămăsese mai scurt în urma unui accident de motocicletă. La spital, unde stătuse până se fiersese osul, se îndrăgostise de sora care îl îngrijise şi de care se legă şi nu se mai despărţi, deşi soţia înşelată îl prinsese cu ea la un restaurant.

- Să faci munca pentru care te-ai pregătit, bun! făcu inginerul agronom. Nu e aşa o mare chestie! Mult mai interesant e s-o faci pe-aia pentru care nu te-ai pregătit! Noi suntem în problemă, vaci, vite, legume, zootehnie, agronomie, dar am auzit că unii îşi iau diploma, de pildă, în istorie, şi la liceu predau chimia alimentară. Frati-meu are un coleg! Interesant! La urma urmei, Magellan, când a făcut înconjurul lumii, ştia numai geografie? Numai în zilele noastre oamenii au pretenţia să se limiteze doar la un anumit sector de activitate.

- Foarte bine, tovarăşe inginer, zise atunci fata, să vă văd cum o să ne daţi acuma o mână de ajutor să tocăm paiele la maşină pentru patru sute de vite. Paiele ca paiele, dar amestecul de melasă cu uree să vă văd cum îl preparaţi şi îl căraţi.

- Asta trebuie făcut?

- Dar ce credeţi?

- Când?

- Chiar acum!

- Poate vin, zise agronomul, şi din glasul lui se înţelegea că îşi dădea şi el seama că nu era cu putinţă să care ei coşurile cu paiele ude de îngrăşământ la botul a câtorva sute de vite. Să mai aşteptăm, adăugă.

Şi se uită la ceas. Cei doi ingineri lăsară din mână servietele şi se aşezară pe prispa casei în care inginera îl prinsese pe Ivan cu mâinile în putina cu brânză. Începură să-i pună fetei întrebări. Tărâţe mai erau? Mai erau. Şi dacă, la ora mesei, li se dădea din nou tăuraşilor aceeaşi hrană? Pe chipul tânăr al fetei apăru o cută de împotrivire: se putea, parcă spunea această împotrivire, puteau fi lăsaţi şi nemâncaţi, şi duşi chiar cu toţii la tăiere, parcă asta era problema?

Dar care era? Cum, zise fata, se prefăceau că nu ştiau de decretul apărut recent, care răscolise şi scosese afară pe toţi inginerii şi tehnicienii cuibăriţi prin birouri şi îi trimiseseră pe la ferme şi *geaceuri?* Cum să nu ştie, răspunseră ei. Ştiau foarte bine, dar ei nu erau? De ce le-ar fi fost teamă?

- Da, tovarăşe inginer, zise fata, dar nu uitaţi că suntem invidiaţi. Capitala e la doi paşi, zilnic vă puteţi întoarce acasă în mai puţin de-o oră. Asta se plăteşte, puneţi mâna şi preparaţi melasa...

- Stai puţin, zise agronomul reflectând. Am eu o soluţie. Nu e mai bună iarba? Am eu o tarla mare cu secară care nu prea s-a făcut şi trebuie întoarsă şi pus porumb. Le scoatem pe tarlaua asta, şi gata.

- Tarlaua aia de lângă iaz? Întrebă Checiu. Da, e cam rară...

- Perfect, zise fata, atunci puneţi mâna pe câte-o bâtă şi să-i dăm drumul. Uite, aici, bâtele îngrijitorilor...

Ceea ce cei doi şefi şi făcură fără codeală, semn că erau obişnuiţi în munca lor cu tot felul de surprize. Cui îi stătea mai bine cu bâta? Inginerului agronom, bineînţeles, el era şi cel mai bine dispus, avea răspundere, ca secretar al organizaţiei de partid. Dar nici inginerului zootehnist mai în vârstă nu-i stătea rău, deşi piciorul lui mai scurt îl împiedica să se ţină de cârd. Se ţinea ea pentru el, colega lui mai tânără, alerga când într-o parte, când în alta, nu era deloc cuminte acest tineret, nu prea era învăţat să meargă în cârd, o lua razna peste culturi, mugind... Venise ora mesei şi nu li se dăduse ceea ce ştiau ei că e atât de dulce şi le amintea de laptele pe care îl supseseră odată... paiele tocate, amestecate cu melasă... Te trăgeau, enervaţi, la răspundere... Păceşilă Nicoleta îl pocni pe unul cu bâta, care vroia să se întoarcă îndărăt, îndemnându-i parcă şi pe ceilalţi colegi să facă la fel, şi strigă:

- Ce faci, nea Checiule, mă laşi numai pe mine să alerg? Hai, tovarăşe inginer!...

Era foarte supărată, dar veselia îi reveni brusc când, traversând drumul pietruit pe care treceau maşini, unul încetini şi strigă:

- Ia uite, mă, ce văcăriţă drăguţă!

- Vezi-ţi de drum, excrocule, îi răspunse fata.

De ce excroc? Aşa, de unde avea el maşina aia? Din salariu? Tocmai de aceea, când vitele ajunseră pe locul de păscut şi se mai liniştiră, evitară toţi să se aşeze în apropierea drumului: oricum, se cunoştea că nici ei nu erau simpli văcari şi se duseră mai încolo sub un pom să nu-i vadă lumea. În fond, părea să spună inginerul agronom aşezându-se jos, ideile sunt acelea care îi stânjenesc pe oameni. Îţi faci o anumită idee despre tine, şi nu te mai poţi abate de la ea. A fi văcar sau a fi inginer, care e deosebirea? Ideea! Fiindcă după un număr de ani uiţi completamente ceea ce ai învăţat, şi uneori, practic vorbind, mai multe ştie lucrătorul respectiv, grădinarul sau văcarul, decât zootehnistul.

- Când eram elev la liceu, continuă el stăpânit de o veselie pe care i-o stârnea amintirea şi asociaţia cu situaţia pe care o trăia în prezent, aveam un profesor care nu mai ştia nimic din istorie, sau istoria nu-l mai interesa, nici acuma nu-mi dau seama ce era exact în mintea lui. De fapt ce e istoria? Un trecut mort, numai tinerii sau bătrânii sunt curioşi să ştie ce-a fost sau ce va fi pentru simplul motiv că unii vor s-o facă, istoria, şi alţii să afle cum s-a făcut. Mama a fost o ţărancă analfabetă, dar la bătrâneţe se uita prin manualele mele de istorie şi punea degetul pe chipul lui Vlad Ţepeş: Ăsta cine e, maică? Era curioasă şi a început să înveţe să citească după ce îşi trăise ciclul... Profesorul meu, om cu studii universitare, redevenea analfabet, citind: Ştefan cel Mare se întoarse la Suceava după ce înfrânse oştirile turceşti... Înfrângerea oştirilor turceşti! Asta nu-l mai interesa. Care din voi, măgăroilor, a fost la Suceava? Întreba. Sau la Iaşi, sau la Cetatea Neamţului, după cum venea vorba în istorie. Se ridica unul sau altul. Eu, dom' profesor. Ei, zicea, ia spune colegilor tăi, ce-ai văzut? Şi ăla spunea nişte baliverne pe care după câtva timp, fără să le audă, profesorul le întrerupea: Ei, bravo, măgăroiule, stai jos, şi continua apoi să citească din manual. Citea ca un şcolar, nu mai ştia nici el, profesor, propria materie pe care o preda, avea doar ticuri. Sultanul se întoarse la Istanbul... Care ai fost la Istanbul? Şi într-o zi se ridică în picioare aproape toată clasa. Toţi, adică, fuseseră la Istanbul! El văzu sau nu batjocura, mârâi: Hî, staţi jos, măgăroilor, şi-şi continuă imperturbabil lectura, fără să se supere, dar şi fără să se înveselească de propria-i cretinie. Totuşi, continuă încheind inginerul agronom, nu este el omul cel mai rău.

- Dar care e, tovarăşe inginer? Întrebă fata.

Agronomul îşi plecă privirea şi, rămânând binedispus, stătu aşa cu ochii în jos vreme îndelungată. Nu răspunse, dar parcă deodată se trezi. În realitate, nici concluziile lui, oricare ar fi fost ele, nu trebuiau să-l abată de la ceea ce se impunea imperios, indiferent de situaţia în care te-ar arunca viaţa.

- Ai? Ce zici? se adresă el zootehnistului, cu mâna pe servietă, pe care o şi deschise. Mâncăm şi noi ceva?

Asta era. Nici ei nu avuseseră vreo presimţire, dar cum experienţa le spunea că se puteau aştepta la orice, îşi aduseseră de-acasă mâncare.

III

În acel moment un necunoscut cu o statură aproape mică şi subţire se abătu de pe şosea şi o luă spre ei cu hotărârea celui care cunoştea dacă nu pe toţi cei care se aşezaseră acolo la umbra copacului, cel puţin pe unul din ei... Era Niculae.

- Bună ziua, spuse el aproape în şoaptă, şi nu mai adăugă nimic, rămase în picioare, şi nici măcar nu se uită la fată, spre care îl îndreptase de la sediul ***geaceului*** unde o căutase, un paznic.

- Vai de mine! strigă fata ridicându-se în picioare. Dumneata erai?... Te pomeneşti că ai venit pe la mine... Ţi-ai adus aminte... Faceţi cunoştinţă... Inginerul Moromete, de la castel.

- Luaţi loc, zise agronomul bonom, uitându-se la el în sus cu privirile mijind de un umor secret. Tocmai eram pe punctul de a ne lua micul dejun la iarbă verde, ca în ziua de Paşti... Staţi... Şi poftiţi!

Niculae se aşeză.

- N-o să vă fiu un însoţitor prea vorbăreţ, zise el. O să mă scuzaţi...

- Nu-i nimic, zise agronomul, suntem între colegi. Mai mult, simţiţi-vă ca între prieteni, mai adăugă el cu acea intuiţie extraordinară pe care o au oamenii când văd chipul cuiva: al lui Niculae era tras şi parcă pecetluit de o tăcere definitivă.

Nu voinţa conştientă de a trăi părea să-l mai ţină în viaţă, ci puterea instinctului, care, în bine sau în rău, este, adesea, superioară dramelor sufletului. Altfel, se întrebau cei doi bărbaţi, ce căuta el acolo? Era clar, nu pe ei îi căuta, ci pe fată...

- Sigur, adăugă şi zootehnistul, păcat că n-avem şi o sticlă de vin.

- Am eu una, zise agronomul, scoţând-o modest din servietă. Adică ce păcat că n-aveau decât una.

Agronomul, deşi nu trăia
o iubire ca şeful fetei, arăta mai vesel decât acesta. Semăna cu un vechi ţăran care s-a aşezat pe o brazdă reavănă pe care tocmai a tras-o şi în timp ce prietenii săi, vitele, cu care smulgea de veacuri pământului roadele care îi hrăneau pe toţi, păşteau, el îşi mânca prânzul său frugal şi îşi odihnea ciolanele late. Prânzul însă nu era deloc frugal, amândoi inginerii aveau ouă roşii, fripturi şi cozonac, iar brigadierul Checiu o jumătate de miel, ăsta mânca, nu glumă. Numai fata n-avea nimic, gândise că se va întoarce la prânz acasă, dar aveau toţi ceilalţi destul. Ciocniră ouă, îi dădură şi lui Niculae, dar nu ziseră Cristos a înviat, deşi culoarea lor roşie şi ciocnitul nu mai aveau niciun sens neînsoţite de cuvintele care exprimaseră odinioară, pentru oameni, revelaţia unei minuni.

- Ce suntem noi, când roşim ouă şi le ciocnim, creştini sau păgâni? Întrebă brigadierul Checiu, care pesemne că ar fi vrut să spună acele cuvinte, dar nu le spusese văzând că şefii săi se abţin.

- Păgânismul a fost înainte de Cristos, zise agronomul.

- Şi acuma ce e? zise zootehnistul.

Tăcere. Dar privirea limpede a agronomului nu arăta nicio turburare. El dădu din cap şi, cu un gest care exprima evidenţa, zise:

- Acuma e păgânismul de după Cristos! În fond ne plac obiceiurile, care sunt frumoase, dar nu mai credem în minunea învierii. Ce să facem, asta e situaţia! Eu personal nu mai cred. Dar dumneata, domnişoară?

- Bineînțeles!
- Ce bineînțeles?
- Că cred.
- Şi atunci de ce nu zici Cristos a înviat?
- Păi cu cine? Ştiam că nu credeți.
- Cum, crezi că e posibil să învieze un om?
- Nici nu n-am gândit...
- Atunci?
- Aşa!
- Păi dumneata nu cunoşti doctrina, domnişoară! Se bazează pe câteva idei, oferirea şi a obrazului celuilalt când îți cârpeşte cineva o palmă, să răspunzi la ură prin iubire, învierea, înălțarea la cer, etetera, n-ai citit ***Biblia?***
- Nu! De unde s-o iau?
- Atunci în ce crezi?
- ...Mai bine spuneți-mi, tovarăşe inginer, zise fata cu o mare vioiciune, care e omul cel mai rău de care pomeneați adineauri?

Se vedea după felul cum îi sticleau ei ochii că ştia la cine se gândise agronomul, şi i se părea oricum mai vesel sau mai la îndemână să discute despre asta decât să-şi dea seama dacă era sau nu credincioasă conform doctrinei. Preşedintele. La el se gândise agronomul. Nu se ştie cum şi de ce acest om fusese ales de către colectiviști în această funcție. Era un ins trecut de mult de cincizeci de ani, mic de statură, chel şi bâlbâit.

N-avea niciun fel de calități. Îşi crease el însă ulterior renumele că ar fi bun organizator. Ce fel de organizator era se vedea din situația în care erau puşi ei astăzi, cei trei ingineri, şi brigadierul. Dar secretară ştiuse să-şi angajeze, o fată adusă de el cine ştie de pe unde şi din pricina căreia îi făcuse lui, inginerului agronom, o hârtie la minister. Scria în ea negru pe alb (i se dăduse agronomului s-o vadă) că sectorul horticol, legumicol şi sectorul „mare" (câmp) mergeau prost datorită inginerului agronom, care constituia o frână în calea dezvoltării lor... Cerea să fie îndepărtat. Om bătrân, cu familie şi copii mari, îşi pierduse capul datorită acelei fete, persecutând dacă nu pe mai toți tinerii care stăteau întâmplător de vorbă cu ea, pe-acolo prin biroul ei, dar chiar şi pe el, inginerul agronom, familist cunoscut şi secretar al organizației... Judeca pe ceilalți după el, fără nicio glumă! Şi nici n-aveai ce să-i faci, cu renumele lui de bun organizator. Cine să-l judece, femeile ai căror bărbați lucrau pe şantiere prin Bucureşti sau aiurea şi nu veneau nici ele decât rar pe la grădină sau la câmp, sau tineretul flotant venit de prin părțile mai neproductive ale Moldovei, atraşi de cei treizeci de lei care li se plăteau aici? (Trebuiseră să adopte această formă de organizare cu plata în bani si nu în produse, altfel le rămâneau sectoarele descoperite; ăsta să fi fost motivul că era considerat acest preşedinte bun organizator?) Cui să-i pese că el îşi angajase o secretară şi că îi ardea, i se creaseră adică condițiile sociale, să-şi trăiască drama bătrâneții ca un chinez de odinioară, sau ca un oriental de totdeauna, luându-şi o a doua nevastă, pe care însă o întreținea din veniturile cooperativei? Cine să se mire (şi să-şi exprime această mirare într-o adunare) că acest fost biet plugar de altădată a ajuns acum să-şi angajeze, pe munca altuia, o secretară? Mare drăcovenie, gândea inginerul agronom, mergând la treburile lui şi lăsându-şi pleoapele în jos, asemeni tuturor înțelepților,

care simt de timpuriu, fără spaimă, chemarea ultimă şi judecă, sub această perspectivă, fără indignare, dar nu fără luciditate, toate faptele al căror martor este.

- Omul cel mai rău e o oglindă a celor care se cred mai buni, domnişoară, răspunse el.
- Asta chiar că n-o mai cred, zise fata.
- De ce? zise inginerul ferindu-se şi spunând ceea ce nici el nu credea. N-a fost el considerat cel mai bun şi ales?
- Da, tovarăşe inginer, dar trebuie să fim înţelegători, zise fata. Am auzit că şi ea îl iubeşte, zău, ţine la el, ce poţi să faci? Nu înţeleg cum, dar aşa e...
- Nu, zise zootehnistul, schimbând vorba, fiindcă intraseră pe un teren alunecos unde şi el era vizat, eu am altă teorie. Se lucrează prin rotaţie: acum îşi face casă preşedintele, după ce şi-o termină colectiviştii îl dau jos, vine altul, îşi face şi el casă, îl dau şi pe el jos şi tot aşa prin rotaţie ajung toţi să-şi facă case. Nu e un sistem ingenios? Ce-ar ieşi dacă ar vrea toţi să-şi ridice case deodată?
- Aşa e, zise agronomul, la asta nu m-am gândit... Da' de ce fug vacile astea, Checiule?

Zootehnistul, mestecând, se uită atent spre iaz. Se auzi în acelaşi timp un muget dintr-acolo. Era ca o chemare blândă şi jalnică, aşa cum mugesc vitele bolnave în preajma morţii. De obicei ele îndură în deplină tăcere suferinţa, şi numai când simt că mor scot acest muget, ca o sfioasă chemare în ajutor, înainte de a-şi da sufletul.

- Ce-o fi acolo? exclamă inginerul zootehnist, şi se ridică în picioare.

Mugetul venea dinspre iaz, unde se vedea o vacă, acum părăsită de celelalte, luptându-se parcă să nu se prăbuşească la pământ. Se duseră cu toţii spre ea şi rămaseră la douăzeci de metri distanţă. Se lămuriseră: acolo era mlaştina înşelătoare, cu pământul uscat pe deasupra de secetă, chiar încreţit, dar cu ciorbă moale dedesubt, din care însă vaca nu-şi mai putea trage picioarele dinainte, şi i se încleiau sub ochii lor şi cele dinapoi.

- O să-şi rupă picioarele, zise brigadierul, ce-i facem?
- Du-te aproape, zise zootehnistul, şi calmează vita.
- Şi dacă mă scufund şi eu, cine mă calmează pe mine?
- Lasă, că te calmăm noi! zise inginerul agronom. Brigadierul înaintă zece metri şi se opri. Începutul de secetă

micşorase malurile iazului şi vita nu băgase de seamă că sub pojghiţa cenuşie era smârc.

- Ce dracu o fi căutat aici? se miră brigadierul.
- Apă, ce să caute? zise fata. Mă mir că nu s-au împotmolit şi altele.
- Au fugit, au auzit-o mugind, zise agronomul. Dacă erau oi se înecau toate.
- Ne pune s-o plătim Gârboviceanu, murmură ca pentru sine zootehnistul.

Gârboviceanu îl chema pe preşedinte.

- De ce, crezi că moare? zise agronomul.
- Poate să şi moară, dacă o lăsăm aici.
- Uite că i s-au scufundat şi picioarele dinapoi, zise fata. Ce-i facem, tovarăşe inginer?

Rămaseră toți tăcuți și gânditori. Brigadierul se mai apropie de vită, dar se oprise totuși la distanță, încerca prudent smârcul cu bâta. Vita mugi iarăși, zbătându-se în nămol. Se înfundă și mai tare până aproape de burtă.

- Numai cu tractorul putem s-o tragem de-aici, zise inginerul agronom, dar unde dracu găsim noi acuma un tractorist!

Tractoare se găseau, stația era prin apropiere, la câțiva kilometri, dar tractoristul era problema.

- Te duci, domnișoară? zise zootehnistul. M-aș duce eu, dar când te-or vedea pe dumneata, n-o să te refuze nimeni, în timp ce pe mine precis nici n-or să mă asculte.

Fata spuse că se duce, ce era să facă? Inginerii se îndepărtară și ei de locul unde vita se împotmolise, și cu bâtele în mâini o luară după celelalte bovine, să le întoarcă înapoi pe tarlaua cu secară.

Niculae o însoți pe fată.

- Ce e cu dumneata? zise ea când se îndepărtară. Ce ți s-a întâmplat?

- Nu mă întreba, răspunse el. Ești primul om cu care stau de vorbă după șase luni... Am fost în doliu, și n-am mai vrut să ies din el...

- înțeleg, zise ea, ți-a murit cineva drag!

Distanța dintre ei era de un metru. Ea o scurtă brusc și îl apucă de braț.

- Și ai venit să vezi o prietenă pe care n-ai uitat-o... Ai încredere în mine! M-am gândit într-o vreme, adăugă ea refăcând la fel de brusc distanța, dacă mai eşti la castel, și cu toate că am avut și eu la un moment dat nevoie de un prieten, m-am jenat să te caut. Am aflat că te vei căsători cu o pictoriță... Te pomenești... făcu ea cu o voce pierită, parcă i-ar fi murit mătușă-sa, ducând cu un gest de țărancă mâna la gură.

Niculae confirmă.

- Vai de mine! șopti sincer îngrozită, deși niciodată n-o văzuse pe Simina, dar cu imaginația brusc prinsă de șoc, cum li se întâmplă oamenilor înzestrați nu cu puterea de a se emoționa, foarte frecventă, ci aceea mai rară de a fi sensibili la nenorocirile altora, chiar dacă, pentru ei, fără nume... Nu trebuie să te lași, adăugă apoi după un timp.

- De ce nu? o întrebă el. Și repetă foarte mirat și foarte senin: De ce nu?!

- Eu știu? zise fata, și ea parcă uluită nu de neștiință, ci de seninătatea lui mai rea decât un țipăt. Ți-amintești, reluă, și eu era să mor odată, când am băut oțet, dar după ce am scăpat mi-a părut bine că n-am murit, cu toate că uneori mă gândesc de ce nu ne ia într-o zi Dumnezeu pe toți... Știi, schimbă ea discuția cu acea abilitate naivă, dar atât de eficace, a celor care prin sinceritate își câștigă dreptul de a vorbi și despre viața lor după ce au vorbit despre a altora, ți-am povestit atunci când ai fost pe la mine despre ***geaceul*** ăsta și președinte... tot așa e, nu s-a schimbat nimic... Adică ce să-ți mai spun eu, vezi și singur cum ne e... Nu știu, reveni ea la întrebarea lui, nu știu de ce nu trebuie să ne lăsăm, dar știu că nu trebuie...

- Când moartea intră în tine, îți scoate de-acolo ființa iubită și se instalează ea, ce rost mai are să trăiești? zise Niculae.

- Are rost! Trebuie scoasă de-acolo moartea și lăsată să vină la loc ființa iubită, chiar dacă ea nu mai este în viață, răspunse fata.

- Da, zise Niculae, aşa este. Pesemne de-aceea n-am murit până acum, deşi am vrut...

Şi izbucni într-un hohot neaşteptat, pe care îl sugrumă imediat, şi lacrimi mari se rostogoliră peste chipul lui palid şi împietrit. Fata îl luă de braţ şi îi şopti:

- Să fii sigur că aşa este, de-aceea n-ai murit şi nu trebuie să mori... Ca să te gândeşti la ea, s-o aduci înapoi în inimă, de unde ţi-a scos-o moartea...

Făcură restul drumului în tăcere. În jur strălucea lumina primăverii şi prin copaci cântau păsările. Pe şosea treceau neîncetat automobile.

După un ceas Păceşilă Nicoleta şi Niculae se întoarseră cu un tractor şi cu un băiat care îl conducea. Era aproape un puşti, în salopetă largă şi cu o bască minusculă pe creştet. Nu se ştie de ce nu mai purtau aceşti băieţi pălării, ca altădată, şi umblau cu prostiile acelea pe cap, pe care le păstrau şi când schimbau salopeta cu hainele lor bune! El manevră tractorul cât mai aproape de vacă, se dădu jos cu o frânghie, se descălţă şi se apropie de vita scufundată. Foarte priceput şi fără să se sperie de mlaştină, legă celălalt capăt al frânghiei de picioarele dinainte ale vacii, se întoarse la tractor şi se urcă pe scaun luând volanul în braţe. Ai fi zis, după felul foarte sigur cu care băga în viteză şi începu, imperceptibil, să dezambreieze, că tot asta făcuse până acum şi în asta se specializase, scoaterea vacilor împotmolite de prin iazuri.

Dar şi vaca dădu dovadă de instinct. Simţindu-se ajutată, începu să mişte din picioare exact în sensul în care o chema frânghia, fără să se agite inutil. Tractoristul însă se opri, numai motorul îl lăsă să meargă, se dădu jos şi se apropie din nou de vită.

- Ce este? Îl întrebă zootehnistul.

- Se desface nodul, zise băiatul.

A! Se desface nodul frânghiei! Să nu se desfacă vaca! Ia uite-o cum mugeşte acuma, o fi durând-o! Cum dracu să tragă cineva de tine cu tractorul şi să nu te desfaci în părţile componente!? Or s-o ducă aşa în bucăţi la sediul cooperativei şi s-o predea lui Gârboviceanu, precis c-o să facă un raport şi împotriva lui, a zootehnistului, la minister, fiindcă şi el, înainte de a se fi accidentat cu motocicleta şi a fi cunoscut-o pe prietena sa de acum, sora din spital, stătuse de câteva ori de vorbă cu această secretară. Ducă-se dracului! O să se lase de meserie şi o să intre funcţionar undeva şi să-l scutească de distracţia de a păzi vitele colectiviştilor ca un caraghios, şi să le mai şi scoată din mlaştină cu tractorul şi să le plătească pe urmă ca pe cele bune. Dar unde să găsească postul acela de funcţionar, asta e problema!

Era linişte peste câmpie, în depărtare se vedea Bucureştiul, înapoi bolta fără obstacol. Băiatul înteţi zgomotele tractorului şi frânghia se întinse şi se făcu dură. El se uită înapoi o clipă, ca şi când ar fi fost la arat şi vroia să ştie ce fel de brazdă făcea în urma sa, acceleră şi deodată vaca ieşi cu picioarele dinainte, se răsuci gata să cadă pe spate şi scăpă din smârc.

- Perfect, zise inginerul agronom, eu zic să ne cărăm acuma cu ele la fermă cât mai e timp, altfel cine ştie ce mai pățim, dă trenul peste vreuna, sau o să ne pomenim cu toții în vreo groapă.

Inginerul agronom tocmai ocolea o astfel de groapă foarte adâncă în timp ce se uita în zare urmărind cu o privire parcă bănuitoare un tren de persoane care tăia câmpia cu un vuiet îndepărtat.

IV

- Iată că vine spre noi acuma un mesager, zise el fără să arate unde văzuse aşa ceva. Pe cine o fi căutând?

Un alt om părăsise într-adevăr ca şi Niculae drumul pavat care lega Capitala de şoseaua Bucureşti-Târgovişte, şi pe care treceau fără oprire automobile, dar şi oameni pe jos, şi o luase repede spre ei. Păceşilă Nicoleta se uită şi ea într-acolo şi când văzu, o expresie vie de încântare trecu peste chipul ei, urmată însă imediat de una de îngrijorare, cum ni se întâmplă când ne amintim deodată că am făcut cuiva un pocinog.

- Ia ține, nea Checiule, zise predându-i brigadierului bâta. Şi ferindu-se de bolovani porni în întâmpinarea necunoscutului.

Era logodnicul despre care îi povestise anul trecut lui Niculae, medicul veterinar Hâncu... Îi dăduse întâlnire pentru azi la prânz la mătuşa ei acasă...

- Trebuia să-mi spui că nu vrei să te întâlneşti cu mine, nu să mă faci să viu degeaba să te caut acasă, o întimpină el cu o expresie brutală şi întunecată.

Păceşilă Nicoleta nu se supără însă, ştia că aşa arăta el de obicei. Când bagi mâna până la umăr în născătoarea unei vite e greu să-ți păstrezi o înfățișare suavă.

- N-am ştiut, răspunse fata, credeam că mă întorc la prânz acasă...

- Şi ce, fără tine nu puteau văcarii să vadă de vite?

Se vedea că el îşi şi făcuse o părere: ea fugise de el, nu vroise să petreacă împreună Paştele.

- Nu sunt văcari, răspunse ea.

Şi deodată nu-i mai dădu nicio explicație. Dacă venise cu părerea asta, atunci de ce mai venise?

- Nici măcar nu spui că ai uitat, rupse el tăcerea.

Adică nici măcar nu vrea să-şi ascundă intențiile printr-o minciună civilizată, de formă, ca să atenueze fondul pe care nu era atât de prost să nu-l înțeleagă.

- Ba nu, zise fata, şi din protestul ei se înțelegea că ba da, dar n-am putut veni, n-a avut cine...

Şi îi explică ce se întâmplase.

- Ei şi?, zise medicul veterinar, o vită poate să stea şi o săptămână fără să mănânce şi nu i se întâmplă nimic. Se vede că ții mai mult la vite decât la mine.

- Țin la meseria mea, să fie clar. Cum puteam să le las toată ziua nemâncate? Răspund de ele!

- Zi mai bine că ai uitat.

- Dacă ții aşa de mult...

- Eu nu țin, dar mi-a spus mătuşă-ta că nu mi-ai lăsat nicio vorbă. Puteai să trimiți pe cineva sau să vii chiar tu, şi la nevoie să te întorci, şi veneam şi eu cu tine. Dacă asta era problema, n-aveam ce face, păzeam amândoi vitele, dar eram împreună. Aşa, ai preferat să te duci cu alții, mai adăugă el uitându-se duşmănos spre cei patru bărbați.

Uite că era gelos! Fata izbucni într-un râs care îi angaja spontan întreaga ființă, un râs subțire şi gâlgâitor, cu note adânci prin care țâşnea, nestingherită de nimic, marea bucurie şi nepăsare a vârstei, amestecate cu plăcerea că o altă ființă suferea pentru ea. E singurul moment când o fată nu poate fi nici

disprețuită, nici părăsită, căci râsul ei cristalin te-ar urmări şi în somn şi n-ai şti nici ce să-i faci şi nici cum să-l alungi...

- Mai bine bea un kilogram de gaz, zise el.
- Un kilogram de gaz? De ce?
- Aşa, când ajungi acasă spune-i mătuşi-tii să-ți dea duba, toarnă într-o sticlă şi bea.
- Şi eu care credeam că ai venit ca să mă vezi!

Era tot veselă, dar privirea îi sticlea: aşadar el n-avea s-o însoțească acasă. Venise deci numai ca s-o insulte şi să plece. Nu cumva nu mai vroia să se vadă împreună?

- Mai bine să ne despărțim, zise ea. Şi adăugă: Din clipa asta nu mai exişti pentru mine.

El o scrută cu duşmănie, îndelung, intens. Ce avea cu ea? Ce-i făcuse? Oricum, ea îi tăiase puntea şi chiar dacă mai avea ceva să-i plătească nu mai avea cum. Cine poate însă să calculeze dinainte ce efect pot avea asupra noastră cuvinte care ni se spun chiar dacă noi ne-am gândit la ele primii? Medicul veterinar Hâncu venise într-adevăr cu aceste cuvinte, „să ne despărțim", în sine, şi le spusese singur lui însuşi, dar auzite de la ea parcă nu mai aveau acelaşi înțeles. Chiar aşa, era adevărat că din clipa aceea el nu mai exista pentru ea? Mângâierile, îmbrățişările, strângerile de mână, şoaptele? Puteau fi şterse?

- Să-mi spui mie să beau un kilogram de gaz. Nu ți-e ruşine? zise fata. Ce, eşti țigan să vorbeşti aşa cu mine? Ce, crezi că am ajuns să mi se vorbească aşa? Dacă ai fi un băiat oarecare, aşi mai zice, dar ai aproape treizeci de ani, nu m-am aşteptat din partea ta, să fiu sinceră.

Între timp duşmănia bărbatului se stinsese şi acum parcă îi sorbea fiecare cuvânt de pe buze. Când eşti moralizat, eşti pe jumătate iertat. De ce era el furios? Ce speranțe îşi pusese în această zi şi fiindu-i înşelate se gândise la despărțire?

- Iartă-mă, îi zise, dar azi, nu ştiu de ce, am crezut eu că o să-mi spui că ne căsătorim. Mă aşteptam la un răspuns şi mama mi-a spus să te aduc seara acasă şi să vină şi mătuşă-ta cu unchiu-tău, pregătisem o masă. De fapt ne şi aşteaptă... Am stat la mătuşă-ta trei ore, crezând că te întorci, şi mi-am ieşit din pepeni când am văzut că nu vii. Pe urmă am luat-o spre ferma voastră şi acolo mi-a spus un paznic că ai plecat pe câmp, în direcția asta. Cu cine a plecat, l-am întrebat, şi el a rânjit aşa, ca un tâmpit, he, zice, s-a dus şi ea... Acum îmi dau seama că era beat.

- Deci maică-ta a pregătit o masă?

- Ai uitat? Te-am întrebat cu trei săptămâni în urmă când îmi dai răspunsul şi mi-ai spus că de Paşti, în ziua de Paşti.

- Am spus eu asta? se miră fata. Doamne păzeşte! De unde ai mai scos-o?

- Eram în parc la Mogoşoaia, şi eu te-am întrebat dacă n-ar fi bine să nu ne apuce concediul de vară necăsătoriți, ca să putem să plecăm împreună la mare.

- Da, am zis, acum îmi aduc aminte, dar gândul mi-era la tine şi la maică-ta, nu mi-era clar ceva şi de-aia am uitat ce ți-am spus. Acum mi-e clar: Nu-mi place maică-ta şi n-o să mă mut niciodată la tine.

- De ce nu-ți place mama?

- Trebuie să-mi placă?

Stăteau unul în fața celuilalt, sub soarele de mai, care coborâse demult în mijlocul boitei. Erau amândoi bronzați şi tensiunea la care îi supunea ciocnirea îi făcea şi mai tineri şi mai frumoşi decât erau.

Fata avea parcă şi părul ars de soare, arămiu cum era, piciorul cu genunchiul mic şi delicat (nu băuse ea oţet să şi-l păstreze astfel?), iar talia fragilă, ai fi zis că îi tremura vorbind. Medicul, în haine negre, cu guler alb şi cravată de mătase de culoarea mercurului, era înalt şi, fără să-şi dea seama, când îi vorbea încerca parcă să se facă mai mic aducându-şi braţele în faţă şi îndoindu-şi umerii.

- Hai să mergem, spuse ea văzând că vitele trec pe lângă ei, şi se adresă zootehnistului, colegului ei mai în vârstă, care se apropia: Ce fac eu cu brigada noastră, tovarăşe inginer? Mâine? Ce facem?

- Cu cine, cu ăia? O să aprob orice măsură o să crezi de cuviinţă că trebuie să iei, răspunse el şi adăugă: Faci ce vrei cu ei, domnişoară!

- Trebuie să-mi placă mama ta? şopti fata, când ajunseră la drumul pietruit şi o luară încet spre Mogoşoaia.

- Nu zic să-ţi placă neapărat şi dintr-odată, dar de ce să-i declari de la început război? răspunse bărbatul. Ce rău ţi-a făcut?

- De fapt nu mama ta nu-mi place, ci supunerea ta faţă de ea. Trebuie să alegi, ori eu, ori maică-ta. De ce a fost ea atât de sigură că eu o să viu în seara asta la voi şi o să rămân pentru totdeauna?

- Nu ea a fost, răspunse bărbatul, ci eu.

- Şi tu de ce ai fost?

- Fiindcă te iubesc.

- Cum mă iubeşti, când zici că să beau un kilogram de gaz?

El vru să răspundă, dar instinctul îl îndemnă că e mai bine să tacă. O jignise şi numai o tăcere vinovată a lui o putea împăca. Dar iată că tăcu şi ea, cu o expresie posomorâtă, în care se ghicea o îndârjire alimentată de gânduri a căror sursă nu mai putea fi ghicită. Era adevărat, nu-i plăcea mama lui şi existau puţine şanse să-l scoată de-acolo din casa părintească şi să-şi facă ei doi casa lor. Cu ce bani? Şi pe urmă el n-ar fi vrut, avea acolo trei camere ale lui, n-ar fi înţeles de ce trebuia să plece din ele când atâta lume ducea lipsă de locuinţă. Să se apuce să stea în altă parte cu chirie, când toată casa avea să le rămână lor, până la urmă, moştenire, cum s-o facă să înţeleagă aşa ceva? „Se poate sta şi într-o colibă, gândi fata din ce în ce mai posomorâtă, asta e, pot foarte bine să dorm şi să încep viaţa într-o coşmelie cu bărbatul pe care îl iubesc..."

- Mai bine ai fi sincer şi mi-ai spune că nici nu v-a trecut prin cap, ţie şi maică-tii, că n-o să viu eu diseară la voi. De soră-ta nu vorbesc, n-am nimic cu ea, deşi, ca să-ţi spun drept, tu o s-o ţii mai departe la facultate chiar după ce ne căsătorim... Rupe cu familia şi sunt a ta... Când îmi răspunzi la chestia asta, îţi spun şi eu cum e cu căsătoria. Până atunci, nu uita: pentru mine nici nu mai eşti. Adio!

Şi fata se îndepărtă, luând-o spre fermă, chicotind în sinea ei: „Să se termine odată, îşi spunea, până când o să vă mai bateţi joc de noi!?"...

Adică, aşa în general, bărbaţii... Se apropie de Niculae şi făcu drumul până la fermă cu el, care îi spuse că rămâne cu ea până o duce acasă...

V

La fermă Păceşilă Nicoleta nu-şi încheie însă la fel de victorios ziua. Nu ajunse bine, şi Checiu îi spuse că moş Anghel, în loc să fi venit la lucru, cumpărase cu suta aceea avans, pe care o obţinuse ea pentru el în ajun, de băut, şi se îmbătase lângă ghereta santinelei, unde îşi povestea răcnind isprăvile de aviator şi nedreptăţile pe care le suferise. Fata, împreună cu Niculae, o luă într-acolo şi îl găsi într-adevăr întins pe jos la picioarele soldatului. Toată veselia ei pieri în faţa acestui spectacol.

- Scoal' în sus, moş Anghel, nu ţi-e ruşine să te îmbeţi în halul ăsta, în loc să vii la fermă şi să-ţi vezi de treabă, mă laşi pe mine şi pe brigadier singuri! Alerg eu să-i fac rost de avans să aibă şi el de Paşti un ban în buzunar, şi el...

- Da, domnişoară, aşa e, sunt un beţiv, bolborosea moş Anghel, dar să ştii că am pilotat avioane, eu nu spun minciuni, să ştii de la mine. Ştii dumneata cine a fost Sadoveanu?... Eu cu Sadoveanu am mâncat la masă...

- Oi fi mâncat, să-ţi fie de bine, acum ridică-te, hai!

Şi fata nu-l lăsă până nu-l luă de acolo şi îl duse în dormitorul fermei. Bătrânul abia se ţinea pe picioare, şi nu înceta cu istoriile lui cu Sadoveanu şi Peneş Curcanul, întrebând-o pe protectoarea lui dacă ştie cine sunt ăştia... Când ajunseră în dormitor, fetei îi pieri şi ultimul strop de veselie cu care se ţinuse în picioare tot timpul zilei. Pe pat, sforăiau cu gurile deschise, ca nişte găuri urâte, cei cinci îngrijitori despre care nici Checiu nu ştiuse dimineaţa ce e cu ei. Zootehnista îşi aminti că şi pentru ăştia alergase să le obţină în ajun câte o sută de lei avans, deşi nu mai aveau dreptul. Erau băieţi cam de vârsta ei, n-aveau, ca moş Anghel, scuza unei vieţi scurse Dumnezeu ştie cum, ăştia le aveau pe-ale lor înainte, şi iată-i cum dormeau cu labele în sus, după o noapte petrecută prin paturile cine ştie căror femei fără căpătâi... Întoarse capul să nu-i vadă şi părăsi ferma.

Păceşilă Nicoleta ajunse acasă şi îşi luă la revedere de la Niculae, care o însoţise tăcut peste tot... Nu mâncă nimic şi vru să se culce. Nu se simţea obosită, ci împinsă de dorinţa de a dormi, vroia să uite. Lucrurile au importanţa pe care le-o dai. Nu e mare nenorocire că au lipsit nişte îngrijitori de la lucru, într-o zi de sărbătoare. Dacă ar fi altfel de oameni, n-ar fi îngrijitori, ce poţi să le faci? Era adevărat că avea mereu cu ăştia cinci tot felul de neplăceri, se legau de soldaţii din cantonamentul din apropiere, îi înjurau şi erau nu o dată prinşi şi bătuţi măr, trebuia să intervină ea să li se dea drumul... Îi spunea caporalului care îi făcea curte şi ăsta se înfuria, îşi strângea trupa şi minute întregi i se auzeau comenzile pe acolo prin cantonament. Culcaţi, drepţi, culcaţi, drepţi!...

Înainte de a adormi, mătuşa intră peste ea în odaie şi îi dădu amănunte despre vizita medicului veterinar, logodnicul ei... Venise cu flori în braţe şi la plecare era supărat, aşteptase, de, aşa cam de pe la douăsprezece până pe la trei! În văzul vecinilor le-a aruncat la gunoi!

- Ce? Întrebă fata.

- Florile, de! răspunse mătuşa.

- Bine, tanti, lasă-mă acuma să dorm! Îmi povesteşti mâine! Şi stinse lumina şi crezu că a şi început să viseze.

Când nu dormim căutăm un gând plăcut care să ne facă nevinovaţi, chiar dacă nu suntem. Dar când ne simţim jigniţi? Ce gând putem căuta? „Cum să arunce florile la gunoi?" se întrebă fata, şi în aceeaşi

clipă simți cum i se strecoară în inimă ca un sloi de gheață o adâncă jignire. „Cum a mai avut după aceea curajul să vină în fața mea și să spună că mă iubește? Ce nemernic!" Și Păceșilă Nicoleta făcu un efort de voință, îl șterse pe acest om din minte („dacă mai vine, i-arăt eu lui") și rămase liniștită în întuneric, așteptând somnul. Și deodată își spuse: „Ei nu s-au gândit deloc la mine când au lipsit. Da, au plecat, m-au lăsat singură și m-or fi înjurat între ei!" La acest gând, care i se păru în mod sigur adevărat, reapăru sloiul de gheață. „Adică de ce să mă înjure ei pe mine? Ce le-am făcut? Bine, acuma n-are rost să-mi mai sparg capul cu ei, trebuie să dorm. O să văd mâine. O să-i dau afară. Chiar așa mi-a și spus colegul meu: «Faci ce vrei cu ei, domnișoară, o să aprob orice măsură o să iei...» Da, așa o fi, dar ce e un îngrijitor? El face parte dintr-o categorie, angajezi alții, nu sunt la fel? Și atunci ce faci, îi dai pe urmă și pe ăștia afară? Ce-o să zică Gârboviceanu? «Ce faci dumneata acolo, domnișoară, nu știi să lucrezi cu oamenii? Nu ești bună la noi, du-te dumneata în altă parte.» Unde în altă parte? Trebuie să mă acomodez..."

Da, asta era clar, dar somnul nu venea și atunci își aminti că ori de câte ori i se întâmpla să se gândească la ceva plăcut... adormea de îndată. „Adică cum să mă acomodez? se pomeni întrebându-se indignată. Așa cum am făcut azi? Ba nu, îi dau afară, n-am nevoie de oameni care își bat joc! Le-arăt eu mâine!"

Păceșilă Nicoleta nu-și dădea seama că această hotărâre ea o lua fiindcă își simțea retragerea acoperită. Era un gând care nu ținea seama de ceea ce i se întâmplase azi cu logodnicul ei, căsătoria i se părea încă probabilă și ideea acomodării care o lua totdeauna înaintea intențiilor ei, ca o călăuză, n-o mai împiedica să gândească natural. „Îi învăț eu minte pe cei cinci zdrahoni nenorociți, să mă lase să fac eu ce trebuia să facă ei!" Și atunci avu sentimentul că mai e cineva care i-a vrut răul azi și o împiedica să doarmă. Era chiar el, logodnicul ei, care venise după ea pe câmp s-o insulte. Și deodată gândi: „Bine, dar el a venit să se despartă de mine și eu nici nu mi-am dat seama! Eteee! Așa, va să zică!" Dădu la o parte pătura de pe ea, aprinse veioza și se ridică în capul oaselor. „Ce proastă pot să fiu, își spuse. Ia să vedem, de ce a vrut el asta? Fiindcă nu m-a găsit acasă și a simțit că eu am uitat întrebarea lui. Ce importanță are o întrebare? Nu trebuie și ea pusă la timpul potrivit? Ce să fac? Am și eu necazurile mele, cum o să mă duc la el și să mă predau pachet pe mâna maică-sii și a soră-sii? Măcar dacă el ar fi de partea mea, dar uite că nu înțelege și vor fi trei și eu una singură. Unde am auzit că își va lăsa bărbatul pe mama și pe tatăl său și se va uni cu femeia lui făcând un singur trup? El tată nu are de vreo câțiva ani, dar în schimb maică-sa face cât doi bărbați. Unde mă duc eu dacă nu ne înțelegem? Mă întorc aici la mătușa mea? A, nu, mai bine pier în fundul Maramureșului. Una e să fii fată la rudele tale, și alta fugită de la bărbat. De ce te-ai mai dus la el dacă n-ai știut cine e?! Dar ce fac eu aici, la ce mă gândesc, caut o împăcare? Nu mă iubește, e clar! Și totuși, parcă se înmuiase pe drum, când am început să-l bestelesc. E băiat bun și te uiți la el cum încearcă să se facă parcă mai mic când vorbește cu mine. Dar cum să arunce el florile pe care mi le-a adus, ce vină aveam eu că n-am putut să-l aștept acasă? Am uitat, eram necăjită că m-au lăsat nenorociții ăia singură, în praful ridicat pe câmp de trei sute de vite, de mă dor picioarele de nu le mai simt. Da, asta e, eram necăjită, foarte necăjită, cu toate că râdeam, foarte necăjită, și-au bătut joc de mine, m-au pus să mă cert pentru ei, pe la contabilitate, să le obțin un

avans, şi a doua zi m-au părăsit. Iar el nici nu s-a gândit, nici n-a băgat de seamă. Mă, ce e cu fata asta, săraca, în ziua de Paşti, pe câmp cu bâta în mână, şi fugi, aleargă pe la S.M.T. să scoatem vaca cu tractorul din nămol. Nu, el aruncă florile şi vine la mine şi-mi spune să beau un kilogram de gaz. Ba, kilogram de gaz să beai tu şi să nu te mai văd în viaţa mea. Ţi-am spus că nu mai exişti pentru mine, chiar dacă o să vii şi o să-mi spui iar că eu sunt fata care îţi place... Cum o să te cred, când tu nu eşti în stare măcar să întrebi: Nineta, ce e cu tine, de ce eşti aşa de tristă? Un bărbat care nu e în stare să pună unei fete o întrebare ca asta, când ea e încă liberă, ce-o să facă după ce o s-o ia? Adio, Nineta!"

Era foarte clar şi se culcă la loc şi stinse lumina. Dar somnul tot nu-i venea. Una e ce gândeşti când ai lângă tine un bărbat, despre care îţi spui, privindu-l, că nu prea îl iubeşti, şi alta e când nu-l mai ai deloc, şi rămâi singură. Ce să faci, să stai singură, dar liberă, sau să-ţi pierzi libertatea, dar... A, nu, libertatea nu trebuie s-o pierzi decât dacă eşti fericită! „Da, aşi fi fericită să văd că fac ceva şi să nu mă necăjească nimeni, să ştiu că pot să dorm fără grijă şi dimineaţa să fiu veselă, să nu-mi pese! Dacă el mi-ar fi spus azi când a venit după mine: «Vezi-ţi de treabă, dă-i dracului», m-aşi fi măritat cu el şi n-aşi fi uitat niciodată cuvintele lui. Multe mizerii ale vieţii aşi fi îndurat şi mulţi copii aşi fi făcut numai cu gândul că el e alături de mine şi mă înţelege. Aşa, totul s-a sfârşit, iar acuma trebuie să dorm..."

Şi, fără să-l caute, îi veni un gând plăcut. Ce petrecere făcuseră cu toţii când îşi luaseră diplomele... Promoţia ei... Nu dormise trei zile şi trei nopţi, parcă fusese un vis... Se vedea dansând şi cântând fără încetare, fericită şi fără gândul la băieţi... Avea douăzeci şi unu de ani... Acum avea douăzeci şi trei. Era ingineră... Şi mâine avea să-i dea afară pe nenorociţii ăia care...

VI

Iar a doua zi dimineața, când o luă spre fermă, nici nu se gândi să renunțe la această hotărâre, cu toate că își dădea seama că numai o dată sau cel mult de două ori putea proceda așa. „Am renunțat eu la un bărbat care mă iubea și n-o să renunț la niște derbedei care își închipuie că pot să facă ce vor?" își spuse.

Îi găsi pe toți pe lângă vite. Băieții nici nu se uitară la ea, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Începu să-i strige pe nume, cinci din treisprezece.

- Afară! le strigă. Mergeți și câștigați-vă pâine în altă parte, unde o să găsiți oamenii care or să înghită să vă bateți joc de ei. Nea Checiule, scoate-i de-aici!

Și Păceșilă Nicoleta se duse să-i aducă la cunoștință și președintelui cele întâmplate la brigada zootehnică. Intră în birou, dădu bună dimineața secretarei, și vru să intre la președinte. Secretara însă îi tăie drumul:

- Ce cauți? zise ea.
- Vreau să intru la tovarășul Gârboviceanu. Am o problemă.
- Ce problemă?
- Vreau să-i spun să-mi angajeze cinci îngrijitori la ferma zootehnică.
- Fă o cerere și las-o aici la mine. Și nu-și feri deloc privirile.

„Nu e nicio glumă, de mine nu treci, parcă îi spunea, crezi că eu nu văd cum arăți? Numai pe mine trebuie să mă vadă el, nu și pe tine." „Uite că îl iubește, gândi și inginera. Și uite ce-i trece prin cap să facă!"

- Uite, îi zise, eu cerere nu fac, eu plec și o să spun acolo unde o să mă duc să mă repartizeze și din ce pricină am plecat.

Secretara s-ar fi zis că nici nu auzise, n-o speria câtuși de puțin amenințarea. „Riscul ăsta e mai mic decât cel pe care ar trebui să-l înfrunt dacă te-aș lăsa să intri înăuntru", parcă îi spunea ea. Nu era urâtă, dar te întrebai de unde o fi venit și ce fusese pe-acolo pe unde o cunoscuse președintele înainte de a o ridica în rang, fată de serviciu, chelneriță, mică vânzătoare?

„Ce să fac? se întrebă inginera zootehnistă ieșind din sediul cooperativei, să plec sau să stau? Nu, nu plec, o să-i cer colegului meu agronom, care e și secretarul organizației, să mă ajute și să-mi aducă alți îngrijitori. La urma urmei, lui i-a făcut odată hârtie la minister tovarășul Gârboviceanu, a doua nu mai contează, dacă nu l-a dat afară până acum înseamnă că are el pe cineva acolo care îl susține!"

Și această gândire, ca o mică șotie, o înveseli atât de tare pe fată, încât se pomeni, ca într-o recreație, sărind de două ori la rând într-un picior. Vru să sară și a treia oară, dar brusc îi țâșniră lacrimile și lumina soarelui care inunda câmpia i se împăienjeni înaintea ochilor...

În aceeași dimineață Niculae se sculă și se duse la comitetul regional de partid, care își avea sediul în Capitală, și ceru o audiență primului secretar. Acesta îl primi, nu fără uimire.

- Dacă poți să mă sprijini să activez iar, aproape de tine, să știi că e pentru mine momentul, zise Niculae. Nu-mi cere, adăugă el, uitându-se drept în ochii fostului notar din Siliștea, explicații amănunțite, îți dau una singură... La noi e încă multă dezordine și sunt oameni pe umerii cărora apasă poveri prea mari și nimeni nu-i ajută...

- Ai dreptate, spuse fostul notar după ce îl cercetă pe Niculae foarte atent. Ai dreptate, aşa este, repetă el. Merită să te angajezi să-i ajuți... Poate o să-mi povesteşti, când o să vrei tu, cum ai ajuns la concluzia asta pozitivă... În orice caz, simt, după indignarea ta stăpânită, că ceva recent, proaspăt, ți-a trezit vechea credință... Eşti foarte hotărât... Mă bucur... Bine, încheie el, sper, adică nu, sunt convins că vei fi ales în activul comitetului regional, o să te susțin... Pe lângă faptul că ai mai fost activist şi te-ai înscris în partid încă din primele zile ale ieşirii noastre din ilegalitate, mai eşti şi specialist în probleme agricole...

După care fostul notar tăcu. Se vedea că chiar dacă nu ştia bine ce i se întâmplase prietenului său acum, ceva dinainte tot aflase... Îi puse mâna pe umăr şi îl încurajă cu o strângere mută... Apoi îl invită la el acasă, la prânz, în familia sa, să ia masa împreună, lucru care aduse în privirea lui Niculae o licărire intensă din vechea lor prietenie...

MARIN PREDA DESPRE *MARELE SINGURATIC*

*

REFERINȚE CRITICE

Marin Preda despre *Marele singuratic*

Fac o referire la proaspătul meu roman *Marele singuratic* şi trimiterea mea nu înseamnă că faptul este autobiografic. E vorba de nişte întâmplări pe câmp ale lui Niculae Moromete, pe care el i le povesteşte iubitei lui, Simina. Niculae arată cum s-au născut în el sentimentul şi dorinţa de a întemeia o nouă religie.

Mai târziu, când ea îi reproşează că de ce stă în grădină şi consideră că pentru asta s-a născut, el îi răspunde că îi e foarte plăcut să se gândească la acel moment al copilăriei, când a avut pentru prima oară acea revelaţie şi că trăieşte cu acea revelaţie tot timpul, la masă, pe stradă, la muncă, revelaţia de-atunci fiind, ca să spun aşa, unul dintre pilonii vieţii sale interioare. Puţin importă dacă acest lucru o să-l pună vreodată în practică - s-ar putea să-l pună - el ştie, însă, că există această posibilitate, că profetul poate să treacă la profeţii (cât timp suntem tineri şi viitorul este în faţa noastră, nu e nicio grabă), dar poate trăi şi fără s-o facă, păstrându-şi secretul vieţii lui. Eu am imaginat pentru eroul meu această taină. Actul de creaţie este rezultatul vieţii interioare secrete a scriitorului. Nu se mai ştie - şi nu mai ştie nici el exact - dacă ceea ce povesteşte i s-a întâmplat lui cu adevărat, dacă şi-a imaginat numai, sau dacă e vorba de un amestec de fapte reale cu cele închipuite. Este imposibil de făcut o delimitare între viaţa imaginară, creată şi exprimată într-o carte, şi cea trăită de scriitor. [...]

Dacă ne referim la faptul că structurile sociale moderne sunt foarte prezente în vieţile indivizilor, aş fi ispitit să spun că scriitorul este mai liber faţă de ele decât alţi inşi, cu alte profesiuni. Asta e adevărat, dar pe alt plan libertatea îl lasă singur în faţa unei mari responsabilităţi. Ce să facă el cu această libertate? Cum s-o folosească? În *Marele singuratic* există aceste idei, exprimate de eroina mea, pictoriţa, care spune la un moment dat că o viaţă întreagă a tânjit după inspiraţie. Ea a fost o pictoriţă care, deşi n-a încetat să picteze, niciodată n-a dat peste ea inspiraţia. În momentul în care dă, nu-şi pierde capul, nu

se culcă pe urechea cealaltă, nici nu face gesturi groteşti de entuziasm, ci, pur şi simplu, cu un fel de fanatism, cu un sentiment că nu se poate şti cât o să țină această stare, se apucă de muncă şi munceşte atât de mult, încât moare. Personal, nu consider că e o idee atât de clară, încât să nemulțumească pe un cititor care ar dori ca nu toate misterele să se dezvăluie deodată, dar e destul de clară ca să fie înțeleasă şi apreciată cu sens polemic la adresa artiştilor care, când au inspirație, petrec de bucurie că o au, iar când n-o au, petrec de tristețe că n-o au. Deci, scriitorul, artistul e mai liber față de inspirație, pe care trebuie s-o servească şi să fie la înălțimea ei.

Marin PREDA în dialog cu Florin MUGUR, în *revistnArges,* nr. 7,1972

R.: Revine, în alt fel, probabil, tema din *Marele singuratic.* Cum se reflectă epoca în romanul dumneavoastră?

M.P.: Epoca este prezentă şi determinată, căci, aşa cum am mai spus, romanul realist este legat de istorie, descrie oameni implicați în evenimentele vieții social-istorice. Or, aceşti oameni sunt chiar eroii romanului.

R.: Dumneavoastră vorbiți de eroi în timp ce alții prevestesc „dispariția" personajului literar. Ce credeți?

M.P.: Eu cred că personajul nu poate să dispară, câtă vreme eroii mei sunt oameni implicați în evenimentele vieții sociale şi intime. Personajul literar nu poate să dispară nici chiar dacă autorul ar dori, pentru că, în ultimă analiză, el însuşi, scriind, este personaj. Însă este probabil vorba despre „dispariția" personajului manevrat de scriitor, ceea ce dăunează chiar realismului. În orice caz, acest gen de personaj nu mai are ponderea de altădată. Autorul scrie dorind să dea maximă autenticitate personajelor, care evoluează în ficțiune. A apărut, cu alte cuvinte, o nouă convenție în virtutea căreia eroul, personajul, este mai liber în mişcările sale, iar cartea face impresia că este povestită la persoana întâi, chiar dacă povesteşte un autor. Aceasta este tot o convenție, dar născută din dorința de autenticitate: cartea rămâne a unui scriitor care a cules mărturiile despre eroul său, despre viața lui socială, politică, intimă. Nici n-ar fi ceva aşa de nou, întrucât în secolele trecute au înflorit, cum ştim, romanele epistolare în care eroii vorbesc ei înşişi, singuri, prin scrisorile pe care le scriu. În noua

convenție, epistola este înlocuită prin simpla şi directa mărturie a eroului, ceea ce măreşte sugestia de autenticitate. Pe de altă parte însă, toate acestea nu înseamnă că romanul construit obiectiv, balzacian, nu mai este de conceput: se pot foarte bine scrie şi s-au scris cărți mari în acest stil, în care scriitorul este omniscient. Doar că noua convenție vine să zgâlțâie puțin această credință a scriitorului omniscient că, într-adevăr, le ştie el pe toate. În aparență, noua convenție pune scriitorul într-o situație mai modestă, dar, de fapt, şi mai convingătoare, întrucât el rămâne cel care a imaginat totul, dar o face cu efecte mai nuanțate şi mai credibile. Căci romanul este, cum spuneam, expresia acelei presiuni a experienței sociale şi intime a scriitorului, a epocii lui.

Marin PREDA intervievat de Constantin STĂNESCU în *Scânteia,* **nr. 11660,1980**

Referințe critice

Marele singuratic este, de fapt, o reluare a *Morometilor.* Această reluare, care nu poate să surprindă, cuprinde şi puntea spre volumul sau volumele viitoare ale ciclului. Va realiza oare romancierul o „comedie umană" a vieții rurale româneşti? Neputând da noi un răspuns la această întrebare, ne mulțumim să constatăm că prin talent, prin cunoaşterea profundă a satului şi a oamenilor lui, prin dragostea acaparatoare care-l ține legat de această lume, Marin Preda este scriitorul român cel mai în măsură să o facă. [...]

Scriitorul mărturiseşte, în mai multe locuri din *Imposibila întoarcere,* cât de mult l-a obsedat lumea primului volum din *Morometii.* Din această cauză, timp îndelungat, n-a putut lucra la cel de-al doilea volum, incapabil de a se debarasa de modul de a gândi al personajelor sale, ceea ce-l împiedica să le urmărească destinul în contemporaneitate. [...] Depăşirea acestei crize s-a înfăptuit în volumul al doilea din *Morometii,* scris după *Risipitorii,* şi în *Marele singuratic.* Scriitorul nu va căuta decât o împrospătare a viziunii, pentru că tema, în ciuda oricăror previziuni sceptice, [...] n-a considerat-o niciodată epuizată. Marin Preda găseşte în zona aceasta crepusculară din *Morometii* şi din *Marele singuratic* un inepuizabil material tragic. Marele singuratic nu-i numai Niculae Moromete, decepționat şi izolat de o criză politică, deşi ispita de a face din această carte un *Bildungsroman* este greu de înfrânt, ci țăranul asupra destinului căruia meditează eroul cărții, care se împărtăşeşte dintr-o experiență directă, învăluită şi apăsată de figura copleşitoare a tatălui. [...]

Prezentul în care trăieşte Niculae Moromete şi amintirile care îl trag mereu spre trecut imprimă romanului o compoziție specială. Marea temă a timpului, pe care o descoperă în *Morometii,* curge într-o albie epică în care curenții amintirii provoacă mari întoarceri şi creează noi unghiuri de introspecție. Romanul împleteşte mereu

două fire: trecutul dominat de imaginile care vin din lumea lui Ilie Moromete şi prezentul care înseamnă pentru Niculae în primul rând iubirea pentru pictoriţa Simina Golea. Provocat de Simina, el îşi rememorează, treaptă cu treaptă, în povestiri mai mult sau mai puţin independente, viaţa. Aceste secvenţe retrospective, în care romancierul alternează poezia cu pagina realistă şi candoarea cu violenţa neştiutoare, ne reţin atenţia în primul rând. [...]

Celălalt fir epic, care nu mai este al amintirii, ci al vieţii prezente a eroului, nu este mai puţin interesant. Romanul de dragoste dintre Niculae şi pictoriţa Simina Golea ne introduce într-un mediu cu totul diferit. Scriitorul îl imaginează cu intenţia de a lărgi obiectivele polemicii sociale şi estetice pe care o întreprinde. Va găsi chiar prilejul de a plasa şi un mic roman poliţist, într-o paranteză largă a celui de dragoste, cu suspansurile genului, dar mai ales cu o foarte ascuţită poziţie critică faţă de abuzurile din timpul când funcţiona „mecanismul simplu al represiunilor", care oferea o „tristă comedie" a dreptăţii. Cât priveşte romanul de dragoste propriu-zis, pe care nu-l vom urmări în peripeţiile sale, ne simţim tentaţi să observăm doar că Marin Preda pare preocupat şi aici de apărarea independenţei de gândire faţă de asaltul sentimentelor. [...]

Pe aura unui mit care se destramă, lumea Moromeţilor, Marin Preda a imaginat în *Marele singuratic* un roman cu multiple sensuri simbolice, care comunică, cu o evidentă participare lirică, lucruri esenţiale despre om, despre iubire şi despre adevăr.

Al. ANDRIESCU, „Destinul unui personaj", în *Convorbiri literare,* **nr.6,1972**

În universul moromeţian, noua carte a lui Marin Preda se reintegrează nu numai ca roman al fiului, ci şi ca roman al tatălui, prin reapariţia, neaşteptată şi oarecum postumă, a lui Ilie Moromete. După cum se ştie, marele personaj îşi încheiase ciclul în volumul al doilea al *Moromeţilor.* Reluarea lui devine posibilă prin situarea întâmplărilor legate de Niculae Moromete într-un interval de timp anterior cu puţin momentului extincţiei tatălui, deja narat. Prin această devansare a deznodământului în volumul al doilea al

Moromeţilor [...] minunea resurecţiei artistice a eroului se produce aici, acum, de-a lungul a câtorva zeci de pagini extraordinare, dintre cele mai bune ale scriitorului. Ilie Moromete din *Marele singuratic* nu se suprapune însă peste cel din *Moromeţii II.* Repetiţia este exclusă prin retrospectivă. Imaginea „moşneagului" este efemeră în acest nou roman al lui Marin Preda; se constituie însă, fixându-se pentru totdeauna în retina noastră, imaginea, mai puţin cunoscută, a „flăcăului". Un Ilie Moromete de douăzeci de ani, foarte deosebit de bărbatul matur de mai târziu pe care îl cunoaştem atât de bine, ni se înfăţişează învăluit într-o tăcere grea, ce pare tuturor definitivă, consfinţită într-o poreclă elocventă: Mutul. Oralitatea fascinantă a personajului va ţâşni deci dintr-un strat de adâncă tăcere. Ilie Moromete se împărtăşeşte astfel din miracolul marilor elocuţii, o vreme încleştate în infirmităţi şi muţenii. Trăsături noi vin să se adauge unui portret ce părea complet. Taciturn,

solitar, meditativ, tânărul Ilie Moromete ni se înfăţişează ca o enigmă. Printr-un paradox al adevăratei creaţii, nota de mister luminează însă şi mai adânc individualitatea strânsă a marelui personaj.

Pe cine desemnează atunci cuvintele ce dau titlul noului roman? În chip explicit, şi în planul principal al naraţiunii, pe Niculae, în chip mai ascuns şi într-un plan episodic (dar nu secundar), pe Ilie Moromete. O ereditate decisă urcă din tată în fiu. Solitudinea (implicând tăcerea) devine pentru „Moromeţi" o vocaţie de familie, cel puţin într-o anumită fază a evoluţiei lor spirituale, de iniţiere, de fundamentare a principiilor. [...] Singurătatea reprezintă o fază de tranziţie în procesul metamorfozelor moromeţiene. Un Moromete adevărat a fost sau va fi cel puţin o dată în viaţă un mare singuratic.

Valeriu CRISTEA, „«Parabolele» lui Niculae Moromete", *in Luceafărul,* **nr. 10,1972**

„Marele singuratic" este Niculae Moromete, cel care în cartea-întâi a vieţii familiei sale alerga după Bisisica, oaia afurisită, iar în a doua apărea sub chipul unui tânăr activist de partid. [...] Noul roman izolează tocmai un episod din anii de singurătate. E un fapt că fostul activist persevereză într-o izolare voită, refuză, când i se propune, să revină la o existenţă mai dinamică. Dinadins, probabil. Faptele expuse în carte sunt lăsate să se consume într-o imprecizie istorică paralelă foarte exactei situări geografice. [...]

Marele singuratic nu continuă, aşadar, volumul al doilea din *Moromeţii.* I se intercalează sau, mai curând, e un roman independent. Şi Niculae, şi alte personaje care provin din cărţile precedente se definesc suficient prin comportamentele şi mişcările lor sufleteşti desfăşurate aici. [...] Episodul singurătăţii lui Niculae Moromete vine să integreze un nou element viziunii unei umanităţi în încleştarea cu timpul. [...]

Roman-biografie, asemenea *Intrusului* (chiar dacă aici e vorba doar de un fragment biografic), *Marele singuratic* devine, ca şi acela, de altfel, un roman-problemă prin meditaţia insinuată în istorisire. Căutând înţelesul spectacolului montat în spaţiul său, distingem două puteri antagonice: timpul care macină şi natura, în speţă natura umană, care se împotriveşte acestei măcinări. Raportul de forţe se află în evidentă favoare a timpului, el dispunând în chip absolut de condiţia biologică a fiinţelor şi modelându-le, de asemenea, decisiv condiţia istorică - pe când omul posedă o unică armă: înţelegerea. [...]

În general, ceea ce dă gravitate romanului e meditaţia. Creaţia de viaţă rămâne sumară, personajele, inclusiv autorul principal, nu au pregnanţa celor din volumele anterioare ale ciclului. Prin latura sa estetică însă (ce absoarbe şi observaţia psihologică), prin caracterul problematic, *Marele singuratic* devine cuceritor. [...] Romanul pune întrebări, caută soluţii, stimulează cugetul. Problemele lui Niculae Moromete sunt implicit ale lumii noastre, ale timpului pe care îl traversăm, sunt într-un fel sau altul probleme ce ne angajează pe toţi. De aici, actualitatea cărţii. Ca toate scrierile lui Marin Preda, şi noul său roman se situează între operele care, aducând în dezbatere cu îndrăzneală şi simţ de răspundere preocupări majore, înfăţişând realitatea fără înfrumuseţări sau desfigurări, incorporând pozitivul şi

negativul unor viziuni dinamice, sporesc valorile realiste şi dimensiunile umanismului literaturii române contemporane.

Dumitru MICU, „Marele singuratic", în *Scânteia,* nr. 9137, 1972

Este probabil că *Marele singuratic* încheie ciclul *Morometilor.* Fără a aparţine seriei propriu-zise, nu este imposibil de gândit că la acest ultim roman se referea Marin Preda într-un interviu mai vechi, spunând că urmează a scrie o continuare a *Morometilor.* Putem de asemenea hazarda: *Marele singuratic* era o carte necesară şi aşteptată în creaţia lui Marin Preda, va trebui să gândim toată opera sa din perspectiva ei, ca dintr-un punct privilegiat. [...] Drumurile mari ale lumii *Morometilor* au fost străbătute până acum, n-a mai rămas netratat niciun destin semnificativ. Nu este întâmplător că scriitorul a lăsat la urmă pe Niculae, personajul său cel mai drag, figura cea mai luminoasă din primul volum. Niculae întruchipa aspiraţiile cele mai intime ale povestitorului şi „tema" lui. [...] *Marele singuratic* reprezintă un act de temeritate artistică, elaborat cu multă grijă şi acompaniat în contrapunct de *Imposibila întoarcere,* cartea de publicistică a autorului. Chiar dacă scriitura nu este, pe alocuri, la fel de precisă ca în celelalte cărţi, putem găsi în *Marele singuratic* exemple de rafinament stilistic şi compoziţional încă neatinse de Marin Preda până acum. [...] *Marele singuratic* a fost o carte îndelung elaborată, chiar dacă nu conştient, problematica ei a fost gândită de autor cu un sentiment de participare încă neîntâlnit în opera sa. [...] Importanţa acestui roman în întreaga creaţie a lui Marin Preda poate fi estimată prin împrejurarea incontestabilă că tot ciclul a devenit imposibil de înţeles în afara lui, că aruncă o lumină esenţială asupra volumelor din *Morometii. [...]* De asemenea, *Marele singuratic* trebuie parcurs cu toate cărţile lui Preda pe masă, ponderea lui şi toată plasa de antinomii din conştiinţa lui Niculae, diferitele motive, enunţate uneori succint, rămase neexplicate, îşi găsesc sensurile numai în contextul întregii opere. Aşa stând lucrurile, critica noastră va trebui să se obişnuiască: Marin Preda a încetat de a mai fi obiect de cronică literară, cărţile lui nu mai pot fi discutate independent. Ca orice autor cu univers artistic constituit, el se pretează numai la dezbateri mai ample şi mai bogate în consecinţe pentru toată lumea. [...]

Marele singuratic este romanul „tematic" al autorului (folosim termenul în sensul uzitat de Northrop Frye pentru tipul liric, pentru relaţia directă dintre public şi autor, indiferent de travesti). Este reluat aici motivul umanităţii perfecte, al refontei morale, în numele unei noi religii. [...]

Marin Preda s-a situat cu ***Marele singuratic*** în zona proximă a marii creaţii. Detaşarea lui de Niculae, de personajul cel mai drag al autorului, ascunde un sâmbure de extraordinar dramatism, este o rupere de sine dureroasă şi care nu va rămâne fără consecinţe. Marin Preda a avut puterea de a scrie în plină forţă creatoare o carte reprezentativă şi ostilă

autorului ei, cartea despre care bănuim că însemna în conștiința lui un fel de carte a „vieții" sale de artist și om social.

Aurel-Dragoș MUNTEANU, *Opera și destinul scriitorului,* **Editura Cartea Românească, București, 1972, pp. 197-201**

Marele singuratic este, la prima vedere, ceea ce se numește îndeobște un roman de dragoste. Dar el nu este numai atât, dacă precizăm că iubitorul de solitudine este Niculae Moromete, pe care îl părăsisem la sfârșitul celui de-al doilea volum al ***Morometților*** într-un moment dificil. În tentativa lui de a clădi, alături de fostul notar și de alții, o „nouă religie", el întâmpină neașteptate obstacole. Tânărul activist constată că nu totul se desfășoară la fel de simplu ca în discuția avută de mult cu notarul pe terasa cârciumii lui Valache. El înfruntă critica vechilor liberali răspunzându-le adesea disprețuitor, ca și tatălui său, pe care-l găsește incapabil de a înțelege complicatul mecanism al proiectului de fericire pe care-l presupune „noua religie", dar nu întârzie să constate contradicții în chiar cadrul proiectului desfășurat și pus în aplicare. [...] Prin încrederea nemărginită într-un proiect și prin dezamăgirea inevitabilă, Niculae Moromete repetă, la altă scară și pe un plan de intelectualitate mai acut, tipica experiență sufletească a eroului morometian. [...] Realitățile contrazic în cele din urmă utopiile și Niculae se interiorizează, intră într-o perioadă de mutenie și de stare vegetativă. Drama pe care o trăiește este o dramă de cunoaștere. [...] ***Marele singuratic*** e un roman închinat integral abstragerii din lume a eroului și, în același timp, o demonstrație că abstragerea este imposibilă. [...]

Marele singuratic are în ciclul morometian valoare de addenda. Evenimentele din ***Morometții*** sunt privite retrospectiv dintr-un alt unghi decât acolo. Dacă primul volum înregistra o optică care era în aceeași măsură a eroului și a naratorului, iar în cel de-al doilea exclusiv optica naratorului, în *Marele singuratic* optica e a martorului și, ulterior, a eroului principal al întâmplărilor, adică a lui Niculae Moromete. *[...] Marele singuratic* are rolul unei acolade finale, care strânge toate firele și luminează toate înțelesurile. Copilăria lui Niculae nu mai pare atât de lipsită de nimbul mitic, cum părea din aspra narațiune a *Morometților.* Amintirile lui Niculae Moromete conservă o viziune mitizantă a lumii rurale. Chipul tatălui, al mamei, fraților și surorilor sunt înconjurate de aureola apoteotică a amintirilor sacre. Înțelegem, apoi, de ce copilul refuză violența și se izolează, pentru ce psihologia lui intră pe un drum care-l singularizează definitiv.

Mihai UNGHEANU, *Marin Preda - vocație și aspirație,* **Editura Eminescu, București, 1973, pp. 83-86**

În literatura română, Marin Preda se află în aceeași situație cu Tudor Arghezi, opera lui refuzând orice tentativă de clasificare și sustrăgându-se oricărei formule; cel mai însemnat dintre scriitorii perioadei postbelice, comparabil cu prozatorii de frunte ai veacului, este

izolat în peisajul literar actual, respectându-se încă o dată una dintre ineditele trăsături ale literaturii noastre - apariţia intermitentă a unor mari personalităţi creatoare care se situează în afara epocii în care trăiesc, pe care o subordonează prin impunerea forţată a unor modele generatoare numai de epigonism, fiindcă individualitatea lor este prea puternică pentru a putea fi urmată; semn de adaptare a forţelor spiritualităţii naţionale la ritmul sincopat al istoriei, prielnic doar izbucnirilor şi excepţiilor, mai puţin mersului continuu. [,.,]

Prin *Marele singuratic* se continuă într-un fel neaşteptat ciclul romanului *Moromeţii,* reluându-se un fir epic acolo rămas în suspensie: existenţa lui Niculae în intervalul dintre demiterea şi reintegrarea lui în funcţia de activist. *Moromeţii* se încheie cu participarea lui Niculae la înmormântarea tatălui său, când fiul poartă din nou însemnele puterii; în *Marele singuratic* sunt descrise evenimentele petrecute imediat după excluderea din activul raional. Fostul instructor lucrează la o mare grădină, lângă Bucureşti, concomitent urmând cursurile Facultăţii de horticultură, pe care o absolvă chiar când începe acţiunea romanului. Personaj secundar în

Moromeţii, Niculae devine acum protagonist, dar această modificare poziţională nu are consecinţe deosebite: deşi prezenţa bătrânului Moromete este episodică, adevăratul „mare singuratic" el este. Complexitatea lui Niculae este mai mult atribuită decât reală, insistându-se, pentru compensaţie, asupra laturii exterioare, spectaculoasă, a vieţii horticultorului, cartea fiind bogată în situaţii ieşite din comun (o crimă, o iubire încheiată tragic, scene din viaţa artistică) care au funcţia de a dirija destinul eroului. Însă mai revelatorii decât acele întâmplări - rezolvate într-un fel excesiv de precis, matematic determinante pentru evoluţia lui Niculae - sunt părţile de evocare, unde „stilul amintirii", caracteristic pentru Marin Preda, se eliberează din nou, atingând apogeul. Transfigurate de o puternică memorie afectivă, copilăria miraculoasă a lui Niculae, luminată de conştiinţa singularităţii dată de credinţa într-o vocaţie excepţională, şi figura fascinantă a bătrânului Moromete, căruia i se dezvăluie marile resurse sufleteşti pe parcursul unei iubiri târzii, sunt imagini de o forţă copleşitoare ale unui paradis pierdut. Trecute prin amintire, faptele capătă o existenţă nouă, se însufleţesc de o viaţă misterioasă al cărei izvor este sentimentul atotputerniciei gândirii. [...]

Fundamental lirică şi idealistă, opera scriitorului are caracteristică tocmai absenţa elementelor lirice şi idealiste: facultatea esenţială este puterea de a uni observaţia cu reflecţia şi de a transfigura afectiv materialul epic, printr-un stil al amintirii căruia îi este proprie fuziunea intimă dintre confesiune, invenţie şi moralism. Literatura lui Marin Preda este expresia unei conştiinţe suverane: prin el, proza românească iese definitiv din zona sentimentalismului şi a ilustrativismului.

Mircea IORGULESCU, *Rondul de noapte,* **Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974, pp. 230, 253-256**

Marin Preda are darul de a se aşeza mereu într-o relaţie de aparentă contradicţie nu numai faţă de literatura de ambianţă a unui moment, dar şi faţă de propria sa operă. În fond, care e principiul ce ordonează apariţia *Risipitorilor* după *Moromeţii I,* a *Moromeţilor II* după *Risipitorii,* a *Intrusului* după *Moromeţii II,* a *Marelui Singuratic* după *Intrusul?* Explicaţii de ansamblu există, pe unele le-a oferit prozatorul însuşi. El intenţionează acoperirea literară completă a unei suprafeţe istorice şi a unei mentalităţi sociale ce a suferit mari modificări în ultimele decenii. Aşadar o voinţă de epuizare, în succesiune pur cronologică, a datelor şi faptelor caracterizând cel mai mobil şi mai agitat timp din istoria românească. Pe de altă parte - tentativa scriitorului de a-şi depăşi vocaţia imediată şi performanţa de succes sigur, prin cucerirea acelei voci auctoriale, care crede a avea de spus lucruri mult mai importante decât cele dictate de memorizarea perfectă a timpului de fericită coincidenţă cu sine şi cu lumea pierdută a copilăriei. [...]

Mereu nou faţă de sine, dar ascultând de imperativele secrete şi constante care îl determină să varieze la maximum situaţiile pentru a-şi supune la probe esenţiale personajul, Marin Preda scrie ***Marele singuratic*** într-o manieră neobişnuită sie, ca pe un roman ideologic, roman-eseu. Dificultăţile şi izbânzile vin tocmai de la formulă. Romanul trebuie luat drept ceea ce este şi ceea ce vrea să fie. Să-i discutăm aşadar ideile, care, ele, ies aici în prim plan. Rămase, printr-o relativă insuficienţă a concretului epic, simple şi direct expuse, ele sunt aici mai bine subliniate ca oriunde, nu doar formulând o ideologie coerentă, dar dezvăluind surprinzători noduli tensionali, care altădată fuseseră estompaţi de materialitatea triumfătoare a desăvârşitului literar. [...]

Niculae Moromete ascunde sub o aparenţă modestă şi insignifiantă vocaţia unui profet. Dacă el a încercat odinioară schimbarea lumii prin intervenţii directe şi şi-a asumat viaţa trăită prin iubire, iar acum s-a retras într-o expectativă vigilentă, asta nu înseamnă că existenţa sa e separată etanş în faze de participare şi abstragere, perfect despărţite unele de celelalte. Structura dual㠹 a cursului existenţei s-a instalat ca dicotomie simultană, caracterizându-i fiecare moment al vieţii.

Personajul îşi constituie cel mai adesea doar pentru exterior o mască a neimplicării, a refuzului dur de participare, a necomunicabilităţii. El nu e doar anti-pathic, dar vrea să şi pară antipatic. Îndepărtează intolerant de la sine orice solicitare de simpatie, venind indiferent de unde. Manifestă o adevărată plăcere experimentalistă de a observa chinurile celuilalt pe care el însuşi le-a provocat poate, maculează chiar impulsurile de tandreţe care îl împing silnic spre femeia iubită. [...] Dar dincolo de această platoşă impenetrabilă [...] monologul mental al personajului păstrează permanent căldura înţelegerii şi promptitudinea simpatiei. [...]

Dar nu e aceasta însăşi condiţia ideală a justiţiarului, a profetului, a întemeietorului de noi religii? El refuză de fapt să intre în conjuncturi particulare, care îl solicită prin imediatul lor, tocmai pentru a păstra integră şi nealterată capacitatea de a privi şi a cuprinde într-un înţeles general toate cazurile particulare. [...]

Marele singuratic se oferă spontan comentariului fragmentat şi fragmentarist pe care l-am preferat, pentru că romanul este în întregime alcătuit din asemenea nuclee de meditaţie, dispută şi alegere. Celor pe care le-am enumerat li s-ar mai putea adăuga şi altele: forţa cuvântului care aici nu mai ascunde, ci vrea permanent să atingă esenţele, relaţia dintre amânare şi nemurire, dintre artă şi eternitate etc. În fond, cartea e o lungă conversaţie, cu exemplificări, argumente, contraargumente, expuse pe două voci, care nu reprezintă atât două personaje, cât ipostazele semantice ale locutorului şi conlocutorului, schimbând între ei rolurile şi atitudinile. Dacă în *Morometii* autorul se vedea substituit şi anulat ca subiectivitate de către eroii săi, aici el este cel care li se substituie, vorbind de fapt în numele fiecăruia. Niculae şi Simina sunt doar formale propoziţii gramaticale ale unui aceluiaşi *eu.*

Magdalena POPESCU, Prefaţă la Marin Preda, *Marele singuratic,* **Editura Minerva, Bucureşti, 1978, pp. V-VII, XXIII-XXIV, XXXIII-XXXIV**

Marele singuratic (1972) aruncă o lumină retrospectivă asupra unui eşec politic; deşi e vorba de un vis spulberat, deşi Niculae, însingurat, abandonează cauza, spiritul nu se resemnează. Fostul activist nu are psihologie de învins. [...] Roman ideologic chiar, *Marele singuratic* se înscrie în albia problematicii umane veritabile, dovedind nu doar interes pentru istorie ci, mai cu seamă, grijă pentru transcrierea adevărului, aflându-i sensul, alungând forţele oarbe care pun stăpânire pe om şi teroarea care vine în valuri. Scriitorul, aflat „la capătul viu" al acestui maiestuos fluviu, are chiar obligaţii de grefier: „nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci Istoria?" [...]

Evident, ***Marele singuratic,*** deşi e construit în jurul avatarurilor lui Niculae, un fanatic al ideilor, resimte subteran prezenţa personajului ordonator al întregii proze prediste: Ilie Moromete. În împrejurări dramatice, fiul recurge la soluţia de existenţă a tatălui, adevăratul singuratic al Operei: abstragerea din lume, intrarea în apatie. Forţa contemplaţiei, tipic moromeţiană, reveria, fortifică „disciplina singurătăţii" în voita izolare pe care şi-o oferă eroul; pentru o existenţă însetată de adevăr căutând finalitatea proprie omului politic, nu speculaţia gratuită conduce la clarificări. Niculae este un solitar neatins de mizantropie, cavaler al unui sentiment; grădina retragerii sale nu e „un loc otrăvit", ci, o etapă, „marele singuratic" încercând să comunice prin dragoste.

Adrian Dinu RACHIERU, *Marin Preda - omul utopic,* **Editura Eminescu, Bucureşti, 1996, pp. 94-95**

Cu ***Marele Singuratic*** (1972), Marin Preda revine la romanescul tradiţional (istoria unui destin, prezentarea mediilor sociale, conflict moral, intriga sentimentală etc.) cu o experienţă nouă, totuşi, în ce priveşte tehnica epică (eseul pătrunde masiv, naraţiunea este din când în când spartă) şi cu dorinţa de a trata din unghiul său de vedere o problemă dezbătută de toată literatura modernă: raportul dintre personalitatea individului şi determinismul istoriei. Tema mai intimă a cărţii este încercarea de a ieşi din istorie.

Angajare, acţiune (cu riscul eşecului) sau retragere, solitudine, ***boicot*** (o vorbă ce nu place prozatorului!) al istoriei?

Niculae Moromete, eroul de acum al naraţiunii, încearcă, silit de circumstanţe, ambele soluţii, în intenţia de a-şi apăra independenţa spiritului. ***Marele singuratic*** este până la un punct, ca şi ***Risipitorii*** şi ***Intrusul,*** romanul unei ratări, cu observaţia că personajul nu are niciun moment o psihologie de învins. Literatura română număra mulţi resemnaţi, inadaptaţi, înfrânţi, şi dintr-o nevoie, poate, de echilibru, Marin Preda lasă eroilor săi (dr. Munteanu, Constanţa, Călin Surupăceanu, Niculae Moromete) o şansă de salvare. Spiritul, în orice caz, nu se resemnează în faţa necesităţii oarbe. De altfel, în proza sa accentul nu cade pe analiza formelor de înfrângere, ci pe justificarea unor acte de existenţă cu prelungiri în sfera conştiinţei. Prin aceasta, *Marele singuratic* depăşeşte motivaţia realistă şi tinde să facă dintr-un caz (istoria unui tânăr care eşuează în încercarea de a impune semenilor o *nouă religie!)* un *destin,* ceea ce presupune o plasare în istorie şi o atitudine conştientă în faţa circumstanţelor. În această linie (linia centrală a cărţii), *Marele singuratic* este un roman ideologic, dând termenului din urmă înţelesul originar: un roman al soluţiilor de viaţă, al ideii de istorie, societate şi al relaţiilor dintre individ şi aceste noţiuni. Nu este însă unicul plan al naraţiunii. Lângă cel dintâi se află şi un *roman de familie,* în continuarea *Morometilor,* o scurtă, apoi, *povestire poliţistă* (asasinarea lui Damian Gheorghe), inserată în codul naraţiunii realiste, şi, în fine, prin episodul Simina, *Marele singuratic* este şi un roman de dragoste.

Personajul care uneşte aceste fire este Niculae, fiul cel mic al lui Moromete, prezent încă din primul volum al ciclului şi înfăţişat pe larg în cel de-al II-lea *(Morometii,* II, 1967). Cunoaştem de acolo istoria eşecului său politic şi tot de acolo ştim că, pentru a scăpa unei represiuni brutale, tânărul activist se retrage la o fermă din jurul Capitalei, continuându-şi studiile în domeniul horticulturii. Istoria acestei retrageri este reluată în *Marele singuratic,* umplând astfel spaţiul alb lăsat în fresca (încă neîncheiată) a *Morometilor,* prin dispariţia precipitată a personajului. Toate aceste reluări, reveniri, arată că Marin Preda vrea să ducă până la capăt istoria unei familii şi că biografia personajelor sale nu este încheiată.

Eugen SIMION, *Scriitori români de azi,* vol. al II-lea, Editura Cartea Românească, **1978**

Personajul principal al romanului *Marele singuratic* este Niculae Moromete care, căzut în dizgraţie tocmai din cauza intransigenţei lui, se refugiază la o fermă horticolă de lângă Bucureşti, hotărât să trăiască până la sfârşitul vieţii în afara istoriei. Ideea - pe care scriitorul nu are curajul să o ducă până la capăt - este că fostul activist de partid nu mai crede în „religia" pe care a propovăduit-o şi că înţelege ce greşeală ireparabilă a făcut participând la distrugerea modului de viaţă reprezentat de tatăl lui. Romanul are un happy-end politic. După lunga perioadă de solitudine, în care nu face decât să-şi analizeze viaţa anterioară sau

să contemple lumea, Niculae cere să fie „reintegrat în activul de partid". Până la a ajunge aici, el trăieşte însă o poveste de dragoste - cu o pictoriță, Simina Golea - şi este prins în vârtejul unor întâmplări desprinse parcă dintr-un roman polițist. De asemenea, are prilejul să cunoască mai mulți scriitori şi artişti găzduiți în palatul naționalizat în care locuieşte şi el (şi în care recunoaştem Palatul Mogoşoaia, „casa de creație şi odihnă a scriitorilor", frecventată cu predilecție de Marin Preda). Scriitorii şi artiştii sunt portretizați în apă tare [...]. Nici romanul de dragoste, nici romanul polițist şi nici romanul satiric nu prezintă însă atât de mult interes ca episoadele în care apare din nou Ilie Moromete. Pretextul epic îl constituie călătoria pe care Niculae o face în satul lui natal, împreună cu Simina, pentru a-i arăta locurile în care a copilărit. Surpriza este cu atât mai mare cu cât Ilie Moromete „murise" la sfârşitul volumului II din *Moromeții.* Vizita făcută de Niculae în sat împreună cu Simina datează însă dintr-o perioadă în care el se afla încă în viață, astfel încât cititorii au ocazia nesperată să-l „vadă" din nou. În plus, printr-un artificiu narativ, este adus temporar în prim-plan (drept bonus pentru cititorii fideli) şi un Ilie Moromete tânăr, îndrăgostit, de pe vremea când Niculae nu exista.

Alex. ŞTEFĂNESCU, „Marin Preda" în *România literară,* **nr. 38,2002**

Din *Convorbirile despre Marin Preda* ale lui E. Simion cu Aurora Cornu aflăm că scriitorul avea la un moment dat în vedere mai multe romane despre familia Moromeților, la care a renunțat, folosind o parte din material în al doilea volum al romanului, *În Marele singuratic* (1972) şi în *Delirul* (1975). E interesant de constatat că în acestea două din urmă, naratorul se referă din capul locului la Ilie Moromete şi la familia lui ca şi cum cititorul ar trebui să ştie despre cine e vorba. Acest mod de a-şi introduce personajele este, probabil, o reminiscență din proiectul inițial de a alcătui o mare *Comedie țărănească,* după modelul declarat al *Comediei umane* a lui Balzac. [...] În *Marele singuratic,* Niculae o lasă o vreme în sat pe Simina, soția lui, care e pictoriță. Simina locuieşte la Moromeți, prilej de a-i revedea pe toți

din unghiul unei străine. [...] Protagonistul ***Marelui singuratic,*** Niculae, este un „om fără însuşiri", dar la propriu, nu ca eroul din romanul lui Musil pe care Preda îl citise. Niculae e un țăran declasat, neadaptat deplin mediului orăşenesc în care trăieşte şi încă şi mai puțin aceluia artistic din vecinătatea fermei unde munceşte ca inginer horticol. [...] Nimic semnificativ nu explică retragerea orgolioasă din politică a lui Niculae, nici, cu atât mai puțin, reangajarea lui la sfârşitul romanului. Mediul artistic e zugrăvit caricatural.

Nicolae MANOLESCU, *Istoria critică a literaturii române,* **Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, p. 959**

CUPRINS

Cronologie.....7

Prefață (Eugen Simion).....17

MARELE SINGURATIC

Partea întâia 27

Partea a doua.....93

Partea a treia 193

Partea a patra 281

Partea a cincea 317

Marin Preda despre Marele singuratic. *Referințe critice*..... 345

Colecţia „Biblioteca pentru toţi":

1-3. Marin Preda - *Cel mai iubit dintre pământeni* (vol. **MII**)
4. Mircea Eliade - *Maitreyi*
5. Cella Serghi - *Pânza de păianjen*
6. Ionel Teodoreanu - *Lorelei*
7. Mateiu I. Caragiale - *Craii de Curte-Veche*
8. Fănuş Neagu - *îngerul a strigat*
9. Marin Sorescu - *Trei dinţi din faţă*
10. Liviu Rebreanu - *Adam şi Eva*
11. Gib I. Mihăescu - *Rusoaica*
12. Marin Preda - *Delirul*
13. Mircea Eliade - *Nuntă în cer*
14. Mihail Drumeş - *Elevul Dima dintr-a şaptea*
15. Camil Petrescu - *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*
16. Nichita Stănescu - *Necuvintele*
17. Cella Serghi - *Cartea Mironei*
18. Duiliu Zamfirescu - *Viaţa la ţară. Tănase Scatiu. În război*
19. Grigore Băjenaru - *Cişmigiu & Comp. Bună dimineaţa, băieţii*
20. G.M. Zamfirescu - *Maidanul cu dragoste*
21. Petru Popescu - *Prins*
22-23. Radu Tudoran - *Toate pânzele sus!* (vol. **I-II**)
24. Mircea Eliade - *Romanul adolescentului miop*
25. Mihail Drumeş - *Scrisoare de dragoste*
26. Garabet Ibrăileanu - *Adela*
27. Ion Minulescu - *Romanţe pentru mai târziu*
28. Gib I. Mihăescu - *Donna Alba*
29. Octavian Paler - *Viaţa pe un peron*
30. George Bacovia - *Plumb*
31-32. Marin Preda - *Moromeţii* (vol. I-II)
33-35. Petru Dumitriu - *Cronică de familie* (vol. **I-III**)
36. Nicolae Filimon - *Ciocoii vechi şi noi*
37. Cezar Petrescu - *Calea Victoriei*

38. Nicolae Labiş - *Moartea căprioarei*

39. Ion Creangă - *Amintiri din copilărie. Poveşti. Povestiri* 40-42. Ionel Teodoreanu - *La Medeleni* (vol. **I-III**)

43. Anton Holban - *O moarte care nu dovedeşte nimic.*
Ioana. Jocurile Daniei

44. M. Eminescu - *Poezii*

45- Panait Istrati - *Chira Chiralina. Codin. Ciulinii Bărăganului* 46-47. Mircea Eliade - *Noaptea de Sânziene* (vol. **I-II**)

48. Mihail Drumeş - *Invitaţia la vals*

49. Ioan Slavici - *Moara cu noroc*

50. Zaharia Stancu - *Costandina. Uruma. Ce mult te-am iubit*

51. Marin Preda - *Marele singuratic*

Recitesc după mai mult de 30 de ani de la apariție *Marele singuratic* și ce constat? Că lectura merge, întâi, greu și că, atunci când vine vorba de lumea satului, verva naratorului crește subit și stilul epic capătă fluență. Stilul redevine meticulos, puțin împiedicat îndată ce prozatorul face analiza unui sentiment complex: iubirea dintre un însingurat încăpățânat și bănuitor (horticultorul Niculae Moromete) și o pictoriță inteligentă și puțin sofisticată (Simina Golea), trecută printr-o căsnicie nefericită (cu brutalul Victor Pătrașcu), obsedată de talentul ei nesigur.

Roman autobiografic? Întrebat, prozatorul evită să dea un răspuns. Un roman, oricum, în care eroii din *Morometii* își dau, parcă, o întâlnire de adio într-un epilog în care au loc iubiri profunde și nefericite, gelozii și crime dostoievskiene, comentarii morale acute și pertinente și analize bune, verosimile, de ordin existențial. Este domeniul și stilul în care Preda a excelat totdeauna...

EUGEN SIMION

Află mai mult pe:
www.jurnalul.ro
ISBN 978-973-669-925-2
5 948486 010067
JURNALUL NATIONAL
Curtea veche